

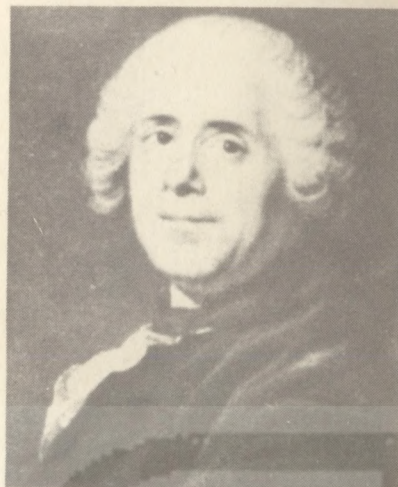
marivaux

833

marivaux

viața mariannei

marivaux

«Folosind încă procedee ale romanului picaresc, Marivaux face pași mari și îndrăzneți în domeniul realismului și îl anunță pe acela al „fetei de viață” a adepților realismului de la sfârșitul secolului trecut. Preferind umanitatea mijlocie și alegând personaje din categoriile sociale umile, Marivaux nu alunecă nici în naturalism, nici în șarja grosolană și caricaturală.»

AL. DIMITRIU-PĂUȘEȘTI

Vol. I—II, lei 10

editura minerva

Ilustrația copertei : *Done Stan*

marivaux
viața mariannei

ROMAN

TRADUCERE DE
MADELEINE SAMITCA ȘI
MARIA SACHELARIU
PREFĂȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
AL. DIMITRIU-PĂUȘEȘTI

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1979
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Pentru versiunea românească toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (B.P.T.)

*Romans suivis de récits, contes et nouvelles, extraits
des essais et des journaux de Marivaux*
Textes présentés et prefacés par Marcel Arland, Paris,
N.R.F., Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 1951

PREFAȚĂ

Celebritatea lui Marivaux a fost asigurată prin opera dramaturgului, deși scriitorul a avut mai multe coarde la lira sa și a fost în același timp romancier, ziarist, moralist și chiar filozof în felul său, într-un secol căruia i se spune „secolul filozofic“.

Dacă am judeca după numărul reprezentanților conform tabelului cronologic alăturat, am zice că succesul comediilor lui Marivaux a fost, la epoca lor, mai mult un succes de stimă și am putea deduce că gloria lui Marivaux n-a venit decît tîrziu, după moarte. Concluziile noastre ar fi totuși oarecum pripite; numărul reprezentațiilor este și în funcție de public, care în secolul al XVIII-lea rămînea încă destul de restrîns. Se poate observa că numai anumite piese ale lui Marivaux au intrunit un număr mai mare de admiratori; altele au căzut după cîteva spectacole și chiar după primul. Aceleași piese s-au bucurat de un succes mai mare în secolele următoare, chiar față de un public din ce în ce mai numeros. Autori de mare prestigiu, ca Musset în secolul al XIX-lea și Giraudoux și Anouilh în secolul nostru, au recunoscut în Marivaux un precursor și un maestru. O piesă ca *Le jeu de l'amour et du hasard* intrată definitiv în repertoriul Comediei franceze continuă să țină afișul primei scene a Franței. De altminteri astăzi scenele cele mai importante din lume îl

reprezintă pe Marivaux, în ciuda dificultăților de traducere și al genului particular de comic din piesele sale.

Nu aceeași soartă au avut-o romanele sale. Cele de debut (*Pharsamon*, *Les Folies romanesques* și *La Voiture embourbée*), cu caracterul lor parodic și burlesc au fost, pe drept cuvânt, date uitării. Romanele de maturitate (*Viața Mariannei* și *Țăranul parvenit*), care ar fi trebuit să-i ducă autorului până departe faima de romancier, au rămas puțin cunoscute, sau chiar necunoscute. Cu toate acestea, în tabloul întocmit de Meister în secolul al XVIII-lea, Marivaux figurează printre principalii romancieri ai vremii: Prévost, Lesage, Marivaux și Crébillon. Cu excepția celui din urmă, tabelul de astăzi ar fi același, adăugându-se doar numele lui Choderlos de Laclos, a cărui operă s-a impus mult mai târziu. Dacă am adăuga și numele de mare prestigiu al lui d'Alembert, care a apreciat că romanele *Marianne* și *Țăranul parvenit* au constituit aproape integral reputația de care s-a bucurat Marivaux, am putea susține că părerile contemporanilor nu au fost defavorabile romancierului. Adevărat că dintre cele două romane, contemporanii au preferat *Viața Mariannei*, unde cititorii, scrie d'Alembert, găsesc „mai multă finețe și mai mult interes”; astăzi s-ar opta mai mult pentru *Țăranul parvenit*. Schimbarea de optică e lesne de explicat, mai ales după triumful realismului de la sfârșitul secolului trecut. De ce este totuși romancierul Marivaux așa de puțin citit? André Gide, întrebat odată care ar fi cele zece romane preferate din literatura franceză, după ce a menționat nouă, a adăugat și pe ultimul mărturisind însă cu rușine: „pentru că nu-l cunosc încă: *Marianne* de Marivaux”. Ce să mai spunem despre ziaristul Marivaux, care timp de doi ani a publicat ziarul *Le spectateur français*, al cărui director și unic redactor era? El a rămas să fie citat doar de erudiți, care caută în cronicile ziarului ideile literare, politice, morale reflectate direct sau indirect în opera dramatică și romanească a scriitorului. Strâns legat de ziarist moralistul Marivaux, despre care Marcel Arland prefăcând ediția *Pléiade* a romanelor lui afirmă că

„nu-i cu nimic mai prejos decît La Bruyère sau Vauvenargues“, ar stîrni nedumerire chiar în rîndurile restrînse ale celor familiarizați cu literatura moraliștilor francezi...

Dacă ne îndreptăm spre omul Marivaux, acesta nu pare să fi avut nimic enigmatic. Născut la Paris în 1688 dintr-o familie în care tatăl era funcționar de finanțe, Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux a pierdut în 1720, în urma speculațiilor bancherului Law, puțină avere provenită în mare parte din zestrea soției sale, -Colombe. Trei ani mai tîrziu își pierdea și soția, pierdere grea, suportată cu eroism în lungul celibat în care avea să trăiască autorul *Mariannei* pînă la sfîrșitul zilelor sale.

Nevoile familiale — soția îi lăsase o fiică — îl obligă pe Marivaux să-și cîștige existența din scris, în condițiile create scriitorilor de societatea timpului. Astfel pe lîngă teatru, pasiunea sa constantă, pe lîngă romane, a doua sa pasiune, Marivaux a trebuit să facă publicistică, să frecventeze saloanele și să-și caute un protector sau protectoare, după obiceiul vremii. Anii au trecut așa, înscriind operele teatrale și romanești ale lui Marivaux, fără evenimente importante și fără acele întîmplări din viață care să stîrnească interesul și curiozitatea criticii biografice. Față de viața agitată a unora din contemporanii săi — Rousseau sau abatele Prévost — biografia lui Marivaux apare liniară și plană, fără surprize, fără urcușuri sau coborișuri. O unică dată marchează în același timp o recunoaștere oficială a valorii sale scriitoricești, dar și începutul declinului: 1742, alegerea lui Marivaux la Academie, împotriva dușmanului său Voltaire și datorită protecției doamnei de Tencin, al cărei salon îl frecventase cu asiduitate.

Ca orice om, Marivaux a avut dușmani și prieteni; ca scriitor, Marivaux nu-i singurul din veacul său care să penduleze între vechi și nou. Am citat mai înainte numele lui Voltaire. Într-adevăr, autorul lui *Candide* nu gusta deloc cornicul distins din comediile lui Marivaux și l-a urmărit mereu cu ironiile și malițiozitățile sale. Dealtminteri ce diferență între cei doi oameni! Voltaire ironic, iritabil, răutăcios și uneori

perfid ; Marivaux sincer, calm, plin de indulgență și de bonomie. Erau desigur, între cei doi oameni, deosebiri nu numai de temperament, dar și de ideologie ; cele din urmă nu erau totuși atât de ireconciliabile, cum va fi crezut, la vremea lui, Voltaire. Pentru autorul lui *Candide*, Marivaux era un scriitor „metafizic“. Cu privire la reprezentarea comediei *Jurămintele indiscrete*, Voltaire scrie în 1732 unui prieten : „Bănuiești că va fi în ea multă metafizică și prea puțină naturalețe“. Iar în al său *Temple du goût*, Voltaire folosește odată epitetul de „metafizic“ tot cu privire la Marivaux : „Acest om, scria Voltaire, își petrece viața cântărind ouă de muște în balanțe din pânză de păianjen“. Dealtminteri, ceea ce Voltaire numea „metafizic“ era mai curînd o anumită prețiozitate de tip nou, despre care ne îngăduim să vorbim mai încolo și care s-a numit *marivaudage*. Marivaux s-a apărat, fie în ziarul său, fie în romanele sale, fără să citeze numele lui Voltaire, susținînd doar că dialogurile din piesele sale sînt tocmai expresia adevărului și naturalului. Cînd a fost să-i citeze numele, Marivaux s-a mulțumit să noteze doar atît : „Voltaire este perfecțiunea ideilor comune“. Dar Marivaux n-a voit să înțească persecuțiile ce și le-a atras Voltaire după 1735, cînd *Lettres philosophiques* fuseseră condamnate de justiție, și nici să folosească această armă împotriva dușmanului său cu ocazia contra-candidaturii acestuia la Academie.

Nici Diderot — ca de altfel majoritatea enciclopediștilor — nu l-a iubit pe Marivaux. În povestirile *Les Bijoux indiscrets* Diderot laudă romanul *Viața Mariannei* ca pe un excelent somnifer, egalîndu-l astfel pe Voltaire în opera de ponegrire a lui Marivaux. Și Lesage se pare că lovește tot cu ironie în autorul *Mariannei*, atunci cînd prezintă în *Gil Blas* un prozator care se crede subtil și caută „expresii rare“, „cuvinte care nu poartă semnele unei folosiri frecvente“ precum și „frazе întortocheate“.

Crébillon-fiul, autor de romane pornografice, foarte gustat pe atunci de un anumit public, se simți amenințat după publicarea primei părți a *Vieții Mariannei*, mai ales cînd își dădu

seama că și romanele realiste, care exclud pornografia, se pot bucura de succes. Într-o nuvelă, zisă „japoneză“ și intitulată *Lingura de spumă*, Crébillon îl făcea pe Marivaux să figureze într-o cîrțiță.

Și să nu mai cităm și alte nume, astăzi cu totul obscure, care l-au atacat pe omul despre al cărui caracter nimeni n-a îndrăznit să spună decît cuvinte de laudă ; nici măcar obtuzul arhiepiscop de Sens, însărcinat cu discursul de recepție al Academiei, care a spus pe șleau că alegerea lui Marivaux se datorește amabilității, „sufletului bun“ și buneii sale purtări, mai mult decît operelor scrise.

Dar Marivaux a avut și prieteni, care prețuiau deopotrivă caracterul, dar și opera lui. Dintre enciclopediști, Helvétius și d'Alembert, care, de altfel, i-a făcut și elogiul citat. Legăturile cu Rousseau au fost și ele cordiale, Marivaux însărcinîndu-se să-i retușeze piesa *Narcise*. În sfîrșit, să adăugăm cunoștințele — femei și bărbați — făcute în saloanele și în lumea teatrului : Fontenelle, Houdar de la Motte, doamnele de Lambert și Tencin, actrița Silvia Baletti sau prietena de zile grele și de declin a lui Marivaux, domnișoara de Saint-Jean...

Saloanele au exercitat o influență deosebită asupra lui Marivaux, care s-a manifestat atît în concepțiile sale literare, cît și în opere. Aceste reuniuni nu aveau numai un caracter monden, ci și unul literar și filozofic, acesta din urmă fiind imprimat mai ales de interesul tot mai accentuat al secolului pentru problemele politice și ideologice. Dacă salonul doamnei de Lambert era frecventat de prețioși (deși prețiozitatea secolului al XVIII-lea diferă de aceea a secolului precedent) dar și de spirite voltairiene (înainte ca Voltaire însuși să se fi afirmat), salonul doamnei de Tencin întrunea o lume mult mai heteroclită. Discuțiile aveau un caracter tot mai divers ; participanții se pregăteau dinainte pentru a aborda problemele în chip cît mai strălucit, așa încît chiar un enciclopedist ca Helvétius putea să afirme că „acolo a cules ceea ce avea să semene într-o bună zi“.

Trebuie adăugat că saloanele nu mai aveau în secolul al XVIII-lea aceeași importanță ca în trecut în formarea spiritului public. Elita de altădată era depășită acum prin nevoia unei participări mai largi, pe măsură ce noul spirit triumfa. Să semnalăm apariția cafenelelor (Gradot, Procope, La Veuve, Laurent) unde se discuta mai liber, fără conveniențele saloanelor. Obişnuiții cafenelelor îl considerau pe Marivaux omul prin excelență al unghiului distins și prețios; una din explicațiile adversității de care se bucura Marivaux trebuie căutată și aici. Dealtminteri, cafenele erau și locurile unde se urzeau cabalele; de multe ori căderea sau succesul unei piese erau opera cafenelelor. Pentru dramaturgul Marivaux cafenelele puteau fi un dușman de temut. Totuși Marivaux s-a ținut departe de reuniunile de acest fel.

Dar, atît în saloane cît și în cafenele, spiritul care domnea în primele decade ale secolului al XVIII-lea era cel format sub dubla influență a unui literat, Houdar de la Motte, și a unui filozof, Fontenelle.

Operele scriitorului Houdar de la Motte nu se mai citesc de mult și pe bună dreptate. În schimb, rolul lui în timpul faimoasei dispute dintre cei vechi și cei noi (*La Querelle des Anciens et des Modernes*) a fost hotărîtor. Izbucnită în 1714, parcurgînd cîteva faze, polemica pivota în jurul ideii de progres: binefacerile progresului sînt posibile numai în domeniul științelor exacte și al satisfacțiilor materiale sau aria lui este mult mai cuprinzătoare, literatura și artele neconstituind în acest sens un domeniu aparte? Partizanii modernilor afirmau că o tragedie de Racine este superioară unei tragedii de Sofocle și că însuși marele Homer cîștigă într-o traducere șlefuită, epurată de vulgarități sau de naivități și pusă la dispoziția spiritelor de elită ale veacului. O asemenea traducere din *Iliada*, făcută de Houdar însuși, a stîrnit un enorm scandal, iar partizanii celor vechi, în frunte cu Boileau, au strigat în gura mare că se află în fața unui sacrilegiu.

Oricît de aprigă a fost înfruntarea, canoanele esteticii clasice încep să se clatine și spiritul modern cîștigă teren.

Marivaux, care n-avea decît 25 de ani, legat de Houdar printr-o prietenie mai veche, a aderat fără rezerve la ideile noi. Ceva mai mult : într-una din piesele sale, *La fausse suivante*, reprezentată zece ani mai tîrziu, Marivaux pare să conchidă prin gura marchizei, unul din personajele sale : „Asta-i tot, acum înțeleg : noi sîntem mai afectați, iar cei vechi mai grosolani“.

Cînd Marivaux vorbește cu toată sinceritatea de „afectare“, el nu poate să nu se gîndească la stilul dialogurilor din piesele sale, la acel „*marivaudage*“ pe care Voltaire îl numea așa de disprețuitor „metafizic“. Ce înseamnă „*marivaudage*“ ? Făcîndu-ne de o definiție care s-ar dovedi înșelătoare în cadrele ei rigide, vom reproduce cîteva opinii autorizate, îngăduindu-ne apoi o concluzie.

Dicționarul Littré se referă la un stil care „rafinează asupra sentimentului și expresiei“ ; cu alte cuvinte *marivaudage* nu este numai un anumit fel de a vorbi, ci și un anumit fel de a simți.

Să fie oare acest *marivaudage* o întoarcere la prețiozitatea secolului al XVII-lea, manifestată într-un limbaj înflorit și alambicat, dar și într-o afectare sentimentală complicată, de care Molière și-a bătut joc cu atîta brio în celebra comedie *Prețioasele ridicole* ? Profesorul Frédéric Deloffre, autorul unei teze de doctorat asupra lui Marivaux și specialist recunoscut în opera acestui scriitor, vede în *marivaudage* o nouă prețiozitate, un fel subtil de a se glumi asupra unui sentiment care de obicei se infiripă, dăr unul fără intenții libertine, ci avînd în el ceva grav „ca o alianță dintre o formă de sensibilitate și o formă de spirit. Apropiată de iubirea himerică tipică romanelor prețioase, dar și de pasiunea brutală care, de fapt, a trebuit să-i țină locul, această noțiune presupune nu numai un progres al sensibilității asupra căruia nu s-a spus încă tot ce este esențial, ci și o rafinare a gustului la care neo-prețioșii, după moderni, și-au adus partea lor de contribuție.“

Din citat rezultă clar că Deloffre consideră cele două aspecte ale *marivaudage*-ului (lingvistic și sentimental) ca

două fețe ale aceleiași medalii, condiționându-se reciproc, precum forma și conținutul. Surprinde așadar cealaltă afirmație a lui Deloffre, că „noua prețiozitate este mai mult literară (prima fusese presărată și cu revendicări feminine)”. Analiza textelor infirmă părerea lui Deloffre, cu atât cu cât revendicările pomenite constituie însăși axa pieselor lui Marivaux, așa cum se va putea constata din analiza citorva dintre ele.

Marivaudage-ul, intrat în legendă ca un limbaj tipic prețios și afectat, ca „un pedantism violet și drăguț”, cum se exprima însuși Sainte-Beuve, a dăunat considerabil renumelui lui Marivaux și valorii reale a operei sale. Legenda a persistat și după lunga tăcere care s-a lăsat asupra operei lui Marivaux, chiar după ce frații Goncourt au „redescoperit” pictura lui Watteau, atât de înrudită, după dîșii, cu lumea personajelor lui Marivaux.

Marivaux a protestat, în numele realului și naturalului, împotriva acestor acuzații care interpretau în sens negativ, încă de pe cînd trăia autorul lor, piesele sale. Pentru spectatorul de astăzi, personajele lui Marivaux — în primul rînd cele feminine, care sînt majoritatea — exprimă într-adevăr timpul lor, plin de viață, de farmec și de spirit.

Contemporanii lui Marivaux, chiar atunci cînd aplaudau comediile sale, nu aveau perspectiva necesară pentru a aprecia, la justa valoare, noutatea artei sale dramatice. Astăzi putem să ne dăm seama mai bine de această noutate, comparînd comediile lui Marivaux cu cele ale predecesorilor.

Marele Molière domina însă scena. Succesorii, autori ca Regnard, Dancourt sau Lesage nu inovează; cel mult, în cadrul comediei molierești, accentuează satira socială. În asemenea comedii femeile existau, dar rolul lor era secundar. La Marivaux, dimpotrivă, femeia trece în primul plan și determină dialogurile, intriga și deznodămîntul totdeauna fericit, pentru că nu-i vorba decît de o dragoste care se naște și nu de una care se dezlanțuie furibundă, pînă la consecințe fatale, ca în teatrul lui Racine. Într-un teatru ca al lui Marivaux nu se va rîde cu hohote; se va surîde doar cu simpatie pentru si-

tuația îndrăgostiților, care se tem sau nu vor să-și dea pe față sentimentele.

Într-un dialog din *La fausse suivante* este exprimată toată noutatea teatrului lui Marivaux :

„— Ei, doamnă — se adresează Léo contesei, în actul al doilea al piesei — cruțați-mi dragostea.“

Și răspunsul contesei :

„— Fiți îngăduitor cu ignoranța mea ; nu știam deosebirea dintre a *cunoaște* și a *simți*.“

Răspunsul lui Léo :

„— A *simți*, doamnă acesta este *«stilul inimii»*.“

Dar „un *stil* al inimii“ nu devine un *stil* de viață decât dacă partenerii, puși pe picior de egalitate, au libertatea alegerii. În această privință, toți comentatorii sînt de acord că tema emancipării femeii inspiră întreg teatrul lui Marivaux. Bineînțeles, departe de Marivaux gîndul de a pleda didactic sau grandilocvent o teză, așa cum făcea adversarul său Voltaire în tragediile lui astăzi atît de perimate. O frîntură de dialog, o aluzie, cîteva puncte de suspensie uneori, ajung să sugereze ideea scumpă tuturor protagoniștilor teatrului lui Marivaux. Sîntem departe de comediile lui Molière, de tirania părintească, de căsniciile impuse, de inocentele, ca Agnès, ținute sub zăvor de strășnicia unui tutore cu mult mai în vîrstă. Cu Marivaux intrăm într-o altă lume, lumea omului civilizat, care aspiră spre schimbarea instituțiilor și obiceiurilor învechite. Aproape toate personajele feminine din teatrul lui Marivaux, văduve sau fete de măritat, se gîndesc cu toată seriozitatea la instituția sacră a căsătoriei. Dar pentru ca acest solemn contract să fie viabil, trebuie ca libertatea alegerii să fie desăvîrșită. Căsătoria forțată, căsătoria-afacere bănească, n-au șanse de durată. De unde precauțiile pe care și le iau, încercările deosebite la care se supun sau supun pe pretendenții lor, pînă ce dragostea adevărată iese întreagă la lumină.

Cu asemenea gînduri, tînăra Silvia din *Le Jeu de l'amour et du hasard*, cu teamă și cu răspundere, își întîmpină viitorul în persoana lui Dorante. Dar mai înainte își ia precauțiunea

de a nu-l primi în calitate de stăpînă a casei, ci de subretă, schimbîndu-și îmbrăcămîntea cu cea a slujnicei sale. Nu știa însă Silvia că și Dorante, ducîndu-le la „vedere“, avusese același gînd ca și dînsa : schimbase hainele cu cele ale valetului său. Dublă travestire, dublă înșelare ; dar la capătul unei încercări cei doi îndrăgostiți se întîlnesc în dragostea cea mai curată. Fiecare poate să se convingă, în felul acesta, că acei doi îndrăgostiți se iubesc pentru ei înșiși și nu pentru condiția socială, care nu e decît o simplă prejudecată.

Angélique, altă tînăra, din comedia *Prejudecata învinsă*, crede, dimpotrivă, prea mult în virtuțile castei căreia îi aparține. Ea nu visează decît un gentilom de viță veche, mare curtezan, mare vînător și mare erou pe cîmpul de bătălie. Din fericire pentru dînsa dragostea adevărată o va vindeca de aceste nefaste prejudecăți. Ea întîlnește un alt Dorante, simplu burghez, pe care presimte că-l iubește, dar nu vrea să și-o mărturisească. Dorante, prefăcut în pețitor, nu rezistă încercării și-și declară sus și tare dragostea sa. Dezamăgită și jignită în orgoliul ei, Angélique îl respinge. Din fericire — așa cum se întîmplă mai în toate comediile lui Marivaux — tatăl fetei intervine și schimbă situația. De vreme ce Angélique îl refuză, poate sora ei îi va fi mai favorabilă. Dar e de-ajuns ca Angélique să afle că Dorante îi face curte surorii ei, pentru ca declarația de dragoste să izbucnească, spontană : dragostea a fost mai tare și a învins prejudecata.

Am ales două exemple ; am fi putut da multe altele. Fără s-o declare textual, autorul comediilor analizate gîndește că emanciparea femeii și libertatea alegerii hotărăsc soarta celor căsătoriți. Nu înseamnă că Marivaux, alături de eroinele sale, n-a mers și mai departe și n-a întrezărit chiar înlocuirea căsătoriei cu unirea liberă. Într-adevăr, în piesele sale cu caracter politic pronunțat (*La Colonie*, *L'île de la raison*, *L'île des esclaves*) unele din eroinele sale au idei foarte avansate, ca de pildă în dialogul următor :

„— Noi vrem să ne amestecăm în toate, să fim asociate

la toate, să exercităm împreună cu bărbații toate funcțiunile. financiare, de justiție și de sabie.

— De sabie, doamnă ?

— Da, de sabie domnule ; aflați că pînă acum n-am fost fricoase decît prin educație... Obişnuința hotărăște în toate... Tot așa cum la Palat, unde se fac ședințe, femeia poate fi președinte, consilier, intendent, căpitan sau avocat...

— Femei avocate ?

— Sper că nu ni se va contesta dreptul la cuvînt ?

— Nu vă gîndiți, doamnă, că gravitatea magistraturii și decența baroului nu s-ar împăca niciodată cu o tichie pătrată așezată peste o broboadă ?" Se poate spune fără nici o exagerare că, în problema feminină, Marivaux a avut ideile cele mai înaintate, față de toți contemporanii săi. Și alte idei, ca votul universal, fraternitatea, libertatea și chiar ideea rousseauistă a omului primitiv, bun dar corupt de ordinea socială, exprimată mai înainte ca Rousseau însuși s-o fi afirmat, idei pe care le-am putea spicui tot în piesele sale, arată că Marivaux a fost într-adevăr omul epocii lui. Se pune însă întrebarea : dacă lucrurile stau așa, cum se explică înverșunarea unor oameni de talia lui Voltaire sau Diderot împotriva autorului *Vieții Mariannei* ?

Marivaux, deși a frecventat saloanele vremii, n-a făcut parte din nici un ceneclu și n-a fost niciodată însuflețit de spiritul de gașcă. Așa zisul „partid al filozofilor“, fără a fi fost un partid organizat, cuprinzînd personalități diferite și chiar opuse, lua totuși, în anumite probleme, o atitudine comună. Inamicul numărul unu era biserica și în jurul chestiunii religioase se uneau spiritele cele mai înaintate ale vremii. Mai declarat — ca în cazul lui Diderot — sau mai camuflat — ca în cazul „deismului“ voltairian — secolul era necredincios și chiar ateu ; biserica, bigotismul și fanatismul primeau loviturile cele mai fățișe și cele mai grele.

Marivaux, în atîtea privinți, fiu spiritual al secolului luminilor, s-a arătat foarte rezervat în această problemă capitală. Menținîndu-se pe o poziție de mijloc, Marivaux se pro-

nunță hotărît împotriva bigotismului și fariseismului, dar nu dorește să vadă credința șubrezită și clătinându-se în conștiința oamenilor. Marivaux și-a precizat atitudinea în ziarul al cărui unic redactor a fost, recenzînd *Les Lettres persanes* ale lui Montesquieu :

„Desigur că în chestiunile asupra cărora autorul își dă puțin drumul sînt și lucruri excelente, și chiar cînd glumește s-ar putea accepta și o interpretare utilă ; căci, la urma urmei, în toate acestea nu văd decît un om de spirit care glumește, dar care nu se gîndește de-ajuns că, glumind, angajează un pic și gravitatea respectabilă a acestei materii. În această privință trebuie să menajăm spiritul omului, care-și îndeplinește cu slăbiciune îndatoririle și nu le mai crede necesare de îndată ce îi sînt prezentate într-un chip puțin serios.“

Adversitatea filozofilor față de Marivaux își are pricina în citate asemănătoare cu cel de mai sus. Marivaux s-a comportat totuși foarte nobil, chiar atunci cînd s-ar fi putut răz-buna. Am amintit atitudinea sa cu ocazia candidaturii la Aca-demie. Sufletul său ales, bunătatea sa înnăscută, l-au împiedicat să comită fapte reprobabile.

Dealtminteri, problema divinității, în jurul căreia gravita atenția celor mai înalte spirite ale vremii, nu are loc în tea-trul lui Marivaux, iar aluziile din romane sînt prea vagi pentru a prezenta interes. În teatru, unde domină femeia, resortul dramatic este amorul abia înfiripat, prea timid pentru a se mărturisi. În cîteva rînduri, d'Alembert în elogiul său deja citat, rezumă întreg teatrul lui Marivaux : „Este cînd o dra-goste ignorată de cei doi îndrăgostiți, cînd o dragoste pe care o simt și vor să și-o ascundă unul celuilalt ; cînd o dragoste timidă care nu îndrăznește să se declare ; cînd o dragoste nesigură și parcă nehotărîtă, o dragoste de-abia născută, ca să zic așa, pe care o presimt fără să fie siguri și o pîndesc în adîncul sufletului, înainte de a o lăsa să-și ia avîntul“.

Construcția dramatică a comediilor lui Marivaux este simplă, tot așa de simplă ca și pașii menuetului, dans și melo-die care triumfase către sfîrșitul secolului al XVII-lea : cei

doi îndrăgostiți merg unul către altul, deși lasă impresia că vor să se evite. Procedul nu este lipsit de monotonie și critica i-a reproșat lui Marivaux că repetă într-una aceeași piesă.

Marivaux n-a repetat totuși aceeași piesă, pentru că unele din personajele sale înclină spre dragoste tandră, altele spre dragoste senzuală; ele vor evolua firesc în sensul înclinației fiecăruia.

Dublarea personajelor principale cu valeții respectivi nu pare să fie un procedeu nou, considerat ca atare. Valeții execută același pas de dans ca și stăpînii lor; ceva mai mult, dialogul lor reia același *marivaudage*, subtil și glumeț, prin care stăpînii lor caută să-și ascundă adevăratele sentimente. Totuși valeții lui Marivaux nu mai sînt simple umbre ale stăpînului ca Sganarelle, sau întruchiparea bunului simț popular față de aberațiile stăpînilor ca în *Burghezul gentilom* sau *Bolnavul închipuit* ale lui Molière. Ei sînt mai mult decît un confident sau un prieten, un alter-ego, care știe să citească pînă în străfundurile sufletești adevăratele sentimente și să arate, de multe ori, calea spre mariajul de inimă și nu spre acel de afaceri. Vederile lor sînt atît de înaintate, încît ai zice uneori că vorbește însuși Figaro, eroul celebru al lui Beaumarchais.

Iată-l pe Trivelin din *La fausse suivante* cum se prezintă:

„De 15 ani de cînd colind lumea, cînd stăpîn, cînd slugă, totdeauna priceput, prieteni din interes al șnapanilor sau al oamenilor cinstiți din dorință, tratat politicos de unul, amenințat cu gîrbaciul de altul, schimbîndu-mi meseria, hainele, caracterul, năravurile, riscînd mult, rezistînd puțin, desfrînat în fond, dar om de treabă în formă, demascat de unii, bănuir de alții, în cele din urmă echivoc față de toți, am încercat de toate...”

Trivelin îl prefigurează pe Figaro, așa cum, dialogurile spumoase din comediile lui Marivaux anunță verva scînteietoare din teatrul lui Beaumarchais.

Deși Marivaux dramaturgul și Marivaux romancierul sînt una și aceeași persoană, romanele apar totuși diferite față de piesele de teatru, calitățile scriitorului sînt altele și realismul se adîncește.

Cînd publică prima parte din *Viața Mariannei* în 1731. Mavivaux are ceva mai mult de patruzeci de ani și o experiență de viață caracteristică vîrstei. În domeniul romanului nu este un debutant. El publicase *Pharsamon* și *La voiture embourbée*, care nu sînt totuși adevărate romane, ci exercițiile unui spirit tînăr, prea tributar artificiilor și conveniențelor modei și timpului. În *Viața Mariannei* artificii picarești atît de frecvente în *Gil Blas* al lui Lesage, ca șirul de povestiri mereu întrerupte și mereu continuate, nu mai sînt decît pretexte formale, simple cadre pentru observația realistă și analiza psihologică. Dealtmînteri romanul a fost publicat în etape destul de apreciable — unsprezece părți în timp de zece ani — și a rămas totuși neterminat.

Procedeul amintit mai sus este înlocuit cu altul, nu mai puțin artificial, dar care are totuși calitatea de a realiza două romane în unul singur. Deși tema este comună — o dragoste care se înfiripă, se declară și apoi triumfă — către mijlocul părții a șaptea s-ar părea că romanul trebuie să se încheie. Totuși infidelitatea amantului constituie un fel de obstacol psihologic, care aduce prelungirea povestirii într-un al doilea roman.

Începutul romanului este pur melodramatic și axează destinul eroinei pe o întîmplare cu hoji de drumul mare. Procedeul deconcertant, de care s-a uzat și abuzat în romanele epocii ; ieftin dar necesar, procedeul scoate în relief de la început intenția autorului : a arunca o fetiță într-o lume așezată pe privilegiul nașterii, în voia vîrtejurilor vieții.

Într-adevăr, pe drumul spre Bordeaux, o trăsură închisă este atacată de bandiți înarmați. Majoritatea pasagerilor sînt uciși ; un călugăr reușește să scape prin pădure. Între timp, ofițeri călare ajung în galop. Aceștia reușesc să salveze de sub trăsură o fetiță care plîngea. Cum nu se pot cunoaște părinții, copilul este încredințat unui preot, care să-l crească. Preotul, la rîndul său, o încredințează unei surori ; din nefericire însă aceasta moare și o lasă pe Marianne, la vîrsta lipsei de experiență, singură într-un oraș ca Parisul și fără nici un sprijin.

Cînd acest sprijin se ivește, el este mai mult decît suspect și primejdios : un bătrîn crai, ascuns sub aparențe evlavioase, Cli-

mal, își ia sarcina de a purta grijă de fată. Marianne intră în prăvălia doamnei Dutour, lenjereasă, și devine *subretă*, adică o fată fără părinți și fără avere, nevoită să lucreze cu mina pentru a-și câștiga existența.

Nu s-ar putea susține că atmosfera din atelier este favorabilă inocenței și neprihănirii. Doamna Dutour își primește zilnic amantul; la rîndul ei, Marianne este obligată să-și primească aproape zilnic „binefăcătorul“, care are un fel ciudat de a-i pipăi cosițele sub bonetă. Este de admirat delicatețea penelului lui Marivaux care, în asemenea situații, știe să țină limitele artei realiste, fără a cădea în naturalism și în pornografie. Este cu atât mai demnă de subliniat, ca un triumf al artei realiste, pictura lui Marivaux într-un secol care se prăbușește în obscenitățile lui Restif de la Bretonne¹ sau în cinismul și cruzimea lui Valmont și a doamnei de Merteuil².

Spiritul de observație al lui Marivaux este să surprindă pe viu viața de zi cu zi a prăvăliei doamnei Dutour, conversațiile, mahalagisme, micile intrigi și insinuări; analistul pătrunzător știe să citească în sufletul eroinei, pe care o nevinovăție nativă o previne împotriva primejdiei „binefăcătorilor“ și a duplicității mîngierilor protectorului. Rafinamentul și veridicitatea analizei ne fac să identificăm eroina cu autorul însuși, într-atît de adevărată este în acest roman întrebuintarea persoanei întîi, deși procedeul este curent în romanele vremii (Lesage, Rousseau, Prévost).

Dar situația precară a Mariannei nu putea dura prea mult. Într-o zi la biserică va întîlni pe tînărul și elegantul domnișor de Valville și subtilul analist al dragostei născînde va avea din nou prilejul să citească în sufletul eroinei sale. Un accident neprevăzut o aruncă pe Marianne sub caii unui birjar stîngaci și hazardul face din elegantul domnișor un salvator și un protector.

Acțiunea se complică, pentru că în momentul cînd Climal dădea sfaturi Mariannei ușa se deschide și apare tînărul de

¹ Restif de la Bretonne (1734—1806), autor de romane îndrăznețe și pornografice.

² Personaje din celebrul roman al lui Choderlos de Laclos: *Legături primejdioase*.

Valville. Lovitură de teatru : cei doi rivali se recunosc : sînt unchiul și nepotul !

Toată vina va cădea pe Marianne : de Valville pleacă furios, crezînd că unchiul este amantul tinerei fete ; domnul de Climal îl bănuiește pe nepot de același lucru, mai ales că acesta avea formidabilul avantaj al vîrstei.

După plecarea furtunoasă a nepotului, domnul de Climal își copleșește protejata cu reproșuri. El îi amintește originea umilă și scoate la iveală așa-zisa lui generozitate tradusă în nenumărate daruri pe care totuși Marianne le-a acceptat. Dar tînăra fată nu cedează în fața argumentelor și susține sus și tare nevinovăția ei. La sfîrșitul duelului, soarta Mariannei este hotărîtă : ea îi va înapoia domnului de Climal toate darurile și va părăsi prăvălia a doua zi ; „protecția“ a încetat.

În scurta luptă ce se dă în sufletul Mariannei între cochetărie — care i-ar spune parcă să păstreze darurile — și demnitate, demnitatea triumfă. Iat-o pe Marianne din nou pe trotuar, într-un Paris de care se înpăimintă, într-atît singurătatea ei i se pare de absolută : „Cît de fericiți sînt oamenii aceștia, își spune ea, fiecare cu locul și cu azilul lui. Va veni noaptea, nu vor mai fi aici și se vor retrage la ei acasă ; iar eu nu știu unde să mă duc ; nu sînt așteptată nicăieri, nimeni nu va simți că-i lipsesc.“

Disperată intră într-o minăstire, sperînd să-și găsească un azil acolo. Dar stareța, cînd aude că-i vorba de o orfană care nu știe cine-i erau părinții, refuză. Din fericire, la convorbirea dintre stareță și Marianne asistă o doamnă din înalta societate, doamna de Miran. Suferințele Mariannei, sinceritatea care i se citesc pe figură i-au dat doamnei de Miran ideea nobilă de a o lua sub protecția ei și de a o interna la minăstire ca pensionară, ca s-o ferească astfel de ochii lacomi ai bărbaților de toate vîrstele. Dar Marianne este prea sinceră ca să ascundă dragostea curată și tandră pentru Valville. A doua lovitură de teatru : Valville este chiar fiul doamnei de Miran !

Tinerii își vor continua dialogul amoros în vorbitorul minăstirii sub privirile, de astădată binevoitoare, ale stareței. Virtutea

pare să triumfe, căsătoria celor doi îndrăgostiți nu este departe, cu toată originea incertă a Mariannei.

Totuși romanul continuă. Dacă doamna de Miran și Valville consimt să închidă ochii asupra originii Mariannei, autoritățile regimului nu pot îngădui un asemenea scandal. Poliția regală o ridică pe Marianne și-o dă în supravegherea unei alte starețe, cu poruncă de a o căsători cît mai repede cu un burghez, singura posibilitate pe care i-o oferă regimul de oligarhie nobiliară unei fete sărace și cu origine dubioasă. Întrevederea dintre Marianne și cel care-i fusese destinat ca bărbat este de un tragic burlesc.

Dialogul pe tema cîm e timpul și cînd vă place să ieșiți la plimbare parcă ar fi o pagină smulsă dintr-un roman al naturalistului Henry Céard. La urmă, burghezul pune chestiunea căsătoriei în mod brutal și stîngaci. Burghezul știe pe ce dă banii; el nu are prejudecățile nobiliare pe chestiunea originii sociale.

„— Cînd e vorba de căsătorie, nu-i nici unul care să nu fie fericit că intră într-o familie; mie unuia, domnișoară, puțin îmi pasă de așa ceva.“

La asemenea cuvinte, nu-i mai rămînea fetei decît să-l dea afară pe necioplit.

Dar persecuțiile, luptele cu prejudecățile sociale și cu duritățile vieții nu se opresc aici pentru Marianne. Ea va avea chiar ocazia să se convingă că frumosul Valville nu-i decît un ușuratec; viața — sau cumințenia ei firească — o vor învăța că numai atunci cînd cunoști omul, te poți despărți de el fără acel imens regret, de rigoare în asemenea împrejurări. Dar Marianne va mai trece prin alte grele încercări. Un ofițer cam bătrîn, dar plin de bani, o va cere în căsătorie. După refuz, Mariannei nu-i mai rămîne decît să încerce din nou să intre la mînăstire, de astă dată în chip de călugăriță. Era pe vremea aceea singura posibilitate onorabilă care li se oferea fetelor fără zestre și fără naștere ilustră (unica fiică a lui Marivaux a intrat și ea la călugărie). Dar confidența lungă — aproape un al doilea roman! — al unei călugărițe asupra vieții din mînăstire, o face pe Marianne să renunțe. Viața în mînăstire nu este un rai, în romanul lui Marivaux. Însă ținînd seama de poziția lui Marivaux în problema religioasă, trebuie recunoscut

că descrierea este destul de îndrăzneată, fără să atingă nici pe departe virulența și vehemența satirei din romanul lui Diderot *Călugăria*.

Și multe i se mai pot întâmpla Mariannei. Chiar să se împace cu Valville, din ce în ce mai moderat în aventurile sale amoroase și care se întoarce la iubita lui de totdeauna, Marianne. S-ar zice că perspectiva unei fericiri fără umbre i-ar reveni Mariannei și i s-ar cuveni... Dar romanul se întrerupe aici; ca și cum visul și viața nu s-ar prea împăca și, în viitor, alte surprize ar putea-o aștepta pe eroina noastră.

Cu mult înainte de practicarea realismului „feliei de viață”, romanul lui Marivaux nu are un deznodământ, cum nici viața nu are unul. Poate de aceea Marivaux n-a voit să-și termine romanul după tipicul tradițional, așa cum n-a terminat nici cel de-al doilea roman, *Țăranul parvenit*.

Și în pictura personajelor, Marivaux s-a ținut în limitele stricte ale realismului de calitate, adică s-a ferit să îngroașe prea mult unele trăsături în detrimentul altora. Marianne nu-i totdeauna un înger, reușind, pe drumuri întortocheate uneori, să-și mențină totuși puritatea. Nu înseamnă că nu alunecă uneori în cochetărie, că nu e alteori bănuitoare și chiar vindicativă. Așa cum s-a observat, ea îl iubește pe Valville pentru tinerețea și eleganța lui, dar și pentru apartenența lui la clasă nobilă, spre care o mină unele aspirații obscure, refulate însă de fiecare dată când tind să încolțească.

„Ce primejdioasă fetiță mai ești !” îi spune odată binefăcătoarea ei, doamna de Miran.

Nici chiar bătrînul crai, domnul de Climal, nu este cu desăvîrșire un personaj negativ; Marivaux știe să țină o cumpănă, minuind cu dibăcie penelul.

S-ar putea scoate din *Viața Mariannei* o adevărată galerie de portrete, mai toate prinse pe viu din acel mărunț popor al Parisului epocii, în mijlocul căruia se petrece o bună parte din viața eroinei. Limbajul popular este adecvat, fără exagerările și trivialitățile lui Restif de la Bretonne. Scena din cartea a doua,

dintre birjar și lenjereasa Dutour la care face aluzie — și încă una peiorativă — elogiul lui d'Alembert, nu surprinde astăzi.

Trebuie să recunoaștem că cruditățile de limbaj sînt destul de rare. În schimb, construcția romanului lasă de dorit. Narațiunea lîncezește adeseori și procedeul sertarelor cu surprize — destul de frecvente pînă și în mobilierul vremii — este cam artificial; acțiunea nu avansează. Ritmul lent ar aminti ritmul unor romane realiste engleze, ale lui George Eliot, de pildă. Dar încetineala acțiunii la romanciera engleză are ceva firesc; autoarea nu inventează obstacole de tot felul, care să însemne alte puncte de plecare pentru o narațiune în chipul cel mai normal cu putință.

Dacă ritmul acțiunii nu amintește romanul englez de mai tîrziu, în schimb abundența plînselor, sensibilitatea exagerată și gustul pentru lacrimogeni al romanului anunță perioada care se deschide către sfîrșitul secolului al XVIII-lea cu traducerile din Richardson și cu romanul lui Rousseau *La Nouvelle Héloïse*. Și în această privință Marivaux se anunță un precursor.

Cel de-al doilea mare roman al lui Marivaux *Țăranul parvenit*, este compus în intervalul care desparte a doua și a treia parte din *Viața Mariannet* (1734—1735). În intenția lui Marivaux *Țăranul parvenit* pare să fi fost o replică mai dură, mai senzuală, a amorului tandru și sentimental din *Viața Mariannet*. De altminteri și în teatru există la Marivaux această pendulare, fără ca limbajul său special să sufere modificări; cadrele romanului, categoriile sociale atît de deosebite care-i solicită atenția, contribuie la formarea unui stil mai realist, mai apropiat de vorbirea comună, mai puțin sculptor și spiritual.

Jacob este un țăran din Champagne care, din lacheu așa cum ajunge la Paris, va parveni, prin protecție de fuste, la cele mai înalte demnități, chiar în provincia de unde plecase. Iată așadar un *Bel Ami*, cu mult înainte de apariția celebrului roman al lui Maupassant.

Dacă cercetăm însă cu luare-aminte literatura secolului al XVIII-lea, tipul de lacheu care parvine la situații înalte este foarte frecvent. Încă din 1721 Montesquieu atrăsese atenția asupra

acestei anomalii sociale : „Corpul lacheilor, spune Usbek, este mai respectabil în Franța decît în altă parte. Este un seminar pentru marii seniori“ („seminar“ este folosit în sensul de „învățămînt de pregătire“).

De altminteri personajele de valeți au inspirat atîtea comedii începînd cu Lesage și terminînd cu Beaumarchais, încît nu-i mai trebuiau lui Marivaux alte surse decît realitățile sociale ale vremii sale. Pe măsură ce aristocrația decade, această slugărime plină de îndrăzneală, de cinism și de poftă nemaipomenite își croiește drum spre înalte demnități. Are și Jacob filozofia lui :

„Aș ! exclama el, viața trece și cu cît mergi mai departe, cu atît te murdărești mai tare de noroi“.

Acest fel de a vedea lucrurile al valetului nostru, va aduce noului roman al lui Marivaux o construcție mai firească, mai realistă. Procedul picaresc al sertarelor cu surprize este încă păstrat : sînt diferitele încercări prin care trece Jacob, la fel ca și Marianne. Dar în timp ce Marianne ezită sau caută compromisuri între interes și datorie, Jacob nu ezită și primește încercările cu seninătate, cu un fel de epicurism, care se potrivește cu setea lui de plăceri și de viață.

Aventurile lui Jacob n-au nici umbră de moralitate. Dacă în firea lui de țaran există scrupule, multe din ele se pierd în contact cu o societate atît de coruptă. Devenit lacheu la Paris, el seduce o cameristă și-i mănîncă banii ; apoi întîlnește o fată bătrînă, în vîrstă de cincizeci de ani, care acceptă să-l ia în căsătorie pe acest tînăr de optsprezece ani, flăcău frumos și robust. Noaptea de nuntă este de un realism cu atît mai crud, cu cît fecioara în vîrstă este și evlavioasă ! Iată-l pe Jacob al nostru, înstărit și renunțînd la meseria lui de lacheu, trezindu-se dintr-odată aruncat în rîndul oamenilor onorabili. Cu bani ce nu face omul, mai ales cînd între dînsul și soție e o atît de mare diferență de vîrstă. El își caută o amantă din „lumea mare“, curioasă, ca atîtea altele ale vremii, să cunoască un tip de brunet, solid și robust. Jacob care n-are scrupule de infidelitate conjugală — mai ales la o asemenea diferență de vîrstă ! — nu acceptă totuși banii doamnei de Ferval. Dar la rîndul lui va fi înșelat de această doamnă, ceea ce îl

va aduce pe Jacob la o filozofie asupra nestatorniciei sentimentelor amoroase. Totuși, prin protecțiile doamnelor din lumea mare și prin complezența oamenilor politici cu care acestea sînt legate, Jacob va ajunge bogat și respectat chiar în provincia de unde plecase în saboți și unde devine controlor general al impozitelor puse ilegal de rege.

Deși subiectul se pretează la scene de naturalism sexual, Marivaux păstrează aceeași cumpănă în portretistică și în analiza psihologică precum în *Viața Mariannei*. *Țăranul parvenit* al lui Marivaux nu este totuși *Țăranul parvenit* al lui Restif de la Bretonne. Jacob mai păstrează din fondul vechi al educației lui de om de țară, unele scrupule morale și chiar un anumit simț al onoarei. Aruncat, în urma isprăvilor sale, la un moment dat în închisoare, el tremură de frică pentru viața sa. În schimb nu ezită să și-o pună în primejdie, cînd cineva este atacat noaptea în plină stradă. Și totuși este același om ! Marivaux este convins de contradicțiile naturii umane. Ce putem citi în *Viața Mariannei* : „nu se cunoaște nimic în privința oamenilor“, se potrivește pentru toată opera romanescă a lui Marivaux.

Mai mult decît *Viața Mariannei*, acest al doilea mare roman al lui Marivaux constituie o vastă frescă socială. Galeria de portrete din *Țăranul parvenit* este considerabil îmbogățită : lachei, cameriste, nobile provinciale, mici burghezi, magistrați, doamne din lumea mare, mari seniori, înalți funcționari, actori, chirurghi și chiar o mijlocitoare... Unele portrete sînt pe drept cuvînt magistrale : portretul țafei în doamna Alain sau al servitoarei Catherine. Umorul, cursivitatea frazei, epitetul moral aplicat unei trăsături fizice și invers, depășesc pe La Bruyère și anunță causticitatea și pitorescul prozei lui Huysmans.

O întrebare se pune în chip firesc : cele două romane, care dovedesc atîtea calități și anunță atîtea inovații de mai tîrziu în domeniul romanului, de ce au rămas neterminate ?

Multe răspunsuri pot fi date, dar nici unul nu pare destul de satisfăcător. Că autorul s-ar fi plictisit să tot inventeze noi aventuri, după procedeul romanului picaresc ; că n-ar fi văzut un deznodămînt veridic nici în cazul Mariannei, nici în cazul lui Ja-

cob ; că a preferat să nu termine o operă care, după canoanele vremii, se cerea morală, în ciuda lipsei de morală a societății respective. Din toate aceste ipoteze, ultima ni se pare cea mai credibilă.

Intr-adevăr, declinul feudalității aducea după sine și o corupere a moravurilor. „Religia voluptății“, cum se numea felul de viață al claselor dominante, aluneca foarte ușor în desfrâu, perversitate și cinism. Romanele lui Restif de la Bretonne și cel al lui Choderlos de Laclos — pentru a cita opere situate la antipod în privința valorii artistice — pot fi considerate ca mărturii ale stărilor de lucruri de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Morala oficială era însă severă și ipocrită. Choderlos de Laclos a fost obligat să-și pedepsească în deznodămint pe cele două satanice personaje : doamna de Merteuil și marchizul de Valmont. Restif de la Bretonne trebuia să se folosească de fel de fel de pledoarii și considerații morale pentru a satisface cenzura și a-și publica operele. Marivaux, în sinceritatea sa absolută, calitate dominantă a caracterului său, nu putea recurge la subterfugii, la deznodămint lipite artificial și fără legătură cu experiența sa de viață și cu observațiile sale.

*

Scriitor clasic, Marivaux își înscrie opera încă sub semnul raționalismului cartezian. O piesă ca *Insula rațiunii* reprezintă un fel de profesiune de credință a scriitorului. Dar opera lui poartă, în același timp, marca timpului : tendințele de înnoire, de părăsire a canoanelor clasice moștenite de la marele secol, interesul crescând și militant pentru idelle care vor contribui la răsturnarea vechiului regim și la consolidarea celui nou.

În comediiile sale, Marivaux a dat un rol precumpănitor femeii, care, emancipată de sub tirania părintească și a prejudecăților timpului, să-și poată alege, în deplină libertate, drumul. Marivaux a creat o comedie nouă și un nou fel de comic, căutând să surprindă acel joc delicat al dragostei ce se înfiripă și nu îndrăznește încă să se afirme. În acest sens trebuie înțeles *marivaudage*-ul, care nu este afectare și fadă galanterie, ci limbaj al unui sentiment

născînd și pendulînd între tandrețe și senzualitate. *Marianne* a dus la mare virtuozitate arta dialogului: Beaumarchais se va folosi, mai tîrziu, de această ilustră lecție.

Deși romanele lui Marivaux sînt astăzi partea cea mai uitată din opera sa, totuși, în contextul epocii, ele apar ca deosebit de importante și inovatoare în multe privințe. Folosind încă procedee ale romanului picaresc, Marivaux face pași mari și îndrăzneți în domeniul realismului și îl anunță pe acela al „feliei de viață”, a adepților realismului de la sfîrșitul secolului trecut. Preferînd umanitatea mijlocie și alegînd personaje din categoriile sociale umile, Marivaux nu atunecă nici în naturalism, nici în șarja grosolană și caricaturală.

Umbrită multă vreme de interpretări tendențioase sau superficiale, de prejudecăți și de mode, opera lui Marivaux se cere situată astăzi în adevărata ei lumină, de noblețe umană și de sinceritate.

AL. DIMITRIU-PAUȘEȘTI

TABEL CRONOLOGIC

- 1688 4 februarie Nașterea lui Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux la Paris.
- 1700—1702 Tatăl lui Marivaux este numit director al Monetăriei de la Riom.
- 1708—1712 *Le père imprudent et équitable* (Tatăl imprudent și echitabil), comedie în ~~un~~ un act în versuri, nereprezentată.
- 1713 *Les Effets surprenants de la Sympathie* (Efectele surprinzătoare ale simpatiei), I, II, III, cu aprobarea din 26 august 1713.
- 1714 *La Voiture embourbée* (Trăsura împodobită), aprobată din 31 august 1713. Anunțarea romanului *Phar-samon. Le Bilboquet* (Jucăria), aprobare din 26 octombrie 1713. *Les Effets surprenants de la Sympathie* (IV, V), aprobare din 21 decembrie 1713. Se acordă aprobare pentru *Télémaque travesti* (14 iunie 1714). Se anunță prea de timpuriu tipărirea operelor. *L'Iliade travestie* și *Télémaque travesti*, septembrie-octombrie 1714.

- 1716—1717 *L'Illade travestie*, cu aprobare din 10 iunie 1715.
- 1717 iulie Semnarea contractului de căsătorie a lui Marivaux cu Colombe Bollogne.
- 1717—1718 *Lettre sur les habitants de Paris* (Scrisoare despre locuitorii Parisului) inserat în *Mercure de France*.
- 1719 Moartea tatălui lui Marivaux la Riom. Nașterea Colombei-Prospère, fiica lui Marivaux.
- 1720 17 octombrie *Arlequin poli par l'amour* (*Arlequin poleit prin dragoste*), douăsprezece reprezentații.
16 decembrie *Annibal*, tragedie. Cădere.
- 1721 iulie Prima foaie din *Spectateur français*.
- 1722 ianuarie-mai Foile 2—6 din *Spectateur français*.
3 mai *La surprise de l'amour* (*Surpriza dragostei*), treisprezece reprezentații.
- 1723 mai Foile 7—16 din *Spectateur français*.
6 aprilie *La double inconstance* (*Dubla nestatornicie*), cincisprezece reprezentații.
mai-noiembrie Foile 17—24 din *Spectateur français*.
Moartea soției lui Marivaux.
- 1724 5 februarie *Le Prince travesti* (*Prințul travestit*), șaisprezece reprezentații.
8 iulie *La fausse suivante* (*Falsa cameristă*), treisprezece reprezentații.
- septembrie-octombrie *Le Spectateur français*, foile 24—25.

2 decembrie *Le dénouement imprévu* (Deznodământul neprevăzut), șase reprezentații.

Lesage : *Gil Blas* (cărțile VII—IX).

1725 3 martie *L'Île des esclaves* (Insula sclavilor), douăzeci și una de reprezentații.

19 august *L'Héritier du village* (Moștenitorul satului), nouă reprezentații.

1726—1727 Unsprezece foi din *L'indigent philosophe*.
30 ianuarie *A doua Surprise de l'amour* este primită la Comédie Française.

1727 11 septembrie *L'Île de la raison* (Insula rațiunii), cădere.

1729 18 iunie *La Nouvelle Colonie* (Noua Colonie) sau *La ligue des Femmes* (Liga femeilor), o singură reprezentație.

24 ianuarie *Le Jeu de l'Amour et du Hasard* (Jocul dragostei și al întâmplării), paisprezece reprezentații.

1731 9 martie *Les serments indiscrets* (Jurămintele indiscrete), piesă primită la Comedia franceză.
iunie *La Vie de Marianne* (Viața Mariannei), prima parte.

1732 12 martie *Le Triomphe de l'Amour* (Triumful dragostei), șase reprezentații.

8 iunie *Les serments indiscrets*, nouă reprezentații ; primire mai curînd defavorabilă.

25 iulie *L'école des mères* (Școala mamelor), paisprezece reprezentații.

1734 ianuarie-mai *Le Cabinet du philosophe* (Cabinetul filozofului), unsprezece fascicule apărute.

- *ianuarie Vie de Marianne, partea a doua.*
 mai Țăranul parvenit, prima parte.
 iunie Țăranul parvenit, a doua parte.
 oct.-noiembrie Țăranul parvenit, părțile a III-a și
 a IV-a.
 noiembrie Le Petit Maître corrigé (Domnișorul co-
 rectat), cădere.

- 1735 *aprilie Țăranul parvenit, partea a V-a.*
 9 mai La mère confidente, (Mama confidentă),
 șaptesprezece reprezentații.
 noiembrie Viața Mariannei, a treia parte.

- 1736 *martie-aprilie Viața Mariannei, a patra parte.*
 iunie Le legs (Dania testamentară), șapte reprezen-
 tații.
 septembrie Viața Mariannei, partea a cincea.
 decembrie Viața Mariannei, partea a șasea.

- 1737 *februarie Viața Mariannei, partea a șaptea.*

- 1738 *ianuarie Viața Mariannei, partea a opta.*

- 1740 *19 noiembrie Încercarea, șaptesprezece reprezentații.*

- 1742 *martie-aprilie Viața Mariannei, părțile a IX-a, a XI-a.*
 decembrie Marivaux este ales la Academia franceză.

- 1745 *Fiica lui Marivaux intră la călugărie.*

- 1746 *6 august Prejudecata învinsă, patru reprezentații.*

- 1748 *aprilie Lectură la Academie din Reflexions en forme*
 de lettre sur l'esprit humain (Reflecțiuni sub formă
 de scrisoare asupra spiritului uman).

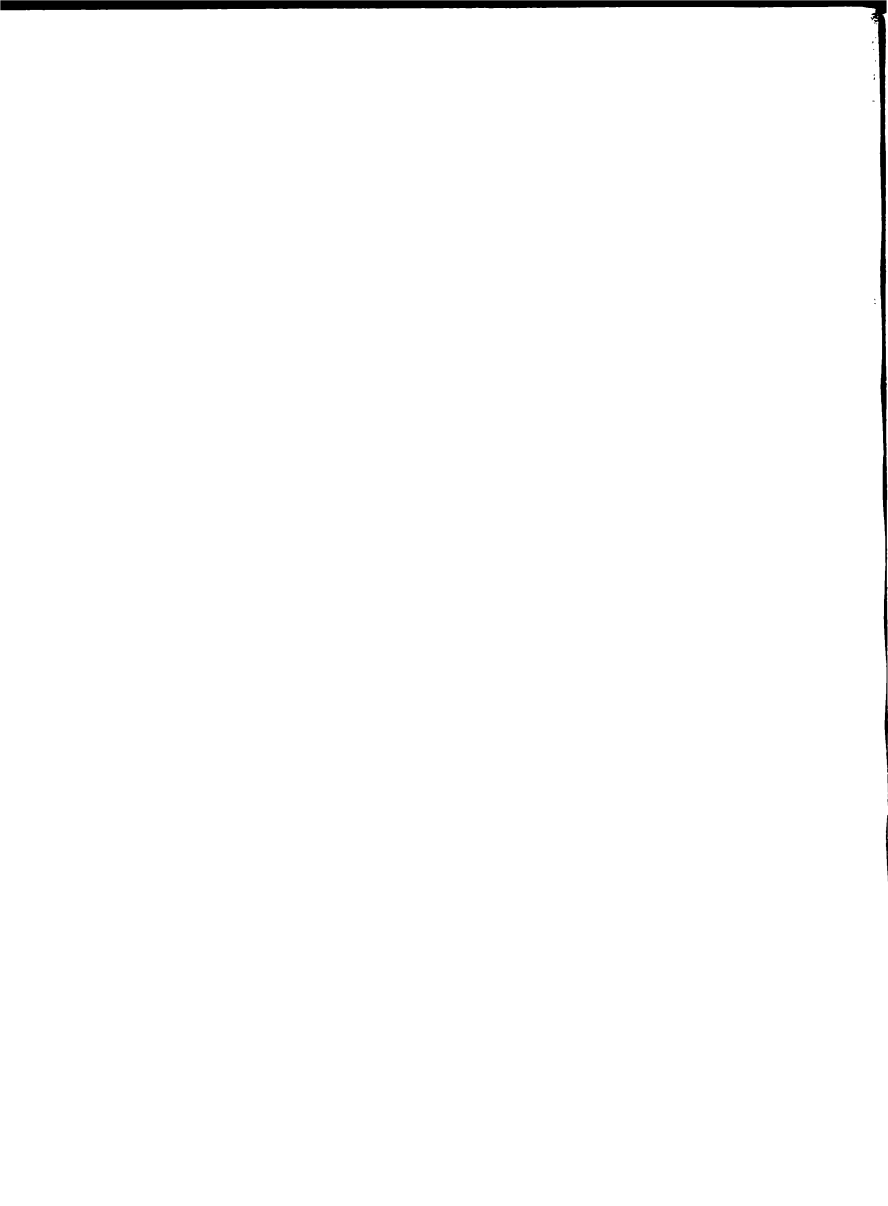
1751 8 ianuarie Lectură la Academie din *Réflexions sur les hommes* (Reflecții despre oameni).

25 august Lectură la Academie din *Réflexions sur les Romains et sur les anciens Perses* (Reflecțiuni asupra romanilor și a vechilor perși).

1758 ianuarie Marivaux, bolnav, își face testamentul.

1763 10 februarie Moartea lui Marivaux.

AL. D.-P.

PARTEA ÎNTÎI

Înainte de a face cunoscută publicului această poveste, trebuie să-i arăt cum am aflat-o.

Sînt șase luni de cînd am cumpărat, la cîteva leghe de Rennes, o casă de țară, care în răstimp de treizeci de ani trecuse prin cinci-șase miîni. Dorind să fac unele schimbări în împărțirea primului apartament, s-a găsit într-un dulap ascuns într-o firidă a peretelui, un manuscris din mai multe caiete, cuprinzînd povestea de mai jos, totul scris de o femeie. Mi s-a dat manuscrisul și l-am citit împreună cu doi prieteni ce se aflau la mine și care, de atunci, n-au încetat să-mi spună că trebuie să-l dau la tipărit; n-am nimic împotrivă, cu atît mai mult cu cît această poveste nu vizează pe nimeni. Data ce se află la sfîrșitul manuscrisului ne arată că a fost scris cu patruzeci de ani în urmă; am schimbat numele a două persoane despre care este vorba și care nu mai sînt în viață. Deși ceea ce se spune despre ele n-are nici o însemnătate; dar totuși am găsit de cuviință să nu le numesc.

Asta-i tot ce am avut de spus; această mică introducere mi s-a părut necesară și m-am silit s-o fac cît mai bine; căci nu sînt scriitor, și nimic scris de mine nu va vedea vreodată lumina tiparului în afară de aceste douăzeci de rînduri.

Să trecem acum la povestea noastră. Este vorba de o femeie care își istorisește viața ; nu știm cine a fost. Este Viața Mariannei ; așa își spune ea însăși la începutul povestirii sale ; mai apoi ia titlul de contesă ; se adresează unei prietene al cărei nume este lăsat în alb, și asta-i tot.

*

Cînd v-am istorisit cîteva întîmplări din viața mea, nu m-așteptam, dragă prietenă, că mă veți îndemna s-o redau în întregime și să alcătuiesc o carte de dat la tipar. Este drept, povestea mea e deosebită, dar aș strica totul dacă m-aș apuca s-o scriu ; căci de unde vreți să am stil ?

E drept, se spune că am duh ; dar, draga mea, după mine, duhul acesta n-are preț decît atunci cînd e rostit, și nu va mai însemna nimic cînd va fi citit.

Nimeni n-are mai mult duh decît noi, femeile frumoase (căci m-am numărat printre ele) atunci cînd avem doar un pic ; fiindcă în acest caz bărbații nu mai prețuiesc ceea ce spunem ; ascultîndu-ne, se uită la noi și profită de ceea ce văd.

Am cunoscut o femeie frumoasă, a cărei conversație trecea drept încîntătoare. Nimeni pe lume nu se exprima ca dînsa ; era vioiciunea, istețimea întruchipată ; cunoscătorii nu mai puteau de plăcere. S-a îmbolnăvit de vărsat, a rămas însemnată ; cînd biata femeie și-a făcut din nou apariția, n-a mai fost privită decît ca o palavragioaică plicticoasă. Vedeți dar cît duh împrumutase ea înainte de la chipul ei ! S-ar prea putea ca și chipul meu să-mi fi împrumutat odinioară, cînd lumea găsea că am din plin. Îmi amintesc ochii mei de-atunci și cred că erau mai spirituali decît mine.

De cîte ori nu m-am pomenit spunînd unele lucruri care cu greu ar fi trecut singure ! Dacă n-ar fi fost întovărășite de toate nazurile unei înfățișări drăcoase,

n-aș fi fost aplaudată așa cum eram ; și dacă vreun vărsat ar fi redus totul la justa valoare, cred că aș fi pierdut tare mult.

De pildă, nu e mai mult de-o lună de cînd mi-ați pomenit de o anumită zi (și sînt doisprezece ani de cînd acea zi a trecut) cînd, la o masă, lumea s-a minunat atîta de vioiciunea mea ; ei bine, v-o spun drept, n-am fost decît o zănatică. Mă credeți că de multe ori mă purtam așa dinadins, să văd pînă unde se lasă dus de noi un bărbat ? Totul îmi reușea, și vă asigur că, ieșite din gura unei urîte, nebuniile mele ar fi fost bune de balamuc ; și pesemne era nevoie să fiu plăcută în tot ce spuneam mai ales, fiindcă azi, cînd nurii mei s-au trecut, văd că spiritul meu e socotit destul de obișnuit, deși sînt mai mulțumită de mine acum decît am fost vreodată. Dar, în sfîrșit, fiindcă doriți să-mi scriu povestea și pentru că cereți acest lucru prieteniei mele, fiți mulțumită ; decît să vă refuz, prefer să vă plictîlesc.

De altminteri, vorbeam adineauri de stil, și nici măcar nu știu ce înseamnă. Ce trebuie să faci ca să ai stil ? Oare cel întîlnit în cărți să fie cel bun ? De ce atunci de cele mai multe ori îmi displace atîta ? Stilul scrisorilor mele vi se pare acceptabil ? Voi scrie cartea aceasta în același fel.

Să nu uitați că mi-ați făgăduit să nu spuneți niciodată cine sînt ; nu vreau să fiu cunoscută decît de dumneavoastră.

Acum cincisprezece ani nu știam încă dacă neamul din care mă trag este nobil sau nu, dacă sînt copil legitim sau din flori. Acest început pare să anunțe un roman : totuși, nu este vorba de așa ceva ; spun adevărul, așa cum l-am aflat de la cei ce m-au crescut.

Un poștalion care mergea la Bordeaux a fost atacat pe drum de hoți ; doi bărbați care se aflau înăuntru au încercat să se împotrivească și au rănit mai întîi un

tilhar ; dar au fost uciși împreună cu încă trei persoane ; de asemenea, și-au pierdut viața vizitiul și surugiul și n-au mai rămas în trăsură decît un călugăr din Sens și cu mine, care nu păream să am mai mult de doi sau trei ani. Călugărul a luat-o la fugă, în timp ce eu, căzută pe treapta trăsorii a cărei ușă rămăsese închisă¹, scoteam niște strigăte îngrozitoare, pe jumătate înăbușită sub trupul unei femei ce fusese rănită și care, încercînd totuși să fugă, căzuse peste mine, strivindu-mă, și murise.

Caii nu făceau nici o mișcare și am stat astfel mai bine de un sfert de oră, țipînd mereu, fără să pot ieși de acolo.

Aflați că printre cei ce fuseseră uciși se aflau două femei : una frumoasă, de vreo douăzeci de ani, iar cealaltă de vreo patruzeci ; prima era foarte elegantă, cealaltă îmbrăcată ca o cameristă.

Dacă una dintre ele era mama mea, mai curînd trebuie să fi fost cea tinăra și mai bine îmbrăcată, deoarece s-ar părea că semănam oarecum cu dînsa, cel puțin după spusele acelor care au văzut-o moartă și care m-au găsit pe mine ; de altfel eram îmbrăcată într-un fel prea distinct pentru a nu fi decît fiica unei cameriste.

Am uitat să vă spun că un lacheu, care era în slujba unuia dintre bărbații din poștalion, a luat-o la fugă, rănit, peste cîmpuri și a căzut de slăbiciune la intrarea unui sat vecin, unde muri fără să spună în slujba cui era ; tot ce s-a putut afla de la el înainte de a-și da sufletul, a fost că stăpînul și stăpîna sa fuseseră uciși ; dar asta nu lămurea nimic.

Pe cînd țipam sub trupul femeii moarte, trecură cinci sau șase ofițeri care călătoreau pe cai de poștă și, văzînd cîteva persoane căzute fără viață lîngă poștalionul nemîșcat, auzînd dinăuntru țipetele unui copil, se opriră în fața acestei priveliști înfricoșătoare, fie dintr-o curiozitate pe care o ai adesea pentru lucrurile ce inspiră oa-

¹ Trăsurile de poștă erau închise cu uși — ca automobilele din zilele noastre — treapta fiind pe dinăuntru.

recare groază, fie pentru ca să vadă ce era cu acel copil ce striga, și să-i vină în ajutor. Se uitară deci în trăsură, unde mai văzură un om ucis și pe femeia moartă, căzută pe treaptă, unde, după strigătele mele, și-au dat seama că mă aflu și eu.

Unul dintre ei, după cele spuse mai tirziu, a fost de părere să meargă mai departe; dar altul, pătruns de milă pentru mine, îl opri și, coborînd de pe cal, se duse să deschidă ușa; ceilalți îl urmară. O altă grozăvie îi întâmpină; o parte din obrazul acelei doamne ucise era lipit de al meu, așa că eram scăldată în sîngele ei. O deteră la o parte pe doamnă și, plină de sînge, mă traseră de sub ea.

Acum se punea întrebarea ce să facă cu mine, unde să mă lase; zăresc în depărtare un sat, unde se hotărîsc să mă ducă, și mă pun în brațele unui servitor care mă învelește într-o manta.

Se gîndeau să mă încredințeze parohului acelui sat, pentru ca acesta să găsească pe cineva dispus să aibă grijă de mine; dar acest paroh, către care îi îndreptaseră toți sătenii, era plecat la un confrate; acasă se afla numai sora lui, femeie evlavioasă, căreia îi fu atît de milă de mine, încît consimți să mă ia la dînsa în așteptarea încuviințării fratelui său; s-a făcut chiar un proces verbal unde se trecu tot ce v-am spus, întocmit de un soi de procuror fiscal de acolo.

Apoi, fiecare dintre însoțitorii mei dete, cu multă mărinimie, ceva bani pentru mine, bani ce fură strînși într-o pungă încredințată surorii parohului; după aceea, plecară cu toții.

Toate cîte vi le-am istorisit pînă acum le știu de la sora parohului.

Sînt sigură că vă cutremurați; nu e cu puțință ca, la începutul vieții, să te lovească o nenorocire mai mare și mai neobișnuită. Din fericire, nu eram de față cînd

mi s-a întîmplat, căci nu înseamnă să fii de față cînd o încerci la vîrsta de numai doi ani.

Nu vă voi spune ce s-a ales cu poştalionul şi nici ce s-a făcut cu cei ucişi ; astea nu mă mai privesc.

Peste trei-patru zile o parte dintre hoţi au fost prinşi, şi, culmea nenorocirii, nu s-a găsit în hainele călătorilor ucişi nimic din care să se afle a cui eram. Degeaba s-a consultat registrul unde se trece totdeauna numele călătorilor, totul a fost în zadar ; e drept că, în felul acesta s-a aflat cine erau, în afară de două persoane, o doamnă şi un cavaler, al căror nume, destul de străin, nu lămuri nimic, şi poate chiar că nu-şi dăduseră numele adevărat. S-a văzut doar că luaseră cinci locuri, trei pentru dînşii şi o fetiţă, şi alte două pentru un lacheu şi o cameristă, care, şi ei, fuseseră ucişi.

Toate acestea au făcut ca originea mea să rămînă o taină şi n-am mai aparţinut decît milei tuturor.

Această nenorocire atît de mare mi-a atrăs multe ajutoare la parohul unde mă aflu şi care încuviinţase, ca şi sora lui, să rămîn la ei.

Venea să mă vadă pînă şi lumea din cantoanele vecine ; voiau să ştie ce înfăţişare aveam ; devenisem un obiect de curiozitate ; îşi închipuiau că observă în trăsăturile mele ceva care amintea de întîmplarea aceea ; stîrneam o pornire romantică. Eram frumoasă, aveam un aer distins ; nici nu vă închipuiţi de cît folos îmi erau toate acestea, cît de nobilă şi delicată făceau să pară înduioşarea pe care o trezeam. O mică principesă nenorocită n-ar fi putut fi mîngîiată mai bine ; pasiunea pe care o inspiram se putea aproape numi respect.

N-am cuvinte să vă descriu interesul ce mi-l purtau, mai ales doamnele ; se întreceau să-mi facă darul cel mai frumos, să-mi dea rochia cea mai elegantă.

Parohul, deşi preot de ţară, avea mult spirit şi se trăgea dintr-o familie foarte bună ; el spunea adesea, mai tîrziu, că în tot ce făcuseră doamnele acelea pentru

mine, nu le auzise rostind niciodată cuvîntul de caritate, pentru că era un cuvînt prea aspru și jigneja gingășia sentimentelor lor.

Așa încît, atunci cînd vorbeau despre mine, nu spuneau „această fetiță“, ci întotdeauna „această copilă drăguță“.

Dacă venea vorba despre părinții mei, apoi erau întotdeauna străini și, fără îndoială, de prim rang în țara lor; nu era cu puțință să fie altminteri, se știa acest lucru ca și cum s-ar fi văzut aievea; circula în privința asta un soi de mic raționament pe care fiecare îl amplifica după capul ei, toate dîndu-i apoi crezare, ca și cînd nu l-ar fi ticluit ele însele.

Dar totul se tocește, și sentimentele frumoase ca orice alt lucru. Cînd împlinirea mea nu mai fu atît de proaspătă, începu să preocupe mai puțin imaginația. Obişnuința de a mă vedea risipi fanteziile atît de folositoare mie, puse capăt plăcerii de a mă iubi; nu fusese decît o plăcere trecătoare; și peste șase luni, această „drăguță copilă“ nu mai fu decît o biată orfană, care n-a mai fost cruțată de cuvîntul „caritate“, spunîndu-se că o meritam din plin. Toți preoții mă recomandară în parohiile lor, pentru că cel unde mă aflam nu era bogat; dar principiile religioase ale doamnelor nu mi-au fost atît de prielnice pe cît îmi fusese exaltarea lor, și aș fi fost într-adevăr de compătimit fără dragostea parohului și a surorii sale.

Această soră m-a crescut ca pe copilul ei. V-am mai spus că amîndoi se trăgeau dintr-o familie foarte bună, se zicea că și-au pierdut averea în urma unui proces și că el își căutase adăpost în această parohie, unde ea l-a urmat, căci țineau foarte mult unul la altul.

De obicei, cine spune nepoată sau soră de paroh de țară, se gîndește la o femeie grosolană, care aduce mai mult a țărăncă.

Dar fata asta nu era astfel : era o persoană plină de judecată și de politețe, pe deasupra fiind și foarte virtuoasă.

Îmi amintesc că adesea, privindu-mă, o podideau lacrimile gândindu-se la cele ce mi se întâmplaseră, și-i adevărat că, la rîndul meu, o iubeam ca pe mama mea. Trebuie, de altfel, să vă mărturisesc că aveam un farmec, unele mici apucături, pe care nu le are orice copil ; eram gingașă și veselă, aveam gesturi distinse, mintea vioaie și pe deasupra un chip ce făgăduia să devină frumos ; și și-a ținut făgăduiala.

Trec peste educația mea în primii ani ai copilăriei, cînd am învățat să lucrez nu știu cîte mici găтели femeiești, îndemînare care mi-a fost de mare folos mai tîrziu.

Aveam cincisprezece ani — poate mai mult, poate mai puțin (căci ne puteam înșela) — cînd o rudă a parohului, care nu avea alți moștenitori decît pe acesta și pe sora lui, puse să li se scrie de la Paris că se află grav bolnav ; și acest om ce le dăduse adesea știri despre el, îi ruga să se grăbească să vină careva dintre ei, dacă doresc să-l mai vadă înainte de a muri. Preotul ținea prea mult la datoria sa de păstor pentru a-și părăsi parohia, așa că o trimise pe soră-sa.

La început nu prea voia să vin cu dînsa ; dar cu două zile înainte de plecare, văzînd cît de mult mă întristez și cum suspin, îmi spuse :

— Marianne, dacă te temi într-atît de lipsa mea, liniștește-te ; nici eu nu vreau să te desparți de mine și nădăjduiesc că fratele meu va fi de acord. Chiar acum mi-a dat ceva în gînd în privința ta ; plănuiesc să te bag la vreo negustorie, căci este timpul să te gîndești să faci și tu ceva ; cît vom trăi, fratele meu și cu mine te vom ajuta întotdeauna, fără să mai vorbesc de ce vom putea să-ți lăsăm după moarte ; dar asta nu ajunge, căci nu-ți vom lăsa cine știe ce ; ruda unde mă duc și ai cărui moș-

tenitori sîntem nu cred să fie prea bogată, așa că trebuie să-ți alegi o meserie care să-ți îngăduie să te căpătuiești. Îți spun toate astea pentru că ai început să înțelegi, dragă Marianne, și tare aș dori, înainte de a muri, să am mîngîierea să te văd măritată cu un om de treabă, sau cel puțin în măsură s-o faci ; mi s-ar cuveni să am această bucurie.

La aceste vorbe m-am aruncat în brațele ei, am plîns și a plîns și ea ; căci era persoana cea mai bună pe care am cunoscut-o vreodată ; în ceea ce mă privește, aveam inimă bună și o mai am încă.

În clipa aceea intră parohul.

— Ce este ? o întrebă pe sora sa, mi se pare că Marianne plînge ? Ea îi spuse despre ce vorbisem și dorința ei de a mă lua la Paris. N-am nimic împotrivă, zise el, dar dacă rămîne acolo noi n-o s-o mai vedem și asta mă doare pentru că o iubesc, biata copilă ; noi am crescut-o, sînt tare bătrîn și poate că îmi iau adio de la ea pentru totdeauna.

N-a fost nimic mai mișcător decît această convorbire, după cum vedeți. Nu i-am răspuns nimic parohului ; dar, în schimb, am început să plîng în hohote ; aceasta îl înduioșă și mai mult și atunci bătrînul, apropiindu-se de mine, îmi spuse :

— Marianne, vei pleca cu sora mea, fiindcă e spre binele tău, și acest lucru trebuie să-l am în vedere mai presus de orice. Am ținut locul părinților tăi, pe care Domnul n-a îngăduit să-i cunoști, ca de altfel pe nimeni din familia ta ; așa încît, atît timp cît vom trăi, să nu faci niciodată nimic fără să te sfătuiești cu noi și, dacă sora mea te lasă la Paris într-un loc bun, astfel ca să nu mai fie nevoie să te întorci aici, să ne scrii ori de cîte ori vei avea nevoie de sfaturile noastre ; în ceea ce ne privește, te vom sprijini întotdeauna.

N-am să vă mai istorisesc tot ce mi-a spus înainte de plecarea noastră. Am să scurtez, deoarece îmi închipui că

toate aceste amănunte ale copilăriei mele vă plictisesc ; nu sînt prea interesante și mă grăbesc să ajung la alte lucruri ; am multe de spus și trebuie că-mi sînteți foarte dragă, ca să mă fi pornit să vă redau o poveste care va fi lungă ; voi mîzgăli multă hîrtie ; dar nu vreau să mă gîndesc la asta, nu trebuie, Doamne ferește, s-o afle lenea mea : să mergem înainte.

Am plecat deci, sora parohului și cu mine, și iată-ne la Paris ; ca să ajungem pînă la ruda despre care v-am vorbit, trebuia să străbatem orașul aproape în întregime.

Nu sînt în stare să vă descriu ce-am simțit văzînd acest mare oraș, și vuietul său, și oamenii săi, și străzile. Pentru mine era ca împărăția lumii ; nu mai eram eu, nu-mi mai aminteam de nimic ; umblam, căscam ochii, mă mînunam și atîta tot.

Drumul fiind lung, mi-am venit totuși în fire și atunci m-am bucurat de tot ce mă uimea ; simțeam o mare emoție, eram încîntată că mă aflu acolo, respiram un aer care îmi înveselea gîndurile ; între închipuirea mea și cele ce vedeam era o gingașă îmbinare și ghiceam că din această mulțime de lucruri diferite se puteau smulge nu știu cîte bucurii, pe care nu le cunoșteam încă ; în sfîrșit, mi se părea că plăcerile sălășluiau printre toate astea. Gîndiți-vă dacă nu era un adevărat instinct de femeie pe care-l aveam, și chiar o presimțire a tuturor aventurilor ce aveau să mi se întîmple.

Soarta n-a întîrziat să mi le vestească ; căci într-o viață ca a mea nu se poate să nu vorbim de soartă. Ruda la care ne duceam murise cînd am sosit noi ; își dăduse sufletul de douăzeci și patru de ore, ni s-a spus.

Asta nu era totul, se mai puseseră și sigilii. Acest om făcuse afaceri și se spunea că datora mai mult decît avea. Nu vă pot spune cum se poate explica acest lucru, este un amănunt ce mă depășește ; tot ce știu, e că n-am putut locui la el, că totul era sechestrat și că, după multe discuții, care au durat trei sau patru luni, ni s-a spus să

nu mai tragem nici o nădejde în privința moștenirii ; era păcat că nu fusese mai mare, deoarece astfel ar fi acoperit mai bine datoriile.

Frumoasă călătorie mai făcuserăm ! Așa că sora parohului se mîhni într-atîta, încît se îmbolnăvi în hanul unde trăsesem.

Doamne ! Din pricina mea se necăjea astfel ; nădăduise că această moștenire o va pune în situația să-mi facă un bine ; pe de altă parte, această călătorie zadarnică o sleise de bani ; ceea ce luase cu dînsa se imputina repede ; iar fratelui ei, care nu avea decît parohia, i-ar fi fost greu să ne trimită ceva. Și, culme a nenorocirii, mai era și bolnavă ! Ce jale !

O auzeam suspinînd : niciodată această femeie dragă nu m-a iubit atît, deoarece vedea că sînt mai de plîns ca niciodată ; și eu o mîngîiam, o dezmiardam în toate felurile și cu sinceritate, căci eram plină de simțire ; inima mi-era mai subtilă și mai iscusită decît mintea, cu toate că și aceasta era destul de ageră.

Bineînțeles îl vestise pe paroh de tot ce ni se întîmplat ; și, cum există perioade în care nenorocirile se năpustesc asupra oamenilor cu furie (căci n-ai cum gîndi altfel), la șase săptămîni după plecarea noastră, acest om de treabă, mergînd pe la confrății săi, căzuse, ceea ce este un accident periculos la o vîrstă ca a lui ; de atunci n-a mai putut să se ridice și boala ; mai sosind și știrile proaste de la sora lui, îi veniră și alte beteșuguri, care-i afectară atît mintea cît și trupul, fiind astfel nevoit să-și numească un succesor. Totuși, avu timp să ne mai trimită ceva bani ; apoi nici măcar n-a mai putut fi socotit printre cei vii.

Mă cutremur și acum cînd îmi amintesc de toate acestea ; pesemne că pe pămînt nu este loc pentru virtute, de vreme ce îi e dat numai să sufere.

Aproape că nu se mai putea spera într-o vindecare a surorii, cînd aflară în ce stare era fratele ei. La ci-

tirea scrisorii care ne aducea această veste, biata femeie scoase un țipăt și leșină.

Iară eu, înecată de lacrimi, am strigat după ajutor ; ea își veni în fire și nu vărsă nici o lacrimă. Din clipa aceea n-am mai văzut la ea decât o resemnare curajoasă : inima i se întări ; nu mai fu vorba de acea prietenie mereu îngrijorată pe care o avusese pentru mine, ci de o dragoste curată, cu care mă încredințai Celui ce le hotărăște pe toate.

Cînd se trezi din leșin și ne aflară din nou singure, îmi spuse să mă apropiu, fiindcă are să-mi vorbească. Dați-mi voie, dragă prietenă, să vă reproduc o parte din vorbele ei ; amintirea lor îmi este încă scumpă și au fost ultimele cuvinte pe care le-am auzit de la dînsa.

— Marianne, îmi spuse ea, nu mai am frate ; deși n-a murit încă, este, și pentru mine și pentru tine, ca și cum n-ar mai trăi. Simt de asemenea că mă vei pierde în curînd : daș' așa vrea Domnul, și asta mă mîngîie de starea în care te las, oricît de jalnică ar părea. El are vederile lui în ceea ce te privește, și-s mai bune decît ale mele. Poate că am să mai tînjesc cîtva timp, poate că mă voi prăpădi la prima slăbiciune ce mă va cuprinde. (Ceea ce spunea nu era decît prea adevărat.) N-aș îndrăzni să-ți dau banii care mi-au rămas ; ești prea tinăra și ai putea fi înșelată ; vreau să-i înmînez călugărului ce vine să mă vadă ; îl voi ruga să-i chibzuiască pentru tine cum va socoti el mai bine ; este vecinul nostru ; dacă nu vine astăzi, te vei duce mîine să-l chemi, ca să vorbesc cu el. După această singură măsură care-mi rămîne de luat față de tine, nu mai am decît un lucru să-ți spun : să fii întotdeauna cuminte. Te-am crescut în dragostea pentru virtute ; dacă ai să respecti ce-ai învățat, să știi, Marianne, că vei fi moștenitoarea celei mai mari comori ce ți s-ar putea lăsa, deoarece cu ea sufletul tău va fi bogat. E drept, copila mea, asta nu va împiedica să fii săracă în ceea ce privește averea și să

întîmpini greutăți ca să poți trăi ; dar se mai poate ca Domnul să-ți răsplătească cumințenia chiar pe astă lume ! Oamenii virtuoși sînt rari ; dar cei ce prețuiesc virtutea nu ; cu atît mai mult cu cît se ivesc în viață mii de împrejurări cînd ai neapărată nevoie de oameni virtuoși. De pildă, nu vrei să te căsătorești decît cu o fată cinstită : e săracă ? nu ești dezonorat însurîndu-te cu ea ; nu are decît bogății, fără virtute ? ești dezonorat ; și bărbații vor gîndi întotdeauna astfel, orice-ar face, fata mea ; așa că într-o zi îți va fi dat să-ți găsești și tu locul ; de altminteri, virtutea este atît de dulce, atît de mîngîietoare pentru sufletul acelor care o au ! Chiar de-ar fi totdeauna săraci, lipsurile lor țin atît de puțin, viața este așa de scurtă ! Bărbații care iau cel mai mult în derîdere ceea ce se numește cumințenie se poartă totuși atît de obraznic cu femeia care s-a lăsat sedusă, dobîndesc drepturi așa de nerușinate asupra ei, o pedepsesc într-atît pentru rătăcirea ei, o simt atît de lipsită de apărare față de dînșii, atît de dezarmată, atît de înjosită fiindcă și-a pierdut acea virtute de care rîdeau, încît, copila mea, numai din lipsă de chibzuință o poți apuca pe această cale : căci, dacă te gîndești, cine ar dori să nu mai fie sărac cu condiția să fie nemernic ?

Cineva de-ai casei intră atunci și o împiedică să continue ; sînteți poate curioasă să știți ce i-am răspuns ? Nimic, fiindcă n-am avut putere s-o fac. Spusele ei și gîndul morții sale îmi tulburaseră mintea ; îi țineam mîna, sărutîndu-i-o de o mie de ori ; asta-i tot. Dar n-am uitat nimic din ce mi-a spus ; și, într-devăr, vă redau totul, aproape cuvînt cu cuvînt, atît de tare mi s-a înțipărit în minte ; dar este drept că număram atunci cincisprezece ani și jumătate și aveam destulă minte ca să înțeleg toate acestea.

Să trecem acum la felul în care m-am folosit de cele spuse. Cîte nebunii de-ale mele am să vă istorisesc în curînd ! Ce păcat că ești cuminte numai cînd n-ai nici

un merit să fii ! Ce înseamnă cînd spui despre cineva că a ajuns la vîrsta judecății ? Nu e bine spus : această vîrstă a judecății este mai curînd vîrsta nebuniei. Cînd am căpătat această judecată, o prețuim ca pe un giuvaer de mare frumusețe, pe care-l privim des, dar de care nu ne folosim niciodată. Îngăduiți-mi unele mici reflecții ; voi face mereu cîte una, în treacăt : slăbiciunile mele mi-au dat din plin dreptul să le fac.

Trec mai departe. Pînă acum am fost în grija altora și, în curînd, va trebui să am eu singură grijă de mine.

Sora parohului îmi spusese că se teme să nu-și dea sufletul la prima slăbiciune care ar cuprinde-o, și în adevăr prevestise. În noaptea aceea, n-am vrut să mă culc ; am vegheat-o, s-a odihnit destul de liniștită pînă la orele două după miezul nopții ; după asta am auzit-o văitîndu-se ; am alergat la dînsa, i-am vorbit, nu mai era în stare să-mi răspundă. Mi-a strîns doar ușor mîna, fața ei era a unui om care se stinge.

Atunci groaza a pus stăpînire pe mine, o groază pricinuită de siguranța că o pierd : eram rătăcită cu totul ; în viața mea n-am simțit nimic mai îngrozitor ; mi se părea că universul este un pustiu unde voi rămîne singură ; mi-am dat seama cît o iubeam, cît mă iubise ; totul mi se zugrăvea atît de viu în inimă, încît această imagine mă umplu de mîhnire.

Doamne ! cîtă durere poate să încapă în sufletul nostru ! Pînă unde poate merge simțirea noastră ! Propria mea experiență în ce privește durerea de care sîntem în stare, este, vă mărturisesc, unul din lucrurile ce m-au îngrozit cel mai mult în viață, cînd gîndeam asupra lui ; îi datorez chiar dorința de singurătate de acum.

Nu știu să filozofez și nici nu mă sinchisesc de așa ceva ; socot că asta nu te învață decît să flecărești ; oamenii pe care i-am auzit vorbind de filozofie au, desigur, multă minte ; dar cred că, în unele privințe, seamănă cu gazetarii : născocesc știri atunci cînd nu le au, sau le

modifică pe cele primite, cînd nu le sînt pe plac. În ceea ce mă priveşte, gîndesc că numai simţămîntul este în stare să ne dea ştiri ceva mai sigure despre noi înşine, şi că nu trebuie să ne încredem prea mult în cele create de mintea noastră după bunul ei plac, deoarece o socotesc a fi o mare visătoare.

Dar să ne întoarcem iute la povestirea mea. Mă simt tare ruşinată de raţionamentul pe care l-am făcut, şi eram tare mîndră făcîndu-l ; o să vedeţi că am să prind gust de aşa ceva ; se spune doar că-n orice lucru, numai primul pas e greu. Ei, Doamne ! Şi de ce, mă rog, nu l-aş mai face ? Oare pentru că sînt doar o femeie, şi că nu ştiu nimic ? Bunul simţ nu ţine cont de sex ; nu vreau să învăţ pe nimeni ; am cincizeci de ani trecuţi ; şi un bărbat de seamă foarte învăţat îmi spunea zilele trecute că, deşi nu ştiu nimic, nu sînt mai prejos de cei care ştiu mai multe decît mine. Da, astfel a vorbit un învăţat de mîna întîi ; căci oamenii aceştia, cît sînt ei de mîndri de ştiinţa lor, au uneori momente cînd, inima fiindu-le prea plină, le scapă adevărul, şi se simt atît de sătui de îngîmfarea lor, încît o lasă deoparte pentru a mai răsufla şi ei, ca nişte ignoranţi sadea ce sînt ; asta îi uşurează ; iar eu, la rîndul meu, simţeam nevoia să spun un pic ce gîndesc despre dînşii.

Aşadar, m-a cuprins o durere cruntă văzînd că această femeie plină de virtuţi, căreia îi datoram atîta, se prăpădeşte ; deşi îmi vorbise de moartea ei, nu-mi închipuiam că boala putea s-o ducă pînă acolo.

Vaietele mele răsunară în toată casa şi treziră lumea ; hangiul şi hangîta, bănuind adevărul, se sculară şi veniră să bată la uşa noastră ; am deschis-o fără să-mi dau seama că o deschid : mi-au vorbit, şi eu, drept răspuns, ţipam într-una ; îşi deteră repede seama de pricina durerii mele şi încercară să vină în ajutorul femeii care-şi da duhul şi care poate şi-l dăduse chiar, căci nu se mai mişca ; dar abia peste o jumătate de oră s-a văzut

că murise. Sosiră și slugile ; se făcu o gălăgie în timpul căreia mi-am pierdut cunoștința și am fost dusă într-o cameră alăturată, fără ca eu să știu. N-am să vorbesc de starea în care m-am aflat după aceea, o ghiciți prea bine ; pe mine această poveste mă mai întristează și acum.

În sfârșit, iată-mă singură și fără altă îndrumare decît aceea a unei experiențe de cincisprezece ani și jumătate. Deoarece răposata spusese că sînt nepoata ei și fiindcă păream chibzuită, mi se dete socoteală de tot ce spuneau că se găsisese asupra ei, lucruri mărunte, care nu meritau să se facă mare caz de ele, chiar dacă mi le-ar fi dat pe toate. Numai că o parte din rufărie fusese furată împreună cu alte mărunțișuri ; și din aproape patru sute de livre cît știam că-i rămăsese bieteii femeii, s-a luat, cred, cel puțin jumătate ; m-am plîns de aceasta, dar cu prea puțină tărie și n-am avut curajul să mai insist. În marea mea durere, nu mai țineam la nimic. Cum nu mai aveam pe nimeni care să se sinchisească de mine, de viața mea, nu mă mai sinchiseam nici eu ; și acest fel de a gîndi mă aruncase într-o stare care semăna oarecum cu liniștea ; dar cît ești de plîns cu o astfel de liniște ! Ești mai vrednic de milă decît în cea mai cruntă disperare.

Toți ai casei păreau că-mi poartă mult de grijă ; mai ales hangiul și nevastă-sa veneau să mă mîngie de o nenorocire din care trăseseră folos ; și viața e plină de astfel de oameni, căci îndeobște nimeni nu arată atîta rîvnă să-ți aline o durere, ca mișeiile ce au pricinuit-o și care trag foloase de pe urma ei. Am lăsat să se vindă hainele și mi-au dat cît au vrut ei. Trecuseră două săptămîni de cînd iubita mea mătușă, cum i se spunea, deși eu aș spune mai degrabă „iubita mea mamă“, sau mai curînd singura mea prietenă (căci nu există însușire care s-o întrecă pe aceasta, nici sentiment mai dulce, mai de neclintit, decît acela inspirat de adevărata prietenie),

trecuseră deci două săptămîni de cînd această prietenă murise; două săptămîni petrecute în acel han fără să știu ce voi face, fără să mă sinchiesc de asta, cînd, călugărul de care am mai vorbit, ce venea s-o vadă pe mătușa, și care fusese și el bolnav, trecu să mai afle vești despre ea ; află cu durere de moartea ei și, cum era singurul ce cunoștea taina nașterii mele — răposata găsise de cuviință să i-o împărtășească — și fiindcă eu știam lucrul acesta, m-am mai alinat cînd l-am văzut.

A fost nespus de întristat de nenorocire și de faptul că, în adîncia mea mîhnire, prea puțin îmi păsa de mine ; îmi vorbi despre toate astea într-un fel foarte mișcător, arătîndu-mi cît era de primejdios să rămîn în această casă, singură, fără să se preocupe hîmeni de mine ; mă afluam într-adevăr într-o situație cum nu se poate mai dificilă, cu atît mai mult cu cît aveam o înfățișare foarte plăcută și eram la o vîrstă unde grațiile au atîta fărîmec, pentru că sînt nevinovate și de-abia mijite.

Vorbele lui și-au atins scopul ; am deschis ochii asupra situației mele și am început să fiu îngrijorată de ce se va întîmpla cu mine ; această îngrijorare stîrni alte vedenii în mintea mea.

— Unde să mă duc ? i-am spus, izbucnind în plîns ; n-am pe nimeni pe lume care să mă cunoască ; nu sînt nici fiica, nici ruda cuiva. Cui să cer ajutor ? Cine este dator să mi-l dea ? Ce voi face cînd voi pleca de aici ? Banii pe care-i am nu vor ține prea mult, poate chiar să-mi fie luați ; de altfel e prima oară cînd am bani, și-i cheltuiesc. Bunul călugăr nu știa ce să-mi răspundă ; pînă la urmă, mi s-a părut că-i sînt o povară, pentru că-l rugam din suflet să mă povățuiască, și acești oameni de treabă, după ce ți-au vorbit, după ce ți-au dat curaj, au făcut pentru tine tot ce pot face.

Să mă întorc în satul meu ar fi fost o nebunie ; acolo nu mai aveam adăpost ; n-aș mai fi găsit decît un bătrîn bicisnic, care vînduse tot ca să ne trimită ultimii bani,

și-și sfîrșea zilele sub tutela unui succesor care nu știam cine este, căruia îi eram necunoscută sau cel puțin indiferentă. Nu exista deci nici o posibilitate de ajutor dinspre partea asta și, într-adevăr, eram amețită de spaimă.

În sfîrșit, călugărul, tot căutînd și plănuiind, se gîndi la un om milos și evlavios, ce se dedicase, spunea el, operelor de binefacere și căruia mi-a făgăduit că mă va recomanda chiar în ziua următoare. Dar nu te mai puteai înțelege cu mine, nu mi se putea făgădui ceva pentru ziua următoare ; nu mai răbdam să aștept pînă atunci, plîngeam, mă căinam, el voia să plece, eu îl opream, mă aruncam la picioarele lui.

— Nu vreau să aud de mîine, îi spuneam, scoate-mă de aici numaidecît, de nu, ajung la disperare. Ce vrei să fac aici ? Mi s-a luat o parte din ce-aveam ; poate că la noapte îmi vor lua și ce mi-a mai rămas ; pot fi răpită, tremur pentru viața mea, tremur pentru tot, nu voi rămîne aici, mai bine mor sau fug și are să-ți pară rău !

Atunci călugărul, aflat într-o cumplită încurcătură și neputînd să scape de mine, se opri, căzu o clipă pe gînduri, apoi luă o pană și hîrtie și scrise un bilet persoanei de care îmi vorbise. Mi-l citi ; biletul era stăruitor ; îl conjura, în numele credinței lui, să vină unde ne aflam. „Domnul v-a pregătit aci, îi spunea el, o faptă bună, cea mai de preț în ochii lui și cea mai vrednică de laudă pe care ați face-o vreodată.“ Și pentru a-i stîrni mai mult interesul, îi menționează sexul, vîrsta și înfățișarea mea, și-i vorbi despre tot ce mi s-ar putea întîmpla, fie din slăbiciunea mea, fie din mîrșăvia altora.

După ce-a scris biletul, l-am trimis prin cineva la adresa dată și, în așteptarea răspunsului, nu l-am scăpat pe călugăr din ochi ; căci hotărîsem să nu mai dorm în noaptea aceea acolo. Totuși, n-aș putea să vă spun motivul spaimei mele și de ce era atît de puternică ; tot ce știu

este că mă gîndeam la înfățișarea hangiuului, pe care, pînă atunci, n-o prea luasem în seamă ; în această înfățișare am descoperit deodată lucruri cumplite ; chipul nevastei sale îmi părea întunecat, posomorit, și slugile, după mutră, păreau de temut ; în sfîrșit, toate chipurile acelea mă cutremurau, nu mai puteam să rabd ; vedeam săbii, pumnale, omoruri, tilhării, ocări ; îmi îngheța singele în vine la gîndul primejdiilor pe care mi le închipuiam ; căci o dată închipuirea pornită, vai de mintea pe care pune stăpînire.

Tocmai îi împărtășeam călugărului gîndurile mele întunecate, cînd omul pe care-l trimiseseam cu biletul se întoarce și ne spuse că trăsura bărbatului de treabă despre care era vorba ne aștepta jos, că el nu putuse să scrie, nici să vină personal, pentru că era ocupat cînd a primit biletul. Mi-am făcut pe loc bagajul ; s-ar fi zis că mi se răscumpăraseră viața ; am chemat apoi gazdele mele atît de înspăimîntătoare și, ce-i drept, nu arătau prea frumos, încît închipuirea nu trebuia să se căznească prea mult pentru a-i face să pară neplăcuți. Un lucru este sigur, niciodată nu le-am uitat chipurile ; îi văd și acum, aș fi în stare să-i și pictez ; și de-a lungul vieții mele am cunoscut cîțiva oameni de treabă pe care nu i-am putut suferi pentru că înfățișarea lor aducea cu chipurile aceloră.

M-am urcat deci în trăsură cu călugărul și iată-ne ajunși la persoana în chestiune. Era un bărbat între cincizeci și șaiszeci de ani, care se ținea încă bine, foarte bogat, cu o față blindă și serioasă, pe care se citea atîta smerenie, încît nici nu mai băgai de seamă cît era de gras.

Ne primi simplu, fără fasoane și fără alte salutări decît că-l îmbrățișă pe călugăr, îmi aruncă o privire și ne pofti să luăm loc.

Inima îmi bătea, eram rușinată, stînjenită ; nu îndrăzneam să ridic ochii ; micul meu amor-propriu se simțea atins și nu mai știa ce-i cu el,

— Ia să vedem despre ce este vorba ? spuse atunci omul nostru ca să înceapă discuția, luînd mîna călugărului pe care o strînse cu reculegere între ale lui. Atunci călugărul îi istorisi povestea mea.

— Iată, răspunse el, o întîmplare puțin obișnuită și o situație foarte tristă ! Bine te-ai gîndit, părinte, cînd mi-ai scris că nu se poate face o faptă mai bună decît s-o ajuți pe domnișoara. Sînt de aceeași părere ; are mai mare nevoie de ajutor decît oricare altul, dintr-o mie de motive, și-ți sînt îndatorat că te-ai îndreptat spre mine în acest scop ; binecuvîntez clipa în care ți-a dat în gînd să mă anunți, căci sînt pătruns de cele ce-am auzit ; să vedem ce-avem de făcut. Cîți ani ai, copila mea ? adăugă el, vorbindu-mi cu o milă plină de bună-voință. La întrebarea aceasta am început să suspin, fără să-i pot răspunde. Nu te necăji, îmi spuse el, fii curajoasă, nu caut decît să-ți fiu de folos ; de altminteri, Domnul poruncește, lăudat fie pentru tot ce face ; deci spune-mi cam ce vîrstă ai ?

— Cincisprezece ani și jumătate, am răspuns, ba poate chiar mai mult.

— Într-adevăr, spuse el întorcîndu-se către călugăr, văzînd-o i-ai da mai mult ; dar, după înfățișare, am o părere bună despre inima, caracterul și mintea ei ; îți vine chiar să crezi că este de neam bun ; într-adevăr, nenorocirea ei este mare ! cît de nepătrunse sînt căile Domnului ! Dar să ne întoarcem la ce-i mai grabnic, adăugă el, după ce se închinase astfel în gînd în fața căilor Domnului ; cum n-ai nici o avere pe lumea asta, trebuie să vedem ce ai de gînd să faci ; domnișoara care a murit nu hotărîse nimic în privința dumatăle ?

— Avea de gînd, i-am spus eu, să mă bage la o negustorieasă.

— Foarte bine, urmă el, aprob planurile ei ; sînt ele oare și pe plăcul dumatăle ? Vorbește deschis, există mai multe lucruri care ți s-ar potrivi ; am, de pildă, o cum-

nată, persoană foarte înțeleaptă, foarte înstărită, care tocmai a pierdut o domnișoară ce se afla în slujba ei ; o iubea mult și mai târziu s-ar fi ocupat de viitorul ei ; dacă ai vrea să-i iei locul, sînt sigur că te-ar primi cu plăcere.

Această propunere m-a făcut să roșesc.

— Vai, domnule, i-am spus, deși n-am nimic și nici nu știu a cui sînt, cred că aș prefera să mor decît să mă tocmesc la cineva în calitate de slugă ; dacă ar trăi tatăl și mama mea, e foarte probabil că aș avea eu însămi slugi în loc să fiu sluga altora.

Am răspuns acestea cu multă mîhnire, după care am adăugat, plîngînd în hohote :

— De vreme ce sînt silită să muncesc ca să trăiesc, mai bine o meserie cît de mică sau cît de grea, dar să fiu liberă, decît să mă aflu în situația de care îmi vorbiți, chiar dacă acolo mi-aș găsi norocul.

— Ei ! copila mea, îmi spuse el, liniștește-te; toată lauda pentru felul cum gîndești, e semn că ai demnitate și o astfel de mîndrie este îngăduită ; nu trebuie împinsă însă prea departe, căci n-ar mai fi cuminte ; orice presupunere favorabilă s-ar face asupra nașterii dumitale, ea nu ți-ar putea conferi o situație, deci trebuie să te călăuzești după realitate ; dar, în sfîrșit, să urmărim vederile acestei prietene pe care ai pierdut-o ; va costa mai mult, căci va trebui plătită o pensiuine ; dar n-are a face, vei fi plasată chiar astăzi, te voi duce la lenjereasa mea, unde vei fi binevenită ; ești mulțumită ?

— Da, domnule, i-am spus, n-am să uit niciodată cît ați fost de bun !

— Profită, domnișoară, spuse călugărul, care pînă atunci ne lăsase să ne urmărim dialogul, și poartă-te în așa fel, încît să-l răsplătești pe domnul de grijile ce, din evlavie, își ia asupra lui.

— Mă tem, urmă atunci omul nostru pe un ton cucernic și plin de scrupule, mă tem că nu am mare merit

venindu-i în ajutor, căci sînt prea mișcat de nenorocirea ei. După aceea se sculă și spuse : Să nu pierdem timp, se face tîrziu ; să mergem la negustoreasa de care v-am vorbit, domnișoară ; iar dumneata, părinte, poți să pleci liniștit, îți voi da socoteală de ceea ce mi-ai încredințat.

Cu acestea, călugărul ne părăsi ; i-am mulțumit pentru osteneală, bîlbîindu-mă, căci eram foarte tulburată, și iată-ne pe drum în trăsura binefăcătorului meu.

Aș vrea să fiu în stare să vă descriu tot ce-mi trecea prin minte, cum m-am simțit după această discuție pe care tocmai o îndurasem și din care nu v-am relatat decît o mică parte, căci au mai fost rostite și alte vorbe foarte jignitoare pentru mine. E bine să vă spun că, așa tînără cum eram, aveam sufletul destul de mîndru ; fusesem crescută cu blîndețe, și chiar cu dovezi de considerație și eram cu totul amețită de o astfel de convorbire. Binefacerile oamenilor sînt întovărășite de o stîngăcie atît de înjositoare pentru cei ce le primesc ! Gîndiți-vă că-mi scormoniseră mizeria mai bine de o oră, nu fusese vorba decît de mila pe care o stîrneam, de marele merit pe care-l aveau dîndu-mi ajutor ; apoi veni rîndul religiei care cerea să fiu ocrotită, după care urmă un belșug de reflecții caritabile, o revărsare de sentimente cucernice. Niciodată mila nu și-a desfășurat tristețile îndatoriri cu atîta pompă ; inima mi-era înecată de rușine ; și pentru că veni vorba, vă pot spune că este un lucru foarte dureros să ajungi să trăiești din ajutorul dat de anumite persoane ; căci ce milă este aceea care n-are pic de discreție față de cel nenorocit și, înainte de a-l ajuta, începe prin a-i strivi amorul-propriu ? Frumoasă virtute mai e aceea care duce la disperare pe cel asupra căruia cade ! Ești oare caritabil numai fiindcă faci opere de caritate ? Asta nu-i de-ajuns, nici pe departe.

Dacă se apucă să discute cu de-amănuntul suferințele mele, le-aș spune acestor oameni : cînd puneți față-n față toată nenorocirea mea și ceremonialul întrebărilor

dumneavoastră, sau mai bine zis al interogatoriului la care mă supuneți, și asta vine înaintea ajutorului, înseamnă pentru dumneavoastră operă de caritate ? Eu vă spun că este o operă brutală și mîrșavă, o operă făcută din meserie, și nu din sentiment.

Am isprăvit, fie ca cei ce au nevoie de lecții în această privință s-o folosească pe cea dată de mine ; ea vine de la cine trebuie, căci le vorbesc din experiență.

M-am urcat deci în trăsură cu omul acela ca să ne ducem la negustoreasă ; îmi amintesc că pe drum mi-a pus o sumedenie de întrebări, eu îi răspundeam cu voce scăzută și plină de mîhnire ; nu îndrăzneam să mă mișc, aproape că nici nu ocupam loc, și inima mi-era înghețată.

Dar, așa doborîta cum mă simțeam, eram mirată de lucrurile despre care îmi vorbea ; găseam vorbele lui cam ciudate ; mi se părea că omul meu se schimbă, că se arată mai curînd măgulitor decît plin de rîvnă, mai mult darnic decît milos ; mi se părea cu totul altul.

— Găsesc că ești foarte stingherită față de mine, îmi spuse ; nu vreau să te văd în starea asta de stînjeneală, draga mea fată ; curînd ai ajunge să mă urăști, deși nu-ți vreau decît binele. Discuția noastră cu acel călugăr te-a întristat ; rîvna acestor oameni nu poate să mîngîie ; este aspră și trebuie să zici ca ei ; eu însă am, din fire, o inimă bună ; așa încît poți să mă privești ca pe un prieten, ca pe un om ce se interesează de dumneata din tot sufletul și care dorește să capete încrederea dumitale, mă înțelegi ? Îmi recunosc dreptul de a-ți da unele sfaturi, dar nu vreau ca ele să te sperie. Îți voi spune, de pildă, că ești tînră și frumoasă, că aceste două însușiri de seamă te vor expune insistențelor primului flusturatec care te va zări, că n-ai face bine dîndu-i ascultare, pentru că nu ți-ar folosi la nimic, încît nu merită să-i dai atenție ; atenția să ți-o îndrepti toată spre căpătuirea dumitale și spre tot ce poate să-ți înlesnească aceasta. Știu că la vîrsta dumitale ești încîntată să placi, și vei place

chiar fără să-ți dai vreo osteneală, nici nu mă îndoiesc de asta ; dar cel puțin vezi să nu plăci chiar oricui, mai ales liotei de pretendenți mărunți la care nici nu trebuie să te uiți în situația de față. Ceea ce-ți spun nu este de o severitate exagerată, urmă el cu un aer firesc, luîndu-mi mîna pe care o aveam frumoasă.

— Nu, domnule, i-am spus. Apoi, văzînd că sînt fără mînuși :

— Aș dori să-ți cumpăr niște mînuși, îmi spuse el, asta păstrează mîinile ; cînd le ai atît de frumoase, trebuie să ți le ferești.

Zicînd acestea, opri trăsura și-mi cumpără mai multe perechi de mînuși, pe care le-am încercat cu ajutorul lui, căci voi să mă ajute, și eu îl lăsai, roșind de supunerea mea ; roșeam de fapt fără să știu de ce, doar dintr-un instinct pe care nu puteam să-l înțeleg.

De altminteri, vă spun toate aceste mici amănunte pentru că nu sînt chiar atît de neînsemnate precum par.

Am ajuns în sfîrșit la acea negustoreasă ; mi s-a părut o femeie destul de bine făcută și m-a primit în condițiile ce le stabiliră cu privire la pensiunea mea. Mi s-a părut că el i-a vorbit îndelung deoparte, dar nu mi-am închipuit nimic rău în legătură cu asta și el plecă spunînd că va veni să ne vadă peste cîteva zile, recomandîndu-mă atenției negustoresei, care, după plecarea lui, îmi arătă o cămăruță unde mi-am așezat lucrurile și unde urma să dorm împreună cu o altă fată.

Trebuie să vă spun numele acestei negustorese pentru a-mi ușura povestirea. Se numea doamna Dutour ; era văduvă ; cred că n-avea mai mult de treizeci de ani ; o grăsună veselă, care, la prima vedere, părea a fi cea mai bună femeie din lume și chiar și era. Locuia împreună cu un băiețel de șase-șapte ani, fiul ei, o slujnică, și o oarecare domnișoară Toinon, fata ei de prăvălie.

Să fi căzut din cer și n-aș fi fost mai amețită decît eram ; oamenii plini de simțire sînt mai abătuți decît

alții în unele împrejurări, pentru că sînt pătrunși de tot ce li se întîmplă ; îi cuprinde o tristețe năucitoare, așa cum m-a cuprins și pe mine ; doamna Dutour a făcut tot ce a putut ca să mă scoată din această stare.

— Hai, domnișoară Marianne, îmi spuse (căci întrebases cum mă cheamă), te aflu printre oameni de treabă, nu te necăji, îmi place ca lumea să fie veselă ; ce te supără ? Nu-ți place aici ? Eu, cum te-am văzut, am și prins drag de dumneata ; uite, iat-o pe Toïnon, e fată bună, faceți cunoștință.

Mi-a spus vorbele astea în timpul cinei și n-am răspuns decît plecînd capul, cu o expresie prin care-i mulțumeam fără să vorbesc ; mai pe urmă m-am încumetat chiar să-i spun :

— Sînteți prea bună ! dar nu mă simțeam la locul meu, nu eram făcută să mă aflu acolo. Simțeam, în sinceritatea femeii aceleia, ceva vulgar, care mă dezgusta.

Și cu toate acestea pînă atunci nu trăisem decît alături de paroh și de sora lui ; ei nu erau oameni de lume, nici pe departe ; dar nu văzusem la dîșii decît purtări simple, și nu vulgare ; vorbeau firesc și ce spuneau era plin de bun-simț ; niște oameni de treabă, trăind modest, care vorbeau cum puteau și nu mi-aș fi închipuit că se putea vorbi și mai bine ; pe cînd lîngă oamenii aceștia nu eram deloc mulțumită, găseam că folosesc un limbaj grosolan, un ton răstit, care-mi jigneia delicatețea. Începusem de pe acum să-mi spun că trebuie să se mai afle pe lume și ceva mai ales decît toate astea ; oftam după acest ceva, eram mîhnită că sînt lipsită de acest „mai ales“ pe care nu-l cunoșteam. Spuneți-mi, de unde îmi veneau astfel de gînduri ? De unde simțămintele mele gingașe ? Le aveam în sînge ? Tot ce se poate. Le datoram șederii mele la Paris ? Și asta s-ar putea. Există suflete pătrunzătoare, cărora nu trebuie să le arăți prea multe pentru ca să învețe fiindcă, din puținul ce-l văd, bănuiesc deodată tot ce-ar putea să vadă.

Sufletul meu avea o simțire foarte adîncă, vă asigur, mai ales cînd era vorba de lucrurile către care era atras, cum era lumea. Nu cunoșteam pe nimîni la Paris, nu-i văzusem decît străzile, dar pe aceste străzi mișunau tot felul de oameni ; treceau trăsuri și în aceste trăsuri era o lume ce-mi era cu totul nouă, dar deloc străină. Exista, fără îndoială, în mine, o înclinație firească, ce nu aștepta decît tocmai aceste lucruri pentru a fi mulțumită, încît atunci cînd le vedeam era ca și cum aș fi întîlnit ceea ce căutam.

Vă dați seama că, avînd astfel de înclinații, doamna Dutour nu-mi convenea deloc, după cum nici domnișoara Toinon, care era o fată înaltă, ce-și tot îndrepta spinarea mînuind pînza lucrului cu toată socoteala și bunăcuviința ; se deda cu totul acestei munci și mintea ei nu trecea de cotul de măsurat.

În ceea ce mă privea, eram atît de stîngace în noua meserie, încît o scoteam mereu din sărite. Să fi văzut cu ce aer mă muștra, cu cîtă mîndrie de a arăta ce știe îndrepta neîndemînarea mea ; partea nostimă este că în urma acestor îndreptări ale ei, deveneam și mai neîndemînitecă, pentru că ele nu făceau decît să mă scîrbească și mai mult.

După cum v-am spus, dormeam în aceeași cameră și ea se străduia să mă învețe cum să parvin în viață ; îmi vorbea într-una de situația părinților ei, de ce bunuri aveau, de firea lor, de ce îi dăduseră în dar de Anul Nou. După aceea povestea de drăguțul ei, care era un băiat frumos, tras ca prin inel, apoi spunea că vom merge să ne plimbăm împreună ; și eu, fără nici un chef, îi răspundeam că n-am nimic împotrivă. Nici amorurile doamnei Dutour nu erau uitate ; iubitul ei ar fi luat-o de mult, dar nu era destul de bogat și, pînă una alta, venea pe la dînsa, rămînea adesea la masă și ea îi dădea cam mult să mănînce. Vă istorisesc toate acestea ca să vă distrez ; dacă vă plictisesc, treceți peste ele.

Domnul de Climal (aşa îl chema pe acela care mă plasase la doamna Dutour) veni peste trei sau patru zile să mă vadă. Tocmai mă aflam în camera noastră cu domnişoara Toinon, care îmi arăta rochiile ei frumoase şi care, din bună creştere, ieşi de îndată ce intră el.

— Ei, domnişoară, cum te simţi aici ? îmi spuse el.

— Domnule, am răspuns, cred că am să mă obişnuiesc.

— Doresc foarte mult, răspunse el, să fii mulţumită ; căci te iubesc din toată inima ; mi-ai plăcut de la început şi-ţi voi da toate dovezile de care sînt în stare. Biata copilă ! Cîtă plăcere mi-ar face să-ţi fiu de folos ! Dar aş vrea să ai oarecare prietenie pentru mine.

— Ar trebui să fiu prea nerecunoscătoare ca să n-o am, i-am spus eu.

— Nu, nu, urmă el, nu te voi socoti nerecunoscătoare dacă n-am să-ţi plac ; ci dacă nu-ţi vei îngădui faţă de mine o oarecare libertate pe care aş vrea s-o ai.

— Ştiu prea bine respectul ce vi-l datorez, i-am spus eu.

— Nu este sigur că-mi datorezi respect, spuse el, deoarece nu ştim cine eşti ; dar, Marianne, adăugă el luîndu-mi mîna pe care mi-o strînse uşor, n-ai fi puţin mai apropiată faţă de un prieten care ţi-ar dori binele atîta cît ţi-l doresc eu ? Iată ce-ţi cer. I-ai spune acestui prieten ce simţi, ce-ţi place ; te-ai bucura să-l vezi. De ce n-ai face la fel şi cu mine ? O, trebuie neapărat să pun la punct toate astea, altfel să ştii că ne certăm. Fiindcă veni vorba, uitasem să-ţi las nişte bani. Şi, zicînd acestea, îmi vîrî cîtiva ludovici de aur în mînă. Mai întîi am refuzat ; i-am spus că mi-au rămas nişte bani de la răposata, dar cu toate acestea m-a silit să-i iau. I-am luat deci cu ruşine, căci acest lucru mă umilea ; dar nu putea fi vorba de mîndrie faţă de un om care mă luase pe mine, o biată orfană, pe seama lui şi părea că vrea să-mi ţină loc de tată.

Am făcut o plecăciune destul de adîncă primind ceea ce mi-a dat.

— Ei, îmi spuse el, draga mea Marianne, mai lasă plecăciunile și arată-mi că ești mulțumită. De cîte ori ai să mă tot saluți pentru o rochie pe care am să ți-o cumpăr ? Haide !

După cit mi se pare, n-am dat prea mare atenție rochiei pe care mi-o făgăduia ; dar a spus asta cu atîta bunătate și pe un ton așa de glumeț, încît mărturisesc că mi-a cîștigat inima ; toată sila mea se spulberă și un sentiment viu de recunoștință o înlocui ; i-am luat mîna și am sărutat-o de bună voie și aproape plîngînd de înduioșată ce eram.

A fost încîntat de gestul meu, mi-a luat și el mîna pe care mi-a sărutat-o într-un chip foarte drăgăstos ; un fel de a se purta care, cu toată mica mea emoție, mi se păru totuși ciudat ; tot acea ciudățenie care-mi stîrnea mirarea fără să-mi dau seama de ce, și pe care înclinam s-o consider o manifestare cam neobișnuită a sufletului său bun.

Oricum, în ce mă privește, din clipa aceea conversația mi-a devenit mai naturală, purtarea mea nestîngherită îmi dădea un farmec pe care nu mi-l cunoștea încă ; din cînd în cînd se oprea să mă privească cu o caldă duioșie, de a cărei exagerare îmi dădeam seama, fără să-i dau însă vreun înțeles tainic.

Pe atunci nici nu era cu putință să pătrund mai bine sensul lucrurilor ; închipuirea mea îl făurise într-un anume fel pe omul acela și, cu toate că-l vedeam încîntat de mine, mă gîndeam că tinerețea, situația mea, spiritul și grațiile mele i-au trezit față de mine un simțămînt cu totul nevinovat ; poți să fii cuprins de o duioasă prietenie pentru cineva de vîrsta mea, de care vrei să ai grijă ; te complaci să-i găsești calități pentru că, în felul acesta, binefacerile tale îți fac mai multă cinste ; în sfîrșit, de obicei ne place să avem în fața ochilor obiectul mîrînimiei

noastre ; și toate motivele de afecțiune pe care un bine-făcător le poate avea în aceste cazuri, o fată de cincisprezece ani și jumătate le simte și le ghicește oarecum, deși n-a văzut încă nimic ; și nu se miră mai mult de ele decît s-ar mira de dragostea tatălui și mamei ei. Tot așa și eu : l-aș fi socotit mai curînd drept un original, în felul lui, decît drept ceea ce era într-adevăr ; deși îmi lua mereu mîna și și-o apropia, glumind, de gură, nu găseam de mirare în asta decît brusca sa înclinație pentru mine, și asta mă mișca mai mult decît toate binefacerile sale ; căci la vîrsta pe care o aveam atunci, cînd n-ai suferit încă, nu prea știi cît de folositor este să fii lipsit de toate.

Poate că ar trebui să trec peste tot ce vă spun acum ; dar fac și eu ce pot, mă feresc să mă gîndesc că scriu o carte : asta m-ar cufunda în niște probleme de gîndire din care n-aș ști să mă mai descîorc ; îmi închipui deci că vorbesc cu dumneavoastră, iar într-o discuție e îngăduiuit totul ; s-o purtăm deci mai departe.

Pe vremea aceea nu se purtau peruci și n-a fost ființă cu un păr mai frumos ca al meu ; cei cincizeci de ani pe care-i am n-au făcut decît să-l rărească, fără să-i schimbe însă culoarea, care este încă de un castaniu deschis.

Domnul de Climal îmi privea părul și mi-l mîngîia cu patimă ; iar eu vedeam în asta doar o simplă glumă.

— Marianne, îmi spunea el cînd și cînd, nu ești chiar de compătimit, un păr atît de frumos și chipul pe care-l ai nu te vor lăsa să duci lipsă de nimic.

— Nu mi-i vor da înapoi nici pe tata, nici pe mama, îi răspundeam eu.

— Te vor face iubită de toată lumea, continua el, iar în ceea ce mă privește, nu-ți voi refuza niciodată nimic.

— O, în privința asta, domnule, mă bizui pe dumneavoastră și pe inima bună pe care o aveți.

— Pe inima mea bună ? urmă el rîzînd. Ei, vorbești de inimă, copilă dragă, dar dacă ți-aș cere-o pe-a dumitale mi-ai da-o ?

— Vai, ați merita-o din plin, îi răspunsei eu neștiutoare.

Abia am rostit aceste vorbe, că am și văzut aprinzându-se în ochii lui ceva atât de arzător, încît fu o străfulgerare pentru mine ; pe dată mi-am spus în sinea mea : „S-ar putea ca bărbatul acesta să mă iubească precum un îndrăgostit pe iubita lui“ ; căci, în sfîrșit, văzusem îndrăgostiți în satul meu, auzisem vorbindu-se de dragoste, citisem chiar cîteva romane pe furiș ; toate astea adăugate învățămintelor pe care ni le dă natura, mă făcuseră să-mi dau seama că un îndrăgostit se deosebește cu totul de un prieten ; și, deosebirea asta pe care o înțelesesem în felul meu, a făcut ca, deodată, privirile domnului de Climal să mi se pară cam îndoielnice.

Totuși, n-am socotit gîndul acesta ca pe un lucru cu totul sigur ; curînd însă aveam să mă lămuresc ; și am început, pînă una alta, prin a mă arăta mai plină de siguranță și mai la largul meu față de el. Bănuielile mele m-au dezbărat aproape cu totul de acea sfială pentru care mă tot mustrase atîta ; mi-am zis că, dacă este adevărat că mă iubește, nu mai e nevoie să fac atîtea fașoane cu el ; el e cel în încurcătură, nu eu. Acest raționament mi-a venit în mod firesc ; de altminteri, pare istet, deși nu este ; căci e cît se poate de simplu, nici nu-ți dai seama că-l faci.

E drept că cei despre care gîndești astfel n-au prea mult de așteptat de la tine ; asta înseamnă că, în ceea ce privește dragostea, nici nu te sinchisești de ei ; așa încît, în direcția asta, domnul de Climal mi-era cu totul indiferent și-mi inspira chiar acea indiferență care poate deveni ură, dacă o zgîndări ; poate că aș fi simțit ceva pentru el dacă începutul ar fi fost altul ; dar nu-l cunoscusem decît sub aspectul unui om evlavios, care intenționa să aibă grijă de mine din milă ; și acest fel de a cunoaște oamenii te împiedică mai mult ca oricare altul să-i îndrăgești, nu mai poți cere sentimente duioase

unei persoane care n-a făcut cunoștință cu tine decît în chipul acesta. Umilînța suferită ți-a închis inima ei și ea îți păstrează o pică de care nici nu-și dă seama, atîta vreme cît nu i se cer decît sentimente datorate pe drept ; dar dacă îi ceri dragoste, ah, atunci se schimbă lucrurile ; atunci amorul ei propriu te recunoaște ; te-ai certat cu el fără putință de împăcare și nu te va ierta niciodată ; astfel eram eu față de domnul de Climal.

Este adevărat, dacă oamenii s-ar pricepe să-și îndatoreze semenii, cred c-ar face ce-ar vrea cu cei care le-ar fi îndatorați ; căci ce poate fi mai plăcut decît sentimentul de recunoștință cînd amorul propriu n-are nimic de zis împotriva lui ? Ar izvorî din ei comori de dragoste.

În realitate, față de oameni trebuie să ai două virtuți, una care să te împiedice de a te supăra pentru binele făcut, alta care să-ți impună recunoștință.

Domnul de Climal îmi vorbise de cumpărarea unei rochii și am ieșit împreună ca s-o alegem pe gustul meu. Cred că l-aș fi refuzat dacă aș fi fost absolut convinsă că mă iubește ; căci mi-ar fi fost scîrbă să profit de slăbiciunea lui, mai ales că n-o împărtășeam ; fiindcă atunci cînd o împărtășești, mai treacă-meargă ; îți închipui că e o dovadă de mare delicatețe să nu fii prea delicat în privința asta ; dar mă îndoiam încă de ce era în sufletul lui ; presupunînd că n-ar fi fost decît prietenie, era deci o prietenie foarte mare, pentru care, desigur, făcea să-mi jertfesc toată mindria. Așa încît, pentru orice eventualitate, am primit oferta rochiei.

Am cumpărat rochia ; eu am ales-o ; era distinsă și modestă ; așa cum i se cădea unei fete de neam bun, care n-are avere. După aceea, domnul de Climal pomeni de rufărie și, într-adevăr, aveam nevoie. Încă o tir-guală pe care ne-am dus s-o facem ; doamna Dutour ar fi putut să ne procure ea lenjeria, dar avea motivele lui să n-o ia de la dînsa ; voia ceva foarte frumos. Și

apoi doamna Dutour poate că ar fi găsit milostenia cam exagerată. Cu toate că era o femeie de treabă și nu s-ar fi sinchisit, socotind că această chestiune n-o privea, era mai bine totuși să nu profităm de bunătatea firii sale și să ne ducem în altă parte.

Ah ! Această lenjerie frumoasă, pe care voia cu tot dinadinsul să mi-o ofere, m-a lămurit asupra sentimentelor sale ; mă miram chiar că rochia, foarte arătoasă, îmi mai lăsase unele îndoieli ; deoarece caritatea nu este chiar atât de galantă ; prietenia, oricât de săritoare ar fi, dă ce-i bun, dar nu se gîndește la minunății. Virtuțile omului nu-și îndeplinesc datoria decît atât cît trebuie ; mai degrabă s-ar arăta zgîrcite decît risipitoare, cînd fac un bine ; numai păcatul nu cunoaște cumpătare. I-am spus încet că nu doresc o lenjerie atât de aleasă ; i-am vorbit pe un ton foarte serios ; a rîs de mine și mi-a spus :

— Ești o copilă. Taci, uită-te în oglindă și vei vedea că această lenjerie nu-i deajuns de frumoasă pentru chipul dumitale. Apoi, fără să asculte ce-i spuneam, și-a văzut de treabă.

Vă mărturisesc că m-am simțit foarte încurcată, fiindcă eram sigură că mă iubește, că nu-mi făcea daruri decît din această pricină, sperînd în felul acesta să mă cîștige și că, primind ceea ce-mi dădea, făceam ca nădejile lui să fie destul de întemeiate.

M-am întrebat ce aveam de făcut ; și acum, dacă mă gîndesc bine, cred că m-am întrebat numai ca să mai treacă timpul ; am adunat nu știu cîte gînduri în mintea mea ; îmi făceam de lucru pentru ca, în învălmășeala lor, să-mi fie mai greu să iau o hotărîre și șovăiala mea să fie mai scuzabilă. În felul acesta amînăm o despărțire de domnul de Climal și păstram ceea ce îmi dăduse.

Dar eram foarte rușinată de planurile lui, mă gîndeam la scumpa mea prietenă, sora parohului. Ce groaznică deosebire, îmi ziceam, între ajutoarele pe care mi le

dăduse dînsa și cele pe care le primeam acum ! Cît ar suferi această prietenă dacă ar trăi și ar vedea în ce stare am ajuns ! Mi se părea că ceea ce mi se întîmplă pîngărea respectul datorat duioasei sale prietenii ; mi se părea că inima ei suspina în inima mea ; și tot ce vă spun aici nu aș fi exprimat, dar simțeam.

Pe de altă parte, nu mai aveam adăpost ; domnul de Climal îmi oferea unul ; duceam lipsă de haine, el mi le cumpăra, și erau haine frumoase, pe care, în mintea mea, le și încercasem și găsisem că-mi ședeau de minune. Dar mă feream să mă opresc asupra acestui punct, căci m-aș fi rușinat de plăcerea pe care-o simțeam și eram foarte mulțumită că această plăcere mi-era hărăzită fără ca eu să fiu de vină cu nimic : dibace iscusință pentru a fi nevinovat de prostia pe care ai poftă s-o faci. Apoi, mi-am spus, domnul de Climal nu mi-a vorbit încă de dragostea lui ; poate chiar nu va îndrăzni să-mi vorbească de ea încă multă vreme. Și nu-i de datoria mea să ghicesc motivele grijii pe care mi-o poartă. Am fost adusă la el ca la un om milos și evlavios, și el îmi poartă de grijă ; cu atît mai rău pentru el dacă scopurile sale nu sînt dintre cele bune ; nu sînt silită să citesc în conștiința lui și n-am să fiu părtașă la nimic atîta vreme cît nu mi se va destăinui ; așa că voi aștepta să-mi vorbească pe șleau.

Acest mic caz de conștiință astfel lămurit, scrupulele mele se risipiră și lenjeria și rochia mi se părură bune de luat.

Le-am adus la doamna Dutour ; este adevărat că la întoarcere domnul de Climal lăsa cînd și cînd să i se ghi-cească pasiunea mai lesne ca de obicei : încetul cu încetul se dădea pe față, bărbatul îndrăgostit se arăta, îi și deslușeam jumătate de obraz ; dar stabilisem că trebuie să-l văd în întregime pentru a fi sigură de acest lucru, altminteri era hotărit, nu-mi voi da seama de nimic. Lucrurile nu erau încă la loc sigur, și dacă m-aș fi supărat

prea devreme, poate că aş fi pierdut totul. Pasiuni de felul celei a domnului de Climal sînt, în mod firesc, lipsite de curaj cînd nu le răspunzi ; nu se forţase prea mult să se retragă în chip onorabil, şi urît iubit este acela care te doreşte mai mult decît te iubeşte ; nu că iubitul cel mai delicat nu te doreşte şi el, în felul lui, dar cel puţin la el sentimentele se contopesc cu simţurile, se îmbină ; rezultatul e o dragoste duioasă şi nu desfrînată, deşi în realitate capabilă de desfrii ; căci zilnic, în materie de dragoste, faci în mod foarte delicat lucruri destul de grosolane : dar nu despre asta e vorba.

M-am făcut deci că nu înţeleg nimic din vorbele rostite de domnul de Climal, în timp ce ne întorceam la doamna Dutour.

— Mi-e teamă că te iubesc prea mult, Marianne, îmi spunea el ; dacă ar fi aşa, ce-ai face ?

— N-aş putea decît să vă fiu şi mai recunoscătoare, dacă este cu putinţă, i-am răspuns.

— Dar, Marianne, mă îndoiesc de inima dumitale cînd va cunoaşte toată dragostea inimii mele, adăugă el ; căci n-o cunoşti încă.

— Cum, i-am spus, credeţi că nu-mi dau seama de prietenia dumneavoastră ?

— Ei, nu-mi răstălmăci vorbele, urmă el, n-am spus prietenia mea, vorbesc de dragostea mea.

— Oare, am spus, nu este acelaşi lucru ?

— Nu, Marianne, îmi răspunse uitîndu-se la mine într-un fel care să-mi arate deosebirea ; nu, copilă iubită, nu este acelaşi lucru ; şi aş dori ca una să ţi se pară mai plăcută decît cealaltă.

Aici nu m-am putut abţine să nu las ochii în jos, deşi încercam să n-o fac ; dar tulburarea mea a fost mai tare ca mine.

— Nu-mi spui nimic ; mă înţelegi oare ? zise el, strîngîndu-mi mina.

— Deoarece, i-am răspuns, mi-e rușine că nu știu cum să răspund la atîta bunătate.

Din fericire pentru mine, convorbirea noastră s-a oprit aici, căci sosisem ; tot ce a mai putut să facă a fost să-mi șoptească la ureche :

— Hai, du-te, ștregărițo, du-te și fă-ți inima mai blindă și mai înțeleghătoare. Ți-o las pe a mea ca să te ajute.

Vorbele acestea erau destul de limpezi și era greu să vorbești mai pe șleau ; m-am prefăcut că sînt cu gîndul aiurea ca să nu fiu obligată să-i răspund ; dar sărutul cu care îmi atinse urechea în timp ce vorbea trebuia să-mi atragă atenția, oricît n-aș fi vrut, și nu era cu putință să rămîn nepăsătoare la așa ceva ; de aceea, nici n-am rămas.

— Domnule, nu v-am lovit cumva ? am strigat eu pe un ton firesc, prefăcîndu-mă că luasem sărutul pe care mi-l dăduse drept o ciocnire între capul lui și al meu. În timp ce spuneam aceasta, am și coborît din trăsură și cred că s-a lăsat dus de micul meu șiretlic, căci îmi răspunse că nu, într-un fel cît se poate de natural.

Mi-am luat legătura cu lucrurile cumpărate și am pus-o bine în camera noastră, în timp ce domnul de Climal se afla în prăvălia doamnei Dutour. Am coborît numaidecît.

— Marianne, îmi spuse el cu o voce rece, dă rochia la cusut chiar astăzi : mă voi întoarce peste două-trei zile și vreau s-o ai gata. Apoi, către doamna Dutour : Am încercat, spuse el, s-o asortez cu o lenjerie foarte frumoasă, pe care mi-a arătat-o, lăsată de domnișoara care a murit.

Veți observa, scumpă prietenă, că domnul de Climal îmi spusese că-i va vorbi astfel doamnei Dutour ; v-am arătat cred și motivul, pe care însă el nu mi-l spusese, dar eu îl ghicisem.

— De altminteri, adăugă el, doresc foarte mult ca domnișoara să fie cuvîntincios îmbrăcată, căci am în vedere ceva în legătură cu ea și s-ar putea să izbutesc. Toate astea erau rostite cu tonul unui om sincer și respectabil ; căci domnul de Climal, singur cu mine, nu semăna deloc cu domnul de Climal cînd discuta cu ceilalți ; erau pur și simplu doi oameni deosebiți ; cînd îi vedeam chipul cucernic, nu puteam înțelege ce va face acest chip pentru a deveni profan și așa cum se arăta față de mine. Doamne ! ce talent au oamenii ca să nu facă nici doi bani !

După o discuție scurtă cu doamna Dutour, se retrase. Nici n-apucase să plece bine că aceasta, căreia îi istorisise povestea mea, a și început să-i laude evlavia și bunătatea inimii.

— Marianne, îmi spuse ea, ai nimerit-o bine cunoscîndu-l. Ia te uită ! Are grijă de dumneata ca și cînd ai fi copilul lui ; omul acesta poate nici n-are pereche pe lume, atît este de bun și de milos !

Cuvîntul milă nu mi-a prea plăcut ; era puțin cam tare pentru amorul meu propriu atît de sensibil ; dar doamna Dutour nu știa multe ; vorbea după cum o ducea mintea, la rîndul ei călăuzită de prea puțina ei istețime și putere de pătrundere. M-am schimbat totuși, dar n-am spus nimic, căci nu era de față decît serioasa domnișoară Toinon, în stare mai curînd să mă pizmuiască pentru boarfele date, decît să mă socotească înjosită că le-am primit.

— Oh, ce să mai vorbim, domnișoară Marianne, îmi spuse ea la rîndul ei, cu un aer de ușoară invidie, trebuie că te-ai născut într-o zodie bună.

— Dimpotrivă, i-am răspuns, m-am născut într-una foarte nefericită ; căci ar trebui, fără îndoială, să mă aflu într-o situație mai bună decît sînt.

— Fiindcă veni vorba, urmă ea, este adevărat că n-ai nici tată, nici mamă și că ești copilul nimănui ? Nostim lucru !

— Într-adevăr, i-am răspuns pe un ton înțepat, este foarte hazliu și, crede-mă, ar fi cazul să mă feliciți.

— Taci din gură, proasto, îi spuse doamna Dutour, care observă că m-am supărat ; are dreptate să ridă de dumneata ; mulțumește Domnului că ți-a păstrat părinții ! Cine a mai auzit să-i spui cuiva că este copil găsit ? Parcă mai bine ar fi să mi se spună că sînt copil de pripas.

Nu era acesta un fel cît se poate de mîngîietor de a-mi lua partea ? Așa încît rîvna acestei femei mă jigni tot atît cît și ocara celeilalte, și-mi deteră lacrimile. Doamna Dutour fu mișcată de ele, fără să-și dea seama că se datorau stîngăciei sale ; înduioșarea ei mă făcu să tremur, mă temui să n-o dojenească din nou pe Toinon ; așa că am rugat-o să nu mai spună nimic.

Toinon, la rîndul ei, văzîndu-mă plîngînd, se fîstîci de bună credință ; căci nu era rea și inima ei nu voia să jignească pe nimeni ; atît că era înfumurată, își închipuia că așa e bine să fii ; și fiindcă ea nu avea rochie nouă ca mine, s-o fi gîndit că în loc de asta trebuia să zică și ea ceva și să atragă puțin atenția asupra minții ei, după cum atrăgea atenția asupra chipului ei.

Iată de unde mi se trăgea această ieșire a ei, de care mi-a cerut, foarte sincer, iertare ; și cum văzui că aceste femei nu pricepeau mîndria, nici sensibilitatea mea și nu-și dădeau seama, nici pe sfert, de răul pe care mi-l făceau, am primit fără împotrivire să mă mîngîie ; n-a mai fost deci vorba decît de rochia mea ; voiau s-o vadă cu o curiozitate copilărească, ce mi-a stîrnit și mie dorința de a le afla părerea.

M-am dîs deci s-o aduc fără să le mai port pică, bucuroasă la gîndul că o voi îmbrăca curînd. Am luat pachetul așa cum îl pusesem în camera mea și l-am adus. Primul lucru care s-a văzut cînd l-am desfăcut a fost frumoasa lenjerie a cărei cumpărare ne silisem atîta s-o tănuim, care-l costase pe domnul de Climal ticluirea

unei minciuni și pe mine încuviințarea ei. Iată ce înseamnă zăpăceala tinerilor !

Uitasem că blestemata de lenjerie era în același pachet cu stofa de rochie.

— O ! o ! spuse doamna Dutour, asta-i bună ! Domnul de Climal ne-a spus că răposata domnișoară ți-a lăsat-o, dar văd că a cumpărat-o el, Marianne, și nu-i frumos din partea dumitale că n-ai luat-o de la mine. Că doar nu ești mai cu moț decît ducesele care se îmbracă în magazinul meu ; domnul de Climal al dumitale e nostim, zău așa ! Văd despre ce este vorba, adăugă ea, trăgînd stofa rochiei care era dedesubt, căci mînia nu-i curmase curiozitatea, pornire care la femei se potrivește de minune cu tot ce au ele în minte ; văd despre ce este vorba ; înțeleg de ce-ați vrut să mă amăgiți cu lenjeria asta ; nu-s însă atît de proastă pe cît s-ar crede, atîta spun ; ia-le, ia-le de aici ! Ehei ! frumoasă festă ! Mi se face amabilitatea s-o bage pe domnișoara în pensiune la mine și ce-i trebuie i se cumpără din altă parte ; eu cu ponosul și alții cu folosul ! Frumos !

În timpul acesta, Toinon, ridicînd stofa cu virful degetelor, ca și cînd i-ar fi fost teamă să nu se murdărească, spunea :

— Drace ! Bine e să fii orfană ! Biata fată spunea asta pentru a se afla în treabă, căci, așa cuminte cum era, să-i fi dat careva asemenea lucruri, s-ar fi prostit de recunoștință.

— Lasă-le, Toinon, îi spuse doamna Dutour ; să te prind eu numai că-ți fac poftă boarfele astea ! Pînă atunci nu spusesem nimic ; eram atît de tulburată, atît de rușinată, mi-era atît de ciudă, că nu știam cu ce să încep ; de altminteri, încurcătura în care mă aflam era cu totul nouă pentru mine. Niciodată nu mi se întîmplase așa ceva. Pînă la urmă, cînd pornirile mi s-au mai lămurit întrucîtva, biruitoare s-a dovedit mînia ; o mînie atît de sinceră și atît de spontană, încît nu putea să izbuc-

nească decît la o fată nevinovată de ce i se punea în seamă.

Era adevărat că domnul de Climal era îndrăgostit de mine ; dar ştiam de asemeni foarte bine că nu voiam să trag foloase de pe urma iubirii lui ; şi dacă, cu toată această dragoste, de care ştiam, primisem darurile sale, o făcusem în urma unui mic raţionament dictat de nevoile şi de vanitatea mea, dar aceasta nu ştirbise cu nimic nevinovăţia intenţiilor mele. Raţionamentul meu era, fără îndoială, o greşală, dar nu o faptă nelegiuită ; încît nu mi se cuveneau ocările cu care mă împroşca doamna Dutour, şi am făcut un tăraboii îngrozitor. Am început prin a da de pămînt cu rochia şi lenjeria, fără să ştiu de ce, numai aşa, de supărare ; apoi am început să vorbesc sau, mai bine zis, să ţip ; şi nici nu-mi mai aduc aminte de tot ce-am spus, doar că am mărturisit plîngînd că domnul de Climal a cumpărat lenjeria interzicîndu-mi să vorbesc despre acest lucru, fără să-mi spună ce motiv avea ; că, de altfel, eram foarte nenorocită aflîndu-mă printre oameni care mă învinuiau atît de uşor ; că voiam să plec numaidecît ; că am să trimit după o trăsură ca să-mi iau lucrurile ; că am să mă duc unde-oi vedea cu ochii ; că, o fată ca mine, era mai bine să moară de mizerie, decît să trăiască într-un loc atît de nepotrivit ; că le las lor tot ce mi-a dat domnul de Climal ; că-mi pasă de acele lucruri tot atît cît şi de dragostea lui, dacă este adevărat că are asemenea sentimente faţă de mine. În sfîrşit, devenisem o leoaică, îmi ieşisem din fire, pe lîngă faptul că-mi venea în minte tot ce putea să mă îndurereze : moartea bunei mele prietene, lipsa dragostei sale, pierderea groaznică a părinţilor mei, umilînţele suferite, spaima de a fi străină printre oameni, de a nu afla de la nimeni obîrşia mea, de a fi într-o situaţie mizerabilă, care, poate, nu va lua sfîrşit decît pentru a fi înlocuită de o alta la fel ; căci în afară de frumuseţea n-aveam nimic care să-mi atragă prietenii ; şi aţi văzut

de ce ajutor poate să-ți fie patima bărbaților ! Nu era oare destul pentru a tulbura o minte atât de tânără ca a mea ?

Doamna Dutour s-a speriat de izbucnirea mea nesăbuită ; nu se așteptase la așa ceva, ci socotise doar că mă voi rușina.

— Doamne ! Marianne, îmi spunea ea când putea să strecoare câte un cuvânt, se mai înșeală omul ; liniștește-te ! îmi pare rău de ce-am spus (căci mînia mea cel puțin m-a dezvinovățit ; eram prea scoasă din fire ca să fiu vinovată) ; hai, gata, copila mea ! Dar eu nu mă opream deloc, și voiam cu orice preț să plec.

Pînă la urmă, m-a împins într-o odăiță unde s-a închis împreună cu mine ; acolo am mai spus atîtea încît mi-am istovit puterile ; nu mi-au mai rămas decît lacrimile ; niciodată n-au fost vărsate atîtea de nimeni și biata femeie, văzînd aceasta, a început și ea să plîngă din toată inima.

Tocmai atunci intră și Toinon ca să ne spună că cina era gata și Toinon, totdeauna de părerea celorlalți, plînse pentru că noi plîngeam, iar eu, după atîtea lacrimi, înduișată de vorbele bune pe care mi le spuneau amîndouă, m-am liniștit, m-am alinat, am uitat totul.

Pensiunea destul de mare pe care domnul de Climal o plătea pentru mine pesemne contribui și ea la dăioasa căință pe care doamna Dutour o încerca fiindcă mă necăjise ; după cum și supărarea de a nu fi vîndut ea acea lenjerie îi pricinuisese, fără îndoială, mai multă mînie decît orice altceva ; căci, în timpul mesei, luînd cu totul alt ton, îmi spuse chiar ea că, dacă domnul de Climal mă iubește, așa cum s-ar părea, trebuie să profit de situație. (N-am uitat niciodată vorbele ei.)

— Ascultă, Marianne, îmi spunea ea, în locul dumitale aș ști ce am de făcut : deoarece n-ai nimic și ești o biată fată lipsită pînă și de mîngîierea de a avea părinți, aș începe prin a primi tot ceea ce domnul de Climal

mi-ar da, aş scoate de la el tot ce se poate şi m-aş feri să-l iubesc şi eu ; cinstea trebuie pusă înainte de orice, şi nu sint eu femeia să spună altminteri, după cum ai văzut ; într-un cuvînt, şi oricum ai vrăa s-o iei, nimic nu e mai presus de cuminţenie, asta mi-e părerea ; dar nu înseamnă că trebuie să dai în lături tot ce-ţi iese în cale ; în viaţă, există mijloace ca să le împaci pe toate. De pildă, iată, dumneata şi domnul de Climal ; ei bine, crezi că trebuie să-i spui : „Pleacă de-aici“ ? Nu, nici vorbă, te iubeşte, şi asta nu-i vina dumitale ; aşa-i apucă pe bisericofii ăştia ; lasă-l să iubească şi fiecare să dea socoteală pentru el. Îţi cumpără găтели, ia-le, de vreme ce sînt plătite ; dacă îţi dă bani, nu fi proastă şi întinde cuviincios mîna, nu eşti în situaţia să faci pe îngîmfata. Dar dacă îţi cere dragostea, ia-o mai încet, pune-ţi dibăcia în joc, spune-i că va veni şi asta ; a făgădui şi a ţine făgăduiala duce pe om departe. Mai întâi, trebuie să mai treacă timp ca să-l iubeşti ; apoi, cînd te vei preface că începi să-l iubeşti, trebuie timp ca să crească dragostea ; apoi, cînd va socoti că inima ţi-e cîştigată, nu ai oare scuza că eşti cuminte ? Oare o fată nu este datoare să se apere ? N-are o mulţime de motive serioase pe care să le spună fiecăruia ? Nu arată ea că aşa ceva nu se cuvine ? Şi aşa, timpul trece, iar darurile sosesc fără să te duci tu după ele ; şi dacă un bărbat, în cele din urmă, face pe supăratul, treaba lui ; ştim să ne supărăm şi noi tot aşa de bine ca şi el, după care îl laşi baltă ; ce a dat, e bun dat, vorba aia ! nimic nu-i mai frumos decît un dar ; şi dacă oamenii n-ar da nimic, ar însemna să păs-treze totul ! O, dacă vreun bisericos de ăsta ar veni să-mi cînte mie la ureche, mi-ar putea face daruri pînă în Ziua de apoi că eu nu i-aş spune : „Opreşte-te !“

Nevinovăţia şi căldura cu care doamna Dutour înşira tot ce v-am spus preţuia mai mult decît sfaturile ei, destul de plăcute, fără îndoială, dar care ar fi făcut din elevele ce i-ar fi dat ascultare nişte fete cinstite de un

soi ciudat ; învățătura ei e cam primejdioasă ; cred că duce pe drumul destrăbălării și nu mi se pare lucru prea ușor să-ți păstrezi cinstea pe un astfel de drum.

Așa tânără cum eram, nu încuviințam în sinea mea tot ce-mi spunea ; și, într-adevăr, dacă o fată, într-un astfel de caz, ar fi sigură că rămîne cuminte, folosirea acestor sfaturi mîrșave încă ar face-o de ocară. Judecînd bine, înseamnă că nu mai ai cinste, dacă-i lași pe oameni să creadă că ești în stare să te lipsești de ea. Găsesc că-i mai rușinos să-l faci pe un bărbat să nutrească asemenea speranțe, decît să cazi cu totul în destrăbălare ; căci într-un tîrg, chiar mîrșav, mai mîrșav din toate este acela în care ești viclean și de rea-credință din zgîrcenie ; nu sînteți de părerea mea ?

În ceea ce mă privește, caracterul meu era prea cinstit pentru ca să mă port astfel ; nu voiam nici să fac vreun păcat, nici să par că-l voi face : uram înșelătoria, oricare ar fi fost ea, dar mai ales aceasta, al cărei motiv era de o josnicie ce mă umplea de scîrbă.

Astfel încît clătinam din cap la tot ce spunea doamna Dutour, care voia să mă aducă pe calea asta, spre folosul ei și al meu. În ceea ce-o privea, ar fi fost foarte mulțumită ca pensiunea mea să țină cît mai mult și să facem cîteva mici petreceri din banii domnului de Climal ; îmi spunea astea pe față, rîzînd, căci femeia era lacomă și interesată ; iar eu nu eram nici una, nici alta.

După cină, rochia și lenjeria mea fură predate lucrătoarelor și doamna Dutour le îndemnă să se grăbească. Spera că, văzîndu-mă bine pusă (asta era vorba ei), voi fi ispitită să fac să dureze cît mai mult aventura mea cu domnul de Climal ; și, ce-i drept, cît privea fudulia, se și vedea că voi fi femeie pînă în măduva oaselor ! Cînd zăream o panglică care-mi plăcea sau o rochie elegantă, mă opream pe loc, îmi pierdeam cumpătul ; nici peste un ceas nu-mi mai veneam în fire și mă împodobeam cu toate astea în gînd (cum v-am mai spus că a

fost și cu rochia) ; în sfârșit, în această privință, clădeam întotdeauna castele în Spania, așteptînd ceva mai bun.

Cu toate acestea, de cînd eram sigură că domnul de Climal mă iubește, eram cît se poate de hotărîtă, dacă mi-ar fi spus-o, să-l înștiințez că mă iubește în zadar. După aceea, aș fi primit fără nici un scrupul tot ce-ar fi dorit să-mi dea ; aceasta era mica mea socoteală.

Peste patru zile mi s-a adus rochia și lenjeria ; era sărbătoare și de-abia mă sculasem cînd au sosit lucrurile. Văzîndu-le, Toinon și cu mine ne-am pierdut mai întîi graiul, eu de emoția bucuriei, ea de trista comparație ce-o făcea între ceea ce voi fi eu și ce va fi ea : cu plăcere și-ar fi dat și tatăl și mama pentru bucuria de a fi orfană la prețul la care eram eu ; se uita la dichisurile mele cu ochi mari și pizmași ; și de o pizmă atît de josnică și de umilită, încît, cu toată bucuria mea, mi-a fost milă ; dar nu era leac pentru necazul ei și mi-am încercat rochia cît am putut mai cu sfială, în fața unei oglinzi nenorocite, în care nu mă vedeam decît pe jumătate ; însă ceea ce vedeam mi se păru foarte cu vino-ncoaie.

Repede m-am apucat să mă pieptăn și să mă îmbrac ; ca să mă bucur de podoabele mele ; îmi bătea inima cînd mă gîndeam cît voi fi de frumoasă ; îmi tremura mîna la fiecare ac pe care-l înfigeam ; mă grăbeam să termin ; dar totuși fără să mă pripesc ; nu voiam să rămînă nimic nedesăvîrșit ; dar am isprăvit curînd, căci desăvîrșirea cunoscută de mine era destul de mărginită ; aveam înclinări minunate, dar atîta tot.

Într-adevăr, cînd am cunoscut lumea, am făcut cu totul alte nazuri ; bărbații vorbesc de știință și de filozofie ; frumoase lucruri, ce să spun, în comparație cu știința de a așeza cum trebuie o panglică sau de a hotărî culoarea ei !

Dacă s-ar ști ce trece prin capul unei cochete într-o astfel de împrejurare, cît de ageră și de pătrunzătoare

fi este mintea ; dacă s-ar afla cu cîtă precizie judecă diferitele lucruri pe care le încearcă, și apoi le respinge, și apoi șovăie să le aleagă și le alege în cele din urmă, numai din oboseală ; căci adesea nu este mulțumită, și gîndul ei merge întotdeauna mai departe decît înfăptuirea lui ; dacă s-ar ști tot ceea ce spun aici, ar fi de speriat, mințile cele mai luminate s-ar simți umilite și Aristotel n-ar mai părea decît un băiețel nevîrstnic. Asta v-o spun eu, care știu despre ce vorbesc ; și atunci cînd e vorba de-o podoabă, dacă ai găsit ceea ce-ți vine bine, nu-i mare lucru, trebuie să găsești ce-ți vine mai bine, pentru ca să ajungi de acolo la mai binele binelui ; și, pentru a atinge acest ultim mai bine, trebuie să citești în sufletul bărbaților și să știi să deosebești ceea ce ți-l poate cîștiga cel mai bine de ceea ce nu ți-l cîștigă decît bine ; și asta-i mare lucru !

Glumesc puțin pe seama acestei științe a noastre, și nu fac mare caz de ea față de dumneavoastră, căci nici una, nici alta n-o mai folosim ; și, în ceea ce mă privește, dacă i-ar veni cuiva să rîdă pentru că m-a cunoscut cocheta, n-are decît să vină la mine ; aș mai avea multe să-i spun și vom vedea atunci care dintre noi va rîde mai tare.

Am avut o mutrișoară pentru care am făcut multe nebunii, deși s-ar părea că nu le-ar fi meritat, după înfățișarea pe care o are astăzi ; de aceea mi-e milă de ea cînd o privesc, și n-o privesc decît din întîmplare ; aproape că nu-i mai fac această cinste intenționat ; dar, în schimb, fudulia mea și-a făcut de cap odinioară ; mă jucam cu toate felurile de a plăcea, știam să întruchipez mai multe femei într-una singură. Cînd voiam să am un aer ștregăresc, aveam o ținută și o podoabă care se potriveau ; a doua zi, mă găseai într-o dispoziție duioasă ; apoi eram o frumusețe modestă, serioasă, nepăsătoare. Îl rețineam pe bărbatul cel mai flușturatec, îi înșelam nestatornicia

pentru că, în fiecare zi, îi reînnoiam iubita ; era ca și cum și-ar fi schimbat-o.

Dar o iau mereu razna ; iertați-mă, îmi face plăcere, mă odihnește ; și iată, din nou vă povestesc.

Deci m-am îmbrăcat repede, și într-adevăr așa gătită, o întreceam într-atît pe biata Toinon, încît mi-era rușine. Doamna Dutour mă găsea fermecătoare, Toinon îmi cerceta rochia cu luare-aminte ; și eu încuviințam tot ce spunea, fiindcă mi-era milă de ea ; căci dacă m-aș fi arătat atît de mulțumită pe cît eram, ar fi fost și mai umilită ; astfel încît îmi ascundeam bucuria. Toată viața inima mi-a fost plină de astfel de mici atenții față de alții.

Eram nerăbdătoare să mă arăt și să merg la biserică numai ca să văd cum se va uita lumea la mine. Toinon, care în toate zilele de sărbătoare ieșea cu iubitul ei, a plecat înaintea mea, de teamă să nu merg cu ea, și iubitul ei, din pricina rochiei mele noi, să nu se uite mai mult la mine decît la dînsa, dacă am fi mers împreună ; căci la unii oameni, o haină nouă înseamnă aproape cît un chip frumos.

Am ieșit deci singură, puțin încurcată în privința atitudinii mele, deoarece îmi închipuiam că trebuie să existe vreuna pe care s-ar cuveni s-o iau și că fiind frumoasă și gătită trebuia mai mult ca de obicei să fiu atentă la ce fac. Eram bătoasă fiindcă așa purcede trufia la început ; și pe cît pot să-mi aduc aminte, arătam ca o fetiță drăguță, venită de curînd de la țară, unde fusese crescută, și care nu știe să se poarte, dar ai cărei nuri, ascunși încă, de-abia așteaptă să se arate.

Nici nu mă pricepeam să mă folosesc de toate farmecele chipului meu ; îl lăsam să facă ce-o ști, pe încredere, cum ați spus dumneavoastră deunăzi cu atîta haz despre o anume doamnă. Cu toate acestea, mulți trecători se uitau îndelung după mine, lucru care mă bucura, mai

mult decît mă minuna ; îmi dădeam seama că era pe bună dreptate ; vorbesc serios, nu întilneai multe chipuri ca al meu ; eram pe placul inimilor ca și al ochilor și, printre însușirile mele, cea mai puțin însemnată era frumusețea.

Mă apropii acum de-o întîmplare de la care mi s-au tras toate pățaniile, și cu povestirea ei începe partea a doua a vieții mele ; tot v-ați plictisi dacă ați citi-o dintr-odată ; ne vom odihni amîndouă puțin.

PARTEA A DOUA

Spuneți-mi, dragă prietenă, nu cumva păreți atât de curioasă de a afla urmarea poveștii mele și puțin din dorința de a mă măguli ? Parcă așa îmi vine să cred, deoarece tot ce v-am spus pînă acum nu este decît un șir de întîmplări foarte oarecare, foarte obișnuite ; întîmplări pe care mulți cititori, dacă le-aș tipări, le-ar socoti de rînd și triviale. Pînă acum nu sînt decît o mică lenjerasă, și asta i-ar dezgusta.

Sînt oameni a căror vanitate intervine în tot ce fac, pînă și în lecturile lor. Înfățișează-le istoria sufletului omenesc într-un fel măreț ; vor găsi că este un lucru de seamă ; dar să nu le vorbești de situații mărunte, ei nu vor să urmărească decît faptele nobililor, ale prinților, ale regilor sau cel puțin ale unor persoane care au însemnat ceva. Pentru gustul lor ales nu există altceva. Lasă-i încolo pe ceilalți oameni : să trăiască, dar să nu fie vorba de ei ; v-ar spune bucuros că natura s-ar fi putut lipsi să-i aducă pe lume și că burghezii o fac de rîs.

O, gîndiți-vă, doamnă, cît m-ar fi disprețuit astfel de cititori !

De altminteri, să fim bine lămuriți ; portretul pe care-l fac acestor oameni, nu vă privește ; dumneavoastră nu v-ați lăsa înșelată de situația mea ; dar poate că nu scriu bine. Începutul vieții mele cuprinde puține întîmplări ; și

toate astea s-ar prea putea să vă fi plictisit. Îmi spuneți că nu, mă imbiati să merg mai departe ! Vă sînt recunoscătoare și merg mai departe ; lăsați pe mine, nu voi rămîne veșnic la Madame Dutour.

V-am spus că m-am dus la biserică, în fața căreia era adunată multă lume ; dar n-am rămas acolo ; rochia mea nouă și înfățișarea mea prea ar fi avut de pierdut ; am încercat, strecurîndu-mă ușor, să ajung în biserică, mai în față, unde vedeam lume bună și înstărită.

Erau femei grozav de împodobite ; unele destul de urîte și care își dădeau seama de asta, căci se sileau să aibă un aer atît de distins, încît să nu se observe acest lucru ; altele, care nu-și dădeau deloc seama și, cu toată buna-credință, luau cochetăria lor drept un chip frumos.

Am văzut una foarte plăcută ; ea nu se silea să fie cochetă ; n-avea nevoie de așa ceva pentru ca să placă ; se încredea nepăsătoare în farmecul ei și asta o deosebea de celelalte, despre care părea să spună : „Eu sînt în chip firesc tot ceea ce aceste femei ar dori să fie.“

Erau și destui tineri cavaleri bine făcuți, magistrați și militari, a căror ținută vădea cît erau de mulțumiți de ei și care luau, rezemați de speteaza scaunului, acele atitudini degajate și elegante care arată că ești la curent cu felul cum trebuie să te porți în lumă bună.

Îi vedeam aplecîndu-se, sprijinindu-se, îndreptîndu-se ; apoi zîbind, apoi salutînd în dreapta și în stînga, nu atît din bunăcuviință sau din datorie, cît pentru a lua felurite atitudini fie distinse, fie pline de îngîmfare și a se arăta sub înfățișări deosebite.

Și eu ghiceam gîndurile acestor oameni fără nici o greutate : instinctul meu nu vedea în asta nimic care să nu-i fie cunoscut, fără să însemne că era din cale-afară de pătrunzător ; căci nu trebuie să ne înșelăm, nici să prețuim puterea mea de pătrundere mai mult decît face.

Mintea noastră, a femeilor, este de două feluri. Mai întîi e cea primită de la natură, cea cu care raționăm,

după puterea ei, care devine și ea ce poate și nu știe nimic decât cu timpul.

Apoi mai avem una, deosebită de a noastră proprie, și pe care o pot avea pînă și cele mai proaste femei. Este mintea dată de dorința vanitoasă de a place și care, altfel spus, se numește cochetărie.

O, asta nu așteaptă să treacă anii ca să fie învățată ; este isteță de cum se ivește ; în tot ce-o privește, nu-i lipsește niciodată teoria lucrurilor ce le vede puse în practică. Este un copil al trufiei, se naște gata educat, la început îi lipsește îndrăzneala, dar știe prea bine totuși ce are de făcut. Cred că i se pot da lecții de farmec și de purtări firești, dar nu-și însușește decât forma și niciodată fondul. Iată părerea mea.

Și cu această din urmă minte îmi explicam eu atît de bine felul de a fi al acelor femei ; tot ea mă ajuta să înțeleg și bărbații ; deoarece marea dorință de a le fi pe plac îți înlesnește să vezi tot ce fac ei pentru a fi pe al nostru ; și nu vei avea niciodată alt merit în aceasta decât cel de a fi înfumurată și cochetă ; mă puteam lipsi de această mică paranteză făcută în scopul de a vă dovedi cele de mai sus, pentru că aceste lucruri vă sînt cunoscute. Nu-mi văd greșelile decât după ce le-am făcut ; un mijloc sigur de a le vedea ; dar nu spre folosul dumneavoastră sau al meu, nu-i așa ? Să ne întoarcem deci la biserică.

Locul ce mi l-am luat mă adusese în mijlocul lumii de care vă vorbesc. Ce fericire ! Pentru prima oară aveam să mă bucur și eu puțin de însușirile obrăzorului meu. Eram înfiorată de plăcere gîndindu-mă la ce putea să mi se întîmple, îmi pierise răsufarea ; căci eram sigură de succes și vanitatea mea zărea dinainte privirile ce se vor îndrepta spre mine.

N-a fost nevoie să aștept prea mult. Cum m-am așezat, am și atras ochii tuturor bărbaților. Am pus stăpînire pe toată atenția lor : dar asta nu reprezenta decât jumătate din izbînda mea, femeile mi-au adus restul.

Și-a dat seama că nu mai era vorba de ele, că nimeni nu le mai privea, că nu le mai lăsasem nici un amator și că părăsirea era generală.

Nimeni nu-și poate închipui ce înseamnă o astfel de întâmplare pentru femei; nici cât poate ea să le tulbure amorul propriu: deoarece nu e chip ca el să se înșele, sau să încerce să mai discute asupra realității unei astfel de jigniri; e vorba aici de una din acele situații disperate ce-l scot din sărite și din care nu se poate salva, orice tertipuri ar încerca.

Pe scurt, pînă la venirea mea, aceste femei făceau oarecare impresie; voiau să placă și nu se sileau în zadar. În sfîrșit, fiecare avea pe careva de partea ei și norocul părea oarecum același pentru toate; mîndria mai rămîne încă neatinsă cînd lucrurile se petrec astfel. Dar iată că sosesc eu, sînt văzută, și toate aceste chipuri nu mai înseamnă nimic, nu mai rămîne unul în amintire.

Ei, de unde li se trage această nenorocire? De la prezența unei fete care a fost totuși văzută cînd și-a luat locul; pe care ai fi mers pînă acolo încît s-o găsești chiar foarte frumușică de nu te-ai fi abținut; în sfîrșit, care ar fi putut să se lipsească de a veni aici și care, la drept vorbind, a stîrnit oarecare teamă, dar o teamă cît mai neluată în seamă cu putință.

Gîndurile lor le explic aici și susțin că le redau întocmai. Am avut drept cheazăsie o anume privire ce mi s-a aruncat pe cînd mă apropiam, și am înțeles foarte bine tot ce cuprindea acea privire; intenția fusese să pară distrată; era o distracție prefăcută, deoarece rămăsese în ea, fără vrerea lor, o urmă de neliniște și de dispreț, ce mărturisea din plin cît prețuiam.

Mi-a făcut impresia unui adevăr care-ți scapă și vrei să-l îndrepti printr-o minciună.

Oricum ar fi fost, chipul acesta de care se refuzase a se ține seamă, și pe lingă care toate celelalte nu mai erau nimic, trebuia totuși pînă la urmă să se vadă ce-i

cu el, s-o iei de la început și să-l cercetezi cu luare-aminte, de vreme ce toanele bărbaților găsiseră de cuviință să-l deosebească și să-i dea atenție.

Iată-le deci pe cochetele mele privindu-mă la rîndul lor ; dar înfățișarea mea nu era făcută să le liniștească ; deșartă speranță de a o putea bîrfi ; căci n-aveam decît grații de pus în slujba miniei lor. O, veți fi de acord, acestea nu erau elementul cel mai puțin interesant din cele cu care mă puteam făli.

Îmi veți spune că, înclaudate cum erau, le-ar fi fost greu să mă găsească atît de frumoasă pe cît eram ; fie, dar sînt sigură, în adîncul inimii lor erau de partea mea, fără să mai vorbim de faptul că ciuda însăși îți dă ochi buni.

Lăsați pe seama oamenilor geloși grija de a vă cunoaște, nu veți fi în pagubă ; nevoia de a vedea totul este legată de patima lor nenorocită și ei vă descoperă toate însușirile pe care le aveți, căutîndu-vă cusururile pe care nu le aveți ; iată ce li se întîmplă.

Rivalele mele nu s-au uitat multă vreme la mine, ceretarea lor fu de scurtă durată ; nu era plăcută pentru ele : isprăvești repede cu ceea ce te umilește.

În ce privește bărbații, atenția lor nu m-a slăbit nici o clipă : și le-am purtat o recunoștință care a ținut să se manifeste.

Din cînd în cînd, ca să-i mențin în aceeași dispoziție, îi desfătam cu cîte o scurtă dezvăluire a farmecelor mele ; le arătam ceva nou fără ca totuși să mă ostenesc prea mult. De pildă, erau în această biserică niște tablouri la oarecare înălțime ; ei bine, îmi îndreptam privirea spre ele, sub cuvînt că vreau să le privesc, fiindcă treaba asta făcea ca ochii mei să pară cei mai frumoși de pe lume.

Apoi mă legam de boneta mea ; ședea de minune : dar voiam să stea prost de hatîrul unei miini goale ce se arăta, îndreptînd-o, și care aducea bineînțeles după ea

un braț rotund, ce se vedea cel puțin pînă la jumătate în poziția aceea.

Lucrurile mărunte pe care vi le spun aici, nu sînt de altminteri mărunte decît în povestirea mea ; cînd le istorisești nu înseamnă nimic : dar întrebați-i pe bărbați cît de mult prețuiesc. Adevărul e că, adesea, în asemenea împrejurări, cu cel mai frumos obraz din lume, nu ești decît drăguță, nu faci altceva decît să placi ; adăugați la asta doar o mină, așa cum v-am spus, și nimeni nu mai rezistă ; devii fermecătoare.

Cîte inimi n-am văzut șovăind să se supună unor ochi frumoși și care ar fi rămas la jumătatea drumului, fără ajutorul de care vorbesc !

O femeie de este urîcică, nu-i nici o nenorocire, dacă are o mină frumoasă : nenumărați bărbați sînt mai tulburați de această frumusețe decît de o față plăcută ; să vă mai spun motivul ? Eu cred că mi-am dat seama de el.

Fiindcă un obraz, cît ar fi de plăcut, nu reprezintă o goliciune ; ochii noștri nu-l consideră astfel ; dar o mină frumoasă începe să fie una ; și, pentru a-i reține pe unii, mergi tot atît de sigur ispitindu-i ca și plăcîndu-le. După cum vedeți, gustul acestor oameni nu este dintre cele mai cuviincioase ; dar, îndeobște, este gustul pe care femeile îl slujesc cel mai bine, căruia cochetăria lor îi face cele mai multe hatîruri.

Dar oare mă voi abate mereu de la povestirea mea ? Cred că da ; nu sînt în stare să mă abțin ; gîndurile mă năpădesc ; sînt femeie, și-mi istorisesc viața ; cîntăriți bine ce vă spun eu aici și veți vedea că, într-adevăr, folosesc prea puțin drepturile pe care această situație mi le dă.

Unde rămăsesem ? La boneta mea ; o îndreptam din cînd în cînd, cu intenția de care v-am vorbit.

Printre tinerii a căror privire o atrăgeam era unul pe care l-am deosebit și eu, și ochii îmi cădeau mai bucuros pe el decît pe ceilalți.

Îmi plăcea să mă uit la el, fără să-mi dau seama de mulțumirea mea ; eram cochetă față de ceilalți, nu și față de el ; uitam să mă fac plăcută și n-aveam altceva în gînd decît să-l privesc.

După cît se pare, dragostea, cînd o simți prima oară, începe cu o astfel de bună-credință și poate că plăcerea de a iubi curmă grija de a te face iubită.

Acest tînar, la rîndul lui, se uita la mine într-un fel cu totul deosebit de ceilalți ; privirea lui era mai modestă, dar totuși mai atentă ; între el și mine se petrecea un lucru mai serios ; ceilalți se minunau pe față de grațiile mele, acesta însă se părea că le simte ; cel puțin bănuiam acest lucru uneori, dar atît de nedeslușit, încît n-aș fi fost în stare să spun ce gîndeam despre el, dar nici ce gîndeam despre mine.

Tot ce știu este că privirea lui mă tulbura, că șovăiam să i-o întorc, dar că totuși i-o întorceam mereu ; că nu voiam să mă vadă răspunzîndu-i și că nu-mi părea rău că m-a văzut.

În sfîrșit, am ieșit cu toții din biserică ; îmi amintesc că am ieșit încet, că mi-am domolit pasul, că-mi părea rău de locul pe care-l părăseam, că plecam cu o inimă căreia îi lipsea ceva și nu știa ce. Cînd spun că nu știa, spun poate prea mult ; căci, plecînd, întorceam des capul ca să-l mai văd pe tînarul din urma mea ; dar nu știam că mă întorc pentru el.

La rîndul lui, vorbea cu unele persoane care-l opreau și ochii mei îi întîlneau mereu pe ai lui.

Pînă la urmă, mulțimea m-a cuprins și m-a tîrît mai departe ; m-am pomenit în stradă și, mîhnită, m-am îndreptat spre casă.

La întoarcere, nu mă mai gîndeam la gîteala mea ; nu-mi păsa de chipul meu și nu mă mai sinchiseam să-l pun într-o lumină bună.

Eram atît de cufîndată în gînduri, încît n-am auzit uruitul unei trăsuri în spatele meu, cît p-aci să mă răs-toarne, deşi vizitiul răguşise strigînd : „Păzea !“

Ultimul său strigăt mă trezi din visare ; dar primejdia în care m-am văzut m-a zăpăcit într-atît, încît am căzut cînd am încercat să fug şi, în căzătură, m-am lovit la un picior.

Caii nu mai aveau decît un pas de făcut ca să mă calce : toată lumea s-a speriat şi a început să ţipe ; dar cel mai tare a strigat chiar stăpînul trăsorii, care coborî numai decît şi veni spre mine ; eram încă pe jos, deoarece, cu toate eforturile mele, nu izbutisem să mă scol.

Am fost totuşi ridicată sau, mai bine zis luată pe sus, deoarece se vedea că nu eram în stare să mă ţin pe picioare. Dar gîndiţi-vă la mirarea mea cînd, printre cei ce se grăbeau să-mi vină în ajutor, l-am recunoscut pe tînărul pe care-l lăsasem în biserică ! A lui era trăsura, locuinţa sa se afla la doi paşi, şi acolo a vrut să fiu dusă.

Nici nu vă spun ce aer îngrijorat avea şi cît a părut de mişcat de accidentul meu. Dar, în mîhnirea pe care o vădea, am înţeles că soarta nu-l năpăstuiise prea mult oprindu-mă în loc. „Aveţi mare grijă de domnişoara, spunea celor ce mă purtau ; duceţi-o încet, nu vă grăbiţi“, căci în clipa aceea nu mie mi se adresă. Mi se părea că se fereşte s-o facă din cauza stării mele şi a împrejurărilor, şi că nu-şi îngăduia să fie plin de dragălăşenie decît în grija pe care mi-o arăta.

Cît despre mine, vorbeam cu ceilalţi, dar lui nu-i spuneam nici eu nimic : nu îndrăzneam să-l privesc măcar, deşi muream de dorinţa de a o face : de aceea, tot neîndrăznind, m-am uitat la el şi nu ştiu ce i-au spus ochii mei ; dar ai lui mi-au dat un răspuns atît de drăgăstos, încît pesemne că ai mei fuseseră vrednici de el. Asta m-a făcut să roşesc şi m-a tulburat aşa de tare, încît abia dacă-mi dădeam seama ce se petrecea cu mine.

În viața mea nu fusesem atît de zbuciumată. Nu sînt în stare să vă spun ce simțeam.

Era un amestec de neliniște, de plăcere și de teamă ; da, de teamă, căci o fată care își face abia ucenicia în așa ceva, nu știe unde s-ar putea ajunge : o cuprind porniri necunoscute, care fac ce vor dintr-însa, și nu le poate stăpîni, ci ele o stăpînesc ; și noutatea acestei stări o sperie. E drept că-i face plăcere ; dar este o plăcere ce se arată ca o primejdie, însăși pudoarea ei este înspăimîntată ; ceva o amenință, o amețește, și de pe acum pare să fie mai tare decît ea.

În clipele acelea îți vine să te întrebi : ce se va întâmpla cu mine ? Căci, într-adevăr, dragostea nu ne înșeală : de cum se ivește, ne spune ce este și despre ce va fi vorba ; cu ea, sufletul simte că se află lîngă un stăpîn care-l mîngîie, dar cu o autoritate vădită, fără să-i ceară părerea, lăsîndu-l să bănuiască robia lui viitoare.

Iată cum mi s-a părut starea în care mă aflu și socot de altminteri că așa se întâmplă cu toate tinerele de vîrsta mea într-o astfel de împrejurare.

În fine, am fost dusă la Valville, acesta era numele tînărului în cauză ; el porunci să se deschidă o cameră, unde am fost așezată pe un divan.

Aveam nevoie de îngrijire, piciorul mă durea tare și Valville trimise imediat după un chirurg, care nu întîrzie să vie. Trec peste cele cîteva scuze pe care i le-am prezentat între timp, pentru supărarea ce i-o pricinuisem ; scuze obișnuite, la care se pricepe oricine, și tînărul a răspuns cum se cuvine.

Ceea ce însă a fost deosebit între noi doi e că eu îi spuneam acele lucruri ca o persoană care știe că, în fond, e vorba de cu totul altceva decît de scuze ; iar el mi-a răspuns pe un ton care mă pregătea să-l și văd atacînd subiectul adevărat.

Privirile noastre de altminteri îl și atacau ; nu-mi arunca una care să nu însemne : „Te iubesc !“ ; iar eu

nu știam ce să fac cu ale mele, deoarece ele i-ar fi răspuns la fel.

Ne aflam, el și cu mine, în această convorbire mută a inimilor noastre, când sosi chirurgul, care, după ce Valville îi povesti accidentul, începu prin a spune că trebuie să-mi vadă piciorul.

La această cerere mai întâi am roșit, dintr-un sentiment de pudoare ; apoi, roșind, m-am gândit totuși că am cel mai frumos picioruș din lume ; că Valville avea să-l vadă ; că n-are să fie vina mea, de vreme ce era nevoie să-l arăt față de el ; ceea ce era un noroc pentru mine, un noroc cinstit și ivit ca la cerere : credeau că asta mă necăjea ; încercau să mă convingă să-l arăt, și aveam să trag de aici un folos lipsit de cuviință, păstrînd tot meritul unei purtări cuviincioase, deoarece se datora unei întâmplări de care eram nevinovată ; căzătura mea era de vină.

Cîți oameni cinstiți nu sînt pe lumea asta, asemănător mie, care pentru a putea păstra un lucru ce le place, nu-și întemeiază mai bine dreptul de a se bucura de el, decît mi-l întemeiam eu în împrejurarea aceasta.

Crezi adesea că ai o conștiință dintre cele mai delicate, nu din cauza jertfelor ce i le faci, ci din cauza osteneții pe care ți-o dai pentru a te scuti de a i le face.

Ceea ce spun zugrăvește mai ales pe mulți bisericosi care ar vrea să cîștige împărăția cerurilor fără să piardă nimic pe pămînt, și se cred evlavioși/ grație cuvioaselor ceremonii făcute cu ei înșiși, ce le servesc să-și adoarmă conștiința. Dar nu vă minunați, oare, de această morală pornită de la povestea cu piciorul meu ?

Am făcut oarecari greutăți ca să-l arăt și nu voiam să-mi scot decît pantoful ; dar nu era de-ajuns. „Trebuie neapărat să văd unde e lovit, zicea chirurgul, care nu știa multe ; altfel nu pot spune nimic“ ; și atunci, pe loc, o femeie de serviciu a lui Valville fu chemată să mă

deșcalțe ; ceea ce și făcu, în timp ce chirurgul și Valville au stat mai de o parte.

După ce piciorul meu a fost pregătit, iată-l pe chirurg cercetîndu-l și pipăindu-l. Omul, ca să-și dea mai bine seama de ce am, se apleca mult, pentru că era bătrîn ; și Valville, potrivindu-și mișcările după ale lui, lua cam aceeași poziție, și se apleca mult și el, pentru că era tînăr ; căci nu se pricepea deloc la ceea ce aveam, dar se pricepea la picior, de care părea tot atît de mulțumit pe cît nădăjduisem.

Eu nu scoteam o vorbă și nu trădam prin nimic că-l cercetam, pe ascuns, cu mare băgare de seamă ; n-aș fi dat dovadă de modestie dacă aș fi părut că bănuie farmecul care-l atrăgea ; și, de altminteri, aș fi stricat totul dacă l-aș fi lăsat să vadă că înțeleg micile lui fasoane ; asta m-ar fi siliț să fac și eu încă mai multe și poate s-ar fi rușinat de ale lui ; căci inima este ciudată ; cîteodată se simte stingherită și jignită dacă atunci cînd vrea să se ascundă este prinsă asupra faptului ; asta o umilește ; și ce vă spun aici este ceea ce simțeam din instinct.

Mă purtam deci în consecință ; așa încît se putea în adevăr crede că prezența lui Valville mă tulbură puțin, dar numai pentru că mă vedea, și nu pentru că-i făcea plăcere să mă vadă.

— În ce loc vă doare ? spuse chirurgul pipăindu-mă. Aici ?

— Da, i-am răspuns eu, chiar în acel loc.

— E și puțin umflat, adăugă Valville, punînd acolo degetul, cu un aer nevinovat.

— Ei, n-îi mare lucru, spuse chirurgul ; va fi de ajuns să nu umblați astăzi ; o fașă muiată în spirt, puțină odihnă, și veți fi vindecată.

Numaidecît s-a adus fașa și tot ce trebuia ; mi s-a pus compresa, m-am încălțat, chirurgul plecă și am rămas singură cu Valville, afară de cîteva slugi care intrau și ieșeau.

Îmi închipuiam eu că voi mai rămîne acolo cîtva timp și că voia să mă oprească la cină ; dar nu trebuia să se vadă că bănuiesc acest lucru.

— După toate îndatoririle pe care le am față de dumneavoastră, i-am spus, să îndrăznesc oare să vă mai rog, domnule, să trimiteți după o trăsură care să mă ducă acasă ?

— Nu, domnișoară, mi-a răspuns el, nu vă veți întoarce acasă atît de curînd, veți fi condusă numai peste cîteva ceasuri ; căzătura dumneavoastră e recentă, vi s-a spus să stați liniștită, și veți cina aici. Singurul lucru de făcut este să trimitem vorbă unde vă aflați pentru ca să nu fie nimeni îngrijorat.

Asta și trebuia făcut, într-adevăr ; căci întîrzierea mea avea s-o neliniștească pe madame Dutour ; și, de altminteri, ce-ar fi gîndit Valville despre mine dacă aș fi fost atît de liberă încît să nu fie nevoie să dau socoteală nimănui de ce s-a întîmplat cu mine ? Atîta independență n-ar fi fost bine văzută ; nu ședea frumos să fiu lipsită de orice supraveghere la vîrsta mea, mai ales cu înfățișarea pe care o aveam ; deoarece nu e mult de la a fi vrednică de a inspira iubire, pînă la a nu mai fi vrednică de a fi iubită. Iată neajunsul unui chip frumos : ne face să părem vinovate de cum se ivește o mică bănuială și, de multe ori, depune mărturie împotriva noastră.

Dar să mărturisească ce-o vrea, asta nu ne va dezgusta de a dori să-l avem ; într-un cuvînt, cu un chip frumos placi și trezești fie dragoste, fie dorințe. Este vorba de dragoste ? Cît de aspru ți-ar fi felul, este bine-venită. Plăcerea de a fi iubită își găsește întotdeauna locul, fie în inima noastră, fie în mica noastră vanitate. Sîntem numai dorite ? Nimic nu e încă pierdut. E drept, virtutea se simte jignită ; dar virtuoasa nu este supărată de această jignire.

Să ne întoarcem la subiect. Sînteți obișnuită cu abaterile mele.

Vă spuneam deci că independența mea nu mi-ar fi fost favorabilă și Valville, desigur, nu mă vedea în această lumină; stima sau, mai curînd, respectul său vădeau acest lucru.

Există atenții dăioase și chiar sfioase, o anumită cinstire, care nu se cuvin decît nevinovăției și pudorii; și Valville, care mă copleșea cu ele, s-ar fi putut teme că a greșit, că s-a lăsat înșelat de grațiile mele; în orice caz, i-aș fi răpit plăcerea de a mă respecta cu deplină încredere; și n-aș fi decăzut oare în mintea lui?

Totuși, mă veți crede oare? cu tot ce primejduiam astfel, nedînd știri despre mine nimănui, șovăiam asupra hotărîrii de luat. Și știți de ce? Pentru că nu aveam de dat decît adresa unei lenjerese. Nu puteam să trimit decît la madame Dutour, și madame Dutour îmi știrbea amorul propriu; mi-era rușine de dînsa și de dugheana ei.

Găseam că această dugheană se potrivea atît de puțin cu o întîmplare ca a mea, că un om de rangul lui Valville; pe care-l vedeam înconjurat de valeți, ar fi fost atît de descumpănit, era ceva atît de nepotrivit cu felul său ales de a fi; eu însămi eram atît de drăguță, atît de distinsă; era atîta deosebire între înfățișarea mea și situația mea mărunță! Cum să-ți vină să spui: „Duceți-vă la firma cutare, la madame Dutour, unde locuiesc!“ Ah, ce cuvinte umilitoare!

Că nu te-ai născut din părinți bogați, că ești de neam bun dar n-ai avere, mai treacă-meargă; astfel mîndria, așa goală cum se află, este încă salvată; îi lipsesc doar luxul și plăcerile, dar nu și dreptul ce-l are la onorurile lumii; dar asemenea risipă de politețe și de atenții nu se cuveneau unei fete de prăvălie; a fost o îndrăzneală din partea ei s-o primească, să n-o curme, rușinîndu-se.

Și tocmai de aceste gînduri mă temeam la Valville. Ce! Nu e decît atîta, mi se părea că-l auzeam spunîndu-și; și ironia acestor vorbe lăuntrice mă supăra într-atît; venind din partea lui, încît, socotind bine, parcă mai ușor

îmi venea să-i par îndoielnică decît caraghioasă, să-l las să n-aibă încredere în moravurile mele, decît să ridă de atențiile lui. Astfel am hotărît să nu trimit la nimeni și să spun că nu este nevoie de așa ceva.

Recunosc, era o hotărîre cu totul greșită, și de asta îmi dădeam și eu seama ; dar nu știți oare și dumneavoastră că sufletul nostru este încă mai îngîmfat decît virtuos, încă mai înfumurat decît cinstit și, prin urmare, mai atent la interesele mîndriei sale, decît la cele ale onoarei adevărate ?

Totuși, stați, nu vă speriați ! Această hotărîre n-am urmat-o ; căci, în tulburarea ce mi-o pricinuia, mi-a venit deodată un alt gînd.

Am găsit un mijloc de scăpare cu care mîndria mea nenorocită s-a mulțumit, pentru că n-o atingea cu nimic și nu-mi mîhnea decît inima ; dar ce-are a face dacă inima noastră suferă, de vreme ce mîndria este satisfăcută ? Nu ne lipsim oare de orice, și de odihnă și de plăceri, de cinste chiar, și cîteodată de viață, pentru ca să-i facem pe plac ?

Și acest mijloc de care vă vorbesc a fost că am vrut cu tot dinadinsul să plec.

Cum ! să-l părăsești atît de repede pe Valville ? îmi veți spune. Da, am avut tăria să mă hotărăsc la asta, să mă smulg dintr-o situație pe care o vedeam plină de clipe minunate, dacă aș fi prelungit-o.

Valville mă iubea, nu mi-o spusese încă, și ar fi avut timp să mi-o spună. Eu îl iubeam, el nu știa, cel puțin așa credeam eu, și cu siguranță că i-aș fi spus-o.

El ar fi avut deci plăcerea să vadă că sînt simțitoare, eu pe aceea de a arăta că sînt astfel, și amîndoi pe aceea de a fi simțitori împreună.

Cite dulci lucruri sînt cuprinse în ceea ce vă spun, doamnă ! Dragostea poate să cunoască unele mai nebu-nești, dar poate nu cunoaște unele să fie mai mișcătoare, să meargă atît de drept și de sigur la inimă, nici de care

această inimă să se bucure mai conștient, în deplină cunoștință de cauză, și nici pe care să le împartă mai puțin cu tulburarea simțurilor ; le vede, le numără, le-a deslușit tot farmecul și, cu toate acestea, eu le sacrificam.

De altminteri, tot ce mi-a dat atunci în gând în privința asta, deși de spus durează mult, se gîndește într-o clipă.

— Nu vă faceți nici o grijă, domnișoară, îmi spuse Valville, dați adresa și cineva se va duce numaidecît.

Și mă luase de mîină, în timp ce-mi vorbea astfel, cu un aer duios și stăruitor.

Nu înțeleg cum am fost în stare să mă împotrivesc.

— Băgați de seamă, adăugă el cu căldură. Nu sințeti încă în stare să plecați ; este tîrziu, cinați aici, veți pleca după aceea. De ce șovăiți ? Nu aveți de ce să vă înviniți rămînînd ; nimeni n-ar găsi nimic de spus în această privință, accidentul pe care l-ați suferit vă silește s-o faceți. Haide, să se servească masa !

— Nu, domnule, i-am spus. Dați-mi voie să mă retrag ; nu vă pot spune cît sînt de mișcată de bunăvoința dumneavoastră, dar nu vreau să abuzez de ea : nu stau departe de aici ; mă simt mult mai bine și vă rog să mă lăsați să plec.

— Dar, îmi spuse Valville, din ce motiv vă displace atîta să rămîneți, cînd împrejurarea este atît de firească, atît de nevinovată ?

— De displăcut vă încredințez că nu poate fi vorba ; i-am răspuns, aș fi nedreaptă ; dar e mai potrivit să fiu acasă, la mine, de vreme ce mă pot duce cu o trăsură.

— Cum ! să plecați atît de repede ? îmi spuse el, aruncîndu-mi cea mai duioasă privire.

— Trebuie, am răspuns, lăsînd ochii în jos cu un aer mîhnit (ceea ce avea tot atîta preț cît cel de a-l fi privit eu însămi) ; și fiindcă inimile se înțeleg, pesemne că a simțit ce se petrece în a mea ; căci îmi luă din nou mîna, pe care o sărută cu sinceritatea unei patimi atît de puternice și de neașteptate, încît, dacă mi-ar fi spus de o mie

de ori : „te iubesc“ mi-ar fi spus-o mai puțin lămurit decît atunci.

Nu mai era cu putință să mă înșel ; era limpede ; aveam în fața mea un îndrăgostit care nu se mai ascundea ; și nu mai puteam, cu micile mele prefăcătorii, să ocolesc evidența dragostei sale. Nu măi rămînea decît să aflu ce gîndeam despre ea, și cred că a fost mulțumit de mine ; am rămas uluită, fără glas și rușinată ; ceea ce însemna că eram fermecată ; deoarece, dacă ai de-a face cu un bărbat care-ți este indiferent sau care nu-ți place, te descurci mai ușor ; el nu-ți pricinuieste o astfel de tulburare ; cu el îți dai seama mai bine de ce faci ; și, îndeobște, ești tulburată în asemenea cazuri, fiindcă iubești.

Eram chiar într-atît de tulburată, încît mîna mea tremura în a lui Valville ; nu făceam nimic ca s-o trag înapoi și i-o lăsam prin nu știu ce atracție care mă cufundase într-o nemișcare duioasă și plină de sfiiciune. Pînă la urmă am rostit cîteva cuvinte care nu lămureau nimic, din acelea menite să ușureze stînghereala tăcerii, să țină locul a ceva pe care nu-l spui, dar care ar trebui spus.

— Dar bine domnule, ce înseamnă asta ? Iată tot ce am reușit să spun, și încă imbinînd aceasta cu un oftat ce-i lua și puțina fermitate pe care poate că o pusesem în vorbele mele.

Totuși mi-am venit în fire ; mi-am recăpătat prezența de spirit și involburarea acestor porniri ce mă vrăjiseră parcă, s-a domolit. Am simțit că nu se cade să arăt atîta slăbiciune într-o astfel de situație, nici să-mi fie sufletul atît de copleșit, și am încercat să îndrept totul printr-un act de curaj.

— Dar gîndiți-vă ce faceți ! Sfirșiți odată, domnule, i-am spus lui Valville, trăgîndu-mi mîna cu destulă putere și pe un ton care mai trăda totuși că m-am întors de departe, presupunînd că el ar mai fi fost în stare să vadă limpede cum stau lucrurile ; deoarece fusese tulburat ca

și mine. Eu cred că și-a dat seama de toate ; nu era începător în ale dragostei cum eram eu și, în astfel de clipe, cei ce au puțină experiență, nu-și pierd niciodată capul ; sînt mișcați, dar nu buimăciți ; își păstrează întotdeauna judecata. Numai începătorii și-o pierd. Apoi, în ce primejdie te afli dacă se întîmplă să cazi pe anumite mîini, dacă n-ai drept călăuză decît un iubit care prea te iubește cum nu trebuie, ca să te conducă cum trebuie !

În ceea ce mă privea, Valville nu prezenta atunci nici un pericol ; mărturisesc că eram tulburată, dar într-un fel care mi-a zăpăcit judecata, și nu mi-a întunecat-o ; totul a ținut de altfel atît de puțin, încît s-ar fi putut profita de situație, cel puțin așa mi se pare ; căci, la drept vorbind, toate aceste zăpăceli ale judecării sînt dăunătoare, nu mai ești în siguranță ; există întotdeauna un răstimp cînd simți nevoia să fii tratată cu blîndețe ; respectul aceluia cu care te afli îți face mult bine.

Cît despre Valville, n-aveam să-l învinuiesc cu nimic în această privință ; este drept că trezisem în el unele sentimente. Nu era îndrăgostit, era duios ; acesta este un fel de a iubi, în care, la început, ești cuviincios, ai purtări bune și inima înclină spre plăcerea gingașă de a iubi și de a respecta, sfios, ceea ce iubește.

Iată cu ce se îndeletnicește la început o inimă iubitore : să împodobească obiectul dragostei sale cu toată demnitatea ce se poate închipui, și nu greșește. Există în aceasta mai mult farmec decît s-ar crede, și ar fi păgubită dacă n-ar face-o ; și dumneavoastră, doamnă, ați fi mai în cîștig dacă eu aș flecări mai puțin.

„Isprăviți odată“, mi-ați spune bucuros ; chiar așa-i spuneam și eu lui Valville ; cu o seriozitate încă tulburată de emoție ;

— Într-adevăr, domnule, mă uimiți ; vedeți singur că am dreptate să vreau să plec, și că trebuie să plec.

— Da, domnișoară, veți pleca, îmi răspunse el mîhnit ; voi da dispoziții în acest sens, de vreme ce nu vă

place aici și, după cum se pare, eu însumi vă displac din cauza pornirii care mi-a scăpat ; căci este adevărat că vă iubesc și că aş folosi toate clipele pe care le-am petrece împreună ca să v-o spun, precum și tot restul vieții mele, dacă nu ne-am despărți.

Și dacă aceste vorbe pe care mi le spunea ar fi ținut cît viața mea, cred că nu mi-ar fi displicut nici mie, într-atît era de plăcută, măgulitoare și, totuși, stînjenitoare bucuria de care mă umpleau : simțeam cum mă cuprinde. Nu voiam ca Valville să-și dea seama de ea și nu știam cum să mă port pentru ca să i-o ascund.

De altminteri, ceea ce îmi spusese cerea un răspuns ; și nu se cuvenea ca bucuria mea să-l dea, iar eu nu aveam decît această bucurie în minte, așa încît tăceam, cu ochii plecați.

— Nu-mi răspundeți nimic, zise Valville ; veți pleca fără să-mi spuneți o vorbă ? Faptele mele m-au făcut atît de neplăcut ? V-am jignit fără iertare ?

Și trebuie să vă spun că, în timpul acesta, întindea mîna pentru ca s-o apuce din nou pe a mea, și eu îl lăsam să mi-o ia și el o săruta merelu, cerînd iertare pentru că o săruta ; și ceea ce este nostim e că găseam ispășirea foarte potrivită, și o primeam cu cea mai bună credință, fără să-mi dau seama că nu era decît o repetare a vinei ; cred chiar că nu ne dădeam seama nici unul, nici altul ; între două ființe care se iubesc, astea sînt niște sincerități de sentimente pe care poate că mintea le-ar mai observa ea dacă ar vrea, dar le lasă frumos să treacă, în folosul inimii.

— Nu-mi veți spune nimic ? îmi zicea așadar Valville. Voi rămîne cu durerea de a crede că mă urîți ?

Am scos un mic oftat nevinovat înainte de a răspunde sau, mai bine zis, am început cu el.

— Nu, domnule, nu vă urăsc, i-am spus ; nu mi-ați dat motive să vă urăsc, dimpotrivă.

— Dar ce gîndiți despre mine ? urmă el, înfocat. V-am mai spus că vă iubesc ; cum priviți dragostea mea ? Vă supără că vorbesc de ea ?

— Ce vreți să răspund la întrebarea aceasta ? i-am spus. Nu știu ce este dragostea, domnule ; găsesc numai că sînteți un om foarte de treabă, că vă sînt foarte îndatorată, și că n-am să uit niciodată ce-ați făcut pentru mine în această împrejurare.

— Nu veți uita niciodată ! strigă el. Dar oare cum voi ști că veți binevoi să vă amintiți de mine, dacă voi avea cumva nenorocul să nu vă mai văd, domnișoară ? Nu mă puneți în primejdia de a vă pierde pe veci ; și dacă este adevărat că nu vă sînt nesuferit, nu-mi răpiți mijlocul de a sta cîteodată de vorbă cu dumneavoastră și de a face totul pentru ca dragostea mea să vă înduplece cîndva. Astăzi nu v-am întîlnit decît printr-o întîmplare ; unde să vă mai găsesc dacă nu-mi spuneți cine sînteți ? V-aș căuta în zadar.

— Așa este, i-am spus eu cu o sinceritate care mi-a depășit gîndul și care, parcă, ne compătimea pe amîndoi.

— Dar bine, domnișoară, adăugă el, apropiindu-și din nou gura de mina mea (căci nu mai luam în seamă acest amănunt, ne obișnuisem cu el ; iată cum totul trece în dragoste) ; dar bine, vă rog din suflet, spuneți-mi a cui sînteți ; învățați-mă ce trebuie să fac pentru ca să mă cunoască familia dumneavoastră ; dați-mi această mîngiere înainte de a pleca !

Nici nu și-a sfîrșit bine vorba și a intrat un lacheu :

— Să se înhame trăsura ca s-o conduceți pe domnișoara, i-a spus Valville, întorcîndu-se spre el.

Această poruncă, la care nu mă gîndisem, m-a cutremurat ; îmi strica toate socotelile și mîndria mea se înpăimînta din nou.

Nu trăsura lui Valville îmi trebuia mie. Mica lenje-reasă nu scăpa astfel de rușinea de a fi cunoscută. Înțelesesem că va trimite după o trăsură în care m-aș fi

urcat singură ; n-aveam decît să spun : „Du-mă în strada cutare“ și, la adăpost de orice stînghereală, m-aș fi întors în acea pîrdalnică de dugheană, căreia îi datoram atîta zbucium și pe care nu mai puteam s-o tînuiesc, dacă m-aș fi întors cu trăsura lui Valville ; căci el n-ar fi uitat să-și întrebe slugile : „Unde ați dus-o ?“ Și ele ar fi răspuns, desigur : „La o dugheană“.

Și încă răul n-ar fi fost atît de mare, de vreme ce n-aș fi fost de față la cele spuse și n-aș fi roșit decît de departe. Dar veți vedea că buna creștere a lui Valville îmi hărăzise o rușine încă mai desăvîrșită.

— Mă gîndesc la un lucru, domnișoară, îmi spuse el după ce ieși lacheul ; ce-ar fi să vă conduc chiar eu împreună cu femeia pe care ați văzut-o adineauri ? Ce părere aveți, domnișoară ? Mi se pare că ar fi o atenție ce s-ar cuveni să o am, după cele ce vi s-au întîmplat ? cred chiar că ar fi o necuviință să n-o fac ! este un gînd care mi-a venit chiar acum și mi se pare foarte potrivit.

Și eu găseam gîndul acesta ucigător.

— Ah, domnule, am strigat eu, se poate așa ceva ? Eu să mă întorc acasă în trăsura dumneavoastră și să sosim împreună, cînd e vorba de un bărbat de vîrsta dumneavoastră ! Nu, domnule, nu pot fi atît de nesocotită ; să mă ferească Dumnezeu ! Nu vă gîndiți la ce s-ar spune ? Lumea este plină de bîrfitori ; și dacă nu se duce cineva să-mi aducă o trăsură, plec pe jos acasă ; am să mă tîrăsc cum pot, decît să primesc propunerea ce mi-o faceți !

La aceste vorbe nu se putea răspunde nimic ; încît mi s-a părut din cale-afară de supărat.

— Bine, domnișoară, strigă el la rîndul său, îndurerat și sculîndu-se de lîngă mine ; am înțeles ; nu vreți să vă mai revăd și nici să știu unde să vă caut ; căci, teama dumneavoastră — după cum ziceți — de ceea ce s-ar putea spune, nu-mi pare a fi motivul respingerii dumneavoastră, ci toate că pe ea vreți să o sprijiniți. V-ați lovit căzînd, sînteți în fața ușii mele, mă aflu și eu acolo ; aveți nevoie

de ajutor, o sumedenie de oameni sînt martori la ce vi s-a întîmplat, nu vă puteţi ţine pe picioare ; pun să vă aducă la mine ; de aici vă conduc acasă ; nimic mai simplu, vă daţi seama ; totodată, nimic care să mă pună mai firesc în situaţia de a fi cunoscut de părinţii dumneavoastră ; şi înţeleg că tocmai la asta nu vreţi să ajung. Aveţi motivele dumneavoastră, fără îndoială ; ori nu vă plac, ori am fost defăimat.

Apoi, fără să-mi lase timpul să-i răspund, scos din fire de tăcerea posomorită pe care o păstrasem pînă atunci şi, în amărăciunea durerii sale, avînd aerul mulţumit de a fi lipsit de ceea ce era deznădăjduit că pierde, pleacă, merge pînă la uşă chemînd cu violenţă un lacheu :

— Să meargă cineva să aducă un scaun¹, spune el, şi dacă nu se găseşte, chemaţi o trăsură. Domnişoara nu o vrea pe a mea.

Apoi, întorcîndu-se spre mine :

— Fiţi liniştită, adăugă el, veţi avea ceea ce doriţi, domnişoară ; nu vă mai fie teamă de nimic ; atît dumneavoastră cît şi părinţii dumneavoastră îmi veţi rămîne pe veci necunoscuţi, afară numai dacă îmi spuneţi cum vă cheamă, ceea ce cred că nu doriţi.

La toate astea nu primi nici un răspuns din partea mea ; nu mai eram în stare să vorbesc. În schimb, ghiciţi, doamnă, ce făceam : istovită de durere, de suspine, de gînduri, plîngeam cu capul plecat. „Plîngeaţi ?“ veţi spune. Da, ochii îmi erau plini de lacrimi. Acest lucru vă miră ? puneţi-vă în situaţia mea şi veţi vedea cît de sleit trebuie să fi fost curajul meu.

Cîte nu suferisem într-o jumătate de oră ! Să numărăm durerile mele : o mîndrie neînduplecată care nu o voia pe madame Dutour şi nici, prin urmare, să fiu lenjereasă ; o pudoare mîhnită de înfăţişarea de aventurieră pe care o voi căpăta dacă nu voi primi să fiu fată de

¹ Un fel de cabină închisă, cu un scaun, dusă de doi oameni (*chaise a porteurs*) (n. tr.).

prăvălie ; o dragoste deznădăjduită, oricare ar fi hotărîrea ce-aş lua în această privinţă : căci o fată avînd situaţia mea, îmi spuneam, nu poate să păstreze dragostea lui Valville ; şi nici o fată care dă de bănuît nu poate să fie vrednică de iubirea lui.

Ce hotărîre să iau ? să plec numaidecît ? Altă suferinţă pentru inima mea, care se simţea bine împreună cu Valville.

Vedeţi dar cîte chinuri deosebite am fost nevoită să simt, să cîntăresc, să le încerc cu sufletul meu, pentru ca să le compar durerile şi să ştiu căreia dintre ele să-i dau jalnica întîietate. Şi încă, la ce mi-a folosit să aleg, oprindu-mă în sfîrşit la durerea de a-l părăsi pe Valville ? Îmi era oare astfel mai uşor să-i rămîn necunoscută, după cum doream ? Nu, într-adevăr, căci îmi ofeream trăsura lui, voia să mă ducă acasă ; mai apoi, se mulţumea doar să-mi afle numele, şi nu era firesc să i-l ascund, dar totuşi nu i-l puteam spune, pentru că eu singură nu-l ştiam, afară doar dacă-l luam pe acela de *Marianne* ; şi a lua acest nume însemna aproape s-o dezvălui pe madame Dutour cu dugheana ei, sau să dau de bănuît ceva asemănător.

Deci ce-mi rămînea de făcut ? Să-l fi părăsit deodată pe Valville fără să mai ţin seamă de buna-cuviinţă sau de recunoştinţă ; să mă despart de el ca de un bărbat cu care vrei să rupi ; de el care mă iubea, de el, după care îmi părea rău, de el de la care aflasem că am o inimă (căci nu simţi acest lucru decît din ziua cînd iubeşti, şi gîndiţi-vă cît de tulburată este această inimă la cea dinţii lecţie de dragoste !), în fine, de el pe care-l jertfeam unei mîndrii hîde, pe care eu însămi o veştejeam în sinea mea, pentru că îmi părea caraghioasă şi, cu toată amărăciunea ce mi-o pricinuia, nu-mi lăsa cel puţin mîngîierea să găsesc că sînt de plîns.

Într-adevăr, doamnă, cu o minte de cincisprezece sau şaisprezece ani, nu aveam dreptate oare să mă simt în-

frîntă, să-mi pierd tot curajul și să fiu deznădăjduită pînă la lacrimi ?

Am plîns deci, și poate nu era mijloc mai bun ca să ies din încurcătură decît să plîng și să las totul să fie cum o fi. Sufletul nostru știe ce face, sau cel puțin instinctul lui știe pentru el.

Vă închipuiți poate că deznădejdea mea a fost prost înțeleasă, că nu putea decît să-mi pricinuiască rușine ; dimpotrivă ; ea va îndrepta totul ; căci, mai întîi, m-a ușurat, m-am simțit mai bine. Vanitatea mea s-a mai înduplecat și teama trufașă pe care o aveam de a fi cunoscută de Valville m-a părăsit. Iată deci, dintr-odată, multă liniște pentru mine ; au mai fost și alte folcase.

Anume, că această deznădejde, aceste lacrimi, mi-au dat în ochii tînărului nu știu ce aer de demnitate romantică, care l-a impresionat, îndreptînd dinainte toată neînsemnătatea situației mele, pregătindu-l pe Valville s-o afle fără să fie dezamăgit ; fiindcă vă dați seama, toate astea nu puteau rămîne fără oarecari explicații. Dar n-aveți grijă și lăsați totul pe seama lacrimilor mele ; tocmai au înnobilit-o pe Marianne în închipuirea iubitului ei ; ele vădesc un suflet mîndru și asta îl va împiedica s-o disprețuiască.

În fond, să băgăm de seamă un lucru. Să fii tînră și frumoasă, să nu știi nimic despre originea ta, și asta numai datorită unei nenorociri, să te rușinezi și să oftezi ca o ilustră nefericită, din cauza situației umilitoare în care ai ajuns ; dacă aș avea de-a face cu dragostea, ea, care este duioasă și curtenitoare, căreia îi place să cîntească ceea ce iubește ; tocmai aceasta ar fi situația în care aș vrea să mă aflu pentru a mă înfățișa ei, și tocmai cu acest noian de împrejurări, pentru ca 'să-i par fermecătoare și vrednică de respect.

Sînt unele nenorociri care înfrumusețează însăși frumusețea, care-i pregătesc oarecare măreție. Atunci, farmecelor tale naturale vin să li se adauge cele pe care

povestea ta, ce e ca un adevărat roman, ți le dă în plus. Și nu te necăji dacă nu știi din cine te-ai născut; lasă totul în seama himerelor dragostei; ele se vor pricepe să-ți facă un rang înalt și să folosească cât mai bine întinericul ce-ți învăluie nașterea. Dacă o femeie ar putea fi luată drept o divinitate, tocmai acesta este cazul când iubitul ei ar putea-o socoti astfel.

La drept vorbind, nu trebuie să te aștepti ca astfel de situații să dureze; sînt farmece și ranguri de împrumut care pier odată cu nebuniile dragostei ce te împodobișeră cu ele.

Mă întorc mereu la reflecțiile mele și vă înștiințez că n-am să-mi mai fac nici o vină din asta; vedeți prea bine că degeaba mi-o fac; nu mă pot îndrepta; așa încît, să încercăm amîndouă să nu le mai luăm în seamă.

L-am lăsat pe Valville deznădăjduit, pentru că voiam să plec fără să spun cine sînt; dar lacrimile pe care le vărsam l-au liniștit deodată; niciodată n-am văzut ceva mai blînd și mai duios decît ceea ce s-a zugrăvit atunci pe fața lui; și într-adevăr, lacrimile mele n-aveau nimic supărător pentru dînsul, ele nu vădeau nici ură, nici nepăsare, ele nu puteau să însemne decît tulburare.

— Cum, domnișoară, plîngeți, îmi spuse el, aruncîndu-se la picioarele mele cu o dragoste în care se și ghicea nu știu ce pornire de nădejde: plîngeți! Doamne, ce pricină au lacrimile dumneavoastră? Am spus oare ceva să vă supere? Vorbiți, vă conjur! De ce sînteți în starea asta? adăugă el luîndu-mi o mînă pe care o copleșea cu mîngîieri fără ca eu s-o trag înapoi; ba chiar, încremenită cum eram, părea că i-o lăsam, dar cu toată cuviința, ca unui bărbat a cărui bunătate, și nicidecum dragoste, dobîndea din parte-mi această molcomă încuviințare.

— Răspundeți-mi, strigă el; aveți alte pricini de mîhnire? Puteți oare șovăi să vă deschideți inima celui ce v-a dat-o pe a lui toată, celui ce jură că va fi veșnic

al dumneavoastră, celui ce vă iubește mai mult decît însăși viața, celui ce vă iubește cît sînteți vrednică de a fi iubită ? Oare poate cineva să vadă lacrimile acestea fără să dorească să vă vină în ajutor ? Și dumneavoastră aveți oare dreptul să mă lăsați să fiu mișcat de ele fără să vreți să folosiți înduioșarea ce mi-au pricinuit-o ? Vorbiți : ce trebuie să fac pentru dumneavoastră ? Vreau să cred că nu veți pleca atît de curînd.

— Va trebui deci să trimiteți pe cineva la madame Dutour, i-am spus eu atunci copilărește, tirîta parcă de năvala dragostei lui și a mele.

Și iat-o în sfîrșit pomenită pe această madame Dutour atît de îngrozitoare, și dugheana ei, și firma ei (căci toate erau cuprinse în numele ei) ; iat-o pomenită fără nici o șovăială ; nici nu mi-am dat seama că vorbesc de ea.

— La madame Dutour ! o lenjereasă ! O cunosc, spuse Valville ; ea va avea grijă deci să meargă acasă la dumneavoastră să spună unde sînteți ? Și persoana pe care o voi trimite, din partea-cui să-i spună că vine ?

La întrebarea aceasta naivitatea mea mă părăsește ; iată-mă iarăși plină de ifose și descumpănită, cufundîndu-mă din nou în toate încurcăturile mele.

Într-adevăr, putea fi ceva mai nostim decît ceea ce mi se întîmpla ? Am pomenit-o pe madame Dutour, am crezut că prin aceasta totul e spus, iar Valville mai mult sau mai puțin lămurit. Niçidecum, iată că trebuie s-o iau de la început, eu n-am scăpat, el n-a aflat nimic ; în loc să înțeleagă că trimit la dînsa numai pentru că acolo locuiesc, el înțelege doar că scopul meu este s-o însărcinez să vestească pe părinții mei unde mă aflu, adică o ia drept comisionara mea ; asta-i toată legătura ce și-o închipuie între ea și mine.

Și de ce asta ? fiindcă arăt atît de puțin a fi o Marianne, fiindcă farmecul meu și înfățișarea mea îi vorbesc atît de mult în favoarea mea, fiindcă e atît de de-

parte de a gândi că aş putea fi legată, de aproape sau de departe, de o madame Dutour, încît, după cît se pare, nu va afla că locuiesc la dînsa şi că sînt fata ei de prăvălie decît după ce îi voi fi spus acestea, şi poate chiar le voi fi repetat, în cuvintele cele mai simple, cele mai fireşti şi cele mai limpezi.

O ! vă daţi seama cît va fi de mirat ; şi dacă eu, care mă aştept la mirarea lui, nu trebuie, mai mult ca oricînd, să mă cutremur că i-o voi pricinui :

Nu i-am răspuns nimic, dar tăcerea mea era însoţită de un aer atît de vădit încurcat, încît, pînă la urmă, Valville întrezări ceea ce nu aveam curajul să-i spun.

— Cum, domnişoară, locuiţi la madame Dutour ?

— Da, domnule, i-am răspuns cu o voce într-adevăr umilită : nu mă potrivesc cu dînsa, de bună seamă, dar cele mai mari nenorociri din lume m-au adus aici.

— Iată deci ce însemnau lacrimile dumneavoastră, îmi răspunse el strîngîndu-mi mîna cu o înduioşare care dovedea atîta preţuire şi atît respect pentru mine, încît era ca o despăgubire pentru toate nenorocirile pe care mi le hărăzise soarta ; după cum vedeţi, lacrimile mele mi-au fost de mare folos.

Subiectul la care ajunsesem avea fără îndoială să prilejuiască o îndelungată convorbire între noi, cînd uşa se deschise cu zgomot şi văzurăm intrînd o doamnă condusă, ghiciţi de cine ? de domnul de Climal, care, de cum intră, zări în faţa lui pe Marianne, pe jumătate culcată pe un divan, cu ochii plini de lacrimi, singură cu un tînar a cărui înfăţişare duioasă şi supusă te făcea să bănuie că vorbea despre dragoste şi că-mi spunea „Te iubesc“ ; căci ştiţi că era la picioarele mele ; şi, mai mult încă, în clipa aceea îşi ţinea capul plecat pe una din mîinile mele, ceea ce dădea de înţeles că o şi săruta. Nu era aceasta o scenă foarte plăcută pentru domnul de Climal ?

Aș vrea să vă pot descrie ce s-a întâmplat cu el. Să vă spun că s-a făcut roșu, că și-a pierdut cumpătul, înseamnă să vă redau doar în trăsături mari starea în care l-am văzut.

Închipuiți-vă un om ai cărui ochi priveau totul fără să vadă nimic, ale cărui brațe se mișcau neconținut fără să facă gesturi ; care nu știa ce ținută să dea trupului ce și-l simțea de prisos, nici ce să facă cu chipul, în ce fel să-l arate, pentru a împiedica să se citească răvășeala ce avea să se zugrăvească pe el.

Domnul de Climal era îndrăgostit de mine ; veți înțelege cât a fost de gelos : îndrăgostit și gelos, avea de ce să fie destul de tulburat ; apoi, domnul de Climal era un evlavios prefăcut, și, pentru cinstea lui, nu putea să lase să i se ghicească nici gelozia, nici dragostea ; se ghiceau, totuși, orice ar fi făcut ; își dădea seama de acest lucru, îi era rușine, se temea că rușinea lui va fi observată ; și toate împreună îi dădeau nu știu ce nesigurantă în mișcări, caraghioasă, prostească, și care se vede mai bine decât se poate descrie ; și asta nu-i tot ; tulburarea lui mai avea o pricină însemnată, pe care n-o cunoșteam ; iat-o : era că Valville, ridicându-se, strigase cu jumătate glas : „Ei, iată-l pe unchiul meu !“

Altă ciudățenie și mai mare în această neașteptată întâmplare. Eu doar roșisem văzându-l pe acest unchi ; dar legătura de rudenie pe care o aflasem m-a fisticit și mai mult ; și felul cum îl priveam, dacă l-a băgat de seamă, mă învinuia limpede că vorbele lui Valville îmi făcuseră plăcere. Aveam întru totul aerul de a fi înțeleasă cu el ; după atitudinea mea, nu mai era nici o îndoială.

Așa încât eram trei chipuri foarte uimite. În ceea ce-o privea pe doamna însoțită de domnul de Climal, ea nu-mi părea a-și fi dat seama de stinghereala noastră și cred că n-a văzut decât farmecul meu, tinerețea mea și atitudinea drăgăstoasă a lui Valville.

Ea fu aceea care deschise vorba : „Nu sînteți de compătimit, domnule, sînteți într-o societate plăcută, puțin cam primejdioasă, la drept vorbind ; cred că inima dumneavoastră nu prea este în siguranță“, îi spuse lui Valville, salutîndu-ne ; la care el n-a răspuns, la început, decît printr-un zîmbet, neștiind ce să spună. Domnul de Climal zîmbea și el, dar silit, ca un om care nu știe încă ce hotărîre să ia, îngrijorat de cea pe care o voi lua eu ; oare era bine să arate că mă cunoaște, sau nu ? iar eu mă voi purta oare față de el ca față de un bărbat pe care-l cunoșteam ?

Pe de altă parte, neștiind nici eu cum trebuie să-l întîmpin, urmăream purtarea lui, ca după ea să mi-o potrivesc pe a mea ; și cum aerul lui zîmbitor nu lămurea nimic, felul în care l-am salutat n-a fost nici el prea deslușit ; se simțea nesiguranța în care mă aflam.

Pe scurt, am făcut prea mult, și nu deajuns. În jumătate din salutul meu se părea că-l cunosc ; în-jumătatea cealaltă nu-l mai cunoșteam ; era da, era nu, și amîndouă greșite.

Valville a observat această purtare de neînțeles ; mi-a spus-o mai tîrziu. I-a bătut la ochi.

Trebuie să știți că de cîtva timp bănuia că unchiul său nu prea era ceea ce voia să pară ; anumite lucruri îl făcuseră să se îndoiască de evlavie și de purtările lui. Vedeă că sînt frumoasă, că locuiesc la madame Dutour, că plinsesem mult înainte de a mărturisi aceasta. Ce putea oare să însemne, după toate astea, primirea în doi peri pe care o făceam domnului de Climal, care nici el nu avea o purtare mai firească, mai limpede ? Avea de ce să facă presupuneri supărătoare.

Am uitat să vă spun că m-am prefăcut a vrea să mă scol ca să salut mai cuviincios :

— Nu, domnișoară, nu, stați liniștită, îmi spuse Valville, nu vă sculați ; însăși doamna se va opune cînd va

afla că sînteți lovită la picior. Cît despre domnul, adăugă el, adresîndu-se unchiului său, cred că vă scutește de aceasta, cu atît mai mult cu cît îmi pare că vă cunoașteți.

— Nu cred să fi avut cîstea aceasta, răspunse pe loc domnul de Climal, cu o îmbujorare care răzbuna adevărata sa nerușinare. Oare domnișoara m-a văzut undeva ? adăugă el cu o privire care-mi cerea să păstrez taina.

— Nu știu, am răspuns pe un ton mai puțin îndrăzneț decît vorbele mele ; dar mi se pare că înfățișarea domnului nu-mi este necunoscută.

— Tot ce se poate, spuse el ; dar ce-a pățit domnișoara ? A căzut ?

Această întrebare a pus-o nepotului său, care n-a răspuns nimic. Nici măcar nu-l auzise ; grija lui era în altă parte.

— Da, domnule, am răspuns eu în locul lui, foarte stingherită de a-l ajuta să apere o minciună la care vedeam bine că Valville mă învinuia de a fi părtașă cu unchiul său ; da, domnule, am căzut nu departe de aici, cum am ieșit din biserică, și am fost adusă în această cameră pentru că nu mai puteam umbla.

— Dar, spuse doamna, aveți nevoie de ajutor. Dacă este o scrîntitură, poate fi ceva serios. Sînteți singură, domnișoară ? Nu este nimeni cu dumneavoastră ? Nici un lacheu ? nici o femeie de casă ?

— Nu, doamnă, i-am răspuns, necăjită de cîstea pe care mi-o făcea și de care-mi învinuiam înfățișarea, căci ei i se datora ; nu locuiesc departe de aici.

— Ei bine, domnul de Climal și cu mine mergem să cinăm în acest cartier ; vă vom conduce acasă.

Iarăși ! mi-am zis : e o adevărată prigoană ! Toată lumea ține morțiș să mă conducă acasă ! Căci în privința asta, mintea mea nu judeca cum trebuie ; primul lucru care mi s-a înfățișat cu tărie a fost, ca și în cazul lui Valville, că voi suferi rușinea de a fi condusă la nenorocita mea de dugheană.

Doamna aceasta, care vorbea de femeie de casă, de lacheu, închipuindu-și că nu se putea să nu fiu însoțită de ei, după o părere atît de măreată despre situația mea, ce-ar fi văzut ? Pe Marianne. Frumos deznodămînt ! Și încă ce fel de Marianne ? O ștregăriță avînd într-un fel oarecare legături cu domnul de Climal, deci cu un fărnaric neîndoios.

Deoarece cum i s-ar fi putut spune altfel acestui om de bine ? vă rog să-mi spuneți. Ce s-ar fi ales din bunul său renume, el, care arătase că nu mă cunoaște, și eu însămi care mă potrivisem prefăcătoriei sale ? N-aș fi fost oare, ținînd seama de farmecul meu, pur și simplu o mică frișcă, dacă madame Dutour și Toinon s-ar fi aflat în prag după cum le era adesea obiceiul, și ne-ar fi spus : „Ah, dumneavoastră sînteți domnule ? Ei, Marianne, de unde vii ?” Ceea ce desigur ar fi făcut.

Oh ! iață de ce trebuia să mă cutremur, și nu de dugheana mea ; asta era adevărata rușine la care trebuia să mă gîndesc. Și totuși, nu mi-am dat seama de ea decît la urmă ; și așa e și firesc. Te gîndești mai întii la ce-i mai grabnic ; și mai grabnic pentru noi sîntem noi înșine, adică mîndria noastră ; căci mîndria noastră și noi sîntem una, pe cînd noi și virtutea noastră, asta face doi ; nu-i așa, doamnă ?

Această virtute trebuie să ne fie dată ; este, în parte, un lucru care trebuie dobîndit. Mîndria, nimeni nu ne-o dă, o aducem cu noi la naștere ; o avem în asemenea măsură, încît nimeni nu este în stare să ne-o ia ; și, fiind prima la rînd, ea este, cînd se ivește prilejul, cea dintii slujită. Natura o ia înaintea educației. Fiindcă n-am mai făcut o pauză de mult, veți avea bunătatea să-mi dați voie să mai spun un lucru pe care poate nu l-ați luat în seamă de-ajuns.

Anume că, în viață, ținem mai mult la considerația decît la stima celorlalți și, prin urmare, decît la curățenia noastră sufletească, deoarece considerația este

acordată tocmai persoanei noastre, iar stima doar purtării noastre. O ! ținem încă mai mult la noi, decât la moravurile noastre. Prețuiți însușirile mele oricît doriți, v-ar spune oricine, îmi veți face plăcere, cu condiția să mă onorați, pe mine care le am, și care nu sînt totuna cu ele ; căci dacă mă lăsați deoparte, dacă nu vă sinchisiți de persoana mea, nu sînt mulțumit, înseamnă că ați greșit ; ar fi ca și cum mi-ați da ce este de prisos și m-ați lipsi de cele trebuincioase ; dați-mi mai întîi ce-mi trebuie ca să trăiesc, și apoi să mă bucurați ; de nu, mă voi îngriji singur de ce am nevoie ; și asta ce înseamnă ? înseamnă că pentru a ajunge să fiu onorat, voi ști bine să încetez de a fi onorabil ; și, într-adevăr, cam acesta este drumul onorurilor ; acel ce e vrednic de ele nu prea le dobîndește. Am isprăvit.

Observația mea nu este nepotrivită ; am făcut-o numai puțin mai lungă decât credeam. În schimb, voi face în altă parte vreuna care va fi prea scurtă.

Nu știu cum am fi scăpat, domnrl de Climal și cu mine, de primejdia în care ne punea această doamnă, oferindu-se să mă însoțească acasă.

Ar fi putut el oare să nu-mi pună la dispoziție trăsura lui ? Aș fi putut eu să n-o primesc ? Aceasta era greu. El era palid și eu nu răspundeam nimic ; ochii lui îmi spuneau : „Scoateți-mă din încurcătură“ ; ai mei îi spuneau : „Scoateți-mă dumneavoastră pe mine !“ Și tăcerea noastră începuse să atragă atenția, cînd intră un lacheu care-i spuse lui Valville că trăsura după care trimisese pentru mine era în fața ușii.

A fost scăparea noastră și Tartuffe¹-ul meu se simți deodată atît de liniștit, încît nu se sfîi să abuzeze chiar de siguranța în care se afla acum, și să împingă îndrăzneala pînă la a spune :

¹ *Le Tartuffe* (1661), comedie de Molière, în care vestejește ipocrizia ; Tartuffe a devenit sinonim cu ipocrit (n. tr.).

— Dar să dăm drumul acestei trăsurii ; nu mai avem nevoie de ea, de vreme ce o am pe a mea ; și toate acestea pe tonul unui om care se gîndise să mă conducă, și care nu-și dăduse osteneala să răspundă propunerii, nu-mai pentru că era ceva de la sine înțeles.

Dar mă gîndesc că ar trebui să șterg acest epitet de Tartuffe pe care i l-am dat ; căci eu îi sînt îndatorată acestui Tartuffe. Amintirea lui trebuie să-mi fie scumpă ; a devenit pentru mine un binefăcător. Aceasta fie spus pentru a-mi plăti datoria de recunoștință și pentru a răscumpăra paguba morală pe care adevărul istoric ar putea să i-o mai pricinuiască. Acest adevăr își are drepturile sale, pe care domnul de Climal n-ar avea cum să nu le îndure.

Am înțeles prea bine că se bizuia pe mine pentru ca îndrăzneala sa să rămînă nepedepsită ; și nici nu se temea că aș putea, din răutate sau din prostie, să-l fac să se căiască de ea.

— Nu, domnule, i-am răspuns, nu este nevoie să vă deranjez, de vreme ce am o trăsură cu care să mă întorc acasă ; și dacă domnul — am spus imediat, îndreptîndu-mă către Valville — ar vrea să cheme pe cineva care să mă ajute să mă scol de aici, voi pleca numaidecît.

— Cred că acești domni vă vor ajuta chiar ei, spuse cu politete doamna ; și iată cineva (il arată pe Valville) care n-ar fi supărat să-și dea această osteneală ; nu-i așa ? Vorbele acestea se datorau pesemne faptului că-l văzuse la picioarele mele. De altfel, adăugă ea, fiindcă și noi plecăm, să vă spun ce ne-a adus aici ; aveți știri de la doamna de Valville (era mama tînărului) ? Se întoarce de la moșie ? O s-o vedem curînd ?

— O aștept săptămîna aceasta, zise Valville cu un aer distrat și nepăsător, care nu prea arăta că ar face cine știe ce caz de mine, cum crezuse doamna, și poate că și eu m-aș fi simțit atinsă, dacă mintea nu mi-ar fi fost preocupată de micile mele treburi ; dar prea mă sim-

team de vină ca să mai cîrtesc. De altminteri, era în ne-păsarea lui nu ştiu ce urmă de mîhnire care mă făcea să-mi fie ruşine, pentru că-i ghiceam motivul.

Îmi dădeam seama că era un suflet deznădăjduit, fiindcă nu mai ştia dacă sînt vrednică de dragostea lui, şi căruia îi era teamă că va fi silit să renunţe la ea. Putea să fie oare ceva mai plăcut pentru mine decît teama aceasta, doamnă ? Ceva mai măgulitor, mai drăguţ, ceva mai în măsură să-mi cufunde inima într-o tulburare sfioasă, plină de duioşie, în faţa inimii lui ? Căci asta e tocmai ce simţeam. Un amestec de bucurie şi de stînghereală, iată starea mea. Acestea sînt lucruri din care poţi exprima abia jumătatea a ceea ce reprezintă ele pentru tine.

Cu toată înfăţişarea rece de care v-am vorbit, Valville, după ce a răspuns la întrebarea doamnei, s-a îndreptat spre mine pentru a mă ajuta să mă scol şi m-a luat de subsuori ; dar, văzînd că domnul de Climal se apropie şi el :

— Nu, domnule, spuse el, nu încercaţi : nu aveţi destulă putere ca s-o susţineţi pe domnişoara, şi mă îndoiesc că poate pune piciorul jos ; mai bine să chemăm pe cineva. Domnul de Climal se dete deoparte. Ai atît de puţină încredere în tine cînd conştiinţa nu-ţi este prea curată ! Şi zicînd acestea sună. Doi slujitori de-ai lui sosesc : Veniţi încoace, le spuse el, şi încercaţi s-o duceţi pe domnişoara pînă la trăsură.

Cred că n-aveam nevoie de atîta paradă şi că, ajutată de două braţe, m-aş fi susţinut foarte bine ; dar eram atît de uluită, de descumpănită, încît m-am lăsat dusă cum au vrut, şi nu cum voiam eu.

Domnul de Climal şi doamna, care plecau împreună, m-au urmat, şi Valville păşea ultimul, mergînd şi el după noi.

Cînd am străbătut curtea, l-am zărit cu coada ochiului vorbind unui lacheu la ureche.

Și iată-mă ajunsă la trăsura mea, unde doamna, înainte de a se urca în a ei, a ținut, îndatoritoare, să mă așeze chiar dînsa. I-am mulțumit : cuvintele mele de politețe au fost cam încurcate. Ce i-am spus lui Valville, a fost și mai mult ; cred că nu mi-a răspuns decît printr-o plecăciune însoțită de o privire plină de multe lucruri pe care le-am înțeles prea bine ; dar pe care n-aș ști să le redau și dintre care cel mai de seamă voia să spună : ce trebuie să gîndesc ?

Apoi am plecat nedumerită, fără să știu nici eu singură ce gîndesc, fără să simt nici bucurie, nici tristețe, nici mîhnire, nici plăcere. Eram dusă, și eu mergeam. Ce-o să iasă din toate astea ? Ce s-a întîmplat adineauri ? Iată ce-mi spuneam cu o uimire care nu dădea răgaz minții mele să lucreze, și în timpul căreia am scos totuși un oftat prelung, ce se datora mai curînd instinctului, decît cugetării mele.

În această stare am ajuns la madame Dutour. Ședea în pragul prăvăliei și-și pierduse răbdarea așteptîndu-mă, pentru că cina era gata.

Am zărit-o de departe uitîndu-se la mine în trăsura în care eram și în care mă vedeam nu ca pe Marianne, ci ca pe una ce-i semăna într-atît, încît era uluită ; trăsura se și oprise în poartă și ei nu-i venea încă să creadă că sînt eu ; pentru că, după cum socotea dînsa, nu puteam să sosesc decît pe jos.

Pînă la urmă, a fost silită să mă recunoască.

— Ei, ei, Marianne, dumneata ești ? strigă ea. Ei, dar de ce cu birja ? Vii așa de departe ?

— Nu, doamnă i-am răspuns, dar m-am lovit căzînd, și nu mai puteam să umblu ; am să vă istorisesc ce mi s-a întîmplat cînd voi fi în casă. Acum, fiți bună și ajutați-mă, împreună cu birjarul, să cobor.

În timp ce vorbeam, birjarul deschise ușa.

— Haide, haide, îmi spuse el, veniți încoa ; n-aveți nici o grijă, domnișoară ; pe cuvîntul meu ! vă dau eu jos și singur. O fată frumoasă ca dumneavoastră cît de grea poate fi ? E o plăcere ! Veniți, veniți ; aruncați-vă fără teamă ; v-aș purta eu și mai departe decît v-ați putea duce pe picioare.

Într-adevăr, m-a luat în brațe și m-a dus, ca pe un fulg, pînă în prăvălie, unde m-am așezat imediat.

Trebuie să vă spun că în timp ce mă ducea, mi-am aruncat ochii în stradă înspre partea din care venisem, și am văzut, la treizeci-patruzeci de pași, pe unul dintre oamenii lui Valville care stătea locului și care se vedea că alergase pentru ca să se țină după mine ; era, după cît se pare, urmarea celor spuse lacheului cînd l-am văzut vorbindu-i la ureche.

Vederea acestui servitor la pîndă trezi din nou toate sentimentele ce mi le pricinuiseră împlinirea mea, și iarăși am roșit ; iată încă un martor al situației mele mărunte ; și băiatul acesta, deși mă zărise numai la Valville, nu și-ar fi închipuit, sînt sigură, că s-ar putea să intru la mine în casă printr-o prăvălie ; a fost doar un gînd care mi-a venit ; dar oare nu era destul ca să fiu necăjită că l-am văzut acolo ? E drept că nu era decît un lacheu ; dar cînd ești înfumurată nu-ți place să scazi în ochii nimănui ; pentru mîndrie nu există ceva neînsemnat, nimic nu este amănunt ; ea nu este nepăsătoare la nimic ; și, în sfîrșit, acest lacheu m-a supărat ; de altminteri, el nu se afla acolo decît din porunca lui Valville, nu încăpea îndoială. Se și cuvenea, zău, ca stăpînul meu să facă atîtea fasoane cu fetița asta ! ar fi putut să-și spună el după cele ce vedea. Căci acești oameni sînt mai batjocoritori decît alții ; plăcerea deosebită a josniciei este să disprețuiască ceea ce a cîstit din greșală ; și mă temeam ca acest om, cînd îi va da seamă lui Valville, să nu strecoare pe socoteala mea vreo vorbă jignitoare ; să nu rîdă cumva de locuința mea, reușind ast-

fel să rănească definitiv delicatețea stăpînului său. Și așa scăzusem destul în ochii lui. Nu-i mai venea să facă cine știe ce caz de cinstea ce-ar fi pentru el dacă mi-ar fi putut place ; și adio plăcerea de a cîștiga dragostea, cînd mîndria de a o trezi ne părăsește ; iar Valville se afla aproape în acest caz. Vă dați seama cît de rău mi-ar fi făcut atunci cea mai mică vorbă zeflemitoare rostită despre mine ; e de necrezut cîtă înrîurire pot avea asupra noastră unele lucruri mărunte, atunci cînd sînt spuse la momentul potrivit ; și adevărul este că dezgustul lui Valville, de s-ar fi datorit lor, m-ar fi necăjit mai mult decît siguranța de a nu-l mai vedea.

Cum m-am așezat, am scos bani ca să-i plătesc birjarului ; dar madame Dutour, ca femeie pricepută ce era, a socotit că e bine să mă îndrumeze în privința asta, și s-a gîndit că sînt prea tînără ca să lase acest amănunt pe seama mea.

— Lasă-mă pe mine, îmi spuse ea, am să-i plătesc eu ; de unde te-a luat ?

— De lingă biserică, i-am spus.

— Ei ! dar e foarte aproape de-aici, răspunse ea numărînd niște mărunțiș. Iată, atît ți se cuvine !

— Atît mi se cuvine ? spuse birjarul care-i dete banii înapoi cu un dispreț mojit ; ba nicidecum, asta nu se măsoară cu cotul !

— Dar ce vrea să spună cu cotul lui, omul ăsta ? răspunse, încruntată, madame Dutour : să fii mulțumit ; poate că știm și noi ce-i o trăsură, că doar n-o plătim astăzi pentru prima oară !

— Și dacă ar fi mîine, spuse birjarul, cu cîte mă încălzește ? Dați-mi ce mi se cuvine și fără atîta gălăgie ; ia te uită în ce se amestecă ! Pe dumneata te-am dus ? Cine îți cere dumitale ceva ? A dracului femeie cu cei doisprezece bănuți ai ei ! Se tocmește ca pentru o legătură de zarzavat !

Madame Dutour era mîndră, dichisită și, pe lîngă astea, destul de frumoasă ; ceea ce-i mai dădea alt soi de înfumurare.

Femeile de o anumită stare socială își închipuie că li se cuvine mai mult respect cînd au un chip frumos ; ele socotesc această însușire ca un rang. Vanitatea se slujește de orice și înlocuiește ce-i lipsește cu ce poate. Ca atare, madame Dutour s-a simțit jignită de vorbele grosolane ale birjarului (astea vi le istorisesc ca să vă înveselesc) ; legătura de zarzavat i-a sunat urît la ureche. Cum putea să iasă o astfel de grosolănie din gura cuiva care o vedea ? Era oare ceva în felul ei care să te facă să te gîndești la asemenea lucru ?

— Într-adevăr, băiete, ce să spun, ești foarte obraznic, și am altă treabă decît să ascult prostiile dumitale ! spuse ea. Hai, pleacă ! Aștia sînt banii ce ți se cuvin ; îi iei, sau îi lași : ce înseamnă asta ? Dacă aș striga după un vecin te-am învăța noi să vorbești ceva mai cuviincios cu burghezii ¹.

— Ia te uită ce-mi îndrugă cîrpăcioaica asta ! răspunse celălalt ca un adevărat birjar. Păzea ! Ia uitați-vă bine la ea, e îmbrăcată de duminică ! Ori, te pomenesti că trebuie nu știi cîte fasoane ca să vorbești cu doamna ? Doar poți sta de vorbă și cu Perette ² ! Ei, drăcie, plătește-mi ! De-ai fi de patru ori mai burgheză decît ești, ce-mi pasă mie ! Caii mei nu trebuie să trăiască ? Dume-neata, care vorbești, ce-ai mînca diseară dacă nu ți s-ar plăti pînzeturile ? Ai mai avea obrazul ăsta lătăreț ? Ptiu ! urît lucru să fii cîrpănoasă !

Pilda rea împinge la rele. Madame Dutour, care, pînă aci, nu depășise hotarele unei mîndrii destul de demne, n-a mai fost în stare să înghită această ultimă grosolănie a birjarului ; a lăsat baltă rolul de femeie respectabilă

¹ *Bourgeois* — cetățean al unui oraș bucurîndu-se de privilegii speciale. (n. tr.).

² Nume de țărîncuță (n. tr.).

pe care-l juca și care nu-i era de nici un folos, luînd pe cel în care se simțea la largul ei, și s-a întors la felul de ceartă ce i se potrivea, adică la vorbele unei țate de tejghea de mîna a doua : și și-a dat drumul.

Cînd amorul propriu, la oamenii de felul ei, nu este decît pe jumătate jignit, el poate să se mai gîndească la mîndria lui, să se stăpînească, să facă numai pe grozavul, dar să păstreze oarecare bună-cuviință ; dar îndată ce este scos din sărite, nu-și mai pierde vremea cu asemenea lucruri sarbede, nu mai este destul de măreț ca să ia seama la ce face ; nu-l mai mulțumește decît plăcerea de a fi cît se poate de mitocan și de a se face de ocară cît mai bine.

Plăcerea aceasta, madame Dutour și-a făcut-o din plin.

— Așteaptă, așteaptă, bețivule ! Îmbrăcată de duminică, ai ? Am să-ți arăt eu o Perette așa cum îți trebuie ; las că-ți arăt eu ție, strigă ea alergînd să pună mîna pe măsurătoarea ce se afla lîngă tejghea.

Și după ce se văzu înarmată, strigă :

— Hai, ieși afară ! Sau te măsor cu asta nici mai mult, nici mai puțin ca pe o bucată de pînză, dacă-i vorba de pînză !

— Ce naiba, nu da în mine, îi spuse birjarul ținînd-o de braț ; nu fi așa îndrăzneată ! Să mă ia dracul ! Să nu glumim ! Vedeti, mie unuia nu-mi place bătaia, dar-ar ciuma în mine ! Nu cer decît ce mi se cuvine, m-ați auzit ? Nu-i nici un bai !

Zarva pe care o făceau a adunat lumea, care se oprea în fața dughenii.

— Îmi dai drumul ? strigă madame Dutour, care se certa mai departe, cu măsurătoarea ei în mînă.

— Ia scoală-te, Marianne ! Cheamă-l pe domnul Richard. Domnule Richard ! strigă ea însăși numaidecît. Era chiriașul nostru care locuia la al doilea ; dar nu se afla acasă, lucru de care și-a dat seama.

— Domnilor ! strigă ea către mulțimea oprită în fața ușii, sînteți martori, vedeți ce se întîmplă, m-a bătut (nu era adevărat) ; sînt lovită. O femeie cinstită ca mine ! Haideți, repede, repede ! duceți-vă pînă la comisar ; mă cunoaște bine, cumpără de la mine ; să-i spuneți numai să vină la madame Dutour. Du-te fuga, madame Catou ; du-te fuga la el, draga mea ! strigă ea către o slujnică din vecini ; totul cu o scufie strîmbată de scuturăturile birjarului.

Degeaba țipa, nimeni nu se mișca, nici domnii, nici Catou.

La Paris, poporul nu este ca aiurea. În alte locuri îl veți vedea începînd uneori prin a fi rău, dar sfîrșind prin a fi omenos. Se iscă o ceartă, o ațîță, o întărită ; cînd se ajunge însă la bătaie, sare să despartă. În alte țări, nu se amestecă pentru că nu încetează de a fi rău.

Cel din Paris nu este astfel ; este mai puțin ticălos și mai poporan decît celelalte popoare.

Cînd aleargă la locul cu pricina, într-o astfel de împrejurare, nu vine ca să se distreze ; nici, ca să spunem așa, să se bucure ; nu ; n-are o astfel de răutate poznașă ; n-o să rîdă, deoarece poate va plînge ; și asta ar fi cu atît mai bine pentru el ; se va uita, va căsca niște ochi stupid de lacomi ; va gusta din plin tot ce vede. Pe scurt, el nu este atunci nici ștrengar, nici rău, și prin asta spuneam eu că este mai puțin ticălos : este numai curios, de o curiozitate prostească și grosolană, care nu dorește nimănui nici bine, nici rău, care nu știe de altceva decît să vină să se desfete cu ce se va întîmpla. Acest popor dorește să-și răscolească sufletul ; cu cît mai tare, cu atît mai bine ; el caută să te plîngă dacă ești jignit, se înduioșează pentru tine dacă ești lovit, tremură pentru viața ta dacă este amenințată ; iată cu ce se desfată ; și dacă dușmanul tău n-are loc destul ca să te bată, i l-ar face el, fără să-ți fi pus gînd rău ; și i-ar spune bucușos : „Poftim, fă cum ți-e placul și nu ne știrbi ni-

mic din plăcerea de a ne înfiora pentru amăritul ăsta". Totuși nu-i plac cruzimile ; dimpotrivă, se teme de ele ; dar îi place spaima pe care i-o dau : asta-i zguduie sufletul, care nu știe niciodată nimic, care n-a văzut niciodată nimic, care este întotdeauna cu desăvîrșire nou.

Astfel este poporul Parisului, după cum l-am observat cu acest prilej. Poate că nu vă sinchiseați cine știe ce ca să-l cunoașteți ; dar o lămurire mai mult sau mai puțin cînd vine vorba, nu strică într-o poveste ; așa încît s-o lăsăm pe asta, de vreme ce se află aici.

Vă dați seama, după cum am zugrăvit acest popor, că madame Dutour n-avea ce ajutor să aștepte din partea lui.

Cum s-ar fi putut oare ca vreunul din cei de față să renunțe a vedea desfășurarea unei certe atît de promițătoare ! În fiecare clipă te puteai aștepta la o catastrofă. Madame Dutour n-avea decît să izbutească să-l lovească pe vizitiu cu măsurătoarea din mînă și vă dați seama ce s-ar fi întîmplat atunci, fiind vorba de un birjar !

În ce mă privea, eram tare mîhnită ; îi strigam mereu lui madame Dutour : „Încetați !" Birjarul răgușise tot vrînd să arate că nu i s-a dat ce i se cuvine, că i se socotește cursa pe nimic, dovadă cei doisprezece bani de care nu pomenea niciodată fără o vorbă de ocară : și cînd e vorba de ocările unui birjar, cred că bănuți mitocăria lor.

De n-ar fi fost decît de dragul bunei-cuviințe, și încă madame Dutour ar fi trebuit să cadă la învoială cu ticălosul acela ; nu se cădea să rabde niște vorbe atît de tari ! dar înghițea rușinea de plăcerea de a-i răspunde ; era prea supărată pentru ca auzul să-i fie mofturos.

— Da, moicule ! da, doisprezece bani, nu-ți dau mai mult, spunea ea.

— Și eu nu-i primesc, douăsprezece drăcoalice ce ești ! răspundea birjarul.

— Nici atîta nu faci, urma ea ; nu ți-e rușine, pungașule ! Ce, ca să vii de lingă biserică pînă aici ? nici dacă

ar fi vorba de trăsura unui ambasador ! Ascultă, de m-ar lua dracu', o lețcaie să fie, și nu ți-o dau ; să știu de bine că te văd lat, tot n-ar fi mare pagubă ; și gîndește-te numai că astăzi este Sfîntul Matei ; zi bună, faptă bună, ține minte ! Lasă tu să vină ziua de mîine ; ai să vezi ce te-așteaptă ! Asta ți-o spun eu, care nu sînt o cîrpăcioaică, ci foarte frumos madame Dutour, madame pentru tine, madame pentru ceilalți, și madame cîte zile-oi avea, m-ai auzit ?

Toate astea nu le spunea fără a încerca să smulgă bățul din mîna birjarului, care-l apucase și care, după mutra și mișcarea pe care am zărit-o, mi s-a părut că este gata să se poarte cu madame Dutour ca și cu un bărbat.

Credeam că s-a zis cu biata femeie : un pumn răuvoitor ridicat spre ea avea să-i arate ce înseamnă să te joci cu răbdarea unui birjar, dacă nu m-aș fi grăbit să scot un franc și să i-l dau.

Îl apucă numaidecît, scutură măsurătoarea din mîna lui madame Dutour destul de tare ca să i-o smulgă, o zvîrli în fundul dughenii, își îndesă pălăria, zicîndu-mi :

— Mii de mulțumiri, drăguțo !

Apoi ieși de acolo și trecu prin mulțimea care se dete la o parte, atît ca să-l lase pe el să iasă, cît și pentru ca să-i facă loc lui madame Dutour, care voia să alerge după el, pe care n-o lăsam și care îmi striga că, pe toți sfinții, eram o proastă.

— Ca să știi, acest franc, Marianne, n-am să ți-l iert niciodată, nici vie, nici moartă : să nu mă oprești, că te bat ! Știi că ești nostimă cu francul dumitale, cînd eu îți cruț banii ! Și cei doisprezece bani ai mei, rogu-te, cine mi-i dă înapoi ? (căci interesul lui madame Dutour nu-și pierdea niciodată cumpătul). Îi ia și pe ăia, domnișoară ? De ce nu i-ai dat toată prăvălia ?

— Stai, doamnă, i-am spus, banii dumitale sînt pe jos, și ți-i dau eu dacă nu se mai găsesc ; astea le spuneam închizînd ușa cu o mîină, în timp ce, cu cealaltă, o țineam pe madame Dutour.

— Frumos tărăboi ! spuse ea după ce văzu că s-a închis ușa, bine că n-am pățit nimic ! Ia stai să vedem ce-i cu banii ăștia de jos, adăugă ea, adunându-i cu singe rece, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. A avut noroc blestematul că Toinon nu era aici ; ar fi știut ea să te împiedice să arunci banii pe fereastră ; tocmai acum i-a venit mironosiței să se ducă la cină la maică-sa ! La naiba, ea este ceva mai bună gospodină. Așa încît n-are decît ce cîștigă, iar ceilalți ce li se dă ; pe cînd dumneata, slavă Domnului, ești atît de bogată, ai un casier atît de bun, numai să țină !

— Ei, doamnă, i-am spus oarecum supărată, să nu glumim despre asta, vă rog ; știu că sînt săracă ; dar nu este nevoie să mă zeflemisiți nici pe mine, nici ajutorul pe care cineva a binevoit să mi-l dea ; și mai bine mă lipsesc de el, rămîn fără nimic și plec de la dumneavoastră, decît să stau aici și să-mi fie dat să aud vorbe atît de supărătoare.

— Poftim, spuse ea, de unde născocoște că o zeflemisesc ? Fiindcă-i spun că i se dă ? Ei, doamne ! desigur, ți se dă și dumneata primești, pe bună dreptate : ce-i bun dat, e bun luat. Ceea ce este dat doar nu este făcut să rămînă încolo ; și cînd o vrea cineva, am să primesc ; ăsta-i tot răul ce-l văd în asta, și mă rog Domnului să mi se întîmple. Nu mi se dă nimic, nu iau nimic și cu atît mai rău ; ia te uită de ce se supără ! Haide, haide să cinăm ; trebuia să și fim gata ca să mergem la vecernie. Și numai decît se așeză la masă. M-am sculat ca să fac la fel, sprijinindu-mă pe măsurătoarea pe care madame Dutour o așezase la loc pe tejghea, deși nu prea aveam nevoie s-o fac.

Mi-ar trebui un capitol anume dacă aș vrea să povestesc conversația pe care am avut-o la masă.

Nu scoteam o vorbă și stăteam bosumflată ; madame Dutour, după cum mi se pare că v-am mai spus, era de fapt o femeie bună, supărîndu-se adesea mai mult decît îi era supărarea ; adică, din toată mînia pe care o arăta cînd se

ivea prilejul, s-ar fi putut lipsi de cel puțin jumătate, fiind acolo numai ca să impună : deoarece își închipuia că, cu cît te superi mai mult, cu atît te prezinți mai bine ; și, de altminteri, se întărita singură cu gălăgia pe care o făcea ; vocea ei, cînd era aspră, îi îndemna gîndul să fie așijderea. Și toate acestea împreună mi-au adus mie acea înșiruire de răutăți pe care le-am îndurat din partea ei ; și ceea ce spun aici despre ea nu vestesc din partea ei izbucniri prea îndirjite și nici prea grave ; erau prostii sau copilării de care numai oamenii cumsecade sînt în stare ; oameni cumsecade cu minte puțină, e adevărat, al căror caracter e numai slăbiciune ; ceea ce-i face buni de obicei, cu mici cusururi, și mici virtuți care nu sînt decît o imitație a ceea ce au văzut la alții.

Și așa era madame Dutour, pe care v-o zugrăvesc din întîmplare, în treacăt. Ca atare, tocmai datorită acestei bunătați obișnuite, a fost ea mișcată de tăcerea mea.

Poate că aceasta o mai nelinișteea și din cauza amenințării mele de a pleca de la dînsa, dacă mă mai necăjea mult : pensiunea mea era bună de păstrat.

— Dar pe cine ți-a cășunat ? îmi spuse ea. Ce tăcută și gînditoare ești ! Ești necăjită de ceva ?

— Da, doamnă, m-ați jignit, i-am răspuns fără să mă uit la ea.

— Cum, te mai gîndești încă la asta ? urmă ea ; ei, Doamne, Marianne, ce copilă ești ! Ce ți-am spus oare ? Nici nu-mi mai aduc aminte : cînd ești minioasă, crezi cumva că mai stai să-ți purici cuvintele ? Că doar nu trăim laolaltă ca să ne căutăm nod în papură ! Mă rog, am spus cîte ceva despre domnul de Climal, asta te supără, pentru că el îți poartă de grijă și-ți acoperă cheltuielile ? Asta-i tot ? Pun rămășag că, fiindcă n-ai nici tată nici mamă, iar ai crezut că m-am gîndit la asta ? căci ești bănuitoare din fire, Marianne ; gîndul ți-e mereu la pîndă : Toinon mi-a spus-o ; și, sub cuvînt că nu știi cine-ți sînt părinții, îți închipui mereu că lumea n-are altceva în gînd. Din întîmplare, ieri, cu vecina noastră vorbeam de un copil

găsit, descoperit într-o alee ; erai în cameră, ne-ai auzit ; nu cumva ți-a dat în gînd că era vorba de dumneata ? Am văzut eu bine, după mutra care ai făcut-o venind spre noi ; și iată că astăzi iar începi ; și să dea Dumnezeu ca asta să-mi fie ultima faptă, dacă eu m-am gîndit la tată și mamă, mai mult decît dacă n-ar fi existat vreodată părinți pentru nimeni ! De altminteri, copii găsiți, copii negăsiți, toți sînt deopotrivă ; dacă i-am pune aici pe toți cei ce sînt ca dumneata, fără ca să se știe ; dacă ar trebui să-i ia comisarul, unde naiba i-ar pune ? Pe lumea asta ești ce poți, nu ce vrei. Iată-te mare și bine făcută și Domnul este tatăl celor ce nu-l au ; milostenia n-a murit încă. De pildă, nu este un noroc acest domn de Climal ? E adevărat că nu merge pe calea cea dreaptă în ceea ce face pentru dumneata ; ei și ce ? Dumnezeu le rînduiește toate spre bine ; dacă omul este de nimic, banii lui sînt buni, și chiar mai buni decît ai unui creștin cinstit, care n-ar da decît pe jumătate. Fii liniștită, copila mea ; te sfătuiesc numai să fii chibzuită. Nu-ți spun să fii zgîrcită. În curînd va fi ziua mea : cînd va fi a dumitale, a lui Toinon, atunci să cheltuiești, ca să ne cinstim ; așa zic și eu, fiecare să profite ; dar în afară de asta, și în zilele de carnaval, cînd toată lumea se veselește, păstrează-ți bine micul tău avut.

Ajunsesese aici cu învățămintele ei, de care nu se lăsa, și din care unele mă supărau mai mult decît răstelile ei, cînd cineva a bătut la ușă. Vom vedea mai tîrziu cine era ; de-acum încolo întîmplările mele vor fi multe și interesante ; nu mai am nici măcar două zile de stat la madame Dutour și vă făgăduiesc de asemenea că voi face mai puține reflecții, dacă ele vă supără ; să-mi spunеți părerea dumneavoastră în această privință.

PARTEA A TREIA

Da, doamnă, aveți dreptate, așteptați de mult urmarea povestirii mele ; vă cer iertare, n-am să mă mai scuz, sînt vinovată, și încep.

V-am spus că cineva a bătut la ușă în timp ce madame Dutour îmi propovăduia o chibzuială de care era însă de acord să nu țin seama dacă era în folosul ei, adică de ziua ei, a lui Toinon, de ziua mea și la unele sărbători unde ar fi fost bine să-mi cheltuiesc banii pentru ca s-o ospătez pe dînsa și pe toți ai casei.

Cam acestea mi le spunea cînd zgomotul făcut la ușă i-a tăiat vorba.

— Cine-i acolo ? strigă numaidecît, fără să se scoale ; cine bate ?

Tocmai auzisem oprindu-se o trăsură ; și cînd s-a răspuns la acel *cine-i acolo* ? al lui madame Dutour, mi s-a părut că recunosc vocea persoanei care răspundea.

— Parcă ar fi domnul de Climal, i-am spus.

— Crezi ? zise ea alergînd repede. Nu mă înșelasem, era chiar dînsul.

— O, Dumnezeule ! vă rog să mă iertați, domnule ; desigur, aș fi venit mai repede dacă aș fi bănuît că sînteți dumneavoastră, îi spuse ea. Vedeți, Mariașne și cu mine mai eram la masă, sîntem numai noi două aici. Jeannot (era băiatul ei) este la mătușa lui, care-l va duce, mai

spre seară, la bilci ; căci băiatul ăsta e mereu prezent la dinsa în casă, mai ales în zilele de sărbătoare. Madelon (asta era slujnica) este la nunta unui văr de-al ei și i-am spus : Du-te, asta nu se întâmplă în fiecare zi, și nunta va dura. Pe de altă parte, Toinon s-a dus la maică-sa, care n-o vede prea des, biata femeie ; stă așa departe ! în mahlaua Saint-Marceau ; gîndiți-vă, ce drum ! Cu atît mai bine, asta mă bucură, fiindcă astfel fata nu prea iese ; așa încît am rămas singură s-o aștept pe Marianne, care, colac peste pupăză, a găsit de cuviință să cadă cînd s-a întors de la biserică și s-a lovit la un picior ; din pricina asta n-a putut să umble și a trebuit să fie dusă într-o casă din apropiere pentru ca să vadă cineva de piciorul ei, să fie adus un chirurg, care nu se afla acolo chiar în clipa aceea ; trebuia să vie, să vadă ce este, să se descalțe fata, să fie încălțată la loc, să se odihnească ; apoi, i-a trebuit o birjă care a adus-o aici beteagă, drept răsplată pentru că mi-am dat osteneala s-o aștept pînă la unu și jumătate ; și credeți că s-a isprăvit cu asta ? Vă închipuiți că acum aveam să luăm masa, nu-i așa ? Bine, dar n-a fost blestematul de birjar, pe care am vrut să-l plătesc chiar eu ca să-i fac economie de bani Mariannei, deoarece nu se pricepe la de alde astea ; și dumneaei, fără voia mea, s-a apucat și i-a dat mai mult decît trebuia ! M-a cuprins o minie ! L-aș fi bătut dacă aș fi avut destulă putere !

— Prin urmare, a fost multă zarvă ? spuse domnul de Climal.

— O ! zarvă, dacă vreți, urmă ea ; m-am înfuriat puțin pe el ; dar, la urma urmei, doar cîțiva vecini s-au adunat la ușa noastră, cîțiva trecători, ici, colo.

— Cu atît mai rău, spuse el, destul de rece : acestea sînt scene de care trebuie să vă feriți pe cît se poate ; și Marianne, plătindu-l, a făcut tocmai ce trebuia. Cum merge cu piciorul ? adăugă el, adresîndu-mi-se.

— Destul de bine, i-am spus ; nu mai simt decît o slăbiciune în el și nădăjduiesc că pînă mîine nu va mai fi nimic.

— Ați terminat masa ? întrebă el.

— O, desigur ! urmă madame Dutour ; vorbeam de una, de alta. Nu vreți să luați loc, domnule ? Aveți să-i spuneți ceva Mariannei ?

— Da, spuse el, vreau să-i vorbesc.

— Ei bine, urmă ea, fiți bun și treceți în cameră, aici n-o să vă simțiți bine ; ăsta-i cotlonul nostru. Hai, Marianne, reazemă-te de mine, am să te duc pînă dincolo ; așteaptă, așteaptă, mă duc să aduc măsurătoarea pe care ai să te sprijini.

— Nu, nu, spuse domnul de Climal, am s-o ajut eu ; ia brațul meu, domnișoară.

Și m-am sculat. Ne-am întors în prăvălie pentru a trece în acea mică sală unde cred că aş fi ajuns foarte bine și singură, sprijinită într-un baston.

— Așa ! spuse madame Dutour, pe cînd luam loc într-un fotoliu. De vreme ce aveți de vorbit cu Marianne, am să-mi iau boneta și am să ies, mă duc să mai prind puțin din vecernie ; trebuie să fie pe sfîrșite ; dar măcar n-am să pierd totul, cît de cît am să mai apuc ceva. Adio, domnule ; scuzați-mă că plec, vă las să păziți casa. Marianne, dacă mă caută cineva, spune-i că nu voi întîrzia ; ai auzit, fata mea ? Domnule, sînt sluga dumneavoastră.

Ne-a părăsit atunci ; ieși afară peste o clipă și trase numai ușa de la stradă fără s-o încuie, căci nimeni nu putea intra în prăvălie fără să-l vedem din sală.

Pînă acum, domnul de Climal avusese un aer întunecat și visător, nu-mi spusese nici două cuvinte și părea că așteaptă ca ea să plăce pentru a începe să vorbească ; iar eu, după felul lui încurcat, bănuiam ce avea să-mi spună și eram dinainte scîrbită. Pesemne va fi vorba de dragostea lui, am gîndit în sinea mea. Căci înainte de întîmplarea mea cu Valville, vă amintiți, ajunsesem la convingerea că domnul de Climal mă iubește, și eram încă mai sigură de acest lucru după cele petrecute la nepotul său : un habotnic care roșise fiindcă m-a întîlnit acolo, care se făcuse că nu mă cunoaște, nu putea fi atît de încurcat și de prefăcut

decît pentru că fondul conştiinţei sale, în ceea ce mă privea, nu-i făcea cinste ; asta se cheamă să te ruşinezi în faţa păcatului tău, şi nu vă puteţi închipui în ce măsură acest păcătos bătrîn mi se păru de urît atunci, cît mă apăsa prezenţa lui.

Cu trei zile înainte, cînd îmi dădusem seama că mă iubeşte, m-am mulţumit să gîndesc că este un făţarnic, că n-am decît să-l las să fie ce o vrea, tot n-o să-i folosească la nimic ; dar acum, mergeam mai departe ; nu mă mai mărgineam să am această liniştită nepăsare faţă de el. Sentimentele lui mă scandalizau, îmi stîrneau mînia, îmi făceau greaţă. Pe scurt, nu mai era acelaşi bărbat în ochii mei : dragălăşeniile nepotului, tînăr, plăcut şi plin de atenţii, mă făcuseră să-l văd pe unchi aşa cum era şi cum se cuvenea să fie văzut ; îl vestejiseră şi mă lămureau în ce privea vîrsta lui, zbîrciturile şi toată hidoşenia firii sale.

Ce atitudine nesăbuită şi caraghioasă a fost silit să aibă la Valville ! Ce-o să-mi spună sub îndemnul dragostei lui hide, care-l minie pe Dumnezeu ? Oare mă va împinge să am o purtare care să nu facă mai mult decît a lui, sub cuvînt că-mi va fi de folos ? îmi spuneam. Ah ! ce vrednic de ură este ! Cum se poate ca un om, la vîrsta asta, să nu vadă el însuşi cît este de îngrozitor ? Să fii atît de bătrîn, să te arăţi cucernic, să treci drept un bun creştin, şi apoi să vii să-i spui în taină unei fete : Nu ţine seama de astea ; nu sînt decît un prefăcut, înşel pe toată lumea şi te iubesc ca un desfrînat neruşinat, care tare ar dori să facă şi din tine o destrăbălată ! Nu-i acesta oare un iubit ispititor ?

Cam acestea erau micile gînduri care mă frămîntau în timp ce el tăcea, aşteptînd ca madame Dutour să plece.

În sfîrşit, am rămas singuri în casă.

— Ce palavragioaică este femeia asta ! îmi spuse el dînd din umeri ; credeam că nu mai scăpăm de ea.

— Da, i-am răspuns, îi cam place să vorbească ; de altminteri nu-şi închipuia că aveţi să-mi spuneţi vreun lucru chiar aşa de tainic.

— Ce părere ai de întâlnirea noastră la nepotul meu ? urmă el zîmbind.

— Nici una, i-am spus, afară numai că este o întîmplare neaşteptată.

— A fost foarte cuminte din partea dumitale că nu m-ai cunoscut, îmi spuse el.

— Pentru că mi s-a părut că aşa doreaţi dumneavoastră, i-am răspuns ; şi, fiindcă veni vorba, domnule, din ce cauză sînteţi atît de mulţumit că nu v-am pomenit numele şi v-aţi prefăcut că nu m-aţi văzut niciodată ?

— Fiindcă, îmi răspunse el cu un aer blînd şi cu subînţeles, este mai bine şi pentru dumneata şi pentru mine să nu se ştie de legăturile pe care le avem împreună, care vor ţine mai mult de o zi, şi despre care nu este nevoie să se vorbească, copila mea ; eşti atît de drăguţă, încît lumea ar fi în stare să creadă că te iubesc.

— O, n-are de ce să vă fie teamă, am urmat eu pe un ton nevinovat, se ştie că sînteţi un om atît de onorabil !

— Da, da, spuse el parcă glumind, se ştie, şi pe bună dreptate ; dar, Marianne, află că nu eşti un om mai puţin onorabil fiindcă iubeşti o fată frumoasă !

— Cînd spun un om onorabil, am răspuns, înţeleg un om de treabă, credincios şi plin de evlavie, ceea ce, cred, te împiedică să ai sentimente de dragoste, afară numai dacă sînt pentru soţie.

— Dar, copila mea dragă, îmi spuse el, crezi oare că sînt un sfînt ? Să nu mă priveşti astfel ; într-adevăr, îmi faci prea multă cinste, nu sînt deloc ; şi chiar unui sfînt i-ar fi foarte greu să rămînă astfel lângă dumneata ; da, foarte greu : ce să mai vorbim atunci de ceilalţi ! apoi nu sînt căsătorit, nu mai am o nevastă căreia să-i datorez eu credinţă ; nu-mi este oprit să iubesc, sînt liber ; dar vom mai vorbi despre astea ; să ne întoarcem la accidentul dumitale.

Ai căzut, a trebuit să fii dusă la nepotul meu care este un zănatec şi care, pesemne, a început prin a-ţi face complimente, n-ai aşa ? Cel puţin, ţi le îndruga cînd am intrat,

acea doamnă și cu mine, și nu-i nici o mirare : te-a găsit așa cum ești, adică frumoasă, plăcută, încântătoare ; într-un cuvânt, așa cum te va găsi oricine ; dar cum eu sînt, desigur, cel mai bun prieten pe care-l ai în lumea asta (și despre acest lucru nădăjduiesc că-ți voi da dovezi), spune-mi, copilă frumoasă, nu cumva ești oarecum plecată să-l asculți ? Mi s-a părut că aveai un aer destul de mulțumit lingă el, m-am înșelat oare ?

— Eu, domnule ? i-am răspuns ; ascultam ce spunea pentru că eram la el în casă, nu puteam să fac altfel ; dar nu-mi spunea nimic care să nu fi fost foarte politicos și foarte cuviincios.

— Foarte cuviincios, spuse el repetînd cuvîntul ; ia seama, Marianne ; poate că ai și început să arăți oarecare pînărire. Vai, te-aș compătimi dacă, în situația în care te afli, ai fi ispitită să pleci urechea la astfel de lingușiri ! Ah, Doamne ! cît ar fi de păcat ! Și ce te-ai face ? Dar, spune-mi, te-a întreat unde locuiești ?

— Cred că da, domnule, am răspuns eu roșind.

— Și dumneata, fără să-ți dai seama de urmări, pe semne că i-ai spus ? adăugă el.

— Nu i-am făcut greutăți în această privință, am urmat eu ; de altfel, ar fi aflat cînd m-am urcat în trăsură, de vreme ce, înainte de a porni, trebuie doar să spui unde te duci.

— Mă faci să tremur pentru dumneata, exclamă el cu un aer serios și plin de compătimire ; da, să tremur ; iată o întîmplare neplăcută, care va avea urmările cele mai nenorocite din lume, dacă n-ai să le preîntîmpini ; el te va duce la pieire, fata mea ; nu exagerez cu nimic, și nu voi osteni spunînd-o. Doamne ! ce păcat, cu grația și frumusețea dumitale, să ajungi prada unui tînăr care n-o să te iubească ; știu ei oare, acești tineri zăpăciți, să iubească ? au ei inimă, au sentimente, onoare, un caracter ? N-au decît patimi, mai ales cînd este vorba de o fată în situația dumitale, pe care nepotul meu o va socoti sub rangul lui, pe care o va privi ca pe o fetișcană frumușică, cu care va

încerca să aibă o aventură și căreia se gîndește să-i sucească capul ; să nu te aștepți la altceva ! Mici amabilități, mici daruri, care-ți vor face plăcere ; făgăduielile cele mai duioase, cărora le vei da crezare ; o paradă de pasiune mincinoasă, care te va amăgi ; o laudă neconținută a farmecelor dumitale ; în sfîrșit, mici întîlniri, pe care întii le vei respinge, pe care apoi le vei accepta, și care vor înceta deodată, din nestatornicia și plictiseala tînărului ; iată tot ce se va întîmpla. Ia vezi, îți convine ? te întreb, de asta ai nevoie ? Ai minte și judecată și nu este cu putință să nu te gîndești citeodată la situația în care ești, să nu fii îngrijorată de ea, speriată. Poți să fii tînră, cu gîndul aiurea, nesocotită, tot ce vrei ; dar nimeni nu poate să uite situația în care se află, cînd aceasta e atît de tristă, atît de jalnică pe cît e a dumitale ; și nu spun nimic mai mult decît este, știi bine, Marianne : ești o orfană, și încă o orfană pe care nimeni n-o cunoaște, care nu ține de nimeni pe lumea asta, de care nimeni nu se îngrijește și nu se sîchisește, pe veci neștiută de familia dumitale, pe care nici dumneata n-o cunoști, fără părinți, fără avere, fără vreun prieten, afară de mine, cunoscut doar din întîmplare, și singurul ce-ți poartă de grijă ; ca să vorbesc drept, eu am sentimente foarte duioase pentru dumneata, după cum bine vezi din felul în care-ți vorbesc, și nu depinde decît de dumneata să vezi încă și mai mult în viitor ; căci sînt bogat, fie zis în treacăt ; și pot să-ți fiu de mare ajutor, numai să-ți dai seama de adevăratul dumitale interes, și să pot fi mulțumit de purtarea dumitale ; cînd spun purtarea dumitale, înțeleg băgare de seamă și nu o anume strășnicie a moravurilor. Nu este vorba aici de o viață aspră și severă, ți-ar fi greu și poate cu neputință s-o duci ; nici măcar nu ești în situația să te lași prea greu în privința asta. În fond, eu îți vorbesc ca un om de lume, mă înțelegi ? ca un om care, la urma urmelor, se gîndește că trebuie să trăiești și că nevoia este un lucru groaznic ; așa încît, oricît de dușman ți se pare că sînt a ceea ce se numește dragoste, nu înseamnă că sînt împotriva oricăror

legături ; eu nu-ți spun să fugi de toate : unele sînt foarte folositoare și înțelepte, după cum unele sînt nimicitoare și nesăbuite, cum ar fi aceea cu nepotul meu, a cărui dragoste n-ar face nimic altceva decît să-ți răpească tot folosul singurului avantaj ce ți-l cunosc : acela că ești vrednică de a fi iubită. N-ai vrea să-ți pierzi timpul fiind iubită unui tinăr zănatic, pe care l-ai iubi din suflet și cu bună credință ; într-adevăr, asta ar fi o plăcere, dar o plăcere tare păcătoasă, de vreme ce acest mic dezvățat nu te-ar iubi și el tot atît și, cînd i-ar veni bine, țe-ar lăsa într-o sărăcie, într-o mizerie de unde ai ieși mai greu ca niciodată : spun mizerie, fiindcă este vorba să te lămuresc și nu să îndulcesc cuvintele ; și la toate acestea m-am gîndit de cînd ne-am despărțit ; iată ce m-a făcut să plec atît de devreme din casa unde am cinat ; căci am multe lucruri să-ți spun, Marianne ; am gînduri bune în ce te privește ; pesemne că ți-ai dat seama ?

— Da, domnule, i-am răspuns cu lacrimi în ochi, rușinată și chiar rănită în amorul propriu de această jalnică descriere a situației mele, și indignată de interesul mîrșav pe care-l avea, sperîindu-mă într-atît ; da, vorbiți, îmi face o datorie să urmez în toate sfaturile unui om atît de evlavios ca dumneavoastră.

— Să lăsăm evlavia mea, îți spun, urmă el, apropiindu-se cu un aer glumeț ca să-mi ia mîna. Ți-am mai spus în ce spîrit îți vorbesc. Încă o dată, în cazul acesta religia o las la o parte, nu-ți țin o predică, fetițo, îți vorbesc în numele înțelepciunii ; nu îndeplinesc pe lîngă dumneata decît rolul unui om cu judecată, care vede că n-ai nimic și că trebuie să faci față nevoilor vieții, afară numai dacă te hotărăști să slujești, lucru de care mi s-a părut că ești foarte departe și într-adevăr nu ți se potrivește.

— Nu, domnule, i-am spus, roșie de mînie ; nădăjduiesc că nu voi fi silită să ajung acolo.

— Ar fi un mijloc jalnic, îmi spuse el : nici eu nu mă pot gîndi la așa ceva fără durere, căci te iubesc, copila mea, te iubesc mult.

— Sînt sigură de asta, i-am spus, mă bizui pe prietenia dumneavoastră, domnule, și pe virtutea pe care o mărturișiți, am adăugat eu ca să-i retez îndrăzneala de a se explica mai limpede. Dar nu mi-a fost de nici un folos.

— Ei, Marianne, mi-a răspuns el, nu mărturisesc nimic, decît că sînt slab, și mai slab decît oricare altul ; și știi foarte bine ce înțeleg prin cuvîntul prietenie ; dar ești o răutăcioasă mică, rîzi și te faci că nu mă înțelegi ; da, te iubesc, știi bine, ți-ai dat seama, și nu-ți spun nimic nou. Te iubesc ca pe o fată frumoasă și fermecătoare ce ești. Ceea ce simt pentru dumneata, domnișoară, nu este prietenie ; întîi, am crezut și eu că nu este altceva ; dar m-am înșelat, este vorba de dragoste și încă de cea mai duioasă ; mă înțelegi acum ? de dragoste, și nu pierzi nimic la acest schimb ; norocul dumitale nu va avea de suferit ; nici un prieten nu face cît un iubit ca mine.

— Dumneavoastră, iubitul meu ? am strigat, lăsînd ochii în jos. Dumneavoastră, domnule ! nu mă așteptam la una ca asta.

— Vai ! nici eu, urmă el ; este vorba de un lucru neașteptat, fetița mea. Dumneata te afli într-o mare nenorocire ; n-am văzut nimic mai de compătimit ca dumneata, nimic mai vrednic de a fi ajutat ; m-am născut cu o inimă simțitoare față de nenorocirile altora și-mi închipuiam că nu sînt decît darnic venindu-ți în ajutor, decît compătimitor, decît evlavios chiar, de vreme ce mă privești și ca atare ; și este adevărat că-mi stă în obicei de a face tot binele de care sînt în stare. La început, am crezut că tot așa este și cu dumneata ; sigur de acest lucru, m-am purtat într-un chip nesocotit și s-a întîmplat ceea ce mi se cuvenea ; aceasta fiindcă încrederea mea a fost amăgită ; căci nu pretind să mă dezvinovățesc, am greșit ; era mai bine să nu te fi iubit, aș fi mai vrednic de laudă, fără îndoială ; trebuia să mă feresc de dumneata ; să fug, să te părăsesc ; dar, pe de altă parte, dacă aș fi fost atît de socotit, ce te-ai fi făcut, Marianne ? în ce situație cumplită te-ai fi aflat ? Iată cum mica mea slăbiciune sau dragostea mea (cum vei

voi să-i spui) vine la timp potrivit pentru dumneata. Nu s-ar părea că Providența însăși îngăduie să te iubesc, și că ea te scoate din încurcătură pe socoteala mea ? Dacă m-aș fi ferit, n-ai fi avut adăpost, și gândul acesta mă mîngîie cîteodată de sentimentele pe care le am pentru dumneata; îmi găsesc mai puțină vină, pentru că aveam nevoie de ele și fiindcă, de altminteri, ele mă umilesc. Este un rău mic care aduce un mare bine, un bine nesfîrșit : nici nu-ți inchipui pînă unde merge. Ți-am vorbit despre sărăcia în care ai rămîne foarte curînd, dacă ai pleca urechea la vorbele nepotului meu, ale lui sau ale oricărui altul, și nu ți-am spus nimic de rușinea care ar urma, și care este aceasta ; că mai toți bărbații, și mai ales tinerii, nu cruță o față ca dumneata cînd o părăsesc ; se laudă de a-și fi atins ținta în ceea ce o privește ; sînt flecari, nerușinați și rîd pe socoteala ei ; o numesc, o arată și o spun celorlalți : Iat-o ! O, gîndește-te ce s-ar întîmpla atunci cu dumneata, care ești cea mai drăguță ființă de sexul dumitale și care, prin urmare, ai fi și cea mai ocărită, deoarece în asemenea împrejurare ce-i mai frumos se disprețuiește mai mult, pentru că de el îți pare cel mai rău să-l găsești demn de dispreț ; nu doar că se cere ca o față frumoasă să nu aibă iubiți ; dimpotrivă, dacă n-ar avea, s-ar bănuî că are, și ei îi șade mai bine decît alteia să aibă, numai să nu se dea pe față, și să se poată întotdeauna crede, văzînd-o, că este o mare fericire să fii bine primit de dînsa ; dar, nu mîi este vorba de așa ceva cînd fata este defăimată, și cu mine nu ți se poate întîmpla nimic din toate astea. Îți dai seama că, avînd firea pe care o am, bunul dumitale nume nu poate fi în primejdie ; n-aș fi dornic să se știe că te iubesc și nici că răspunzi la dragostea mea. Nădăjduiesc să îndrept nenorocirile dumitale în taină și să-ți asigur pe ascuns o mică avere care să te puie pe veci în situația de a te putea lipsi de ajutorul unor oameni ce n-ar semăna cu mine, care ar fi mai mult sau mai puțin bogați, dar toți zgîrciți, toți îndrăgostiți fără duioșie, care nu ți-ar da decît o bunăstare

neînsemnată și trecătoare, și a căror dragoste ai fi totuși silită s-o rabzi, chiar rămînînd la madame Dutour.

La aceste vorbe m-am simțit cuprinsă de o durere atît de puternică, mi-a fost atît de milă de mine însămi, văzîndu-mă expusă neobrăzării unui astfel de discurs, încît am strigat, izbucnind în lacrimi :

— Of, Doamne ! Unde am ajuns ?

Și fiindcă a crezut că strigătul meu se datora groazei pe care mi-o făcuse :

— Încet, îmi spuse el cu un aer mîngîietor, strîngîndu-mi mîna ; încet, draga și scumpa mea fetiță, liniștește-te : de vreme ce ne-am întîlnit, iată-te în afara pericolului de care vorbesc ; e drept că n-ai putea să-l ocolești fără mine ; căci, nu trebuie să te amăgești, nu ești născută pentru a fi lenjereasă ; nu este un mijloc de trai pentru dumneata, n-ai ajunge la nimic cu o astfel de meserie ; de asta îți dai bine seama, sînt sigur ; și chiar dacă ai căpăta îndeminare, e nevoie de bani ca să ajungi patroană, și dumneata nu-i ai ; prin urmare, ai rămîne mereu fată de prăvălie. O, te rog, spune-mi, ai cîștiga în situația asta destul ca să faci față tuturor nevoilor dumitale ? și, frumoasă cum ești, lipsită de o sumedenie de lucruri trebuincioase, ce-o să faci dacă n-o să primești ca oamenii de care a fost vorba să te ajute ? Iar dacă primești, ce situație groaznică !

— Ei, domnule, i-am spus plîngînd în hohote, nu-mi mai vorbiți de astea, aveți acest respect pentru mină și tinerețea mea. Știți că ies din mîinile unei femei cinstite, care nu m-a crescut ca s-aud astfel de vorbe ; și nu știu cum un om ca dumneavoastră poate fi în stare să mi le spună, sub cuvînt că sînt săracă.

— Nu, fetița mea, îmi răspunse el strîngîndu-mi brațele, nu, nu ești săracă : de vreme ce eu am avere, ai și dumneata ; mie îmi revine de acum înainte sarcină să țin locul părinților dumitale, pe care nu-i mai ai. Liniștește-te, n-am vrut, în cele ce ți-am spus, decît să-ți trezesc puțină teamă, care să-ți folosească, decît să-ți arăt cită

însemnătate are pentru dumneata nu numai faptul că ne cunoaştem, dar şi că am fost cuprins, fără să-mi dau seama, de această duioasă pornire ce mă leagă de dumneata şi totuşi mă umileşte, dar a cărui mică umilinţă o rabd cu smerenie, pentru că, într-adevăr, această intim-plare are ceva minunat ; da, sfîrşitul nenorocirilor dumitale depindea de ea ; e lucru sigur, fără această înclinaţie neaşteptată nu ţi-aş fi venit îndeajuns în ajutor ; n-aş fi fost decît un binevoitor faţă de dumneata, decît o inimă bună, aşa cum eşti în mod obişnuit ; şi asta n-ar fi fost destul pentru dumneata. Aveai nevoie să fii ceva mai mult. A trebuit să te iubesc, să simt dragoste pentru dumneata, şi vreau să spun o dragoste sinceră ; a trebuit să nu fii în stare s-o înving şi, silit să mă las tîrît de ea, să-mi fac cel puţin o datorie din a răscumpăra slăbiciunea mea şi de a o ispăşi, scăpîndu-te de toate neajunsurile situaţiei dumitale ; de altfel, este ceea ce am hotărît, copila mea, şi sper că n-ai să te împotriveşti ; socot chiar că nu vei fi nerecunoscătoare. Mărturisesc că diferenţa dintre vîrsta dumitale şi a mea este mare, dar ia seama : în fond, nu sînt bătrîn decît prin comparaţie, şi pentru că eşti foarte tînără : căci, cu oricare alta decît dumneata, aş avea o vîrstă nu prea supărătoare, adăugă el pe tonul unui om care ştie că arată destul de bine. Aşa, încet, haide să ne înţelegem asupra măsurilor de luat înainte de întoarcerea lui madame Dutour. Cred că nu te mai gîndeşti să fii lenjerasă ; pe de altă parte, iată-l pe Valville, un zăbăuc, căruia i-ai spus unde locuieşti, şi care, fără doar şi poate, va încerca să te mai vadă ; trebuie deci să scapi de urmărirea lui, să-i ascundem legăturile noastre, pe care le-ar afla curînd dacă ai rămîne la această femeie ; astfel încît singurul lucru de făcut este ca de mîine chiar să părăseşti acest cartier, să locuieşti în altă parte, ceea ce nu va fi greu. Cunosc un om de treabă căruia îi dau cîteodată în grijă treburile mele, care este ceea ce se numeşte un „soli-

citator de procese“¹, a cărui soție este o femeie cu judecată, și care are o casuță foarte frumoasă, unde se află un apartament pe care tocmai l-a părăsit un provincial ce-l ținea cu chirie ; și acest apartament mă voi duce chiar în astă seară să-l opresc pentru dumneata ; vei fi acolo nici că se poate mai bine, mai ales venind din partea mea. Sint oameni cumsecade, vor fi încântați să te aibă la ei, se vor simți chiar onorați, cu atât mai mult cu cât te vei prezenta sub un aspect favorabil, ceea ce va face să fii respectată de ei : vei sosi acolo în calitate de rudă a mea, care nu mai are nici tată, nici mamă, pe care am adus-o de la țară și de care vreau să am grijă ; ceea ce, adăugat la pensiunea mare pe care o vei plăti (căci vei lua masa la ei), la gătelile ce se vor vedea la dumneata, la mobilierul pe care-l vei avea peste două zile, la profesorii pe care ți-i voi lua : profesori de dans, de muzică, de clavecin, cum vei dori ; ceea ce, adăugat, spun, la felul cum mă voi purta cu dumneata când voi veni să te văd, te va face pînă la urmă cu totul stăpîină în casa lor ; nu-i așa ? Nu mai e de stat la îndoială, să nu pierdem timp, Marianne ; și ca s-o pregătim pe madame Dutour pentru plecarea dumitale, spune-i deseară că nu te simți făcută pentru negustoria ei și că te duci într-o minăstire, unde vei fi condusă mîine dimineață pe la zece ; drept care am s-o trimit aici pe soția omului de care este vorba ; va veni într-adevăr să te ia cu o trăsură și te va duce la ea, unde mă vei găsi. Încuviințezi toate astea, spune ? Și n-ai vrea, de asemenea, pentru ca să te încurajez, să-ți dovedesc sinceritatea intențiilor mele (căci nu vreau să ai delicatețea să mă crezi, în totul, pe cuvînt), n-ai vrea, zic, ca, deocamdată, să-ți aduc mîine un mic contract, care să-ți asigure un venit de cinci sute de livre ? Vorbește, draguța mea, vei fi gata mîine ? Poate să vină ? da, nu-i așa ?

¹ Solicitator de procese, este cel ce face toate demersurile pentru reușita unui proces (în Balzac, Lesage) (n. tr.).

La început, n-am răspuns nimic ; o ticăloşenie dată astfel pe faţă mă uimea, mă lăsa fără glas şi stăteam nemişcată, cu ochii plecaţi şi înecaţi în lacrimi.

— Dar la ce te gîndeşti, dragă Marianne ? îmi spuse el ; timpul este scurt, Dutour se va întoarce ; este un lucru făcut ? să vorbesc diseară cu omul meu ?

La aceste cuvinte, revenindu-mi în fire, am strigat :

— Ah, domnule, lumea nu vă cunoaşte ! Acel călugăr care m-a adus la dumneavoastră îmi spusese că sînteţi un om atît de cumsecade !

Lacrimile şi suspinele mele m-au împiedicat să spun mai mult.

— Ei, copila mea dragă, îmi răspunse el, ce idee greşită îşi faci despre lucruri ! Doamne ! Chiar el, dacă ar şti de dragostea mea, n-ar fi atît de mirat pe cît îţi închipui, şi nu mi-ar preţui mai puţin firea ; ţi-ar spune că este vorba de una din acele porniri ce nu atîrnă de voinţa noastră, care se pot ivi la oamenii cei mai cumsecade, cei mai înţelepţi, cei mai evlavioşi ; ţi-ar spune că, aşa călugăr cum este, nu s-ar încumeta să jure că ar fi în stare să se ferească de aşa ceva ; că nu există greşeală mai de iertat ca aceea de a avea o simţire ca a mea. Să nu-ţi închipui că este ceva groaznic, Marianne, adăugă el, îndoind uşor un genunchi în faţa mea ; să nu-mi socoteşti inima mai puţin sinceră, mai puţin vrednică de încrederea dumitale pentru că este iubitoare. Asta nu are nimic de-a face cu cinstea, ţi-am mai spus-o ; este o slăbiciune şi nu o fără-de-lege, şi o slăbiciune la care sînt cel mai mult supuse inimile cele mai bune ; ceea ce vei afla prin propriile dumitale încercări. Acest călugăr, îmi spui, a dorit să te îndrepte către un om virtuos ; într-adevăr, aşa am fost pînă acum ; într-adevăr, aşa mai sînt încă, şi dacă aş fi mai puţin virtuos, poate că nu te-aş iubi. Nenorocirile dumitale şi însuşirile mele fireşti au înlesnit înclinaţia ce-o am pentru dumneata ; pentru că am fost darnic, pentru că mi-a fost milă, de aceea te iubesc ; şi din asta îmi faci o vină ? dumneata, pe care alţii o vor iubi şi care nu vor face cît

mine ! dumneata, care vei încuviința, fără ca soarta dumitale să tragă vreun folos din dragostea lor ! și mă respingi pe mine, prin care vei fi scăpată de orice neplăcere, de toate primejdiile ce-ți amenință zilele ; pe mine, a cărui dragoste (și-ți spun asta fără să fiu prea mîndru de mine, este un dar pe care ți-l face întîmplarea ! de care cerul, care folosește totul, se va sluji astăzi pentru a-ți schimba soarta !

Ajunsesese aici cu spusele lui, cînd cerul, din care îndrăznea, oarecum, să-și facă un complice, îl pedepsi deodată prin sosirea lui Valville. După cum am mai arătat, o cunoștea pe madame Dutour, și, din prăvălie unde intrase, trecu în camera unde ne aflam și-l găsi pe omul meu în aceeași poziție în care, cu două-trei ore mai înainte, îl prinsese domnul de Climal ; vreau să spun în genunchi în fața mea, ținîndu-mi mîna pe care o săruta și pe care mă sileam s-o trag înapoi ; pe scurt, răzbunarea era desăvîrșită.

Eu l-am zărit mai întîi pe Valville și, la o mișcare de uimire pe care am făcut-o, domnul de Climal întoarse capul și-l văzu și el. Închipuiți-vă ce se întîmplă cu el, văzîndu-l ; înmărmuri cu gura căscată ; rămase ținut în poziția în care se afla ; era în genunchi și așa a rămas ; fără mișcare, fără prezență de spirit, fără un cuvînt ; nici-odată un fățarnic surprins nu și-a ascuns mai puțin rușinea, n-a lăsat-o să se vadă mai în voie, nu s-a încovoiat cu mai puțină împotrivire sub povara nelegiurii sale și n-a mărturisit mai sincer că este un mizerabil ; oricît aș stărui asupra acestora, n-aș zugrăvi îndeajuns situația lui.

Cît despre mine, care nu aveam a mă învinui cu nimic, mi se pare că am fost mai mult supărată decît descumpănită de această întîmplare, și era să spun ceva cînd Valville, care mai întîi îmi aruncase o privire destul de disprețuitoare, și care apoi se apucase să privească, cu răceală, cît de rușinat era unchiul lui, îmi spuse cu un aer liniștit și batjocoritor :

— Foarte frumos, domnișoară ! Adio, domnule. Ierta-ți-mi indiscreția — și zicînd acestea plecă aruncîndu-mi o privire tot atît de lipsită de respect ca și cea dintîi, în clipa în care domnul de Climal se scula.

— Ce vrei să spunei cu acest „foarte frumos“ al dumneavoastră ? am strigat către el, ridicîndu-mă și eu repede. Stați, domnule, stați ! vă înșelați, mă judecați greșit, nu sînteți drept cu mine !

Degeaba am strigat, nu s-a mai întors.

— Dar fugiți după el, domnul, am spus atunci unchiului care, gîfîind încă și cu mîinile tremurînde, își trăgea mantaua pe umeri (căci purta o manta) ; dar alergați, domnule : vrei să port vina celor întîmplate ? Ce va gîndi oare despre mine ? drept ciné mă va lua ? Doamne, cît sînt de nefericită ! Acestea le spuneam cu lacrimi în ochi și într-atît de scoasă din fire, încît am pornit eu însămi să-l chem înapoi pe nepot, care și ieșise în stradă.

Dar unchiul, împiedicîndu-mă să trec, îmi spuse :

— Ce vrei să faci ? Stai, domnișoară ; nu-ți face griji, știu eu ce întorsătură să dau celor ce s-au întîmplat acum. De altminteri, se sinchisește cineva de ce gîndește un tînăr neînsemnat pe care n-o să-l mai vezi, dacă vrei ?

— Cum ! dacă se sinchisește cineva, am urmat eu cu minie ; el, care o cunoaște pe madame Dutour și-i va spune ce gîndește ! el, cu care am stat de vorbă mai bine de un ceas și care, prin urmare, mă va recunoaște ! Domnule, dar el nu poate oare să mă întîlnească în fiecare zi ? poate chiar mîine ; oare nu mă va disprețui ? nu mă va privi ca pe o nemernică din pricina dumneavoastră ? eu care sînt cuminte, care mai bine aș muri decît să nu mai fiu, care nu am nimic altceva decît cumînțenia mea, pe care se va crede că am pierdut-o ? Nu, domnule, sînt foarte mîhnită, sînt disperată că vă cunosc ; este cea mai mare nenorocire ce mi s-ar fi putut întîmpla ; lăsați-mă să trec, vreau neapărat să vorbesc cu nepotul dumneavoastră și să-i spun, cu orice preț ar fi, că sînt nevino-

vată. Nu este drept să vă puneți la adăpost pe seama mea. De ce faceți pe cucernicul dacă nu sînteți ? Ce am eu de-a face cu toate prefăcătoriile astea ?

— Copil nrecunoscător ce ești, îmi răspunse el, alb la față, așa mă răsplătești pentru binele ce ți l-am făcut ? De ce vorbești de cumițenia dumitale ? de unde ți-a venit că se gîndește cineva să se atingă de ea ? Ți-am spus altceva decît că am o oarecare înclinație pentru dumneata, într-adevăr, dar că totodată îmi făceam o vină din aceasta, că-mi părea rău, că mă simțeam umilit, că o priveam ca o greșeală a mea de care mă învinuiam și voiam s-o șterg, folosind-o spre binele dumitale, fără să-ți cer altceva decît puțină recunoștință ? N-au fost astea vorbele mele ? Și este ceva în toate astea care să-ți arate că purtarea mea n-ar fi vrednică de respect ?

— Bine, domnule, i-am spus, de vreme ce astea sînt scopurile dumneavoastră și sînteți atît de evlavios, nu îngăduiți ca această întîmplare să-mi aducă neplăceri ; duceți-mă la nepotul dumneavoastră ; să mergem să-i spunem cum stau lucrurile, ca să nu-l lăsăm să ne judece greșit, nici pe dumneavoastră, nici pe mine. Cînd a intrat, îmi țineai mina, mi se pare chiar că o sărutați, fără voia mea ; erați în genunchi ; cum vreți ca să privească asta drept un semn de cucernicie și să nu-și închipuie că sînteți iubitul meu și că eu vă sînt ibovnică, afară numai dacă vă dați osteneala să-i arătați că se înșeală ? Trebuie deci neapărat să vorbiți cu dînsul, de m-ar fi decît pentru mine ; sînteți silit s-o faceți pentru bunul meu renume și chiar pentru a nu se face zarvă ; altfel, l-ați supăra pe Dumnezeu ; apoi, veți vedea că am cea mai bună inimă ce se poate, că nu va fi nimeni care să vă îndrăgească, care să vă respecte ca mine, nici care să se fi născut atît de recunoscătoare ; îmi veți face de asemenea tot binele ce doriți. Mă voi duce unde vreți, în toate vă voi da ascultare ; voi fi prea fericită să-mi purtați de grijă, să aveți bunătatea de a nu mă părăsi, numai ca acum să nu faceți

o taină din această milă căreia mă supun, și fără întârziere, să vă duceți să-i spuneți domnului de Valville :

„Nepoate, nu trebuie să ai o părere proastă despre această fată ; este o biată orfană pe care am bunăvoința s-o ajut, ca un bun creștin ce sînt, și dacă adineauri, la dumneata, m-am făcut că n-o cunosc, este pentru că n-am vrut să se afle fapta mea cucernică“. Asta-i tot ce vă cer, domnule, rugîndu-vă să-mi iertați vorbele pe care le-am spus fără să mă gîndesc, care v-au supărat și pe care le voi îndrepta prin toată supunerea cu putință. Astfel, îndată ce madame Dutour se va întoarce, putem pleca ; chiar dacă nu vă duceți dumneavoastră, vă înștiințez că mă voi duce eu însămi.

— Du-te, fetiço, du-te, răspunse el ca un om fără rușine ce nu se mai sinchisea de respectul meu și care se învoia să-l disprețuiesc atît cît i se cuvenea, nu mi-e teamă de dumneata ; nu ești în măsură să-mi faci vreun rău ; și dumneata, care mă ameninți, teme-te la rîndul dumitale să nu mă supăr, mă auzi ? Nu-ți spun mai mult, dar omul se căiește cîteodată de a fi vorbit prea mult ; adio, nu te mai bizui pe mine, pomenile mele au încetat ; mai sînt și alți oameni necăjiți care au o inimă mai bună ca a dumitale și cărora este drept să le dai precădere. Îți mai rămîne destul ca să-ți amintești de mine ; ai îmbrăcăminte, rufărie și banii pe care ți-i las.

— Nu ! i-am spus, sau mai bine zis i-am strigat, nu-mi mai rămîne nimic, căci vreau neapărat să vă dau totul înapoi, și încep cu banii dumneavoastră, pe care, din fericire, îi am la mine ; iată-i, am adăugat, aruncîndu-i pe masă cu o mișcare nestăpînită și iute, care vădea prea bine pornirile unei mici inimi tinere, mîndre, cinstite și jignite ; n-au rămas decît hainele și rufăria, pe care le voi strînge numaidecît pentru ca să le luați în trăsura dumneavoastră, domnule ; și fiindcă am pe mine cîteva din boarfele acelea, de care mi-e tot atît de scîrbă ca și de dumneavoastră, nu-mi trebuie decît timpul ca să mă duc

să mă dezbrac în odaia mea ; mă întorc într-o clipă ; aşteptaţi-mă, căci altfel vă fâgăduiesc să arunc totul pe fereastră.

Şi, în timp ce-i spuneam aceasta, aflaţi că-mi desprindeam acele şi că-mi scofeam boneta — căci aceea pe care o purtam o aveam de la el — astfel încît într-o clipă a fost dată jos şi am rămas cu capul gol, cu părul acela frumos de care v-am mai pomenit, şi care-mi ajungea pînă la briu.

Priveliştea aceasta l-a descumpănit ; eram într-o stare de rătăcire necugetată, care nu cruţa nimic ; ţipam, eram cu părul vîlvoi şi toate laolaltă adăugau acestei întîmplări o zarvă, o lipsă de cuviinţă care-l înspăimîntau şi care ar fi putut să se prefacă în ruşine pentru el.

Voiam să-l las ca să mă duc să strîng acele lucruri în odaia mea ; el mă oprea din pricina furiei mele, şi bălbăia, cu buzele albe, cîteva cuvinte pe care nu le ascultam :

— Dar visezi ! De ce atîta gălăgie ?... Ce neburie ! Dar linişteşte-te ! Ia seama !

În timpul acesta, sosi madame Dutour.

— O, îmi spuse ea, văzîndu-mă în halul în care eram ; ei, dar ce-s toate astea ? ce este ? Sfîntă Fecioară ! Ce-i cu ea ? Cu cine s-a luat, domnule ? unde-i este boneta ? parcă o văd pe jos, Doamne iartă-mă ! Of, Dumnezeuule ! a bătut-o cineva ?

Şi astea le întreba făcînd un tărăboi mai mare decît făcusem noi.

— Nu, nu, spuse domnul de Climal, care se grăbi să-i răspundă, de teamă să nu dau eu vreo lămurire. Am să vă spun despre ce este vorba ; nu este decît o neînţelegere din partea ei, care m-a supărat, şi nu-mi mai îngăduie să fac ceva pentru dînsa ; am să vă plătesc pentru timpul scurt pe care l-a petrecut aci ; dar de cel pe care-l va petrece de-acum înainte nu mai răspund.

— Cum ? ii spune madame Dutour îngrijorată, nu plătiți mai departe pensiunea acestei biete fete ? ei, dar cum vreți s-o țin ?

— Doamnă, fiți fără grijă, n-am să rămîn în sarcina dumneavoastră. Și să mă ferească Dumnezeu să fiu într-a lui ! am spus la rindul meu din fotoliul pe care mă așezasem fără să știu ce fac și unde plingeam fără să mă uit nici la unul nici la celălalt.

Iar el, în timp ce vorbeam astfel, a tulit-o și am rămas singură față-n față cu madame Dutour care, descum-pănită, își împreuna mîinile de mirare și spunea :

— Ce tîmbălău ! Apoi, luînd loc : Frumoasă treabă ai făcut, Marianne ! Nici bani, nici pensiune, nici întreținere ! vezi ce faci, ești pe drumuri, nu-i așa ? Frumoasă lovitură de stat ! Frumoasă ispravă ! Da, plîngi acum, plîngi ; mare scofală ! Ce cap zăpăcit !

— Ei, lăsați-mă doamnă, lăsați-mă, i-am spus ; vorbiți fără să știți ce s-a întîmplat.

— Da ! chiar așa ! fără să știu ! nu știu oare că n-ai nimic ? nu înseamnă că știu destul ? Ce vrea să spuie cu știutul ei ? Întrebați-mă unde o să se ducă acum, de asta mă necăjesc. Eu o spun din prietenie și asta-i tot : căci, dacă aș avea mijloacele ca să te hrănesc, la naiba ! mult ne-am mai sinchisi de domnul de Climal ! Ei ! pe viața mea, ți-aș spune : fetițo, tu n-ai nimic ; află că eu am mai mult decît trebuie ; haide, lasă-l să plece și fii fără grijă, unde este de-ajuns pentru patru, este și pentru cinci ; dar de unde, degeaba ai inimă bună, n-ajungi departe cu ea, nu-i așa ? Timpurile sînt grele, nu se face vînzare, chiriile sînt scumpe, și tot ce poți face este să trăiești și să apuci sfîrșitul anului ; și încă trebuie să tragi mult ca să ajungi pînă acolo.

— Fiți pe pace, i-am răspuns eu cu un oftat, să fiți sigură că voi pleca mîine, cu orice preț ar fi ; nu sînt fără bani și am să vă dau cît doriți pentru cheltuielile pe care le voi face încă la dumneavoastră.

— Ce păcat ! mi-a răspuns ea ; bine, Marianne, dar din ce s-a tras nenorocita asta de ceartă ? Atîta te-am dăscălit, atîta ți-am spus să te porți bine cu acest om !

— Nu-mi mai pomeniți de el, i-am spus, este un nemernic ; voia să plec de la dumneavoastră și să mă duc să locuiesc departe de aici, la un om pe care-l cunoaște și care, după cit se pare, nu face mai mult ca el, și a cărui nevastă trebuia să vie să mă ia mîine dimineată. Așa încît, chiar dacă nu m-aș fi despărțit de el, dacă m-aș fi prefăcut că primesc sentimentele lui, cum spuneți, tot nu mai rămîneam la dumneavoastră, madame Dutour.

— A, a, strigă ea, deci asta avea de gînd ? Să te scoată de la mine ca să te aciuiască pe lîngă cine știe ce secătură ; Doamne, asta-i bună ! Ia te uită la nebunul ăsta bătrîn, la craiul ăsta bătrîn, cu mutra lui de sfînt ; cînd îl vezi, îți vine să-l așezi într-o firidă ; și totuși, mă ducea și pe mine. Dar de ce să te ia să te bage în altă parte ? Aici nu putea să te vadă ? Cine nu-l lăsa ? el era stăpînul ; îmi spusese că are grijă de dumneata, că ceea ce face este o faptă bună. Cu atît mai bine, eu îl credeam pe cuvînt : oare te pui de-a curmezișul cînd e vorba de o faptă bună ? dimpotrivă, ești foarte mulțumit să iei și tu parte la ea ; te apuci să scormonești, să vezi dacă este rea ? Numai Domnul cunoaște conștiința oamenilor, și el cere să gîndești bine despre aproapele tău. De ce se temea ? N-avea decît să vină și să fi făcut ce poftea ; de vreme ce spune că este om de treabă, i-aș fi zis eu că minte ? Dumneata n-ai camera dumitale ? M-aș fi dus eu acolo să aud ce-ți spune ? Oare ce-i trebuie ? Nu înțeleg ce toană l-a apucat ? De ce să-ți schimbe locul ? Ia spune-mi.

— Fiindcă, am urmat eu, nepăsătoare, nu voia ca domnul de Valville, la care am fost dusă și căruia i-am spus unde stau, să vină să mă vadă aici.

— A ! asta este, spuse ea ; da, înțeleg : într-adevăr, nu mă mir, fiindcă acela este nepotul lui, care n-ar fi

înghițit povestea cu binefacerea și care i-ar fi spus : „Ce faceți cu fata asta ?” Dar a fost aici ?

— Nu-i decît o clipă de cînd a plecat, i-am spus, fără să intru în mai multe amănunte. După ce a plecat el, domnul de Climal s-a supărat fiindcă n-am vrut să mă duc mîine unde îmi spunea dînsul și mi-a scos pe nas tot ce am primit de la el ; așa încît, am vrut să-i dau tot înapoi, pînă și boneta pe care o purtam și pe care mi-am scos-o.

— Ce încurcătură ! strigă ea. Nu-i vorbă, ai avut mare ghinion să cazi tocmai lîngă casa acestui domn de Valville. Ei, Doamne ! cum de ți-a alunecat piciorul ? trebuie să iei seama unde calci, Marianne ! Uite ce înseamnă să fii zăpăcită ! Apoi, în al doilea rînd, de ce te-ai apucat să-i spui acestui nepot unde locuiești ? Oare se cade ca o fată să-și dea adresa unui bărbat ? Și nu poți să-ți scriești piciorul fără să spui unde locuiești ? Căci numai din asta ți se trage tot răul acum.

Nu dădeam prea mare atenție la ceea ce-mi spunea și chiar nu-i răspundeam decît ca să fiu îndatoritoare.

— În fine, fetițo, urmă ea, leac pentru asta nu găsesc ; vezi, gîndește-te căci, după cele întimplate, trebuie să iei o hotărîre, și cu cît mai repede, cu atît mai bine. Nu vreau să am scandal la mine în casă ; nici eu, nici Toinon n-avem nevoie de așa ceva. Știu bine că nu este vina dumitale ; dar ce-are a face, totul se-nțelege pe dos în lumea asta, fiecare judecă și nu știe ce spune ; încep birfelile ; ei ! cine este el, și cine este ea ? și unde este și unde nu este ?... Asta nu-i plăcut ; fără să mai vorbim că noi nu-ți sîntem nimic și nici dumneata nu ne ești nimic nouă ; pentru o rudă, pentru cea mai îndepărtată verișoară, mai treacă ; dar dumneata nu ne ești rudă nici de aproape, nici de departe, nici a noastră, nici a nimănui.

— Mă mihniți, doamnă, i-am răspuns repede ; nu v-am spus că voi pleca mîine ? Vreți să plec de azi ? va fi după cum doriți.

— Nu, fetițo, nu, îmi răspunse ea, înțeleg de vorbă, nu sînt o femeie atît de sucită ; dacă ai ști cită milă mi-e de dumneata, fără îndoială că nu te-ai plinge de mine. Nu, vei dormi aci, și ai să iei și masa ; ce-o fi, aia o să mîncăm : de banii dumitale, să n-aud ; și dacă, din întîmplare, se ivește prilejul să-ți fiu de folos prin cunoștințele mele, nu te sfii să mi-o spui. Pe de altă parte, te sfătuiesc un lucru : să te descotorosești de rochia dată de domnul de Climal. Nu se cade s-o mai porți acum cînd vei fi săracă și fără mijloace ; ar fi prea frumoasă pentru dumneata, ca și lenjeria aceasta atît de fină, care n-ar sluji decît ca să se întrebe lumea de unde o ai. Crede-mă, cînd ești drăguță și la vîrsta dumitale, sărăcia și eleganța nu arată frumos împreună ; nu știi ce să crezi. Așa încît, lasă gîteala, după părerea mea ; păstrează numai hainele pe care le-ai avut cînd ai venit aci și vinde-le pe celelalte. Le-aș cumpăra chiar eu dacă vrei, nu că aș face mare caz de ele : dar aveam de gînd să-mi iau ceva de îmbrăcăminte și, ca să-ți fac plăcere, uite, m-aș mulțumi cu rochia dumitale. Sînt puțin mai grasă ca dumneata, dar ești puțin mai înaltă și, cum este largă, am s-o potrivesc eu, am să încerc s-o folosesc ; în ceea ce privește lenjeria, sau ți-o plătesc, sau ți dau alta.

— Nu, doamnă, i-am răspuns eu rece ; nu voi vinde nimic, pentru că am hotărît, și chiar am făgăduit, să predau totul domnului de Climal.

— Lui ? răspunse ea : ești nebună ? I le-aș preda cînd și-ar vedea ceafa, nici lui, nici lui Jean de Vert ¹ : nu i-aș da măcar o fărîmă, nici mică, nici mare. Vrei să rizi ? Oare nu ți-a făcut o pomană ? Și ce-ai dat, este bun dat, știi asta, fetițo ?

Nu s-ar fi oprit aici fără îndoială și s-ar fi silit, deși în zadar, să mă convingă în privința asta, dacă n-ar fi sesit o bătrînă care avea treabă cu dînsa ; și cum a plecat de lingă

¹ Personaj legendar (n. tr.).

mine, m-am urcat în camera noastră ; spun a noastră fiindcă o împărțeam cu Toinon.

N-am să vă mai vorbesc de sentimentele mele față de domnul de Climal ; nu puteam ține la el decît din recunoștință ; nu mai era vrednic de ea, îl uram ; îl priveam ca pe un monstru ; nu-mi părea rău de acest monstru, nu-mi păsa de el. Era bine hotărît că-i voi înapoia darurile, că n-am să-l mai văd niciodată ; asta mi-era deajuns, aproape nici nu mă mai gîndeam la el. Să vedem ce-am făcut în odaia mea.

Veți crede că lucrul la care m-am gîndit întîi a fost situația nenorocită în care rămîneam : nu, această situație nu privea decît viața mea ; iar eu mă gîndeam la ce mă afecta sufletește.

Îmi veți spune că visez făcînd această deosebire ; nicidecum ; viața noastră, ca să zic așa, ne este mai puțin scumpă decît noi înșine, decît patimile noastre. Cînd vezi cîteodată ceea ce se petrece în instinctul nostru în privința asta, s-ar zice că, pentru a fi, nu este nevoie să trăiești ; că trăim numai din întîmplare, dar că de existat existăm în mod firesc. S-ar zice că, atunoi cînd un om se sinucide, de pildă, el nu părăsește viața decît pentru a se salva pe el, decît pentru a se descotorosi de un lucru supărător ; nu de el vrea să scape, ci numai de povara pe care o duce.

Nu lungesc povestirea mea cu această cugetare decît pentru a îndreptăți ceea ce vă spuneam, și anume că mă gîndeam la o chestiune ce mă interesa mai mult decît situația mea, și această chestiune era Valville, cu alte cuvinte treburile inimii mele.

Vă amintiți că acest nepot, cînd a dat peste mine în tovărășia domnului de Climal, mi-a spus : „Foarte frumos domnișoară !” Și pe acest nepot știți că-l iubeam ; vă dați seama cît m-au durut aceste vorbe !

Mai întîi, eram cuminte ; Valville nu mai credea aceasta, și Valville era iubitul meu. Un iubit, doamnă, o ! cît îl urăști în asemenea împrejurare ; dar cît este de

dureros să-l urăști ! Apoi, fără îndoială că n-o să mă mai iubească. A ! nevrednicul ! Da : dar este el chiar atât de vinovat ? Domnul de Climal este un om în vîrstă, un om bogat ; îl vede în genunchi în fața mea ; i-am ascuns faptul că-l cînoșteam, și eu sînt săracă ; cu ce seamănă una ca asta ? ce părere poate să aibă despre mine după așa ceva ? Cu ce-l pot învinui ? Dacă mă iubește, este firesc să mă creadă vinovată, a trebuit să-mi spuie ce mi-a spus ; și este destul de supărător pentru dînsul să fi avut atîta stimă și înclinație pentru o fată pe care este silit s-o disprețuiască. Da, dar în fine, va să zică mă disprețuiește acum, mă învinuiește de tot ce este mai urît, n-a șovăit o clipă să mă osindească, nici n-a așteptat să stea de vorbă cu mine ; și aș putea să-l iert pe un astfel de om ! Voi mai avea încă puterea să-l văd ? ar trebui să fiu prea lașă, să am prea puțin caracter. Să aibă bănuieli, să fie mînios, să-și iasă din fire, foarte bine ; dar dispreț, dar desconsiderație, dar jigniri ! dar să plece, să vadă că-l chem înapoi și să nu se întoarcă, el, care mă iubea, și care, pe cît se vede, nu mă mai iubește ! Ah ! am altceva de făcut decît să mă gîndesc la un om care se înșală atât de rușinos, care mă cunoaște atât de puțin ! Să se întîmple cu el ce o vrea : unchiul a plecat, să-l lăsăm pe nepot ; unul este un nemernic, celălalt crede că eu sînt ; nu-s ei niște oameni foarte supărători ?

Dar, pînă una alta, am de făcut un pachet, mi-am spus, sculîndu-mă de pe fotoliul unde îmi depănașem toate gîndurile pe care vi le-am redat ; cu ce-mi pierd timpul, de vreme ce plec mîine ? Trebuie să trimit boarfele acestea chiar astăzi, precum și banii pe care, mai zilele trecute, mi i-a dat Climal (care bani rămăseseră pe masa unde-i aruncasem, și madame Dutour mi-i băgase, cu de-a sila, înapoi în buzunar).

Așadar, am deschis cufărul pentru ca să scot mai întîi lenjeria de curînd cumpărată. Da, domnule de Valville, da, spuneam în timp ce o scoteam, ai să înveți să mă cunoști,

să gîndeşti despre mine cum se cuvinte ; şi gîndul acesta mă zorea ; încît, fără să-mi dau seama, mai mult lui decît unchiului său îi înapoi-am totul, cu atît mai mult cu cît înapoierea lenjeriei, a rochiei şi a banilor, adăugată unei scrisori pe care o voi scrie, fără îndoială că-i vor deschide ochii lui Valville şi-l vor face să-i pară rău că m-a pierdut.

Mi se păruse că are un suflet mărinimos şi mă bucuram dinainte de durerea pe care i-o va pricinui faptul de a fi jignit o fată atît de vrednică de cinste ca mine ; căci îmi vedeam, nedesluşit, nu ştiu cîte temeieri de a fi respectată.

În primul rînd, aveam nenorocirea mea, care era nemai-întîlnită ; pe lîngă această nenorocire, eram cuminte, ceea ce se putea de minune ! apoi eram tînără, apoi eram frumoasă ; ce vrei mai mult ? Dacă m-aş fi făcut singură astfel pentru ca să înduişez, să-l fac pe un iubit inimos să ofteze pentru că s-a purtat urît cu mine, n-aş fi izbutit mai bine ; şi dacă puteam să-l mîhnesc pe Valville, eram mulţumită ; după care nu mai voiam să aud vorbindu-se de el. Micul meu plan era să nu-l mai văd în viaţa mea ; ceea ce găseam, de asemenea, că este foarte frumos din partea mea, şi foarte mîndru ; căci îl iubeam, şi eram chiar foarte mulţumită că-l iubesc, deoarece el îşi dăduse seama de dragostea mea şi, văzînd că totuşi mă despart de el, ar vedea încă mai bine cu ce suflet a avut de-a face.

Între timp, pachetul se făcea ; şi ceea ce are să vă înveselească e că, în mijlocul acestor gînduri atît de înalte şi atît de pline de curaj, nu uitam, tot trebăluind, să privesc cu luare-aminte această lenjerie pe care o strîngeam şi să-mi spun în sinea mea (dar atît de încet încît de-abia mă auzeam) : totuşi, a fost bine aleasă ; ceea ce însemna : E păcat să te lipseşti de ea.

Mică părere de rău care ştirbea puţin mîndria necazului meu. Dar ce vrei ; m-aş fi gătit cu această lenjerie pe care o dădeam înapoi şi faptele măreţe sînt anevoie de îndeplinit ; oricîtă plăcere ţi-ar pricinui, te-ai lipsi de ele ; ar fi mai plăcut să le laşi cît colo, chiar dacă-i vorba de o

glumă pe socoteala ta ; dar îndeobşte, trebuie să-ţi îndrepti spinarea ca să fii mare : n-ai decît să rămîi cum eşti ca să fii mic. Să revenim.

Nu mai aveam de strîns decît boneta şi cum, intrînd în odaie, o aşezasem pe un scaun lingă uşă, am uitat-o : o fată de vîrsta mea pe cale să-şi piardă gâteliile poate să aibă astfel de scăpări.

Nu mă mai gîndeam decît la rochia mea, care trebuia împachetată şi ea ; vorbesc de cea pe care mi-o dăduse domnul de Climal ; şi cum o aveam pe mine şi, pe cît se pare, şovăiam s-o scot : Nu mai am nimic de pus ? spun-eam ; asta-i tot ? Nu, mai sînt banii ; şi aceşti bani i-am scos fără nici o greutate : nu eram zgîrcită, eram numai uşuratică. Şi iată de ce, numai în privinţa rochiei, eram lipsită de curaj.

Totuşi, la urmă, n-a mai rămas decît ea. Cum să fac ? Hai, înainte de a o scoate pe asta, să începem prin a o da jos pe cealaltă, am adăugat, pesemne tot ca să mai cîştig timp ; şi cealaltă era cea veche, atîrnată de perete.

M-am sculat deci ca să mă duc s-o iau ; şi făcînd acei doi paşi, inima mea atît de mîndră se muie, ochii mei se umeziră, nu ştiu cum, şi am scos un oftat lung — sau pentru mine, sau pentru Valville, sau pentru rochia cea frumoaşă ; nu ştiu pentru care din trei.

Ceea ce e sigur, este că am luat-o din cui pe cea veche, şi că, tot oftînd, m-am lăsat cu tristeţe pe un scaun ca să-mi spun : Cît sînt de nenorocită ! Of, Doamne ! de ce mi-ai luat şi pe tata şi pe mama ?

Poate că nu tocmai asta voiam să spun şi pomeneam despre părinţii mei numai pentru a face motivul mîhnirii mele mai cuviincios ; căci uneori faci pe grozavul faţă de tine însuţi, faci unele lucruri josnice de care nu vrei să ştii şi le ascunzi sub altă denumire ; aşa încît, poate nu plîngeam decît din pricina hainelor mele. În orice caz, după acest scurt monolog care, orice-aş fi făcut, m-ar fi

dezbrăcat pînă la urmă. mi-am aruncat ochii, din întîmplare, pe bonetă. care era lîngă mine.

Poftim ! am spus atunci ; credeam că am pus totul în pachet, și uite-o aici ; nici nu mă gîndesc să scot una din cufăr ca s-o pun, și sînt cu capul gol ; ce necaz cu toate astea ! Apoi, trecînd pe nesimțite de la un gînd la altul, mi-am adus amînte de călugărul meu ; Doamne ! bietul om, mi-am zis, va fi foarte mirat cînd va afla toate-acestea.

Și numaidecît m-am gîndit că ar trebui să mă duc să-l văd ; că nu aveam timp de pierdut ; că asta era de făcut mai întîi, din cauza situației mele ; că aș putea trimite foarte bine pachetul a doua zi. Desigur ! proastă sînt să mă frămînt atîta astăzi pentru boarfele astea urite (spuneam urite ca, singură, să mă cînvîng că nu-mi plăceau) ; e mai bine să le trimit mîine dimineată ; atunci Valville va fi acasă, ceea ce este îndoielnic acum ; să lăsăm pachetul, am să-l isprăvesc mai tîrziu, cînd mă voi întoarce de la călugărul acela ; piciorul aproape că nu mă mai doare ; voi merge încetîșor pînă la minăstirea lui ; veți observa că-mi spusese unde este ultima oară cînd venise pe la mine.

Da ; dar ce bonetă să pun ? Ce bonetă ? ei, aceea pe care o scosesem, și care se afla lîngă mine. Ce nevoie să mă duc să scotocesc în cufăr ca să scot alta, de vreme ce o aveam pe aceasta la îndemînă ?

Și, de altminteri, cum era mult mai bună decît a mea, era chiar foarte potrivit să mă slujesc de ea s-o arăt acelui călugăr care, văzînd-o, și-ar fi dat seama că acela ce mi-a dat-o avusese un gînd ascuns și că nu se poate ca, din milă, să cumperi lucruri atît de frumoase ; căci aveam de gînd să istorisesc toată povestea mea bunului călugăr, care mi se păruse un om într-adevăr de treabă ; or, această bonetă ar fi fost o dovadă grăitoare a celor ce-i voi spune.

Dar rochia pe care o aveam pe mine ? într-adevăr, nu trebuia s-o scot nici pe ea ; e bine s-o vadă, va fi o dovadă încă mai puternică.

Am rămas deci cu ea fără muștrare de cuget ; rațiunea însăși îmi îngăduia acest lucru ; arta ascunsă a micilor mele raționamente mă adusese aici și mi-am recăpătat curajul pînă la noi ordine.

Hai să ne punem boneta : ceea ce am făcut numai decît și am coborît pentru a ieși.

Madame Dutour era jos cu o vecină.

— Unde te duci, Marianne ? mă întrebă.

— La biserică, i-am răspuns, și aproape că nu mințeam ; o biserică sau o minăstire sînt aproape același lucru.

— Foarte bine, fata mea, reluă ea, foarte bine. Încredințează-te sfintei voințe a Domnului. Vorbeam tocmai de dumneata, vecina și cu mine, și-i spuneam că miine voi pune să ți se facă o slujbă.

Și, în timp ce-mi spunea aceste vorbe, vecina, care mă văzuse de două-trei ori și care pînă atunci nu se prea uitase la mine, holba ochii, mă cerceta cu o curiozitate de mahala, a cărei urmare era, din cînd în cînd, că dădea din umeri și spunea : biata fată, ți se face milă cînd te uiți la ea ; nimeni n-ar crede că nu este de familie bună.

Era un fel de a se înduioșa care nu era nici de bun gust și nici interesant ; așa încît nu i-am mulțumit și am părăsit repede pe cele două cumetre.

De la plecarea domnului de Climal și pînă-n clipa cînd am ieșit, la drept vorbind nu mă gîndisem la nimic serios. N-am făcut altceva decît să-l disprețuiesc pe Climal, să mă plîng de Valville, să-l iubesc, să făuresc planuri de dragoste și de mîndrie îndreptate împotriva lui și să-mi pară rău după boarfele mele ; iar despre situația mea, nici vorbă ; nu mă gîndisem la ea, nici nu-i dădusem atenție.

Dar zgomotul străzii a •îndepărtat toate aceste gânduri ușuratece și m-a silit să mă cufund în mine însămi.

Cu cit vedeam mai multă lume și mișcare în acest uluitor oraș care este Parisul, cu atât aflam mai multă singurătate și tăcere pentru mine ; o pădure mi s-ar fi părut mai puțin pustie ; acolo m-aș fi simțit mai puțin singură, mai puțin rătăcită. Din această pădure aș fi putut să scap ; dar cum să ies din pustiul în care mă aflam ? Tot universul era un pustiu pentru mine, de vreme ce nu era nimeni de care să mă simt legată !

Mulțimea acestor oameni care mă înconjurau, care vorbeau între ei, zgomotul pe care-l făceau, acel al trăsurilor, chiar vederea atitor case locuite, toate astea nu slujeau decît să mă mîhnească mai mult.

Nimic din ceea ce văd nu mă privește pe mine, îmi spuneam ; iar peste o clipă : Ce fericiți sînt acești oameni ! fiecare dintre ei își are locul și adăpostul lui. Se va face noapte și nu vor mai fi aici, se vor întoarce acasă ; iar eu nu știu unde să merg, nu sînt așteptată nicăieri, nimeni nu va băga de seamă că lipsesc ; de altfel, nu mai am adăpost decît pentru astăzi ; mîine nu-l voi mai avea.

Totuși mergeam prea departe, deoarece mai aveam ceva bani și, pînă să-mi vină cerul într-ajutor, îmi puteam lua o cameră ; dar cine n-are adăpost decît pentru cîteva zile, poate foarte bine să spună că n-are deloc.

Vă istorisesc aproape tot ce-mi trecea prin minte pe drum.

Totuși, nu plingeam încă, dar asta nu înseamnă că mi-era mai bine ; adunam ce-mi trebuia ca să pot plinge ; sufletul meu lua cunoștință de tot ce-l putea mîhni, se punea la curent cu nenorocirile sale ; și acesta nu este timpul lacrimilor ; nu plingi decît după ce mîhnirea te-a cuprins și aproape niciodată în timp ce te cuprinde ; așa încît aveam să plîng în curînd. Urmați-mă la călugărul meu ; inima mi-e strînsă ; sînt tot atât de gătită ca de dimineață ; dar nu mă gîndesc la asta sau, dacă mă gîn-

desc, nu-mi mai face nici o plăcere. Trecînd, multe persoane se uită la mine : observ aceasta fără să mă fălesc ; citeodată îi aud pe unii spunînd : „Iată o fată frumoasă“ ; și aceste cuvinte mă măgulesc fără să mă bucure : n-am putere să mă las în voia plăcerii pe care mi-o fac.

Citeodată, de asemenea, mă gîndesc la Valville, dar numai pentru a-mi spune că aş fi caraghioasă să mă mai gîndesc la el ; și, într-adevăr, situația mea nu favorizează înclinația pe care o am pentru el.

Bine mi-ar șade mie cu o dragoste în suflet ! Frumos ar arăta, bun loc și-ar fi găsit într-o ființă atît de nenorocită ca mine, care rătăcește necunoscută pe pămînt, unde îi este dată rușinea de a trăi doar pentru a fi obiectul respingerii sau al milei celorlalți !

Ajung, în sfîrșit, într-o stare de deznădejde pe care n-aș ști cum s-o arăt ; întreb de călugăr, sînt condusă într-o sală, unde mi se spune că se află cu încă o persoană ; și această persoană (doamnă, vedeți ce întîmplare !) era domnul de Climal, care roși și păli rînd pe rînd văzîndu-mă, și la care nu m-am uitat mai mult decît dacă nu l-aș fi văzut niciodată.

— A ! dumneavoastră sînteți, domnișoară, îmi spuse călugărul ; poftiți, mă bucur că ați sosit acum ; de dumneavoastră vorbeam ; luați loc aici.

— Nu, părinte, urmă numaidecît domnul de Climal, luîndu-și rămas-bun de la călugăr ; dați-mi voie să plec. După cele întîmplate, n-ar fi potrivit să rămîn : desigur, nu fiindcă aş fi supărat pe domnișoara ; să mă ferească Dumnezeu, o iert din tot sufletul și, departe de a fi rănit de ceea ce a gîndit despre mine, vă jur, părinte, că-i doresc mai mult bine ca oricînd, și că mulțumesc Domnului de înjosirea pe care am îndurat-o în îndeplinirea milosteniei mele către dinsa : dar socot că prevederea și însăși învățămintele religiei nu-mi mai dau voie s-o văd.

Acestea fiind zise, omul meu îl salută pe călugăr și, ceea ce este mai rău, mă salută și pe mine, cu ochii ple-

cați sfios, în timp ce și eu lăsam capul în jos, și era să plece cînd călugărul, oprindu-l de braț, îi spuse :

— Nu, dragă domnule, nu, nu plecați, vă rog din suflet, ascultați-mă. Știu, hotăririle dumneavoastră sînt foarte lăudabile, foarte înălțătoare ; o iertați, îi doriți numai bine, asta-i minunat, dar iată că nu vă mai oferiți să i-l faceți ; o părăsiți, în ciuda nevoii pe care o are de ajutorul dumneavoastră, în ciuda jignirii ce v-a adus-o și care ar face ca acest ajutor să fie atît de vrednic de laudă, în ciuda acestei porniri de milostenie pe care credeți că o mai simțiți pentru ea, și pe care totuși vă abțineți s-o îndepliniți : luați seama, temeți-vă să nu fie stinsă. Spuneți că-i mulțumiți Domnului pentru această mică înjosire pe care v-a hărăzit-o ; ei bine ! vreți să fiți vrednic de această înjosire care într-adevăr e un semn de bunăvoință cerească ? vreți să fiți într-adevăr demn de ea ? aveți și mai multă grijă de această biată fată orfană, care-și va mărturisi greșeala, care de altminteri este tinăra și fără experiență ; i s-o fi spus pesemne că are oarecare farmec și, din înfumurare, din sfială, din virtute chiar, a putut să se înșele în privința dumneavoastră. Nu-i așa, fata mea ? nu-ți dai seama cît ai greșit față de domnul, căruia îi datorezi atîta și care, departe de a te privi altfel decît întru Domnul, n-a vrut, prin dragostea sfîntă ce ți-a arătat-o, prin imboldul său blind și cuvios, decît să te indemne să te ferești de ceea ce ar fi putut să te rătăcească ? Binecuvîntat fie Domnul pentru că te-a adus astăzi aici ! Dumneavoastră v-a adus-o înapoi, dragă domnule, vedeți bine : hai, fata mea, mărturisește-ți greșeala ; căiește-te din tot sufletul și făgăduiește s-o îndrepti prin respect, încredere și recunoștință ; vino mai aproape, adăugă el, fiindcă stăteam departe de domnul de Climal.

— Cum, domnule, am strigat eu, vorbind către prefăcutul de cucernic, eu sînt aceea care a greșit ? cum puteți răbda să mă auziți spunînd-o ? vai ! Domnul le știe pe toate ; să ne facă dreptate ; nu m-am putut înșela, știți

și dumneavoastră prea bine ! După acestea cuvinte, am izbucnit în lacrimi.

Domnul de Climal. așa ipocrit, peînfricat cum era, nu le-a putut îndura. Am văzut stînjeneala zugrăvindu-i-se pe față ; nici n-a fost în stare s-o ascundă ; și, de teamă să n-o observe călugărul și să nu capete vreo bănuială în privința lui, ca un om dibaci ce era, a luat o hotărîre, anume de a părea sincer stînjenit, mărturisind pe față acest lucru.

— Sînt uluit, spuse el cu un aer de jenă rușinată, nu știu ce să răspund ; ce lucru jignitor ! Ah, părinte, ajutați-mă să îndur o astfel de încercare ; povestea se va răspîndi, această biată fată o va spune pretutindeni ; nu mă va cruța. Vai, fata mea, vei fi însă foarte nedreaptă ; dar asta-i voința Domnului. Adio, părinte ; vorbiți cu dînsa, încercați, dacă se poate, să-i scoateți din cap gîndul acesta ; este adevărat că i-am arătat dragoste, dar ea n-a înțeles-o ; îi iubeam sufletul, pe care-l mai iubesc încă și care este vrednic de asta ; da, părinte, domnișoara este plină de virtute, i-am descoperit mii de însușiri ; și v-o încredințez, de vreme ce nu e cu puțință să intervin cu nimic în viața ei.

După aceste cuvinte plecă, și de data aceasta nu-l salută decît pe călugăr, care, răspunzîndu-i la salut părea nehotărit în privința celor ce avea de făcut ; îl petrecu pînă la ieșirea din sală și, întorcîndu-se apoi spre mine, îmi spuse, aproape cu lacrimi în ochi :

— Fata mea, mă necăjești, nu sînt mulțumit de dumneata : nu ești ascultătoare și n-ai recunoștință ; nu te iei decît după căpșorul dumitale ; și iată ce se întîmplă ! Ah, ce om cumsecade ! ce pierdere pentru dumneata ! Ce-mi ceri acum ? E de prisos să te mai îndrepti spre mine, cu totul de prisos ; cu ce te pot ajuta ? Am făcut ce-am putut ; dacă din asta n-ai știut să tragi foloase, nu este vina mea, nici a acestui om de suflet pe care ți l-am găsit și care s-a purtat cu dumneata ca și cînd ai fi fost copilul

lui ; căci mi-a spus totul : haine, rufe, bani, ți-a dat de toate, ți-a plătit o pensiuă, voia s-o plătească mai de parte și avea chiar de gînd să-ți facă o situație, după cîte m-a încredințat ; și pentru că nu găsește nimerit să-l vezi pe nepotul său, care este un tînăr zvăpăiat și destrăbăiat, pentru că vrea să te pună la adăpost de o cunoștință foarte primejdioasă pentru dumneata și pe care doreai s-o păstrezi, îți inchipui, de ciudă, că un om atît de evlavios și atît de virtuos te iubește și este gelos ; nu este asta un lucru straniu, un lucru foarte urît ? El, gelos ! El, să te iubească ! Domnul va pedepsi gîndul acesta, fata mea, fiindcă ți-a venit din răutatea inimii, și Dumnezeu te va pedepsi, ți-o spun.

Pe cînd vorbea, cu plîngeam :

— Ascultați-mă, părinte, am răspuns, plîngînd cu sughițuri, vă rog din suflet, ascultați-mă !

— Bine, și ce-ai să-mi spui ? zise el ; ce treabă ai cu tînărul acela ? de ce să te încapățînezi să-l vezi ? ce purtare ! Totuși, să trecem peste această rătăcire ; dar să împingi supărarea și pica pînă acolo încît să fii nerecunos-cătoare și rea față de un om atît de vrednic de cînte, căruia îi ești atît de îndatorată ? ce-o să te faci cu astfel de cusururi ? Ce nenorocire să ai o astfel de fire ! O, intr-ar devăr, purtarea dumitale mă supără din cale-afară. Privește, ești într-o ținută minunată ; cine-ar zice că n-ai părinți ? și dacă i-ai avea și ar fi bogați, ai fi mai bine dichisită decît ești ? poate nu atît de bine ; și toate le ai de la dînsul, după cit se pare, Doamne ! cită milă imi este de-dumneata ! nu-i un lucru care să nu ți-l fi dat.

— Da, părinte, aveți dreptate, am strigat încă o dată ; dar nu mă osîndiți fără să-mi dați ascultare ; nu-l cunosc pe nepotul lui, nu l-am văzut decît o dată, din întîmplare, și nu mă sinchiesc de el ; nici nu mă gîndesc la asta ; ce legătură pot avea cu dînsul ? Nu sint nebună, și domnul de Climăl vă înșeală ; nu din acest motiv vreau s-o rup cu dînsul, nu vă amăgiți. Vorbiți de hainele mele ;

nu sînt decît prea frumoase : am fost uimită de ele și vă miră și pe dumneavoastră : uitați-vă, părinte, veniți mai aproape, vedeți cit este de fină această lenjerie ; eu cel puțin n-o doream atît de fină : mi-era greu s-o primesc, mai ales din cauza purtării pe care a avut-o față de mine înainte ; dar degeaba i-am spus că n-o vreau, ridea de mine și-mi zicea mereu : „Du-te și te uită într-o oglindă și după aceea vei vedea dacă lenjeria aceasta este prea frumoasă pentru dumneata“. O, în locul meu ce-ai fi gîndit despre vorbele astea, părinte ? Spuneți drept : dacă domnul de Climal este atît de evlavios, atît de plin de virtute, ce nevoie era să ia în seamă obrazul meu ? de e frumos sau urît, ce poate să-i pese ? și cum se face de asemenea că, glumind, în trăsura lui mi-a zis „strengărițo“, adăugîndu-mi la ureche c-ar fi bine să am inima mai primitoare și că mi-ar lăsa-o pe a lui să mă îmbie ? Asta ce înseamnă ? Cînd nu ești decît evlavios, vorbești oare de inima unei fete și i-o lași pe a ta ? îi dai sărutări cum a mai încercat să-mi dea în trăsură ?

— O sărutare, fata mea, urmă călugărul, o sărutare !! ce poate să-ți treacă prin gînd : cum, nu știi că nu trebuie niciodată să spui așa ceva, fiindcă așa ceva nu există ? Cine-ți va putea da crezare ? Lasă, fetițo, te-ai înșelat, n-a fost nimic, este cu neputință : o sărutare ! ce închipuire ! bietul om ! Ești scuturat într-o trăsură, și vreo mișcare i-o fi plecat capul pe al dumatăle : iată tot ce-a putut fi, și în supărarea dumatăle față de el ai crezut că este o sărutare ; cînd urăști pe cineva, vezi toate pe dos în ceea ce-l privește.

— Bine, părinte, dar din ce pricină l-aș fi urît atunci ? i-am răspuns ; nu-l văzusem încă pe nepotul lui, care este, spune el, motivul supărării mele ; nu-l văzusem încă ; și apoi, dacă m-aș fi înșelat asupra acestei sărutări în care nu credeți, domnul de Climal, mai încolo, nu mi-ar fi înțărit gîndul ; n-ar fi început din nou, la madame Dutour, nici nu mi-ar fi mîngîiat și lăudat atîta părul în camera

mea, unde îmi ținea mereu mîna, și în fiecare clipă o ducea la gură, făcîndu-mi complimente care mă rușinau.

— Dar ce-mi tot spui, domnișoară ? Mai încet, îmi zise el cu un aer mai mult uimit decît neîncrezător ; părul pe care-l atîngea, pe care-l lăuda ? Domnul de Climal ! nu mai înțeleg nimic ; la ce s-a gîndit ? E drept că ar fi putut să se lipsească de astfel de purtări ; astea sînt neatenții care nu sînt cuviincioase, trebuie să mărturisesc ; nu se atînge părul unei fete ; nu știa ce face, dar, oricum : este un gest foarte nepotrivit.

— Și, părinte, mîna mea pe care o ducea la gură, am răspuns, este oare tot o neatenție ?

— O, mîna dumitale, urmă el, mîna dumitale, nu știu ce înseamnă : sînt atîția oameni care te iau de mîna cînd îți vorbesc, încît poate că este un obicei pe care-l are și dînsul ; sînt sigur că și mie mi s-a întîmplat de multe ori să fac la fel.

— Foarte bine, părinte, am urmat eu, dar cînd luați mîna unei fete n-o sărutați de nu știu cîte ori ; nu-i spuneți că mîna ei e frumoasă, nu cădeți în genunchi în fața ei vorbindu-i de dragoste !

— Ah, doamne, strigă el, ah, Doamne ! limbuță de șarpe ce ești, taci odată ! ceea ce spui e îngrozitor ; necuratul te împinge, da, necuratul ; pleacă de-aici ; du-te ; nu te mai ascult ; nu mai cred nimic, nici părul, nici mîna, nici vorbele ; toate nu sînt decît minciuni ; lasă-mă ! Ah, mică ființă primejdioasă ! mă înspăimîntă, asta e ; să spună că domnul de Climal, care duce o viață numai de pocăință, care este un om întru totul plecat lui Dumnezeu, a îngenunchiat în fața ei ca să-i spună vorbe de dragoste ! Ah, Doamne, unde-am ajuns !

Acestea le rostea împreunîndu-și mîinile ca un om îngrozit de vorbele mele, și care respingea cît putea un astfel de gînd, de teamă să nu se vadă silit să cerceteze lucrurile.

— Într-adevăr, părinte, i-am răspuns, înecată în lacrimi și peste măsură de supărată de părtinirea lui, vă purtați foarte urît cu mine și este foarte dureros să gădesc numai ocări acolo unde am venit să caut mîngîiere și ajutor. Ați cunoscut-o pe aceea care m-a adus la Paris și care m-a crescut ; singur mi-ați spus că ați prețuit-o mult, că ați fost pătruns de virtutea ei ; dumneavoastră vi s-a spovedit înainte de moarte ; ea nu v-ar fi spus nimic decît potrivit cu conștiința ei, și știți ce v-a spus despre mine ; puteți să vă mai amintiți, căci nu e mult de cînd Domnul mi-a luat-o, și de cînd a murit ea, eu nu cred să fi făcut nimic care să vă fi putut da, despre mine, o părere atît de proastă ca aceea de acum : dimpotrivă, nevinovăția și lipsa mea de experiență, ca și groaza în care m-ați văzut, v-au stirnit mila ; și totuși, vreți ca deodată să mă fi prefăcut într-o nemernică, o ticăloasă, cea mai nevrednică și îngrozitoare fată din lume ! Vreți ca, în durerea și necazurile mele, un bărbat cu care nu m-am aflat decît din întîmplare un ceas, fără să-l mai văd vreodată, să-mi trezească o dragoste atît de pătimașă, încît să-mi pierd orice judecată și conștiință, încît să nu mă sfiesc și chiar să-mi dea în gînd să nascocesc lucruri care te cutremură, să făuresc pentru el niște minciuni groaznice, împotriva unui alt om care m-ar ajuta să trăiesc, ar putea să-mi facă atîta bine și pe care aș avea atît interes să-l păstrez, de n-ar fi un desfrinat care se prefăce că este evlavios, și nu-mi dă nimic decît cu gîndul să facă din mine, în taină, o fată necinstită !

— O, cerule, cită minie ! Ce spune ? Cine a mai auzit așa ceva ? strigă el plecînd capul, dar fără a-mi curma vorba.

Și am mers mai departe :

— Da, părinte, numai de asta îi e aminte : iată de ce mă îmbracă atît de bine ; să vă spună ce-o vrea, cearta noastră nu se îrabe decît de aici. Dacă aș fi primit să plec din locul unde mă aflu și să-l las să mă ducă într-o casă pe

care avea de gînd s-o mobileze splendid, în pensiune la un om de-al lui care este, spune el, un avocat, făcîndu-l să creadă că sînt o rudă venită de la țară : așa stau lucrurile și vedeți ce frumoasă evlavie !

— Hm ! cum ? urmă atunci călugărul oprindu-mă ; un avocat, ai spus ? Este căsătorit ?

— Da, părinte, este, i-am răspuns ; un avocat nu prea avut, unde aş fi învăţat să dansez, să cînt din gură şi la clavecin ; unde aş fi fost ca şi stăpînă prin respectul ce-ar fi pus să mi se arate şi a cărui soţie ar fi venit să mă ia mîine de unde locuiesc ; şi dacă m-aş fi învoit să-l urmez şi n-aş fi refuzat să primesc, nu mai tîrziu decît mîine îmi făcea de asemenea nu ştiu cît venit, cinci sau şase sute de franci mi se pare, printr-un contract, numai pentru început ; dacă nu i-aş fi arătat că toate propunerile sale erau îngrozitoare, nu mi-ar fi reproşat, aşa cum a făcut, nici banii pe care mi i-a dat şi pe care îi voia înapoi, nici această îmbrăcăminte de care mi-e ruşine că o port şi de care nu vreau să mă folosesc, ferească Dumnezeu ! Şi nici n-o să vă spună că l-am ameninţat că voi veni să vă vorbesc despre dragostea lui netrebnică şi de planurile lui ; la care a avut îndrăzneala să-mi răspundă că, chiar dacă aţi şti toate astea, le-aţi privi ca pe nişte nimicuri, ca un fleac ce se poate întîmpla oricui, chiar şi dumneavoastră, oricînd ; şi n-aţi îndrăzni să spuneţi că nu, căci nu există om cumsecade care să nu fie în stare să se îndrăgostească, nici care să se poată împiedica s-o facă : după cum vedeţi, părinte, n-am putut născoci ce vă spun aici.

— Sfinte Mîntuitorule ! spuse el atunci, adînc mişcat. Of, Doamne ! iată o poveste cumplită ; ce trebuie să gîndesc despre ea ? Şi ce sîntem noi, oamenii, milă cerească ? M-ai zdruncinat, fata mea ; acest avocat mă nelinişteşte, mă uimeşte ; nu pot să spun că nu ; căci îl cunosc, l-am văzut cu dînsul (a spus el ca pentru sine) şi această copilă n-a putut să ghicească că domnul de Climal se slu-

jește de el, și că este căsătorit. Este un om cu o înfățișare indoielnică, nu-i așa ? adăugă el.

— Părinte, nu știu, i-am spus. Domnul de Climal mi-a vorbit doar de el, și nu l-am văzut nici pe el, nici pe nevasta lui.

— Cu atît mai bine, urmă el, cu atît mai bine. Da, am înțeles ; urma să mergi la el. Bărbatul este un om care nu mi-a plăcut niciodată ; dar, copila mea, ce lucru ciudat ; dacă ai spus adevărul, în cine să mai am încredere ?

— Dacă l-am spus, părinte ! Dar pentru ce-aș minți ? poate din pricina acestui nepot ? Atunci, trimiteți-mă la o minăstire, ca să nu-l mai văd, nici să-l mai întilnesc vreodată.

— Foarte bine, zise el atunci, foarte bine : asta e frumos, nici că s-ar putea vorbi mai înțelept.

— Apoi, părinte, întrebați-o pe negustoreasa la care domnul de Climal m-a băgat ce gîndește despre el, dacă nu-l privește ca pe un mincinos și ca pe un prefăcut ; întrebați-l pe nepotul său dacă nu l-a prins în genunchi în fața mea, ținîndu-mi mîna pe care o săruta și pe care nu puteam s-o scot dintr-ale lui ; ceea ce l-a scandalizat într-atît pe acest tînăr, încît acum mă socotește o fată destrăbălată ; și, în sfîrșit, părinte, țineți seama de tulburarea care l-a cuprins pe domnul de Climal cînd am intrat aici ; n-ați observat ce cap a făcut ?

— Da, îmi spuse el, da, s-a făcut roșu : ai dreptate, și nu-nțeleg nimic ; este oare cu puțință ? Mă întorc mereu la acest avocat, acesta îmi pare a fi elementul zdrobitor și nici tulburarea lui nu-mi place. Ce mai este și cu contractul acela ? E tare grăbit ! Ce-i cu mobila aceea și cu profesorii aceia de bazaconii ? Cu cine vrea să dansezi ? Frumoasă milostenie care-i învață pe oameni să meargă la bal ! Un om ca domnul de Climal ; Dumnezeu să ne-ajute, dar nu știi ce să spui ; vai ! biata omenire, la cîte-i supusă ! Ce păcătoșenie ! Nu te mai gîndi la toate astea, copila mea ; cred că nu mă înșeli : nu ești în

stare de atita prefăcătorie ; dar să nu mai vorbim de asta ; fii discretă, mila creștinească ți-o poruncește, m-ai înțeles ? Nu destăinui niciodată nimănui această ciudată întâmplare ; să ne ferim să desfătăm lumea dînd în vileag o faptă rușinoasă ; s-ar bucura și și-ar lua dreptul de a-și bate joc de adevărații slujitori ai Domnului. Silește-te chiar să crezi că n-ai văzut bine, că n-ai auzit bine ; aceasta va fi o stare de spirit, o nevinovăție a minții plăcută Domnului și-ți va atrage binecuvîntarea lui. Du-te, copila mea, întoarce-te acasă și nu fi îndurerată (îmi spune asta din cauza lacrimilor pe care le vărsam mai cu foc decît pînă atunci, pentru că mă compătimea). Nu înceta să fii cuminte și Providența va avea grijă de dumneata ; am treabă, trebuie să te las ; dar dă-mi adresa acelei negustorese unde locuiești.

— Vai, părinte, i-am răspuns, după ce i-am spus-o, nu mai am de stat la dînsa decît pînă diseară ; de mîine nu i se va mai plăti pensiune pentru mine, astfel încît sînt silită să plec de la dînsa ; ea se așteaptă s-o fac ; dacă mă părăsiți, părinte, nu voi mai ști după asta unde să-mi caut adăpost ; nu vă am decît pe dumneavoastră, sînteți singura mea scăpare.

— Eu ! biată copilă ! Doamne, ce nenorocire ! un biet călugăr ca mine nu poate face nimic ; dar Domnul poate totul : vom vedea, fata mea, vom vedea ; am să mă gîndesc. Domnul îmi cunoaște rivna ; poate că-mi va trezi gîndul cel bun, totul atîrnă de el ; dinspre partea mea, îl voi ruga, roagă-te și dumneata, domnișoară. Spune-i : „Doamne, în tine mi-e nădejdea“. Să nu uiți ! și eu voi fi negreșit mîine dimineață la ora nouă la dumneata ; să nu ieși mai înainte. Ei, dar e tirziu, am treabă ; adio, fii liniștită ; e lung drumul de aici pînă la dumneata ; cerul să te călăuzească. Pe mîine.

L-am salutat fără să fiu în stare să scot o vorbă și am plecat cel puțin tot atît de mîhnită cît fusesem cînd am venit la el ; mîngîierile sfinte și evlavioase pe care le ros-

tise îmi arătau situația mea încă mai înspăimântătoare decît mi se păruse ; pentru că nu eram destul de credincioasă, și fiindcă un suflet de optsprezece ani crede că totul este pierdut, fără nădejde, cînd îi spui, într-o astfel de împrejurare, că nu-i mai rămîne nimic altceva decît Dumnezeu : este un gînd adînc și serios, care-i sperie încrederea ; la această vîrstă nu te încrezi decît în ce vezi, nu vrei să știi decît de cele pămîntești.

Oarecare îmbulzeală pe stradă mă opri în poarta unei mînăstiri de fete ; am văzut-o pe aceea a bisericii deschisă și, jumătate dintr-un simțămînt de evlavie care mi-a venit în clipa aceea, jumătate cu gîndul de a mă duce să oftez în voie și să-mi ascund lacrimile care așteptau asupra mea privirile trecătorilor, am intrat în acea biserică, unde nu era nimeni și unde m-am lăsat în genunchi într-un confesional ¹.

Acolo m-am lăsat pradă durerii mele, nu mi-am înăbușit nici vaietele, nici suspinele ; spun vaietele pentru că mă plingeam, pentru că rosteam cuvinte și spuneam : De ce m-am născut, nenorocită ce sînt ? Ce fac pe pămînt ? Doamne care m-ai adus pe lume, ajută-mă. Și alte lucruri de felul acesta.

Eram în culmea suspinelor și strigătelor mele, cel puțin așa cred, cînd o doamnă, pe care n-am văzut-o întrînd, și pe care am zărit-o doar cînd a ieșit, intră în biserică.

Am aflat mai apoi că venea de la țară ; că pusese să oprească trăsura în poarta mînăstirii, unde era foarte cunoscută și unde cîteva dintre prietenele ei o rugaseră să predea, în trecere, o scrisoare stareței ; și, pe cînd cineva se dusesse s-o vestească pe stareță să vină în vorbitor, intrase în biserică, a cărei poartă o găsise deschisă, ca și mine.

¹ În bisericile catolice un fel de gheretă unde stă preotul și ascultă dinăuntru spovedania, fără să-l vadă pe credincios.

Cum a intrat, suspinele mele au izbit-o ; a auzit tot ce spuneam și m-a văzut în starea celei mai mîhnite ființe din lume.

Ședeam jos, cu capul plecat, lăsîndu-mi brațele să atîrne în voia lor, atît de adîncită în gînduri, încît uitam în ce loc mă aflui.

Știți că eram bine îmbrăcată ; și, deși nu mi-a văzut chipul, peste un obraz tînăr și frumos plutește un nu știu ce sprinten și ușor, care i-a îngăduit să-mi ghicească vîrsta. Durerea mea, care i s-a părut cumplită, a mișcat-o ; tinerețea, ținuta mea frumoasă, poate și îmbrăcămintea mea, au înduișat-o ; dacă vorbesc de îmbrăcăminte este fiindcă asta nu strică nimic.

În aceste împrejurări este bine să placi oarecum ochilor, ei vorbesc inimii în favoarea ta. De ești nenorocit și prost îmbrăcat, sau treci nevăzut de cele mai bune inimi din lume, sau ele nu-ți arată decît un interes foarte scăzut ; îți lipsește farmecul care să le cîștige vanitatea, și nimic nu ne ajută atîta să fim mîrinimoși față de oameni, nimic nu ne face să gustăm într-atît cinstea și plăcerea de a fi astfel, decît atunci cînd le găsim un aer distins.

Doamna de care vorbesc s-a uitat mult la mine, și chiar ar fi așteptat să întorc capul ca să mă vadă, dacă n-ar fi venit cineva s-o vestească că stareța o așteaptă în vorbitorul ei.

La zgomotul pe care l-a făcut plecînd, mi-am venit în fire ; și fiindcă am auzit pași, am vrut să văd cine e ; ea se aștepta la asta și ochii noștri s-au întîlnit.

Văzînd-o, am roșit pentru că am fost descoperită tînguindu-mă ; și, cu toată mica stînjeneală pricinuită de faptul acesta, am băgat totuși de seamă că era mulțumită de înfățișarea pe care i-o arătam și că era mișcată de durerea mea. Toate astea erau cuprinse în privirea ei ; așa încît a mea, dacă i-a spus ceea ce simțeam, trebuie că i s-a părut tot atît de recunoscătoare pe cît de sfioasă ; căci sufletele își răspund.

Se uita la mine în timp ce se depărta ; am plecat ochii pe nesimțite și dînsa ieși.

Am mai zăbovit cel puțin zece minute în biserică, atît ca să-mi usuc lacrimile, cît și ca să mă gîndesc la ce aveam să fac a doua zi, dacă demersurile călugărului meu n-ar izbuti. „Cît jinduiesc după soarta sfintelor femei care se află în această mînăstire ! îmi spuneam ; cit sînt de ferice !“

Gîndul acesta mă stăpînea, cînd o maică portăreasă veni să-mi spună cuviincios :

— Domnișoară, biserica se închide.

— Voi ieși îndată, doamnă, i-am răspuns, neîndrăznind să mă uit la dînsa decît dintr-o parte, de teamă să nu bage de seamă că plîsesem ; am uitat să iau seama la glasul cu care răspundeam, și acest glas m-a trădat. L-a simțit atît de tînguitor și atît de mîhnit, mă văzu de altminteri atît de tînără, atît de frumos gătită, atît de frumoasă cu însămi, după cîte mi-a istorisit mai tîrziu, încît nu se putu abține să-mi spună :

— Vai ! dragă domnișoară, dar ce aveți ? Dumnezeuule ! ce jale ! aveți vreo supărare ? e tare păcat. Poate că vreți să vorbiți cu vreuna din doamnele noastre ? cu care, domnișoară ?

N-am răspuns nimic la vorbele acestea, dar ochii mei se umeziră din nou. Noi, fetele sau femeile, plingem adesea îndată ce ni se spune : „ați plîns“ ; este o copilărie și ca un fel de răsfaț al nostru împotriva cărora aproape că nu ne putem apăra.

— Ei, dar domnișoară, spuneți-mi despre ce este vorba ; spuneți, adăugă maica portăreasă stăruind, să mă duc să înștiințez pe vreuna din maicile noastre ?

Eu chibzuiam asupra celor ce-mi spunea mereu : poate Domnul îngăduie ca ea să mă facă să gîndesc așa, îmi spuneam, înduioșată de blîndețea cu care mă îmbia ; și numai-decît i-am răspuns :

— Da, doamnă, aş dori foarte mult să vorbesc cu doamna stareţă, dacă are timp.

— Atunci, frumoasă domnişoară, veniţi. urmă ea, veniţi cu mine, am să vă duc la vorbitor, unde va veni şi dînsa peste o clipă. Să mergem.

Am urmat-o deci ; am urcat o mică scară, ea deschise o uşă şi primul lucru care m-a izbit a fost doamna de care v-am vorbit, pe care n-o zărisem decît pe cînd ieşea din biserică şi care, ieşind, se uitase la mine într-un fel atît de binevoitor.

S-a arătat din nou bucuroasă să mă vadă şi se sculă cu un aer mîngîietor, ca să-mi facă loc.

Era împreună cu stareşa mînăstirii şi v-am spus ce prilejuise vizita ei.

— Doamnă, spuse maica portăreasă călugăriţei, voiam tocmai să vă înştiinţez : domnişoara întreabă de dumneavoastră.

Această stareţă era o persoană scundă, bondoacă şi albă, cu guşă şi cu un obraz proaspăt şi odihnit. Astfel de înfăţişare nu se întîlneşte în viaţa lumească ; este o plinătate a trupului cu totul deosebită de a altora, o plinătate care s-a alcătuit mai în voie şi mai cu regulă, adică în care intră mai multă măiestrie, mai multă iscusinţă, mai multă dragoste de sine decît în a noastră.

De obicei, firea sau cantitatea de hrană, trîndăvia şi nepăsarea ne-o dobîndesc pe a noastră ; şi fără nici o osteneală ; dar cea de care vorbesc, îţi dai seama că trebuie, pentru a o fi dobîndit, să-ţi fi făcut din aceasta o sfinţă îndatorire ; ea nu poate să fie decît opera unei bunăvoinţe plină de grijă, de dragoste şi de evlavie faţă de binele şi de mulţumirea trupului tău ; ea nu este numai o dovadă că îţi place viaţa, şi viaţa sănătoasă, ci că îţi place ca ea să fie liniştită, trîndavă şi lăcomă ; şi că, bucurîndu-te de plăcerea de a fi sănătos, îţi îngădui totuşi tot atîtea plăceri şi hatîruri ca şi cînd te-ai întrema mereu după o boală.

Aşa încît această trupeşie bisericească nu are aceeaşi înfăţişare ca a noastră, care pare mai lumească ; ea nu îngrasă atîta obrazul, cît îl face solemn şi cuviincios ; încît dă feţei nu un aer vesel, ci liniştit şi mulţumit.

De altminteri, cînd te uiţi la aceste femei de ispravă, găseşti că arată binevoitoare, şi totuşi în sufletul lor sînt nepăsătoare. Numai chipul, nu şi sufletul, li se înduioşează faţă de tine ; sînt nişte obraji frumoşi, care par simţitori şi n-au decît o înţelegere şi o bunătate de suprafaţă. Dar să lăsăm asta, nu vorbesc aici decît de ceea ce se vede şi nu spun nimic de celelalte. Să ne întoarcem la stareţa ; cîndva îi voi face poate portretul.

— Domnişoară, sînt sluga dumneavoastră, îmi spuse ea, plecîndu-se ca să mă salute ; pot să ştiu cu cine am cîntea să stau de vorbă ?

— Cîntea toată este pentru mine, i-am răspuns eu ; mai mult ruşinată decît sfioasă, şi dacă v-aş spune cine sînt nu v-aş fi mai cunoscută, doamnă.

— Sînteţi, dacă nu mă înşel, domnişoara pe care am văzut-o în biserică, unde am intrat o clipă, spuse atunci doamna de care a fost vorba, cu un zîmbet duios ; mi s-a părut chiar că plîngeaţi, ceea ce m-a mîhnit.

— Vă mulţumesc pentru bunăvoinţa dumneavoastră, doamnă, am urmat eu cu o voce scăzută şi sfioasă ; apoi n-am mai spus nimic. Nu ştiam cum să încep ; primirea stareţei, aşa prietenoasă cum a fost, mă descumpăni ; nu mai nădăjduiam nimic de la dînsa, fără să pot spune de ce ; acesta era felul în care mă izbi primirea ei, şi asta se datora acelor impresii de suprafaţă de care am vorbit şi pe care nu le desluşeam atunci. O să mă compătimească, dar n-o să-mi vină în ajutor, îmi spuneam ; nu-i nimic de făcut.

Dar doamnele, care se sculaseră, şedeau în picioare, ceea ce mă făcu să roşesc, pentru că îmbrăcămintea mea le înşela şi nu mi se cuveneau atîtea fasoane.

— Doriţi să rămînem singure ? îmi spuse stareţa.

— Cum vreți, doamnă, i-am răspuns ; dar mi-ar pare rău ca, din pricina mea, doamna să plece și să vă stînjesc ; pot să viu altădată.

Spuneam aceasta cu gîndul de a scăpa de încurcătura în care intrasem și de a nu mă mai întoarce.

— Nu, domnișoară, nu, îmi spuse doamna luîndu-mă de mină ca să mă apropii : veți rămîne, vă rog ; vizita mea s-a sfîrșit, tocmai plecăm ; încît vă las singure ; aveți o supărare, am băgat de seamă ; sînteți vrednică să i se dea atenție și dacă ați pleca nu mi-aș ierta-o.

— Da, doamnă, i-am spus pătrunsă de aceste vorbe și plîngînd, este adevărat că am o supărare ; chiar foarte mare, nimeni nu are atîta motiv de supărare ca mine ; nimeni nu este atît de compătimit, nici atît de vrednic de milă ca mine ; și-mi arătați un suflet atît de mărinimos, încît nu mă voi sfii să vorbesc față de dumneavoastră, doamnă : nu trebuie să plecați, nu mă veți stingheri ; dimpotrivă, este o fericire pentru mine că sînteți aici ; mă veți ajuta să capăt de la doamna stareță hatîrul pe care i-l cer în genunchi (și într-adevăr, m-am lăsat în genunchi) și care este să binevoiască să mă primească la dînsa.

— Ei, drăguța mea, cît sînt de mișcată ! îmi răspunse stareța întinzîndu-mi brațele din locul unde era, în timp ce doamna mă ridica prietenos ; cît sînt de mîndră că ați ales minăstirea mea ! Într-adevăr, cînd v-am văzut, am avut ca o presimțire că asta vă aduce ; m-a izbit modestia dumneavoastră : Nu cumva aceea care vine spre mine este sortită harului dumnezeiesc ? m-am gîndit : căci, fără îndoială, chemarea vă e scrisă pe față ; nu-i așa, doamnă, nu găsiți, ca și mine, ceea ce vă spun ? Ce frumoasă e ! ce cuminte pare să fie ! Ah, fata mea, cît sînt de încîntată ! cîtă bucurie îmi faci ! Vino, îngerașule, vino ; pun ră-mășag că este singură la părinți, și că vor s-o mărite cu de-a sila ; dar spune-mi, inimioara mea, dorești să intri numaidecît ? Trebuie totuși să-i vestim pe părinții dumitale, nu-i așa ? La cine să trimit ?

— Din păcate, maică, i-am răspuns, nu pot să vă nămesec pe nimeni. Tulburarea și lacrimile mele m-au oprit aici.

— Ei bine, îmi spuse ea, despre ce este vorba ?

— Nu, pe nimeni, am urmat eu ; nimic din ceea ce credeți, maică ; nu am mîngîierea de a avea părinți ; cel puțin pe cei ce-i am nu i-am cunoscut niciodată.

— Isuse Christoase, domnișoară ! urmă ea cu o răceală abia simțită și ursuză ; iată un lucru foarte supărător, să n-ai părinți ! Ei, dar cum se poate una ca asta ? cine-ți poartă de grijă ? căci pesemne n-ai nici avere ? Ce s-a întîmplat cu tatăl și cu mama dumitale ?

— N-aveam decît doi ani, i-am spus, cînd au fost uciși de niște tîlhari, care au oprit o diligentă unde se aflau împreună cu mine ; slugile lor au pierit și ele atunci ; numai pe mine m-au lăsat în viață și am fost dusă la un paroh de țară, care nu mai trăiește, și a cărui soră, o ade-vărată sfîntă, m-a crescut cu o dragoste nespusă ; dar, din păcate, a murit cu cîteva zile în urmă la Paris, unde venise atît pentru o moștenire a unei rude, moștenire pe care însă n-a căpătat-o din cauza datoriilor răposatului ; venise și pentru a cerceta dacă n-ar fi vreun mijloc să mi se găsească vreo meserie potrivită. Prin moartea ei am pierdut totul ; numai ea mă iubea pe lume și nu mai pot nădăjdui dragoste de la nimeni ; nu-mi mai rămîne decît mila altora, dar nu-mi pare rău decît de dînsa și de inima ei bună, și nu de ajutorul pe care mi-l dădea ; i-aș răscum-păra viața cu a mea : a murit într-un han unde locuiam ; am rămas acolo singură și mi s-a luat o parte din puținii bani pe care mi i-a lăsat. Un călugăr, duhovnicul ei, m-a scos de acolo și m-a încredințat, acum cîteva zile, unui bărbat al cărui nume nu vreau să-l spun, îl credea om cumsecade și milostiv și ne-a înșelat pe amîndoi ; nu era nimic din toate acestea. Totuși, a început prin a mă duce la madame Dutour, o negustoreasă de lenjerie ; dar, cum m-am aflat acolo, și-a dezvăluit intențiile mîrșave prin

niște bani pe care m-a silit să-i primesc și prin daruri despre care mi-am închipuit eu că nu sînt cuviincioase, ca și prin unele purtări care nu vedeau nimic bun ; de vreme ce la urmă nu i-a fost rușine, la vîrsta lui, să-mi spună, apucîndu-mi mîinile, că este iubitul meu, că înțelega să-i fiu ibovnică și că a hotărît să mă ducă într-o casă dintr-un cartier depărtat, unde va putea să mă iubească nestîngherit, fără ca nimeni să știe ; mi-a făgăduit un venit, tot felul de profesori și minunății ; la care i-am răspuns că mi-e scîrbă de el, fiind atît de prefăcut și de mișav. Ei, domnule, i-am spus, n-aveți credință ? Ce gînd ticălos ! Dar toate le-am spus degeaba : acest om rău, în loc să se căiască și să-și vină în fire, s-a înfuriat pe mine, m-a făcu nerecunoscătoare, mică stricată pe care va ști s-o pedepsească dacă ar spune ceva, mi-a scos pe nas banii lui, niște lenjerie pe care mi-o cumpărase, și această rochie pe care o port și pe care am s-o pun deseară în pachetul ce l-am și făcut cu celelalte lucruri, pentru ca să-i trimit totul înapoi, îndată ce mă voi întoarce la madame Dutour, care și ea mi-a spus să plec miine dimineață, fiindcă nu este plătită decît pînă astăzi ; așa încît nu mai știu unde să mă duc dacă părintele Saint Vincent, la care am fost chiar acum pentru a-i istorisi totul, și care mă dusesese cu gînd bun la acest om îngrozitor, nu găsește miine să mă bage unde-o fi, după cum mi-a făgăduit că va încerca.

Ieșind de la el, am trecut pe-aci și am intrat în biserica dumneavoastră, fiindcă plingeam pe drum și lumea se uita la mine. Apoi Dumnezeu mi-a dat gîndul să mă arunc la picioarele dumneavoastră, maică, și să vă rog din suflet să mă ajutați.

Aici s-a isprăvit mica mea povestire sau mica mea cuvîntare, în care n-am pus altă măiestrie decît durerea mea ; și pesemne a făcut impresie asupra doamnei aceleia. Am văzut că-și ștergea ochii ; totuși atunci n-a spus nimic și a lăsat să-mi răspundă starea, care făcuse povestirii

mele cîntea cîtorva gesturi ale mîinii, a cîtorva mișcări ale feței, pe care bunăcuviința i le cerea neapărat ; dar nu mi s-a părut ca inima ei să fi dat vreun semn de viață.

— Desigur, situația dumitale este foarte tristă, domnișoară (căci n-a mai fost vorba de *drăguța mea*, nici de *îngerășule*, toate aceste drăgălășenii au fost abandonate) ; dar totul nu este pierdut ; trebuie să vedem ce va face pentru dumneata acest călugăr pe care-l numești părintele Saint Vincent, urmă dînsa cu un aer de milă cumpănită. Nu spuneai că a luat asupra lui grija să-ți găsească un loc ? lui îi este mult mai ușor să te ajute decît mie, care nu ies deloc și n-aș putea să fac nimic. Nu vedem, nu cunoaștem aproape pe nimeni ; și, în afară de doamna și de cîteva alte doamne, care au bunătața să țină puțin la noi, stăm săptămîni întregi fără să primim o vizită ; de altminteri, mînăstirea noastră nu este bogată, trăim numai de pe urma internelor¹ noastre, al căror număr a scăzut simțitor de cîtva timp. Așa încît sîntem pline de datorii și într-o situație atît de proastă ! Am avut, acum cîteva zile, durerea de a respinge o fată, un element foarte bun, care dorea să intre ca soră la mînăstire, pentru că nu mai putem primi din acestea, oricîtă nevoie am avea ; deoarece ele, aducîndu-ne puțin, ne-ar fi o povară. Așa încît, din toate părțile, vezi bine cît sîntem de neputincioase ; lucru de care sînt într-adevăr mîhnită ; căci îmi pare rău de dumneata, biata mea copilă (biată ! ce deosebire de stil ! înainte îmi spusese : *drăguță*), îmi pare rău, dar de ce n-ai vorbit cu preotul parohiei dumitale ? Comunitatea noastră nu te poate ajuta decît cu rugăciunile ei, ea nu e în stare să te primească ; și tot ce pot face este să te încredințez mîlei doamnelor noastre interne ; voi face o colectă pentru dumneata și-ți voi da mîine ce ți-am adunat (o colectă pentru un *înger*, frumos lucru de propus !).

— Nu, maică, nu, am răspuns pe un ton rece și hotărît. N-am cheltuit încă nimic din mica sumă pe care mi-a

¹ Fete de familie bună crescute la mînăstire (n. tr.).

lăsat-o prietena mea și n-am venit să vă cer pomană. Cred că dacă ai caracter, nu trebuie să ajungi la asta decît pentru a nu muri, voi aștepta pînă voi ajunge la această ultimă treaptă, vă mulțumesc.

— Iar eu nu voi răbda ca o fată care pare de o obîrșie atît de bună să ajungă vreodată acolo, spuse în clipa aceea doamna, care, pînă atunci, păstrase tăcerea. Nu te lăsa doborîtă, domnișoară ; te mai poți bizui pe o prietenă în lumea asta ; vreau să te mîngîi de pierderea aceleia după care-ți pare rău, și nu va atîrna de mine ca să nu-ți fiu tot atît de dragă pe cît ți-a fost dînsa. Maică, adăugă ea îndreptîndu-se către călugăriță, voi plăti pensiunea domnișoarei ; puteți s-o luați la dumneavoastră. Totuși, cum este cu totul necunoscută și fiindcă este drept să știți pe cine primiți, n-avem decît, pentru ca să curmăm orice îndoială în privința asta, și chiar pentru ca să nu se vorbească pe seama înclinației pe care o am pentru domnișoara, n-avem decît, spun, să trimitem chiar acum pe maica portăreasă la această madame Dutour, la care cum-păr și eu, și a cărei mărturie, fără îndoială bună, va îndreptăți purtarea mea și a dumneavoastră.

Am înțeles de la bun început că ea însăși ar fi vrut să cunoască mai bine persoana și să știe cu cine are de-a face ; dar băgați de seamă, vă rog, ce ocol cuviincios făcea în scopul acesta și cu cîtă dibăcie îmi ascundea nesiguranța cît se poate de îndreptățită, pe care ar fi putut s-o aibă în privința spuselor mele.

Astfel de semne de bunătate sînt de neplătite. Din toate îndatoririle pe care le poți avea față de un suflet frumos această grijă duioasă, această curtenie tainică a sentimentelor este cea mai mișcătoare. Și spun tainică pentru că sufletul care o are față de tine nu ți-o dezvăluie, nu vrea să-ți împovăreze recunoștința cu ea ; crede că numai el o știe ; o face nevăzută ; îi ascunde vrednicia, și asta este fermecător.

În ce mă privea eu mi-am dat seama ; oamenii care au ei înșiși un suflet cît de cît nobil se pricep la atenției de felul acesta și observă fără îndoială ceea ce se face pentru ei.

M-am aruncat cu avînt, deși cu respect, pe mîna acesteia doamne, am sărutat-o îndelung și am stropit-o cu lacrimile cele mai duioase și cele mai minunate pe care le vărsasem vreodată ; pentru că sufletul nostru este mîndru și tot ce are un aer de respect față de mîndria lui, îl mișcă și-l încîntă ; așa încît nîcînd trufia noastră n-a fost nerecunoscătoare.

— Doamnă, i-am spus, îmi dați voie să-i trimit două vorbe lui madame Dutour prin maica portăreasă ? am să vă arăt scrisoarea mea ; mă gîndesc că, deoarece știe împrejurările în care mă aflu, s-ar putea teme de ceva neașteptat și nu va vorbi în voie.

— Desigur, domnișoară, îmi răspunse dînsa, ai dreptate, scrie-i. Maică, puteți să ne dați o pană și cerneală ?

— Cu plăcere, spuse stareța cu totul îmbunătățită, și ne dete tot ce trebuia pentru scrisoare ; a fost scurtă. Iată cam cum suna :

„Persoana care vă va aduce această scrisoare, doamnă, nu vine la dumneavoastră decît pentru a se informa despre mine ; veți avea bunătatea să-i spuneți fără ocol și în deplin adevăr tot ce știți despre mine, atît în ceea ce privește purtările mele și firea mea, cît și ceea ce este în legătură cu povestea mea și cu felul în care am fost adusă la dumneavoastră. Nu v-aș fi recunoscătoare dacă ați înșela lumea de hatîrul meu ; așa încît nu vă sfiiți să vorbiți după conștiința dumneavoastră, fără să vă sinchișiți de ceea ce îmi va fi folositor sau nu. Rămîn, doamnă...”,
și Marianne jos, drept orice semnătură.

Apoi am înmînat acel răvaș viitoarei mele binefăcătoare, care după ce l-a citit rîzînd și într-un fel care parcă

spunea : „N-am nevoie de asta..., îl dete printre zăbrele¹ stareței, și-i spuse :

— Poftim, maică, cred că veți fi de părerea mea, și anume că cine scrie astfel, nu se teme de nimic.

— Minunat, urmă călugărița după ce citi, minunat ! nici că se poate mai bine ; și pe loc, pe cînd scriam adresa, ea sună ca să vină maica portăreasă.

Aceasta sosi și o salută cu mult respect pe doamnă, care-i spuse :

— A ! bine că mi-am adus aminte, am văzut-o pe sora dumitale la țară ; sînt foarte mulțumiți de ea, unde-am băgat-o, și trebuie să-ți spun ceva în legătură cu dînsa, adăugă, trăgînd-o la o parte o clipă ca să-i vorbească. Am mai presupus că eu eram acea soră despre care-și vorbeau și că-i dădea unele porunci care mă priveau ; și două-trei cuvinte ca : da, doamnă, lăsați pe mine, rostite cu voce tare de către maica portăreasă, în timp ce se uita lung la mine, mi-au arătat că așa era.

În orice caz, fata aceea luă scrisoarea, plecă și se întoarse peste mai puțin de o jumătate de oră. Trec peste ce s-a vorbit între doamna, stareța și mine în acest răstimp ; iat-o pe maică înapoi ; dar uit o împrejurare, anume că, înainte ca ea să revină în vorbitor, o altă slujitoare a casei veni s-o vestească pe doamna că cineva dorește să-i spună ceva în vorbitorul alăturat. Ea se duse acolo și nu zăbovi decît cinci-șase minute ; cum s-a întors, am văzut-o venind pe portăreasă, care, după cîte se vedea, de-abia se despărțise de ea, și cu o veselie ce vestea a bine, începînd cu o pornire de prietenie față de mine, îmi vorbi mie întîi :

— Ah, sfîntă Maică a Domnului ; cît bine am auzit spunîndu-se de dumneata, domnișoară ! lasă, aș fi ghicit și singură, arăți într-adevăr a ceea ce ești. Doamnă, nici n-ați crede tot ce mi s-a spus despre dînsa ; vedeți dumneavoastră, este cuminte, virtuoaasă, plină de înțelepciune,

¹ În mînăstiri maicile erau despărțite de vizitatori printr-un grilaj (n. tr.).

cu un suflet bun, bine crescută, cumsecade, în fine cea mai bună fată din lume. E o comoară, afară numai că este atît de nenorocită, încît am şi plîns, buna madame Dutour şi cu mine ; n-are nici tată, nici mamă, nu se ştie cine este ; ăsta-i tot cusurul ei ; şi, de n-ar fi fost frica de Dumnezeu, n-ar sta mai rău din pricina asta, biata fată ! ca dovadă, un bogătaş pe care l-a respins pentru motive întemeiate, urîciosul de el ! Am să vă istorisesc asta altădată, acum vă spun numai ce-i mai de seamă. De altminteri, doamnă, am făcut cum mi-aţi poruncit ; n-am spus negustoresei cine sînteţi ; ea nu ştie cine se interesează.

Doamna se îmbujoră la această nesocotinţă a portăresei, care-mi destăinuia că de mine vorbiseră deoparte ; şi această îmbujorare fu încă o faptă bună de care i-am ţinut seama.

— Foarte bine, draga mea ; acum ajunge, îi spuse ea. Şi dumneata, domnişoară, ai vrea să intri aici de astăzi ? Ai de luat unele lucruri de la negustoreasă, şi trebuie să mergi acolo întîi ?

— Da, doamnă, i-am răspuns, şi am să fiu înapoi peste o jumătate de oră, dacă-mi daţi voie să plec.

— Desigur, domnişoară, du-te, urmă ea, te aştept.

Am plecat deci ; mînăstirea nu era departe de madame Dutour şi am ajuns repede, cu toată rămăşiţa de durere pe care o mai simţeam la picior.

Lenjereasa stătea de vorbă în uşă cu o vecină ; am intrat. i-am mulţumit, am îmbrăţişat-o din toată inima ; i se cuvenea aceasta.

— Ei, Marianne ! Mulţumesc lui Dumnezeu, ţi-ai găsit oare norocul ? Bine în sus, bine în jos. Cine este această doamnă care a trimis la mine ?

Am scurtat vorba.

— Sînt foarte grăbită, i-am spus, mă duc să mă dezbrac şi să pun această rochie într-un pachet început sus la mine ; trebuie să-l isprăvesc şi poate veţi avea

bunăvoința să-l trimitеți chiar astăzi la nepotul domnului de Climal.

— Da, urmă ea, la domnul de Valville, îl cunosc, este clientul meu.

— Chiar la el, mi-ați reamintit numele lui. Și pe cînd îi răspundeam, și urcam scara care ducea la cameră.

Cum m-am văzut acolo, hai, hai, repede, repede, am scos rochia pe care o purtam ; o iau pe cea veche, o pun pe cealaltă în pachet și iată-l gata ! Pe masă era o călimară mică și cîteva coli de hîrtie ; iau una și iată ce am așternut pentru Valville :

„Domnule, nu-l cunosc pe domnul de Climal, unchiul dumneavoastră, decît de vreo cinci, șase zile și nu știu unde locuiește, nici unde să-i trimit această îmbrăcăminte care este a lui și pe care vă rog să i-o predați. Mi-a spus că-mi dă toate acestea de milă, fiindcă sînt săracă ; și nu le-am luat decît sub cuvîntul acesta ; dar fiindcă nu mi-a spus adevărul și m-a înșelat, nu mai sînt ale mele, i le înapoiez împreună cu banii pe care a vrut cu tot dinadinsul să-i primesc. Nu m-aș adresa dumneavoastră în această împrejurare dacă aș avea răgaz să trimit după un călugăr pe nume părintele Saint Vincent, care a crezut că-mi vine în ajutor făcîndu-mi cunoștință cu unchiul dumneavoastră. Acest călugăr are să vă pună la curent cu tot, cînd veți binevoi, în așa fel încît să vă muștrați pentru jignirea adusă unei fete nenorocite, virtuose și, poate, deopotrivă cu dumneavoastră în rang.“

Ce spuneți de scrisoarea mea ? Am fost destul de mulțumită de ea și am găsit că este mai bine decît aș fi nădăjduit s-o pot face, avînd în vedere tinerețea și lipsa mea de experiență ; dar trebuie să fii tare proastă dacă, cu simțăminte de onoare, de dragoste și de mîndrie, n-ai fi în stare să te exprimi cu mai multă aprindere decît obișnuiești.

Cum am scris acest răvaș, am luat pachetul și am coborît.

Nu vă dau aici unele amănunte pe care le ghiciți ușor : e vorba de micul meu cufăr cu lucruri, pe care nu puteam să-l duc singură și am trimis sus să-l ia un om care făcea servicii în tot cartierul, și stătea de obicei la doi pași de casa noastră ; e vorba de despărțirea mea de madame Dutour, care-mi făgădui că pachetul și răvașul meu pentru Valville vor fi predate la adresă peste mai puțin de un ceas ; de o mie de făgăduieli pe care ni le-am făcut această femeie și eu ; au fost aproape plinsete dinspre partea ei, căci nu plîngea de-a binelea, dar credeam mereu că e gata s-o facă. În ceea ce mă privea, am vărsat cîteva lacrimi de mîhnire ; mi se părea, despărțindu-mă de madame Dutour și plecînd din casa ei, că mă despart de un fel de rudă și chiar de un fel de patrie ; și că plecăm, în paza Domnului, într-o țară străină, fără să am timp să mă dezmeticesc. Eram ca răpită ; era ceva prea puternic pentru mine, în repeziciunea evenimentelor care mă mutau de colo-colo, care mă luau pe sus : nu știam unde, nici în ce mîini aveam să cad.

Și acest cartier de care mă despărțeam, îl socoti oare fără însemnătate ? În el eram în vecinătatea lui Valville, al celui Valville pe care spuseseam că n-am să-l mai văd, e drept ; dar prea era aspru să te vezi prins în capcana propriului tău cuvînt ; îmi făgăduisem să nu-l mai văd, dar ca să nu mai fie cu puțință să-l văd era altceva, cu mult mai serios ; și inima nu se conduce cu astfel de strășnicie ; ceea ce o ajută să fie tare, într-un caz ca al meu, este libertatea ce o are de a fi slabă ; această libertate o pierdeam prin schimbarea situației mele, de aceea oftam ; curajul meu era doborît.

Dar trebuia să plec ; hai, iată-mă la drum ; îi spuseseam doamnei Dutour că mă duc la o mînăstire. Cum se numește, nu știu, după cum nu știu nici numele străzii, dar cunosc drumul, hamalul mă urma ; la întoarcere, o va pune la curent ; și dacă ea, din întîmplare, îl vede pe Valville, il va putea înștiința și pe el ; nu că aș dori aceasta,

este numai un lucru la care mă gîndesc pe drum și care îmi face plăcere. Ei bine, da, va cunoaște locul unde m-am retras ; ce-mi pasă ? ce se poate întîmpla ? Nimic, după cîte mi se pare : va încerca oare să mă vadă, sau să-mi scrie ? O, desigur că nu, îmi ziceam. O, desigur că da, ar fi trebuit să spun dacă mi-aș fi răspuns sincer, și potrivit mîngiietoarei imagini ce acest gînd mi-o trezea.

Dar ne apropiem de mînăstire, am ajuns ; mă întorceam mult mai puțin gătită decît plecasem ; binefăcătoarea mea mă întrebă de ce.

— Fiindcă, i-am spus, mi-am luat din nou hainele mele și le-am lăsat la madame Dutour pe cele ce le-ați văzut pe mine, doamnă, pentru ca dînsa să le înapoieze bărbatului de care v-am vorbit și de unde le aveam.

— Scumpa mea fată, n-ai să fii în pagubă, îmi spuse ea, îmbrățișîndu-mă ; apoi am intrat în mînăstire ; m-am întors să-i mulțumesc, printre gratiile vorbitorului ; ea a plecat, și iată-mă internă.

Multe lucruri aș avea de spus despre mînăstirea mea ; am cunoscut acolo multă lume ; am fost iubită de unele și neluată în seamă de altele ; și vă făgăduiesc povestea șederii mele acolo : o veți avea în partea a patra. S-o terminăm pe aceasta printr-o întîmplare care a pricinuit intrarea mea în lume.

Două, trei zile după intrarea la acele maici, binefăcătoarea mea a pus să fiu îmbrăcată ca și cînd aș fi fost copilul ei și s-a îngrijit, în privința asta, că să am toate lucrurile de care aveam nevoie. Vă dați seama ce simțeam pentru dînsa ; n-o vedeam niciodată decît cu porniri de bucurie și de dragoste.

S-a băgat de seamă că am voce ; ea dori să iau lecții de muzică. Stareța avea o nepoată căreia i se luase un profesor de clavecin ; acest profesor fu și al meu. „Sînt talente, îmi spuse această bună doamnă, care slujesc întotdeauna, orice te-ai hotărî să faci ; dacă te călugărești, fii va sluji să te deosebești în mînăstirea unde ai să fii ;

dacă faci parte din lume, este un farmec mai mult, și un farmec nevinovat."

Venea să mă vadă cam la două, trei zile și mă aflam acolo de trei săptămîni într-o stare de spirit greu de lămurit ; căci încercam să fiu mai liniștită decît eram ; și nu voiam să iau în seamă ceea ce nu-mi îngăduia să' fiu, și care nu era decît o pornire tainică, ce mă urma pretutindeni.

Valville știa, fără îndoială, unde locuiam ; totuși, n-auzeam vorbindu-se de el și inima mea nu mai înțelegea nimic. Și dacă Valville ar fi găsit mijlocul să-mi dea vești despre el, încă nu i-ar fi fost de nici un folos ; renunșasem la el, dar nu voiam ca el să renunțe la mine ; ce sentiment ciudat !

Într-o zi, pe cînd visam la toate acestea, pe neașteptate (și era după amiază), am fost vestită că un lacheu do-rește să-mi vorbească ; am crezut că venea din partea binefăcătoarei mele și am trecut în vorbitor. De-abia m-am uitat la acest așa-zis servitor, care nu se arăta decît dintr-o parte și care, cu o mină tremurîndă, îmi întinse o scrisoare.

— Din partea cui ? l-am întrebat.

— Uitați-vă, domnișoară, îmi răspunse el cu o voce tulburată, pe care inima mea o recunoscî înainte de mine însămi, de vreme ce am fost și eu tulburată.

Atunci, luînd scrisoarea, m-am uitat la el și i-am văzut ochii ațintiți asupra mea. Ce ochi, doamnă ! Ai mei se pironiseră asupra lui ; am rămas citva timp fără să ne spunem nimic ; și nu-și vorbeau decît inimile noastre, cînd intră maica portăreasă și-mi spuse că binefăcătoarea mea avea să vină sus și că trăsura ei tocmai intrase în curțe. Băgați de seamă că nu i-a spus numele :

— E buna dumneavoastră mamă, îmi spuse ea, apoi ieși.

— Ah, domnule, plecați, i-am strigat tulburată lui Valville (căci vedeți bine că el era). Nu-mi răspunse decât printr-un oftat, în timp ce ieșea.

Am ascuns scrisoarea pînă să vină binefăcătoarea mea, ce sosi peste o clipă împreună cu o doamnă, pe care am iubit-o mult, pe care și dumneavoastră o veți iubi, după portretul din partea a patra, punîndu-l alături de acela al scumpei doamne căreia i se spunea mama mea.

PARTEA A PATRA

Doamnă, trimițându-vă acest pachet, îmi vine să rîd. Diferitele părți ale poveștii Mariannei vă vin, îndeobște, la intervale foarte mari. Vă las de obicei să le așteptați foarte mult ; sînt abia două luni de cînd ați primit-o pe a treia și mi se pare că vă aud spunînd : încă o parte a treia ! oare a uitat că mi-a trimis-o ?

Nu, doamnă, nu : este vorba de a patra ; nimic altceva decît a patra. Sînteți foarte mirată, nu-i așa ; vedeți că Ienea mi-a priit ; poate că în clipa aceasta sînteți mulțumită de hărnicia mea ; nici n-ați fi observat-o dacă o aveam în mod obișnuit.

Cusururile noastre sînt și ele bune la ceva. Lumea ar dori să nu le avem ; dar le rabdă și, cînd ne îndreptăm cîteodată, ne găsește mai plăcuți decît dacă ne-am înfățișa cu însușirile opuse.

Vă amintiți de domnul de... ? Bombănea veșnic și mutra îi era deopotrivă. Cînd avea un sfert de ceas de bună dispoziție, era mai iubit în acel sfert de oră decît ar fi fost într-un an întreg, dacă s-ar fi arătat totdeauna plăcut ; de cînd e lumea nu se mai văzuse la nimeni atîta farmec.

Dar să începem această a patra parte ; poate că este nevoie s-o citiți ca să credeți că o aveți ; și înainte de a-mi urma povestirea, să ne oprim la portretul binefăcă-

toarei mele, pe care vi l-am făgăduit, o dată cu acela al doamnei cu care venise ; față de cea din urmă am avut mai tirziu niște îndatoriri vrednice de o veșnică recunoștință.

Cînd spun că voi face portretul acestor două doamne, înțeleg prin aceasta că am să vă înfățișez cîteva trăsături de-ale lor. Nu ești în stare să redai în întregime ceea ce sînt oamenii ; cel puțin mie mi-ar fi cu neputință ; îi cunosc mult mai bine pe cei cu care trăiesc decît i-aș putea zugrăvi ; sînt în ei unele lucruri pe care nu le prind destul de bine ca să le descriu, de care-mi dau seama numai pentru mine, și nu pentru alții ; sau, dacă le-aș descrie, le-aș descrie prost ; aceste lucruri țin de simțire și sînt atît de complicate, limpezimea lor atît de gingașă, că se tulbură îndată ce intervine gîndirea mea ; nu mai știu de unde să le apuc pentru a le exprima ; încît ele sînt în mine, dar nu sînt ale mele.

Nu vi se întîmplă la fel ? Mi se pare că sufletul meu știe în multe împrejurări mai mult decît poate să spună și are o înțelegere a lui proprie, cu mult superioară celei pe care o am eu de obicei. De asemenea, cred că oamenii sînt cu mult mai presus de toate cărțile pe care le fac. Dar gîndurile acestea m-ar duce prea departe : să ne întoarcem la doamnele noastre și la portretul lor. Iată unul care va fi cam lung ; cel puțin mă tem că va fi, și vă înștiințez, pentru a alege dacă să treceți peste el sau dacă să-l citiți.

Binefăcătoarea mea, al cărei nume nu vi l-am spus încă, se numea doamna de Miran ; să tot fi avut cincizeci de ani. Deși femeie frumoasă, chipul ei avea ceva atît de bun și de înțelept, încît aceasta fără îndoială că-i scăzuse din farmec și-l împiedicase de a fi atît de ațîțător pe cît ar fi trebuit. Cînd ai o înfățișare atît de bună, pari mai puțin frumoasă ; un aer de sinceritate și de bunătate atît de precumpănitor este cu totul opus cochetăriei ; te face să te gîndești numai la caracterul unei femei, nu și la

grația ei ! Această ființă frumoasă devine prin asta mai vrednică de cinste, dar chipul ei mai indiferent ; încît te bucuri mai mult să te afli cu dînsa, decît să o privești.

Și așa se purtase lumea, cred, cu doamna de Miran ; nu se băga de seamă că este o femeie frumoasă, ci numai că este cea mai bună femeie din lume. Așa încît, pe cîte mi s-a spus, nu prea atrăsese îndrăgostiți, ci mulți prieteni și chiar prietene ; ceea ce nu mi-e greu să cred, avînd în vedere nevinovăția intențiilor ce se vedeau la ea, înfățișarea ei firească, mîngîietoare și pașnică, care de bună seamă liniștea amorul propriu al semenelor sale, făcînd din ea mai curînd o confidentă decît o rivală.

Cînd e vorba de așa ceva, femeile au o judecată sigură. Dorința fiecăreia de a place le învață cît prețuiește un chip de femeie, oricum ar fi, frumos sau urît, n-are a face ; orice însușire are, chiar una abia zărită, ele o descoperă și o privesc cu neîncredere ; dar sînt printre ele frumuseți de care nu se tem ; își dau prea bine seama că sînt frumuseți ce nu duc la nimic ; și pe cît se vedea, astfel o judecaseră pe doamna de Miran.

Dar acestei înfățișări mai mult vrednică de laudă decît fermecătoare, acestor ochi care cereau mai multă prietenie decît dragoste, această scumpă doamnă le mai adăuga un trup bine făcut și care ar fi fost seducător, dacă doamna de Miran ar fi dorit-o, dar care, acesta nefiind cazul, nu avea niciodată decît mișcări firești și necesare, așa cum puteau să izvorască din sufletul de cea mai bună credință de pe lume.

În ce privește duhul, nu cred să se fi spus vreodată că-i lipsește. Avea una din acele minți care răspund la toate fără să se facă observate cu nimic ; care nu sînt nici puternice, nici slabe, ci blînde și înțelepte ; pe care nu le ponegrești și nici nu le lauzi, dar de care ascuți.

Chiar oînd era vorba de lucrurile cele mai neînsemnate, doamna de Miran nu gîndea nimic, nu spunea nimic în

care să nu se simtă acel prisos de bunătate ce alcătua fondul caracterului său.

Și să nu credeți că era o bunătate prostească, oarbă, ca bunătatea acelor suflete slabe și temătoare de care rid chiar cei ce trag foloase de pe urma ei.

Nu, bunătatea ei era o virtute ; era simțămîntul unui suflet minunat ; era acea bunătate propriu-zisă, ce ar ține loc de înțelegere chiar oamenilor lipsiți de deșteptăciune ; și care, pentru că este bunătate adevărată, vrea, cu multă grijă, să fie dreaptă și înțeleaptă și nu mai doarește să facă un bine îndată ce, din el, ar ieși un rău.

Nici n-am să vă spun măcar că doamna de Miran avea ceea ce se numește un suflet nobil ; asta ar însemna că nu pătrundem înțelesul ideii : însușirea minunată pe care i-o găsesc era ceva mai simplu, mai plăcut, mai puțin strălucit. Adesea acei oameni cu suflet atît de nobil nu au o inimă prea bună ; prea îi ametește cinstea și plăcerea de a fi mărinimoși, și astfel trec cu vederea multe îndatoriri mărunte. Le face plăcere să li se aducă laude, și doamna de Miran nici măcar nu se sinchisea să fie vrednică de laudă ; nicicînd n-a fost darnică pentru că așa este frumos să fii, ci pentru că tu aveai nevoie să fie ; scopul ei era să-ți dea liniște, pentru ca și ea să fie liniștită în ceea ce te privește.

Îi arătai o mare recunoștință ? ceea ce o măgulea mai mult era că asta însemna că ești mulțumit. Cînd mulțumești într-atît pentru un serviciu, fără îndoială că te simți bine că l-ai primit, și iată ce-i plăcea să gîndească despre tine : din toate cîte îi spuneai, numai bucuria ta o răsplătea.

Uitam să vă spun un lucru destul de neobișnuit, anume că, deși ea nu se lăuda niciodată cu faptele ei bune, tu te puteai lăuda cu ale tale față de ea în toată liniștea și fără să-ți fie teamă că ar izbi-o ; plăcerea de a te auzi spunînd că ești bun sau că ai fost, o făcea să închidă ochii asupra înfumurării tale, sau o convingea că este

îndreptătită ; așa încît ea făcea totul ca s-o sporească : da, aveai tot dreptul să te prețuiești, nimic nu era mai întemeiat ; și cu greu puteai să-ți atribui atîta valoare cît îți găsea dînsa.

Iar cei ce fac caz de ei înșiși pentru nimica toată, care sînt mîndri de rangul sau de bogățiile lor, oameni nesuferiți ce supără pe toată lumea, pe doamna de Miran n-o supărau : nu-i iubea, atîta tot ; sau avea față de ei o antipatie rece, liniștită și cuviincioasă.

În ce privește bîrfitorii flecari, vorbesc de acei oameni care fac spirite pe socoteala altora, împotriva cărora totuși n-au nimic, ei o oboseau ceva mai mult, pentru că acest cusur jignea bunătatea ei firească ; pe cînd infumurații nu-i jigneau decît înțelepciunea și simplitatea firii.

Îi ierta pe vorbăreți și rîdea numai cu îngăduință în sinea ei de plictiseala pe care i-o stirneau fără să-și dea seama.

Întilnea minți ciudate, încăpătinate și care nu voiau să asculte de glasul înțelepciunii ? nu-și pierde răbdarea și nu înceta să le fie prietenă. Ei ! erau oameni de treabă, care aveau micile lor cusururi ; oare nu le avem toți pe ale noastre ? Și cu asta era gata. Tot ce nu era decît lipsă de judecată, minte îngustă, erau nimicuri pentru dînsa ; inima ei bună nu se depărta de nimeni, nici de mincinoși, de care îi era milă, nici de cei necinstiți, care o indignau fără s-o dezguste, nici măcar de cei lipsiți de recunoștință, pe care nu-i înțelegea. Ea nu era rece decît față de sufletele răutăcioase ; și totuși, le-ar fi fost de folos și oamenii lor de acest soi, dar în silă și fără plăcere ; aceștia erau pentru dînsa cei cu adevărat răi, singurii certați cu ea și cărora le purta pică în taină și în chip cu totul firesc ; ceea ce o îndepărta de ei pentru totdeauna.

O fandosită vrînd să placă tuturor bărbaților era mai prost văzută de dînsa decît o femeie care ar fi iubit ceva mai mulți bărbați decît ar fi trebuit ; deoarece, după dînsa, era un rău mai mic de a o lua tu pe căi greșite,

decît de a voi să-i împingi pe alții s-o facă ; și o supăra mai puțin lipsa de înțelepciune decît lipsa de caracter ; sau o inimă slabă, decît o minte neobrăzată și stricată.

Doamna de Miran avea mai multe virtuți morale decît creștine, practicile credinței sale mai mult le respecta decît le îndeplinea ; îi cinstea foarte pe cei cu adevărat cucernici, fără să-i vie în gînd să fie ea însăși cucernică ; pe Dumnezeu mai mult îl iubea decît se temea de el ; și-i înțelegea dreptatea și bunătatea puțin în felul ei, totul cu mai multă simplitate decît filozofie ; filozofia, în privința asta, o făcea inima, nu mintea.

Astfel era doamna de Miran, despre care aș avea încă multe de spus ; dar, pînă la urmă, prea o lungesc ; și dacă, din întîmplare, găsiți că și așa m-am întins prea mult, gîndiți-vă că este binefăcătoarea mea ; de aceea trebuie să mă iertați dacă m-am lăsat în voia plăcerii de a vorbi despre dinsa.

Mai aveți dreptul la un portret, acela al doamnei ce o însoțea ; dar nu vă fie teamă, deocamdată am să vă cruț de el, și cu adevărat, mă cruț și pe mine ; deoarece bănuiesc că nici acesta nu va fi scurt, nici măcar ușor, e mai bine să răsufălăm puțin acum amîndouă. Totuși, vi-l datorez, și-l veți avea, de dragul exactității mele. Văd de pe acum unde am să-l așez în această parte a patra ; dar puteți fi sigură că va fi în ultimele pagini, și poate n-are să vă pară rău găsindu-l acolo. Cel puțin vă puteți aștepta la ceva deosebit. Acum ați cunoscut un suflet minunat ; cel pe care am să vi-l mai zugrăvesc va fi demn de el, și totuși altfel. În ceea ce privește spiritul, el va avea toată puterea minților bărbătești, îmbinată cu toată gingășia pe care o au cele ale femeilor.

Să mergem mai departe cu povestea mea.

— Bună ziua, fata mea, îmi spuse doamna de Miran intrînd în vorbitor ; iată o doamnă care a dorit să te vadă fiindcă i-am spus mult bine despre dumneata ; voi fi și eu încîntată să te cunoscă, ca să te iubească. Poftim,

doamnă, adăugă ea către prietena ei, iat-o : cum o găsiți ? Nu-i așa că am o fată drăguță ?

— Nu, doamnă, urmă această prietenă cu o voce mîngietoare. Nu, nu este drăguță ; nu asta trebuie spus, rogu-vă : vorbiți de dînsa cu modestia unei mame. Însă eu, fiind o străină, pot să-mi îngădui să spun sincer ce gîndesc despre dînsa și ce este, totodată, adevărat : e fermecătoare și într-adevăr nu cunosc înfățișare mai plăcută și ținută mai distinsă.

La vorbele astea măgulitoare am lăsat ochii în jos și n-am fost în stare să răspund decît roșind. Am luat loc și conversația începu.

— Se vede oare în înfățișarea domnișoarei ceva care să vestească nenorocirile îndurate ? spuse doamna Dorsin (era numele acestei doamne). Dar, în lumea asta, fiecare, mai curînd sau mai tîrziu, trebuie să aibă parte de nenorocirile sale ; ale ei au trecut, sînt sigură.

— Așa cred și eu, doamnă, am răspuns sfioasă. De vreme ce am întîlnit-o pe doamna și dînsa este atît de bună încît să-mi poarte de grijă, aceasta e un semn că norocul meu începe.

După cum vedeți, vorbeam despre doamna de Miran și dînsa, îndreptîndu-și mîna spre zăbrele pentru a o lua pe a mea, din care nu i-am putut întinde decît două-trei degete, îmi spuse :

— Da, Marianne, te iubesc, și o meriți din plin ; fii fără grijă de acum înainte, ceea ce am făcut pentru dumneata nu este încă nimic, să nu mai vorbim despre asta. Te-am numit „fata mea“ ; închipuie-ți că ești cu adevărat și că te voi iubi ca și cînd ai fi.

Răspunsul acesta mă înduioșă, ochii mi se umeziră ; am încercat să-i sărut mîna, dar, la rîndul ei, n-a putut să-mi dea decît cîteva degete.

— Ce copilă fermecătoare ! exclamă atunci doamna Dorsin ; știți că sînt pușin geloasă, doamnă, și că vă iubește cu atîta avînt încît vreau să mă iubească și pe

mine ? faceți ce credeți, sînteți mama ei ; dar vreau cel puțin să-i fiu prietenă ! Nu vrei și dumneata, domnișoară ?

— Doamnă, am răspuns, respectul nu-mi dă voie să spun da, nu cutez să am atîta îndrăzneală ; dar dacă ceea ce ați spus mi s-ar întîmpla, ziua de azi ar putea fi încă o dată socotită cea mai fericită din viața mea.

— Ai dreptate, fata mea, îmi spuse doamna de Miran ; și cel mai mare bine pe care ar putea cineva să ți-l facă este s-o roage pe doamna să se țină de cuvînt și să-ți acorde prietenia ei. I-o făgăduiți, doamnă ? adăugă ea către doamna Dorsin, care, în felul cel mai îndatoritor cu putință, spuse numaidecît :

— I-o acord, dar cu condiția ca, după dumneavoastră, să nu iubească pe nimeni mai mult ca pe mine.

— Nu, nu, spuse doamna de Miran, sînteți nedreaptă față de dumneavoastră ; eu nu-i dau voie să facă între noi nici o deosebire în privința asta și de altminteri îndrăznesc să cred că-mi va da ascultare.

Din nou am lăsat ochii în jos, spunînd cu toată sinceritatea că sînt copleșită și încîntată. Doamna de Miran se uită îndată la ceas :

— E mai tîrziu decît credeam, spuse ea, trebuie să plec curînd. Astăzi nu te-am văzut decît în treacăt, Marianne ; am multe vizite de făcut : de altfel, mă simt obosită și vreau să mă întorc acasă mai devreme. N-am închis ochii toată noaptea, aveam o mie de gînduri care m-au împiedicat s-o fac.

— Într-adevăr, doamnă, am spus eu, mi s-a părut că sînteți cam tristă (și era adevărat) și asta m-a neliniștit ; aveți vreo supărare ?

— Da, urmă ea, am un fiu foarte cumsecade, de care am fost întotdeauna mulțumită, și de care nu mai sînt acum. Am dorit să-l căsătorim, s-a prezentat o partidă foarte bună pentru el. Este vorba de o fată bogată, de familie bună ; părinții ei par să dorească această căsătorie ;

fiul meu însuși, acum o lună și ceva a consimțit ca niște prieteni comuni să se ocupe de asta. A fost condus la tinăra fată, a văzut-o de mai multe ori și, de cîteva săptămîni, trăgănează lucrurile. S-ar părea că nu se mai sinchisește de ea ; purtarea lui mă mihnește, cu atît mai mult cu cît aproape că mi-am dat cuvîntul față de o familie de seamă, căreia nu știu ce să-i spun pentru a scuza răceala jignitoare pe care o arată acum.

— Nu pot crede că aceasta va dura mult, urmă doamna Dorsin, și vă mai spun o dată, fiul dumneavoastră nu este un zăpăcit ; este un tînăr plin de spirit, de judecată și cinstit. Știți cîtă dragoste, cîtă considerație și respect are pentru dumneavoastră și sint sigură că nu trebuie să vă temeți de nimic. Miine vine la mine, la masă ; știu că mă ascultă ; lăsați pe mine, voi sta de vorbă cu el ; deoarece, a crede că fetița aceea de care vi s-a vorbit și pe care a întîlnit-o cînd se întorcea de la biserică l-ar fi abătut de la căsătoria ce era în proiect, v-am mai spus-o, așa ceva nu poate să-mi intre în cap !

— Cînd se întorcea de la biserică, doamnă ? am spus atunci, puțin mirată din cauza asemănării acestei întîmplări cu a mea (vă amintiți că l-am întîlnit pe Valville pe cînd mă întorceam de la biserică), fără să mai vorbim că denumirea de *fetiță* se potrivea destul de bine.

— Da, cînd se întorcea de la biserică, răspunse doamna Dorsin, amîndoi ieșeau de acolo ; și nu-i nici un semn că s-ar mai fi văzut de atunci.

— Ei, mai știi ? Se spune că este atît de frumoasă, încît aceasta mă înfricoșează, răspunse doamna de Miran ; apoi, știți doar, după ce a plecat, măsurile pe care le-a luat ca s-o cunoască.

Măsuri ? alt motiv pentru mine să ascult cu luare aminte.

— O, Doamne, ce vă trece prin gînd ? exclamă doamna Dorsin. E frumoasă, foarte bine ; dar poate cineva să-și închipuie că o fetișcană oarecare putea să-i sucească

capul ? Căci nu poate fi vorba decît de o fetișcană neînsemnată, vreo fată de prăvălie, sau cel mult de fata vreunui mic-burghez care se gătise fiindcă era zi de sărbătoare.

O zi de sărbătoare ! ah, Dumnezeule, ce dată ! O fi oare vorba de mine ? mi-am mai spus tremurînd și fără să îndrăznesc să mai pun întrebări.

— Căci vă întreb, adăugă doamna Dorsin, dacă o fată de oarecare condiție umblă singură pe străzi, fără un lacheu, fără s-o însoțească cineva, cum vi s-a spus că era aceea ? și mai mult, s-a judecat singură, a văzut prea bine că fiul dumneavoastră nu i se potrivea, de vreme ce nici n-a vrut să fie condusă acasă, nici să spună cine este, nici unde stă ; așa încît, chiar dacă l-ai crede atît de îndrăgostit de ea, unde ar putea să dea de dînsa ? A luat măsuri, spuneți ? slugile lui spun că a trimis un lacheu după trăsura cu care a plecat. (Ah, cît mi-a bătut inima aici !) Dar poți să te ții după o trăsură ? Și, de altfel, acest lacheu pe care l-ați întreat v-a spus că degeaba a alergat după ea, căci n-a mai văzut-o.

Bun ! cu atît mai bine, am gîndit acum, nu mai este vorba de mine ; lacheul care m-a urmărit m-a văzut cînd am coborît în fața ușii mele.

— Spuneți că băiatul ăsta vă înșeală, urmă doamna Dorsin ; este înțeles cu stăpînul lui ?

Aha ! aha ! tot ce se poate ; îmi spuneam.

— Ei bine, fie ; să spunem că a văzut cînd s-a oprit trăsura (doamna vorbește acum) și fiul dumneavoastră a aflat unde locuiește fetița : ce concluzie trageți de aici ? că s-a aprins de mare patimă pentru ea, că o să-i jertfească averea și numele ? că e în stare să-și uite rangul, îndatoririle sale față de dumneavoastră, față de el însuși, și că nu mai vrea să iubească, sau să ia în căsătorie pe altcineva decît pe dînsa ? Spuneți drept, este acesta fiul dumneavoastră ? Îl recunoașteți după asemenea ciudățenii ? Ei, abia dacă te-ai putea teme de așa ceva din partea unui prostănac sau unui zănatec bine cunoscut

ca atare. Sînt gata să admit că fata i-a plăcut, dar așa cum trebuia să-i placă o fată de acest soi, de care nu te legi ; și pe care un bărbat de vîrsta și de rangul lui încearcă s-o cunoască dintr-o pornire capricioasă, ca să vadă pînă unde poate merge : asta-i tot ce poate fi. Așa încît, fiți pe pace, vă garantz că-l vom căsători, dacă n-avem de luptat cu altceva decît cu farmecele acestei mici vîntură-lume. Într-adevăr, iată ceva foarte periculos, ce să zic !

Vîntură-lume ! Cuvîntul acesta nu era a bine. Niciodată nu mă voi putea dezvinovăți, îmi ziceam : totuși, dacă doamnele s-ar fi oprit aici, n-aș fi știut într-adevăr nici ce să sper, nici de ce să mă tem ; dar doamna de Miran avea să lămurească lucrurile.

— Aș fi oarecum de părerea dumneavoastră, răspunse dînsa cu un aer îngrijorat, dacă nu mi s-ar spune că fiul meu este trist și prost dispus chiar din ziua acestei nenorocite întîmplări ; și, într-adevăr, l-am găsit foarte schimbat. Fiul meu este vesel de felul lui, după cum știți ; chiar prietenii lui au observat schimbarea. Cavalerul de care era nedespărțit și cu care are relații atît de strînse, îl plictisește și-l stingherește : ieri i-a trimis răspuns că nu-i acasă. Adăugați la astea drumurile acelui lacheu, trimis de patru ori pe zi și cu care, întotdeauna la întoarcere, fiul meu stă mult de vorbă. Și asta nu-i totul ; am uitat să vă spun un lucru : am fost azi dimineață la chirurgical chemat ca să vadă ce-i cu piciorul micuței aceleia.

O, de data asta, iată-mă ca și pusă în ramă. Cînd veni vorba de picior, gîndiți-vă cît de prăbușită a fost mica orfană : nici nu știu cum am fost în stare să răsufli cu bătaile de inimă îngrozitoare care m-au apucat.

A ! așadar, eu sînt aceea, mi-am spus ; mi se părea că ieșeam din biserică, mă mai vedeam în acea stradă unde am căzut în blestematele acelea de haine date de domnul de Climal, cu toate podoabele care au făcut să

fiu luată drept o fată de prăvălie în straiiele ei frumoase de sărbătoare.

Ce situație pentru mine, doamnă ! și ceea ce era mai umilitor și mai supărător era că acea înfățișare atât de nobilă și de distinsă, remarcată de doamna Dorsin de cum intrase, și pe care doamna de Miran mi-o găsea și dînsa, va fi cu totul lipsită de însemnătate îndată ce vor ști cine sînt ; aveam oare dreptul să stric o căsătorie ca aceea despre care era vorba ?

Da, Marianne avea aerul unei fete de neam bun atîta timp cît n-ar fi avut o altă vină decît aceea de a fi nenorocită, și farmecul ei n-ar fi pricinuit nici o tulburare ; dar Marianne iubită de Valville, Marianne vinovată de mîhnirea pe care acesta o prilejuiește mamei lui, putea foarte bine să fie din nou socotită fată de prăvălie, aventurieră, o fetiță de care nu te mai sinchisești ; ea supără, este foarte îndrăzneată să se încumete să miște inima unui om de vază.

Dar s-o ascultăm mai departe pe doamna de Miran ; în cele ce va spune, îi vor scăpa unele lucruri care mă vor face să-mi mai vin în fire ; acum vorbește de chirurgul cu care se dusesese să stea de vorbă.

— Și el mi-a spus, de bună-credință, urma ea, că tînașa fată era foarte plăcută, părea a fi o fată de familie foarte bună, iar fiul meu, în tot felul lui de a fi, i-a arătat un respect desăvîrșit ; și tocmai acest respect mă îngrijorează : mi-e greu, orice-ați spune, să-l împac cu ideea mea despre o fată de prăvălie. Dacă o iubește și o respectă, înseamnă că o iubește foarte mult, înseamnă că o iubește într-un fel care poate deveni primejdios și-l poate duce departe. De altminteri, ținînd seama de toate astea, nu pare a fi vorba de o fată lipsită de educație și fără însușiri ; și dacă fiul meu are unele sentimente pentru ea, îl cunosc, nu mai nădăjduiesc nimic de la el ; tocmai fiindcă este serios, cu judecată și cu caracter cinstit, aproape că nu va fi leac împotriva acestei nenorocite de porniri care l-a

cuprîns dintr-odată, dacă o va socoti vrednică de dragostea și de respectul său.

Deci, puneți-vă în locul orfanei și vedeți cite triste constatări deodată ! încet totuși : li se adăuga una foarte plăcută.

Ați băgat de seamă acea melancolie în care, se spunea, căzuse Valville din ziua cînd ne cunoscusem ? Ați observat acel respect pe care, după spusele chirurgului, îl avusese față de mine ? Într-adevăr, inima mea, cît de tulburată, cît de speriată fusese la început, nu lăsase să treacă aceste mici amănunte ; și nici concluziile trase de doamna de Miran din acel respect, nu i-au scăpat.

„Dacă o respectă, o iubește•deci foarte mult“. spusese ea, și eram cu totul de părerea ei ; urmarea mi se părea foarte înțeleaptă și foarte mulțumitoare : așa încît, în clipa aceea, eram cuprînsă de rușine, de îngrijorare și de plăcere ; dar această plăcere era atît de mîngietoare, gîndul de a fi cu adevărat iubită de Valville a avut atîta farmec, mi-a trezit simțăminte atît de dezinteresate și de înțelepte, m-a făcut să judec cu atîta mărinimie ; în fine, inima se lasă atît de ușor minuită cînd este mulțumită într-o astfel de împrejurare, încît hotărîrea ce-am luat vă va stîrni admirația : da, veți afla o faptă care dovedi că Valville avusese dreptate să mă respecte.

Nu eram nimic, nu aveam nimic care să trezească oarecare considerație ; dar celor care nu pot impune nici prin rang, nici prin avere le rămîne sufletul, și asta înseamnă mult ; citeodată înseamnă mai mult decît rangul și decît averea, el poate face față la orice. Să vedem cum mă va scoate al meu din încurcătură.

Doamna Dorsin îi răspunse încă ceva doamnei de Miran în legătură cu ceea ce spusese.

Aceasta se sculă să plece zicînd :

— Deoarece cinează mîine la dumneata, caută să-l indupleci la această căsătorie : mie însă, care nu mă pot liniști în privința aventurii aceleia, îmi vine să pun pe

cineva după fiul meu sau după lacheul său, pentru orice eventualitate, cineva care să-i urmărească pe unul sau pe altul și să afle unde se duc ; poate că astfel voi ști cine este fetița aceea, presupunînd că e vorba de ea, și n-ar fi rău s-o cunosc. Adio, Marianne ; ne mai vedem peste două-trei zile.

— Nu, i-am spus plîngînd, nu, doamnă ; s-a isprăvit : nu trebuie să mă mai vedeți, trebuie să mă lăsați cu nenorocul meu ; mă urmărește pretutindeni și domnul nu vrea să-mi găsească vreodată liniștea.

— Ce, ce vrei să spui ? Îmi răspunse dînsa ; ce ai, fata mea ? De ce te-aș părăsi ?

— Aici, lacrimile mele începură să curgă șiroaie, încît cîtva timp n-am fost în stare să scot o vorbă.

— Mă neliniștești, draga mea, de ce plîngi ? adăugă dînsa întinzîndu-mi mîna cum făcuse cu cîteva clipe înainte. Dar nu îndrăzneam să i-o dau pe a mea. M-am tras îndărăt, rușinată și, în cuvinte întrerupte de sughituri :

— Vai, doamnă, stați, i-am spus ; nu știți cu cine vorbiți, nici cui îi arătați atîta bunătate. Cred că eu sînt vrăjmașa dumneavoastră, eu vă pricinuiesc durerea pe care o aveți.

— Cum, Marianne, urmă ea mirată, dumneata ești aceea pe care a întîlnit-o Valville și care a fost condusă acasă ?

— Da, doamnă, chiar eu sînt, i-am spus, și nu sînt atît de ingrată încît să vă ascund acest lucru ; ar fi o groaznică trădare, după toată grija ce ați avut-o pentru mine și de care, vedeți bine, nu sînt vrednică, deoarece este o nenorocire pentru dumneavoastră că exist ; și iată de ce vă spun să mă părăsiți. Nu-i firesc să țineți loc de mamă unei fete orfane pe care n-o cunoașteți. În timp ce ea vă supără și din pricina căreia fiul dumneavoastră nu vrea să vă dea ascultare. Sînt foarte rușinată văzînd că m-ați iubit atîta, dumneavoastră care ar trebui să-mi

doriți numai rău. Vai ! v-ați înșelat amarnic și eu vă cer iertare pentru aceasta.

Plîngeam mai departe ; binefăcătoarea mea nu-mi răspundea nimic, dar se uita, înduioșată, la mine, aproape și ea gata să plîngă.

— Doamnă, îi spuse prietena ei, ștergîndu-și ochii, într-adevăr, sînt mișcată de copila aceasta ; ceea ce v-a spus este admirabil : iată un suflet minunat, o fire minunată !

Doamna de Miran tăcea mai departe și se uita mereu la mine.

— Să vă spun oare la ce mă gîndesc ? urmă numaidecît doamna Dorsin : aveți cea mai bună inimă din lume și cea mai mărinimoasă ; dar mă pun în locul dumneavoastră și, după această întîmplare, s-ar putea prea bine să vă displacă oarecum s-o mai vedeți ; v-ar veni poate cam greu să-i purtați de grijă mai departe. Vreți să mi-o lăsați mie ? Mă voi ocupa de dînsa pînă cînd vor trece toate astea. Nu înțeleg să v-o iau, ar fi pentru ea o pierdere prea mare ; am să v-o dau înapoi îndată ce căsătoria fiului dumneavoastră va fi încheiată și mi-o veți cere înapoi.

La aceste vorbe m-am uitat la ea cu un aer supus și recunoscător căruia i-am adăugat o foarte smerită și ușoară plecare a capului ; spun ușoară, pentru că, în sufletul meu, înțelesesem că trebuia să-i mulțumesc discret, și că era bine să mă arăt mișcată de bunăvoința ei, dar să nu las să se creadă că aceasta m-ar mîngîia, după cum într-adevăr nici nu mă mîngîia. Totul a fost însoțit de un oftat ; după care, doamna Dorsin, luînd din nou cuvîntul, îi spuse binefăcătoarei mele :

— Vedeți, gîndiți-vă.

— Vă rog, o clipă, răspunse doamna de Miran ; am să vă răspund numaidecît ; lăsați-mă mai întii să întreb un lucru : Marianne, îmi spuse, n-ai avut știri de la fiul meu de cînd ești aici ?

— Vai, doamnă ! am răspuns, nu mă întrebați despre asta ; sînt atît de nefericită, încît nu sînt în stare decît să vă pricinuiesc noi supărări și veți fi încă și mai mîni-oasă pe mine ; nu e decît drept să-mi retrageți prietenia dumneavoastră și să nu vă mai sinchisiți de o fată care vă este atît de potrivnică ; dar nu v-ar folosi la nimic s-o urîți încă mai mult, și aș vrea să fiu scutită de așa ceva : nu că n-aș vrea să vă spun adevărul ; știu prea bine că trebuie să vi-l spun, e cel mai mic lucru pe care vi-l datorez, dar ceea ce mă reține este supărarea pe care o să v-o pricinuiască, pica ce o să-mi purtați și durerea pe care toate astea la un loc mi-o vor face.

— Nu, copila mea, nu, urmă doamna de Miran ; vorbește fără să te sfiești și nu te teme de nimic dinspre partea mea ; Valville știe unde te afli ? a venit pe-aici ?

Aceste vorbe îmi întărîă plînsul ; apoi am scos din buzunar scrisoarea de la Valville pe care n-o deschiseseam ; și, întinzîndu-i-o, cu mîna tremurîndă, i-am spus printre suspine :

— Nu știu cum a aflat că sînt aici, dar iată ceea ce mi-a dat el însuși îdineauri.

Doamna de Miran o luă cu un oftat, o deschise, o citi și își îndreptă privirea spre prietena ei care și ea își aținti ochii asupra ei ; amîndouă s-au uitat cîtăva vreme una la alta fără să-și spună nimic ; mi s-a părut chiar că le-am văzut plîngînd puțin : apoi, doamna Dorsin, dînd din cap, spuse :

— A, doamnă ! v-am cerut-o pe Marianne ; dar n-o voi avea, văd bine că o veți păstra pentru dumneavoastră.

— Da, este fiica mea mai mult ca oricînd, răspunse binefăcătoarea mea, atît de înduioșată încît nu fu în stare să rostească decît aceste puține cuvinte. Și pe loc îmi întinse, pentru a treia oară, mîna, pe care atunci am luat-o cît am putut mai bine și am sărutat-o de o mie de ori în genunchi, atît de înduioșată eu înșămi, încît parcă mă înecam. A fost un moment de tăcere atît de mișcător, încît

nici acum nu mă pot gândi la el fără să mă simt tulburată pînă-n adîncul sufletului.

Doamna Dorsin, cea dintîi, o rupse :

— Oare nu e chip s-o sărut ? strigă dînsa. În viața mea n-am fost atît de mișcată ca acum ; nu știu pe care din două o iubesc mai mult : pe mamă ori pe fată ?

— Să știi, Marianne, îmi spuse doamna de Miran, după ce s-au potolit toate pornirile noastre, să nu ți se mai întîmple, cît voi trăi eu, să spui că ești orfană ; m-ai înțeles ? Să revenim la fiul meu. Fără îndoială că madame Dutour, negustoreasa la care ai locuit, i-o fi spus unde ești.

— Așa s-ar părea, i-am răspuns : totuși, ei nu i-am spus nimic, și nici nu puteam, de vreme ce nu știam numele mînăstirii cînd am sosit aici ; dar omul pe care l-am luat ca să-mi ducă lucrurile este din cartierul ei : de la el o fi aflat, apoi, domnul de Valville, care l-a pus pe un lacheu să mă urmărească cînd am plecat de la el cu o birjă. a aflat că am coborît la madame Dutour și a întrebato probabil pe această femeie, iar ea s-a grăbit să-i spună tot ce știa ; așa judec eu ; căci, în ceea ce mă privește, n-am greșit cu nimic ; n-am contribuit cu nimic la tot ce s-a întîmplat ; și dovada este că, de atunci, n-am mai auzit vorbindu-se de domnul de Valville decît astăzi ; nu mi-a dat scrisoarea decît azi după-amiază și încă n-a predato decît printr-un vicleșug.

Nici nu scăpasem bine acest ultim cuvînt și mi-am și dat seama de urmările lui : o pofteam pe doamna de Miran să-mi ceară lămuriri ; deghizarea lui Valville era un lucru pe care aș fi vrut să nu i-l aduc la cunoștință, fără să știrbesc prin aceasta sinceritatea pe care aveam pretenția să o am față de dînsa, și de atîta nevinovăție eram indiscretă.

În sfîrșit, cuvîntul fusese rostit și doamna de Miran nu mai avea nevoie de lămuriri ; ea și știa ce înseamnă.

— Printr-un vicleșug ! — îmi răspunse dînsa ; sînt deci la curent, și iată cum. Cînd m-am dat jos din trăsură în

curtea minăstirii, am zărit din întâmplare un tânăr în livrea care cobora din acest vorbitor și am găsit că semăna într-atît cu fiul meu, încît am fost izbită ; mă gîndisem chiar să vă spun acest lucru, doamnă. Totuși, pînă la urmă, am socotit aceasta ca o ciudățenie căreia nu i-am mai dat atenție : dar acum, Marianne, cînd știu că fiul meu te iubește, nu mă mai îndoiesc că în loc să fi fost un om care-i semăna, l-am văzut chiar pe el adineauri ; nu-i așa ?

— Vai, doamnă, i-am spus după o clipă de șovăire, cînd ați sosit, de-abia venise : i-am luat scrisoarea fără să mă uit la el și nu l-am recunoscut decît după privirea pe care mi-a aruncat-o cînd a plecat ; am scos un strigăt de uimire ; ați fost anunțată și el s-a retras.

— Cu firea pe care o are, spuse atunci doamna de Miran adresîndu-se prietenei sale, trebuie că Marianne i-a făcut o impresie uimitoare ; iată la ce-a ajuns să se hotărască și ce procedeu să folosească ; să îmbrace o livrea !

— Da, urmă doamna Dorsin, o astfel de faptă duce, desigur, la concluzia că o iubește foarte mult și iată un chip care o întărește și mai mult.

— Dar această căsătorie care este aproape hotărîtă, doamnă, spuse binefăcătoarea mea, acest cuvînt pe care l-am dat, cu voia lui ! Cum să ieșim din această situație ? Valville nu va încheia această căsătorie niciodată ; v-aș spune mai mult ; mi-ar părea rău să se însoare cu acea fată, fiind sub imperiul unei pasiuni atît de puternice cum pare a fi aceasta. O, cum să-l vindec de ea ?

— Să-l vindecăm ar fi greu, răspunse doamna Dorsin ; dar cred că va fi de-ajuns să facem ca pasiunea lui să devină mai cumpănită, și vom izbuti cu ajutorul domnișoarei ; e un noroc că avem de-a face cu dînsa ; acum ne-a arătat o trăsătură a inimii sale care vădește de ce vor fi capabile dragostea și recunoștința ei față de o mamă ca dumneavoastră. Și, pentru a-l hotări pe fiul dumneavoastră să-și îndeplinească angajamentele luate, și de dumne-

voastră și de el, trebuie doar ca fiica dumneavoastră să procedeze într-un fel ce va fi într-adevăr demn de dînsa ; nu e nevoie decît să-i vorbească ea însăși ; ea singură îl poate face să înțeleagă. Deși v-ar da ascultare, dacă i-ați cere-o, sînt sigură ; vă respectă prea mult pentru a se răzvrăti împotriva dumneavoastră ; dar, după cum bine spuneți, nu vreți să-l siliți, și aveți dreptate ; n-ați face din dînsul decît un om nefericit, care ar deveni astfel numai pentru că v-a făcut pe plac, și nu s-ar mîngîia niciodată că a ajuns aici, deoarece și-ar spune mereu : ar fi putut să nu fiu ; pe cînd Marianne, cu mii de argumente fără replică, pe care va ști să i le spună cu blîndețe, poate chiar avînd aerul că le spune cu părere de rău, ar face din el un om cu desăvîrșire convins că o iubește în zadar, ea nefiind în stare să-l iubească, și astfel îi va potoli inima și-i va alina mîhnirea de a fi nevoit să-și respecte angajamentul, însurîndu-se cu acea tînără după cum fusese hotărît ; astfel el va fi atunci acela care se căsătorește și nu dumneavoastră cea care l-ați căsătorit. Asta-i părerea mea.

— E bine spus, urmă doamna de Miran, și ideea dumneavoastră e bună ; i-aș adăuga un singur lucru. N-ar fi oare nimerit, pentru a-i răpi orice speranță, ca fata mea să pretindă că ar dori să se călugărească, și să adauge chiar că, din cauza situației ei, n-are altă cale de ales ? Ceea ce spun acum nu înseamnă nimic, Marianne, să știi, zise ea, întrerupîndu-se. Să nu crezi că o spun dîndu-ți a înțelege că aș socoti nimerit să părăsești viața lumească ; sînt atît de departe de asta, încît ar trebui să-ți găsesc chemarea cea mai deosebită și de neînvins pentru ca să-ți dau incuviințarea mea, într-atît mi-ar fi de teamă că numai lipsa de avere, sau îngrijorarea pentru viitor, sau frica de a-mi fi o povară, te-ar fi îndemnat ; pricepi, fata mea ? Încît, să nu înțelegi greșit ; aici, nu mă gîndesc decît la fiul meu, nu pretind decît să-ți arăt mijlocul de a-l hotărî să se poarte potrivit scopurilor mele, și de a-l ajuta să învingă o dragoste de care nu ești decît prea

vrednică, iar el prea fericit de a se fi lăsat cuprins, care eu însămi aş fi încîntată s-o încuviinţez, de n-ar fi obiceiurile şi rînduielele lumii ce nu mi-o îngăduie în situaţia nefericită în care te afli. Doamne ! şi totuşi, ce-ţi lipseşte ? Nici frumuseţea, nici farmecul, nici cuminţenia, nici deşteptăciunea, nici inima minunată : şi acestea sînt, totuşi, însuşirile cele mai rare, mai de preţ ; acestea sînt adevăratele bogăţii aduse de femeie în căsnicie ; şi dumneata le ai din belşug : dar nu ai un venit de douăzeci de mii de livre ; cine se căsătoreşte cu dumneata nu-şi face vreo legătură de rudenie însemnată ; nu ţi se cunosc părinţii, deşi, poate, am fi foarte mindri de ei ; oamenii, care sînt proşti, gîndesc greşit şi lor, totuşi, trebuie să le dau socoteală de faptele mele în această privinţă, nu iartă nenorocirile acestea, numindu-le cusururi. Înțelepciunea te-ar alege, sminteala obiceiurilor te respinge. Toate astea ţi le spun din prietenie şi ca să nu priveşti ajutorul pe care ţi-l cer împotriva dragostei lui Valville ca pe ceva umilitor pentru dumneata.

— Ah, Dumnezeule, doamnă, scumpă mamă (de vreme ce îmi daţi voie să vă zic astfel), ce bună şi mărinimoasă sînteţi ! am strigat aruncîndu-mă la picioarele ei, să aveţi atîta grijă, să cruţaţi astfel o biată fată cu totul neînsemnată şi pe care alta decît dumneavoastră n-ar putea s-o mai sufere ! A, Doamne, unde aş fi fără mila dumneavoastră ? v-aţi gîndit că, lipsită de mama mea, aş trăi acum ruşinea de a cerşi mila tuturor ? Şi, cu toate acestea, vă este teamă să nu mă umiliţi : mai există un suflet ca al dumneavoastră ?

— Ei, copila mea, strigă la rîndul ei, cine n-ar avea inimă bună cu tine, draga mea ? Mă încînti !

— O ! vă încîntă, foarte bine ! spuse atunci doamna Dorsin ; dar isprăviţi odată amîndouă ; nu mai pot. Prea mă înduioşaţi.

— Să ne întoarcem la ce spuneam, urmă binefăcătoarea mea. De vreme ce am hotărît să vorbească cu

Valville, să aștepte oare să vină s-o vadă ? sau n-ar fi mai bine, ca să meargă mai repede, să-i scrie să vină ?

— Fără doar și poate, spuse doamna Dorsin ; să-i scrie : dar sînt de părere să știm mai întîi ce-i spune în scrisoarea de azi, pe care n-ați citit-o cu glas tare ; aceasta va hotări ce avem de făcut.

— Da, am spus și eu cu un aer simplu și nevinovat, trebuie văzut ce gîndește, cu atît mai mult cu cît am uitat să vă spun că i-am scris în ziua cînd am venit aici, cu un ceas înainte de a mă prezenta.

— Ei ! dar de ce, Marianne ? întrebă doamna de Miran.

— Vai ! de nevoie, doamnă, i-am răspuns ; fiindcă i-am trimis un pachet unde se aflau o rochie îmbrăcată doar o singură dată, ceva lenjerie și niște bani ; nu voiam să păstrez aceste daruri păcătoase, și nu știam unde locuiește acel om bogat care mi le dăduse, acel om de seamă de care v-am vorbit, ce s-a prefăcut că de milostiv ce e mă duce la madame Dutour, avînd totuși gînduri atît de nerușinate ; i-am scris domnului de Valville, deoarece știa unde locuiește, ca să-l rog să fie atît de bun și să-i trimită pachetul din partea mea.

— Ei ! și prin ce întîmplare, spuse doamna de Miran, știa fiul meu adresa celui bărbat ?

— Doamnă, veți fi din nou mirată, i-am răspuns ; o știe pentru că este vorba de unchiul lui.

— Ce ? urmă ea, domnul de Climal ?

— Chiar dînsul, i-am răspuns. La dînsul m-a dus bunul călugăr de care v-am vorbit, și la dumneavoastră acasă am aflat că este unchiul domnului de Valville, pentru că a sosit o jumătate de oră după ce am fost adusă acolo, în ziua în care am căzut ; și tot pe el l-a surprins domnul de Valville la picioarele mele, la acea lenjereasă, în clipa în care îmi vorbea pentru întîia oară de dragostea lui și voia, după cum spunea, să mă bage în gazdă chiar de-a doua zi, departe de acolo, ca să mă vadă în taină și să mă depărteze de vecinătatea domnului de Valville.

— Dumnezeu ! ce-mi spui ? strigă ea ; cîtă slăbiciune la fratele meu ! Doamnă, adăugă ea către prietena ei, pentru numele lui Dumnezeu, să nu suflați o vorbă despre cele auzite ! Dacă vreodată s-ar afla o astfel de întîmplare, vă dați seama cît rău i-ar face domnului de Climal, care trece drept un om plin de virtuți și chiar le are în mare măsură, dar de data aceasta s-a rătăcit. Bietul om, unde i-a fost mintea ? Dar să lăsăm asta, de altceva e vorba. Ia să vedem scrisoarea fiului meu.

Și o deschise din nou.

— Dar, spuse ea numaidecît oprindu-se, parcă aș avea o șovăială : oare e bine s-o citim față de Marianne ? poate că-l iubește pe Valville. E multă dragoste în scrisoarea asta : ea va fi înduioșată, și-i va fi încă mai greu să ne facă serviciul pe care i-l cerem. Spune-mi, draga mea, nu este primejdios ? Ce să credem ? Îl iubești pe fiul meu ?

— N-are a face, doamnă, i-am răspuns ; asta nu mă va împiedica să-i vorbesc cum trebuie.

— N-are a face, ai spus ! Deci îl iubești, fata mea ? urmă ea zîmbind.

— Da, doamnă, i-am spus, e adevărat ; întîi am simțit că mă atrage, fără să-mi dau seama că asta-i dragoste ; nici nu mă gîndeam la așa ceva ; îmi făcea plăcere numai să-l văd, îl găseam plăcut ; și știți că nu greșeam, este foarte plăcut ; un tînăr atît de blind, atît de bine făcut, care seamănă atît de bine cu dumneavoastră ! Și pe dumneavoastră v-am iubit cum v-am văzut : e același lucru.

Ia aceste vorbe, atît doamna Dorsin cît și dînsa începură să rîdă.

— Nu mă satur ascultînd-o, spuse prima, și nu m-aș mai putea lipsi s-o văd ; e neasemuită !

— Da, recunosc, urmă binefăcătoarea mea ; dar, totuși, am s-o cert fiindcă i-a spus fiului meu că-l iubește ; astea sînt vorbe ce nu se spun.

— Ah, Dumnezeu ! doamnă ! niciodată, am strigat eu : el nu ştie nimic, n-am deschis gura. Oare o fată îndrăzneşte să-i spună unui bărbat că-l iubeşte ? unei doamne, mai treacă-meargă, nu-i nimic rău în asta... ; dar domnul de Valville n-are nici cea mai mică bănuială, decît doar dacă a ghicit ceva ; şi chiar dacă ar bănuî, încă nu i-ar sluji la nimic, doamnă ; veţi vedea, vă făgăduiesc, să nu vă faceţi nici o grijă. Ei da, este încîntător, ar trebui să fii orb ca să nu-ţi dai seama, dar ce-are a face ? este întocmai ca şi cînd n-ar fi mai mult decît oricare altul, vă spun drept, nici n-am să bag de seamă ; şi aş fi tare ingrată dacă m-aş purta altfel.

— Ah, fata mea dragă, îmi spuse doamna de Miran, îţi va fi foarte greu să hotărăşti acea inimă să renunţe la tine : cu cît te vîd, cu atît am mai puţină nădejde că vei izbuti : să încercăm totuşi, şi să vedem ce-ţi scrie.

Scrisoarea era scurtă, şi iată ce spunea pe cît pot să-mi amintesc :

„De trei săptămîni vă caut, domnişoară, şi mă prăpădesc de durere. Nu am de gînd să vă vorbesc de dragostea mea ; nu mai este vrednică să-i daţi ascultare. Nu vreau decît să îngenunchez în faţa dumneavoastră, să vă arăt durerea care m-a cuprins fiindcă v-am jignit ; nu vreau decît să vă cer iertare, nu cu nădejdea de a o căpăta, ci ca să vă răzbunaţi, refuzînd-mi-o. Nici nu bănuîţi în ce măsură puteţi să mă pedepsiţi ; trebuie să aflaţi acest lucru ; nu cer decît mîngîierea să-l aflaţi de la mine.“

Cam acesta era cuprinsul scrisorii ; eram adînc mişcată şi mărturisesc că inima mea, în taină, îşi întipărise fiecare cuvînt. Cred chiar că doamna de Miran a observat, căci îmi spuse uitîndu-se la mine :

— Fata mea, răvaşul acesta te tulbură, nu-i aşa ?

— N-aş spune că nu, mamă, nu ştiu să mint, i-am răspuns ; totuşi, să nu vă fie teamă, nu-mi voi face datoria cu mai puţin curaj ; dimpotrivă.

— Dar, reluă ea, de ce jignire este vorba ?

— De părerea proastă pe care a arătat că o are despre mine, cînd l-a văzut pe domnul de Climal la picioarele mele, am răspuns ; și de cînd a primit scrisoarea în care-l rugam să predea pachetul cu haine unchiului său, a văzut desigur că s-a înșelat în privința mea și că sînt nevino-vată ; iată de ce scrie că m-a jignit.

— Dacă așa stau lucrurile, spuse doamna Dorsin, ceea ce-i scrie vădește tot atîta cinste sufletească cîtă dragoste. Mă bucur că recunoaște virtutea Mariannei : așa trebuie să se poarte un om drept și, cu cit o prețuiește mai mult pe fiica dumneavoastră, cu atît îi va fi ei mai ușor să-l determine să facă ceea ce judecata și împrejurările actuale impun. De asta puteți fi sigură.

— M-ați convins, răspunse binefăcătoarea mea, dar este timpul să plecăm ; să terminăm ce avem de făcut. Am hotărît deci ca Marianne să-i scrie lui Valville.

— Nu este vorba decît de un bilet, i-am spus eu, și pot chiar să-l scriu acum față de dumneavoastră, doamnă. Avem în vorbitor hîrtie și cerneală.

— Ei bine, fie, fata mea ; scrie, ai dreptate, un singur rînd ajunge.

Și pe loc am scris următorul răvaș :

„Adineauri n-am putut să vorbesc cu dumneavoastră, domnule ; și aș avea totuși să vă spun ceva.“

— Dar, mamă, cînd să-l poftesc să vină ? i-am spus atunci doamnei de Miran, oprindu-mă.

— Miine dimineată la ora unsprezece, răspunse dînsa.

„Și v-aș fi îndatorată, am adăugat scriind mai departe, dacă ați veni aici miine la orele unsprezece dimineata ; am să vă aștept. Sint...“ Și tot Marianne am iscălit.

Am pus pe răvaș adresa așa cum mi-a dictat-o binefăcătoarea mea și i l-am dat. Ea s-a însărcinat să-l închidă și să-l trimită prin vreun servitor al mînăstirii, cu care va vorbi la plecare.

— Te previn că voi fi și eu la întâlnire, fata mea, îmi spuse cînd să plece ; numai că voi sosi cu cîteva clipe după el, ca să-ți las timpul să-i spui cum te-am întâlnit în această minăstire, cum te-am dat internă aici și cum, în cursul conversațiilor noastre, ai aflat din întâmplare că sînt mama lui ; eu ți-am spus că mă necăjește ; că de cînd a văzut o tină ră adusă acasă la noi a cărei pățanie ți-am istorisit-o, el refuză să încheie o căsătorie hotărîtă dinainte ; aici voi apare eu ca și cînd aș fi venit să te văd ; apoi tu, fata mea, vei fi aceea care vei duce totul pînă la capăt. Adio, Marianne, pe mîine.

— Adio, copilă dragă, îmi spuse și doamna Dorsin. Să știi, îți sînt o bună prietenă, să nu uiți ; pînă la următoarea revedere, și asta va fi curînd ! doresc ca zilele astea să vină cu dumneavoastră să cîneze la mine, doamnă ; dacă nu mi-o aduceți, am să vin s-o iau, vă previn.

— Vom veni împreună prima oară, spuse doamna de Miran, apoi o să v-o las cît doriți.

La toate astea, n-am răspuns decît printr-un zîmbet și printr-o plecăciune adîncă. Ele au plecat iar eu am rămas într-o stare de spirit destul de liniștită.

Cine m-ar fi văzut, m-ar fi socotit îndurerată ; și, în fond, nu eram deloc, păream numai că sînt. Ca să fiu exactă, nu eram decît înduioșată.

Totuși oftam ca un om îndurerat, poate chiar îmi închipuiam că sînt din cauza împrejurărilor : căci, la urma urmei, iubeam un bărbat la care nu trebuia să mă mai gîndesc ; și asta era un motiv de durere ; dar, pe de altă parte, eram cu adevărat iubită de acest bărbat, ceea ce însemna o mare mîngîiere ; în felul acesta, ești cel puțin liniștită, știind cît prețuiești ; ai partea cea mai bună dintr-o aventură ; cît privește restul, răbdare.

De altfel, făgăduisem să fac ceva atît de mărinimos ; arătasem atîta înțelepciune, atîta sinceritate, atîta recu-

noștință, dădusem o idee atît de mare despre sufletul meu, încît pe cele două doamne le-au podidit lacrimile de admirație pentru mine. O ! vă dați seama cu cîtă mulțumire îmi priveam acest suflet minunat ce-l aveam, și cîte mici motive de fală lăuntrică aveam ca să mă amăgească și să mă abată de la necazul pe care aș fi putut să-l am !

Dar să ajungem la urmările acestei întîmplări, și să trecem la ziua următoare.

Desigur, scrisoarea mea a fost predată lui Valville la timp. Îl așteptam la minăstire, la ora unsprezece și, bineînțeles, a sosit la ora exactă.

Cînd venise să mă vadă prima dată, după cum mi-a spus mai tîrziu, socotise necesar să-și ia altă înfățișare din două motive : primul era că, după jignirea pe care mi-o pricinuisese, aș refuza să-i vorbesc dacă ar întreba de mine dîndu-și numele cel adevărat ; al doilea, că stareța ar fi vrut poate să afle de ce vine și cine este, înainte de a încuviința să-l vîd ; iar toate aceste greutăți nu s-ar fi ivit dacă s-ar fi arătat sub înfățișarea unui servitor care venea chiar din partea doamnei de Miran ; aceasta era o măsură de prevedere pe care o luase.

Dar de data aceasta a înțeles din conținutul răvașului meu, care era limpede, că-l scuteam de orice deghizare și că nu era nevoie de așa ceva.

Mi-a mărturisit mai tîrziu că felul meu neocolit de a-i scrie îl îngrijorase : și, într-adevăr, nu era un semn prea bun ; o astfel de vizită nu mai semăna a intrigă amoroasă ; era prea nevinovată ca să vestească ceva ce i-ar fi putut fi prielnic.

Oricum ar fi fost, tocmai bătuse ora unsprezece cînd stareța în persoană veni să mi-l anunțe pe Valville.

— Du-te, Marianne, îmi spuse ea, fiul doamnei de Miran întreabă de dumneata ; ieri, după ce v-ați despărțit, dînsa mi-a spus că el va veni să te vadă : te așteaptă.

Inima începu să-mi ticăie îndată ce am aflat că e acolo.

— Vă sînt foarte îndatorată, doamnă, i-am răspuns ; mă și duc. Și am plecat ; dar mergeam încet, ca să am timp să mă liniștesc.

Aveam să fac față unei scene teribile ; mă temeam că-mi va lipsi curajul ; mi-era frică de mine însămi ; teamă că sufletul meu n-o va sluji cu bărbăție pe bine-făcătoarea mea.

Am uitat să vă mai vorbesc de un lucru care-mi făcea cîinste. Anume că eram nedichisită, vreau să spun eram îmbrăcată cu ce pusesem pe mine cînd mă sculasem ; nici o altă lenjerie decît aceea în care mă culcasem ; rufe destul de albe, dar întotdeauna boțite, care nu te avantează cînd ești plăcută, și care te cam urîtesc cînd nu ești.

Adăugați la astea o rochie cam tot așa, pe care o purtam dimineata în cameră. Pe scurt, n-aveam decît farmecul pe care nu-l puteam înlătura, adică cel al tinereții și al înfățișării mele ; cu care mă voi putea apăra, îmi spuneam tainic în mine însămi ; atît de tainic, încît nu-i dădeam nici o importanță, deși aceasta mă ajuta să renunț la grațiile pe care nu le mai adăugam, jertfindu-le doamnei de Miran.

Nu fiindcă dînsa s-ar fi gîndit să-mi spună : „Nu te găti“, dar sînt sigură că, îndată ce m-ar fi văzut gătită, s-ar fi gîndit pe loc că n-ar fi trebuit să fiu. În fine, am apărut ; iată-mă în vorbitorul unde l-am găsit pe Valville.

Cît de bine era îmbrăcat ! Ce frumos arăta ! Vai, cît părea de iubitor și de plin de respect ! Cîtă dorință de a-mi place am simțit la dînsul și cît era de măgulitor pentru o fată ca Marianne să vadă că un om ca el își găsește fericirea în bunăvoința aflată din partea ei ! Căci ceea ce spun aici îi stătea scris în privire : s-ar fi zis că Valville nu era însuflețit decît de acest sentiment.

În mină ținea o scrisoare ; era scrisoarea mea. aceea prin care-l rugasem să vină.

— Nu știu, spuse el, arătându-mi-o și sărutind-o, dacă trebuie să mă bucur sau să mă întristez de porunca primită prin acest răvaș : îi dau ascultare, dar nu fără îngrijorare.

Și să fi văzut cu câtă sfială, cu ce aer de îndoială, în privința soartei sale, îmi spunea vorbele acestea !

— Domnule, i-am răspuns, adînc mișcată de cîtă duioșie și încintare vădea felul lui de a mă întîmpina, luați loc.

Apoi a trebuit să-mi mai viu în fire, iar el s-a așezat.

— Da, domnule, am urmat cu o voce care mai tremura încă, am de vorbit cu dumneavoastră.

— Bine, domnișoară, îmi răspunse tremurînd și dînsul, despre ce este vorba ? ce-mi anunțați începînd astfel ? Pe cît se pare stareța dumneavoastră știe de vizita pe care v-o fac ?

— Da, domnule, i-am spus ; ea însăși, rostindu-vă numele, m-a înștiințat că ați întrebat de mine.

— Rostindu-mi numele ? exclamă el : cum se poate una ca asta ? N-o cunosc, n-am văzut-o niciodată ; i-ați spus oare cine sînt ? V-ați înțeles să trimiteți după mine ?

— Nu, domnule, nu i-am spus nimic ; tot ce știa, este că urma să veniți, și nu eu, ci altcineva a informat-o ; dar, vă rog, ascultați-mă.

— Doriți să mă convingeți că mă iubiți, și cred că spuneți adevărul ; dar ce scop urmăriți iubindu-mă ?

— Acela de a nu fi niciodată decît al dumneavoastră, îmi răspunse el rece, dar pe un ton sigur și hotărît, acela de a mă lega de dumneavoastră prin toate legăturile onoarei și ale religiei : dacă ar exista unele și mai puternice, le-aș primi, m-ar bucura încă mai mult ; și, cu ade-vărat, nu era nevoie să mă întrebați ce scop am ; nu cred că s-ar putea ivi altul în mintea unui om care vă iubește, domnișoară : intențiile mele nu pot fi îndoielnice ;

nu-mi rămîne decît să aflu dacă ele vă sînt pe plac. și dacă pot dobîndi de la dumneavoastră ceea ce ar face fericirea vieții mele.

Ce cuvinte, doamnă ! Am simțit că mi se umezesc ochii ; cred chiar că am oftat, nu m-am putut abține ; dar am oftat cît am putut de încet și fără să îndrăznesc să mă uit la el.

— Domnule, i-am spus, nu v-am istorisit oare nenorocirile ce s-au abătut asupra mea încă de cînd eram copilă ? Nu știi din cine m-am născut ; mi-am pierdut părinții fără să-i fi cunoscut : nu am nici avere, nici familie și nu sîntem făcuți unul pentru altul ; de altminteri, mai sînt și alte piedici de neînvins.

— Vă înțeleg, îmi spuse el cu aerul cuiva care vede totul năruindu-se : inima dumneavoastră nu vrea să se dăruiască inimii mele.

— Nu, nu este vorba de așa ceva, am spus, fără a fi în stare să merg mai departe.

— Nu este vorba de așa ceva, domnișoară ! îmi răspunse el ; și-mi pomeniți de piedici !

Aici ajunsese conversația noastră cînd intră doamna de Miran : vă dați seama de uimirea lui Valville :

— Cum ? strigă el sculindu-se ! Ah, domnișoară, totul a fost pus la cale.

— Da, fiul meu, îi zise dînsa cu o voce plină de blîndețe și de dragoste, voiam să nu-ți spunem nimic : dar vezi că ți-o mărturisesc fără înconjur ; știam că vei fi aici și ne înțelesesem că voi veni și eu. Fata mea dragă, adăugă ea către mine, Valville este la curent ? i-ai spus ?

— Nu, mamă, i-am răspuns îmbărbătată de prezența ei și înviorată de felul prietenos în care îmi vorbea față de el ; nu, n-am avut timp ; domnul de-abia sosise și conversația noastră de-abia începuse cînd ați intrat : dar îi voi spune totul față de dumneavoastră, mamă. Și nu-maidecît :

— Vedeți, domnule, i-am spus lui Valville care nu știa ce înțelegeam prin aceste nume pe care ni le dădeam, vedeți cum se poartă doamna de Miran cu mine, ceea ce vădește cât este de bună față de mine și chiar cât îi sînt de îndatorată. Îi sînt într-atîta, încît e de necrezut ; și ați fi primul care ar spune că nu sînt vrednică să trăiesc, dacă nu v-aș ruga din suflet să nu vă mai gîndiți la mine. La aceste cuvinte, Valville lăsă capul în jos și oftă.

— Stați domnule o clipă, am urmat eu ; pe dumneavoastră înșivă vă las să judecați în această împrejurare. N-aveți decît să aveți în vedere cine sînt ; v-am spus că mi-am pierdut tatăl și mama. Au fost uciși, cînd aveam numai doi ani în timpul unei călătorii unde mă luaseră cu dînsii, și de atunci iată, domnule, ce am devenit. Sora unui preot de țară m-a crescut de milă. A venit cu mine la Paris pentru o moștenire pe care n-a primit-o ; aici, a murit și m-a lăsat singură, fără nici un ajutor, într-un han. Duhovnicul ei, care este un călugăr vrednic, m-a luat de-acolo pentru a mă prezenta domnului de Climal, unchiul dumneavoastră ; domnul de Climal m-a plasat la o lenjereasă și, peste trei zile, m-a părăsit acolo ; v-am spus de ce, rugîndu-vă să-i înapoiati darurile sale. Lenjereasa mi-a spus că trebuie să iau o hotărîre ; am ieșit să-i spun călugărului în ce situație mă aflu și, întorcîndu-mă de la el, am intrat în biserica acestei mînăstiri ca să-mi ascund lacrimile care mă înăbușeau ; mama, aici de față, a sosit după mine, și aceasta a fost o binecuvîntare a lui Dumnezeu. M-a zărit plîngînd într-un confesional¹ ; i s-a făcut milă de mine și din aceeași zi sînt internă aici ; dînsa îmi plătește pensiunea, dînsa m-a îmbrăcat, mi-a dat de toate din belșug, cu mărînimie, purtîndu-se cu o dragoste, cu o drăgălășenie la care nu mă pot gîndi fără să nu izbucnesc în lacrimi ; vine să

¹ Loc în biserică unde duhovnicul ascultă spovedania (la catolici).

mă vadă, stă de vorbă cu mine, mă iubește și se poartă cu mine ca și cînd v-aș fi soră ; chiar mi-a interzis să mă gîndesc că sînt orfană, și are dreptate ; nu mai trebuie să-mi amintesc că sînt, nu mai este adevărat. Nu există poate fată, avînd cea mai bună mamă din lume, care să fie atît de fericită ca mine.

Binefăcătoarea mea și fiul său, la aceste vorbe ale mele, mi s-au părut mișcați pînă la lacrimi.

— Iată situația mea, am urmat, iată cum stau față de doamna de Miran. Dumneavoastră, domnule, care, după cît se spune, sînteți un tînăr plin de înțelepciune și de cînstă, cum mi s-a părut și mie, spuneți-mi cu toată sinceritatea cugetului : mă iubiți, ce mă sfătuiți să fac cu dragostea dumneavoastră, după cele ce v-am spus ? Trebuie să țineți seama că nenorociții căroră li se dă o pomană nu sînt atît de săraci ca mine ; ei cel puțin au frați, au surori sau vreo altă rudă ; au o țară, au un nume și oameni care-i cunosc : și eu n-am nimic din toate astea ; nu sînt oare mai amărită și mai săracă decît ei ?

— Lasă, fata mea, îmi spuse doamna de Miran, isprăvește ce ai de spus și nu te mai opri asupra acestor lucruri.

— Nu, mamă, am continuat eu, lăsați-mă să spun totul. Domnule, nu spun decît ce este adevărat și, totuși, îmi cereți inima pentru a vă căsători cu mine. Ar fi frumos darul pe care vi l-aș aduce ? N-ar fi o cruzime din partea mea să vi-l fac ? Doamne ! ce inimă v-aș da decît aceea a unei zăpăcite, a unei ușuratece, a unei fete lipsite de judecată, fără pic de considerație față de dumneavoastră ? Este drept că vă plac ; dacă v-ați atașat de mine numai pentru că sînt frumoasă, n-ar merita ; dar dacă ați făcut-o fiindcă, după cît se pare, socotiți că am o fire bună, în cazul acesta cum puteți nădăjdui că pot fi de acord cu o dragoste care v-ar atrage dezaprobarea tuturor, care v-ar învrăjbi cu întreaga familie, cu toți prietenii, cu toți acei ce vă prețuiesc, și chiar cu mine ; căci de cîtă

părere de rău n-ați avea parte cînd nu m-ați mai iubi. și v-ați afla soțul unei femei disprețuite, pe care nimeni n-ar vrea s-o primească și care nu v-ar fi adus decît nenorocire și rușine ! Și încă, tot ce vă spun acum n-ar fi nimic, am adăugat cu o emoție care mă făcea să plîng. Acum, cînd îi sînt atît de îndatorată doamnei de Miran, ce nemernică aș fi dacă m-aș căsători cu dumneavoastră ! Ați putea oare să aveți pentru mine altceva decît dezgust. dacă aș fi în stare de una ca asta ? Ar fi oare ceva mai mișcav ca mine, pe astă lume, mai ales în împrejurarea în care știu că vă aflați ? Căci știu totul : mama a fost la mine ieri ca de obicei ; era tristă, am întrebat-o ce are și mi-a spus că fiul ei o necăjește ; am ascultat-o fără să mă aștept a avea vreun amestec în aceasta ; mi-a spus că a fost întotdeauna foarte mulțumită de acest fiu, dar că nu mai este de recunoscut de cînd a văzut o anume față ; atunci mi-a istorisit povestea noastră, și această față care vă scoate din fîgaș, care vă face să vă călcați cuvîntul, care o supără astăzi pe mama, care i-a răpit inima și dragostea fiului său, se întîmplă să fiu tocmă eu, domnule ! Să fie această internă căreia îi asigură viața și pe care o copleșește cu binefacerile ei ! După toate astea, domnule, socotiți, cu tot simțul onoarei pe care-l aveți, cu cîntea, cu sufletul vrednic de stimă, iubitor și mare pe care-l aveți îndeobște, socotiți dacă mai puteți dori să vă iubesc, și dacă dumneavoastră înșivă ați avea curajul să iubiți un monstru așa cum aș fi eu dacă aș pleca urechea la dragostea dumneavoastră. Nu, domnule, sînteți mișcat de ceea ce aflați, plîngeți, dar n-o mai faceți decît din dragoste pentru mama, decît din milă față de mine. Nu, mamă, nu veți mai fi nici tristă, nici îngrijorată ; domnul de Valville nu va primi să fiu mai departe pricina mîhnirii dumneavoastră ; e o durere pe care nu va voi să mi-o pricinuiască. Sînt foarte sigură că nu va mai tulbura plăcerea pe care o simțiți venindu-mi în ajutor ; dimpotrivă, o va simți și el, va dori s-o împăr-

tăsească, mă va iubi mai departe, dar așa cum mă iubiți dumneavoastră ; se va căsători cu domnișoara despre care este vorba, se va căsători din pricina lui, pentru că trebuie s-o facă, din pricina dumneavoastră, care i-ați găsit această partidă pentru binele său. și din pricina mea care-l rog din suflet, ca fiind singura dovadă pe care mi-o poate da că i-am fost cu adevărat dragă ; este o mîngîiere pe care n-o poate refuza unei fete ce nu poate fi a lui, dar nu va fi niciodată a nimănui și, la rîndul ei, nu se dă înapoi să-i spună că, dacă ar fi fost bogată și de rangul lui, părerea ei despre el era atît de bună încît l-ar fi preferat oricărui bărbat din lume ; această mîngîiere vreau să i-o dau la rîndul meu, și nu-mi pare rău, numai să vă știu mulțumită.

M-am oprit atunci ștergîndu-mi lacrimile pe care le vărsam. Valville, tot cu capul plecat și adîncit în gînduri, nu răspunse nimic cîtva timp. Doamna de Miran se uita la el și aștepta, cu ochii înlăcrimați, să spună ceva ; în sfîrșit, el puse capăt tăcerii și, adresîndu-se binefăcătoarei mele :

— Mamă, vedeți cine este Marianne : puneți-vă în locul meu, judecați-mi inima după a dumneavoastră. N-am avut dreptate s-o iubesc ? va fi oare cu puțință să n-o mai iubesc ? Cele spuse de ea sînt oare în stare să mă depărteze de dînsa ? Atîtea însușiri, mamă ! și trebuie s-o părăsesc ! dumneavoastră doriți astfel și ea mă roagă s-o fac ; și o voi părăsi ; mă voi căsători cu alta ; voi fi nefericit, accept acest lucru ; dar nefericirea mea nu va ține mult.

După aceste puține cuvinte, lacrimile sale începură să curgă fără ca el să le mai oprească ; o înduioșară pe doamna de Miran, care începu să plîngă și ea și nu mai știa ce să spună. Tăceam toți trei, nu se auzeau decît suspine.

— Of, Doamne, ăm strigat eu cu dragoste, cu durere, cu mii de porniri nedeslușite pe care n-aș fi în stare să le explic. Of, Dumnezeuule, doamnă, de ce m-ați întîlnit ?

sînt disperată că mă aflu pe această lume și rog cerul să mă ia.

— Vai ! imi spuse Valville cu tristețe, de ce vă plingeți ? nu v-am spus că vă părăsesc ?

— Da, mă părășiți, i-am răspuns, dar spunîndu-mi aceasta o mîhniți adînc pe maica mea, o omoriți, o amenințați că veți fi nenorocit, și vreți ca durerea să i se aline ? Întrebați de ce avem a ne plînge ? Ei, ce-ați vrea mai mult decît ceea ce v-am spus ? Cînd ești mîrîinos, cînd ai judecată, nu sînt oare lucruri în fața cărora trebuie să te înclini ? Bine ! nu vă veți căsători cu mine, dar numai fiindcă Dumnezeu n-a îngăduit-o. Dar eu nu mă voi mărita cu nimeni și-mi veți fi de-a pururi drag, domnule. Nu mă veți pierde, și nici eu nu vă pierd : voi fi călugăriță ; dar aici, la Paris, și ne vom vedea cîteodată ; vom avea amîndoi aceeași mamă ; veți fi fratele meu, binefăcătorul meu, singurul prieten ce-l voi avea pe lume, singurul bărbat pe care-l voi fi preferat, și pe care nu-l voi uita niciodată.

— Ah, mamă, strigă din nou Valville, aruncîndu-se deodată la picioarele doamnei de Miran, vă cer iertare pentru lacrimile pe care văd că le vărsați din pricina mea. Faceți din mine ce doriți, dumneavoastră sînteți stăpîna ; dar m-ați nenorocit ! Atrăgîndu-mă aici ați făcut ca admirația mea pentru dînsa să atingă culmea ; nu mai știu ce e cu mine ; fie-vă milă de starea mea ; tot ce se întîmplă imi sfîșie inima ; luați-mă de aici, să plecăm ! Mai bine moartea decît să vă supăr : dar dumneavoastră, care mă iubiți atîta, ce vreți să se aleagă de mine ?!

— Vai, fiul meu ! ce vrei să-ți răspund ? îi spuse această doamnă. Trebuie să mai vedem, mi-e milă de tine, te înțeleg, sînteți mișcători amîndoi și îți mărturisesc că o iubesc pe Marianne atît cît o iubești și tu. Scoală-te, fiul meu ; lucrurile n-au ieșit cum am crezut, nu e vina ei ; îi iert dragostea pe care i-o porți ; și dacă

toată lumea ar gândi ca mine, n-aș sta cituși de puțin la îndoială, fiul meu.

La aceste vorbe, al căror sens favorabil Valville îl înțelese, căzu din nou în genunchi și-i apucă o mână, pe care o sărută de mii de ori fără o vorbă.

— Acum, doamnă, i-am spus, mă veți mai iubi ? există alt leac decît de a mă părăsi ?

— Să mă ferească Dumnezeu, copila mea, îmi răs-punse dînsa ; ce-mi spui tu oare ? Lasă, încă o dată, fii pe pace : sînt mulțumită de tine. Fiul meu, adăugă dînsa cu un aer de bunătate care mă încîntă mai mult, nu te mai silesc să închei căsătoria de care a fost vorba ; ca urmare, mă voi certa cu niște oameni de treabă, dar te iubesc mai mult decît pe ei.

— Mi-e dat din nou să trăiesc, răspunse Valville ; sînt cel mai fericit dintre fii ; dar, mamă, ce o să faceți cu Marianne ? Nu-mi veți da voie s-o văd cîteodată ?

— Fiul meu, răspunse dînsa, îmi ceri mai mult decît știu ; lasă-mă să mă gîndesc, vom vedea.

— Dați-mi cel puțin voie s-o iubesc, adăugă el.

— Oh, cerule, la ce-ar sluji să ți-o interzic ? Iubește-o, copilul meu, iubește-o ! Fie ce-o fi, urmă ea.

Spusesem totuși că mă voi călugări și mă gîndeam s-o spun din nou, din exces de zel ; dar cum doamna de Miran uitase de asta, mi-a dat deodată în gînd că n-ar trebui să i-o reamintesc.

Mă istovisem cu atîta generozitate ; spusesem tot ce se putea spune pentru a-l abate pe Valville de la dragostea sa ; dar dacă doamnei de Miran îi era pe plac să binevoiască a îngădui ca el să mă iubească, dacă propria-i inimă se induioșa într-atît față de fiul său sau față de mine, n-aveam decît să tac ; nu eu eram aceea care trebuia să-i spună : doamnă, luați seama la ceea ce faceți. Acest exces de uitare de sine din partea mea n-ar fi fost nici firesc, nici cuminte.

Așa încît n-am scos nici o vorbă. Ea se sculă :

— Ce fetiță primejdioasă ești. Marianne ! spuse ridindu-se ; adio ; să plecăm, fiul meu. Și fiul nu înceta să-i sărute mina pe care o ținea, ceea ce nu era chiar nepotrivit.

— Da, da, adăugă ea. înțeleg ce înseamnă asta : dar nu voi holări nimic ; nu știu la ce să mă opresc ; ce situație ! Adio, e tirziu ; du-te la masă. fata mea, o să ne vedem curînd.

Atunci am salutat-o fără să-i răspund, și fiindcă păream că plîng și-mi ștergeam ochii cu batista :

— De ce plîngi ? îmi spuse ; nu te pot învinui de nimic ; nu pot să-ți găsesc vină fiindcă ești vrednică de a fi iubită ; du-te, liniștește-te ; dă-mi mina, Valville.

Și numaidecît coborî scara. ajutată de fiul său, care, din discreție, nu mi-a vorbit decît din ochi și nu și-a luat adio de la mine decît cu o plecăciune. căreia i-am răspuns cu un aer încurcat și ca o persoană ce se teme salutîndu-l să nu fie prea îndrăzneată și să abuzeze de îngăduința mamei.

Iată-mă singură și mult mai tulburată decît fusesem în ajun, după plecarea doamnei de Miran.

Nu-i vorbă că acum aveam multe alte frămîntări. „Iubește-o, copilul meu, fie ce-o fi ! spusese binefăcătoarea mea fiului său ; vom vedea apoi ; nu știu la ce să mă opresc“, adăugase ea ; și, în fond, asta însemna că-mi spusese : nădăjduiește ; așa încît nădăjduiam, dar tremurînd, socotindu-mă nebună că îndrăznesc să nădăjduiesc atît de nepotrivit ; și, în astfel de cazuri, suferi nespus ; mai bine să nu zărești nici o scinteie de izbîndă, decît să mijească una atît de slabă care nu mîngîie sufletul decît pentru a-l tulbura.

Mă voi căsători oare cu Valville ? mă întrebam ; nu credeam că este cu putință și, totuși, îmi dădeam seama că ar fi o nenorocire pentru mine să nu mă căsătoresc cu el. Asta-i tot ce dobîndise inima mea în urma vor-

belor nesigure ale doamnei de Miran ; nu era acesta un motiv în plus de frământare ?

N-am dormit în noaptea care a urmat ; am dormit prost două-trei nopți de-a rîndul ; căci au trecut trei zile fără să mai aud vorbindu-se de nimic, și nu fără ca să cîrtesc puțin împotriva binefăcătoarei mele. .

De ce nu se hotărăște odată ? îmi spuneam uneori ; la ce bun atîtea tărăgăneli ? Și pentru toate astea cred că-i purtam pică.

În fine, sosi a patra zi fără ca ea să se arate ; dar, în locul ei, la orele trei după-amiază, sosi Valville, care ceru să mă vadă.

Cineva a venit să mă anunțe și asta însemna că eram îndrituită să mă duc să vorbesc cu dînsul ; totuși, nu m-am folosit de această îngăduință. Îl iubeam, și încă mult mai mult decît pînă acum ; aveam o dorință nespusă să-l văd, o nespusă curiozitate să aflu dacă n-are să-mi spună nimic nou în privința dragostei noastre, și totuși m-am abținut ; am refuzat să mă duc la dînsul, pentru ca, dacă doamna de Miran ar afla acest lucru, să mă prețuiască încă și mai mult ; astfel, refuzul meu nu era decît un șiretlic. Deci, i-am trimis vorbă lui Valville că-l rog să-mi îngăduie să nu-l primesc, afară numai dacă vine din partea mamei sale ; ceea ce nu presupuneam, deoarece ea nu mă înștiințase, și într-adevăr nu știa de vizita lui.

Valville n-a îndrăznit să mă amăgească și a fost destul de cuminte ca să plece. Acest act de șireată prudență m-a costat mult ; începeam să mă căiesc de el. cînd îmi trimise vorbă că avea să mă vadă a doua zi împreună cu doamna de Miran ; și iată de ce era în măsură să mă asigure de acest lucru : pentru că a doua zi trebuia să aibă loc o ceremonie în minăstirea noastră ; o tină ră călugăriță avea să-și facă legămîntul și părinții ei poftiseră aici toată familia lui Valville, mamă, fiu, unchi și toate

rubedeniile ; ceea ce am aflat mai târziu și am bănuit în clipa în care i-am văzut în biserică.

Știți că la astfel de sărbători călugărițele pot fi văzute, se trage perdeaua din fața zăbrelelor ; știți de asemenea că, de obicei, mă așezam foarte aproape de aceste zăbrele. Doamna de Miran a sosit atât de târziu cu toată societatea ei, încît n-a avut decît timpul să intre numaidecît în biserică. V-am spus, nu știam că este poftită și am avut o surpriză plăcută cînd am văzut-o traversînd pentru a se așeza lângă zăbrelele noastre ; un cavaler, destul de arătos, deși cam vîrstnic, o ținea de mînă.¹

Un șir de alte persoane o urmău, după cît mi s-a părut ; n-o slăbeam din ochi ; ea nu mă văzuse încă.

În sfîrșit, sosește și iat-o așezîndu-se cu cavalerul lângă dînsa. Atunci, printre cei ce veneau în urma ei, i-am zărit pe domnul de Climal și pe Valville.

Cum ! Domnul de Climal, mi-am spus cu o mirare la care se adăuga, poate, și oarecare emoție ; ceea ce este sigur e că aș fi preferat să nu fie acolo ; nu știam dacă trebuie să nu-mi pese că se află acolo, sau dacă se cădea să fiu nemulțumită ; dar, oricum, nu era o apariție plăcută pentru mine, aveam dreptul să-l socotesc un om rău, pe care simpla mea prezență l-ar pune în încurcătură.

Încă neplăcerea de a mă vedea n-ar fi fost nimic pentru el față de împrejurările care aveau să se adauge la aceasta și de motivele de neliniște și de rușine care aveau să-l copleșească. Nu așteptam decît momentul să-mi fac plecăciunea în fața doamnei de Miran, sora lui ; și doamna de Miran desigur că-mi va răspunde în felul simplu, iubit și intim care era al ei. O ! ce va gîndi el despre această intimitate ? ce urmări supărătoare n-ar fi putut el prevedea ? Doamnă, gîndiți-vă cît m-ar fi socotit de primejdioasă pentru renumele lui și în ce mă-

¹ În secolul al XVIII-lea nu se dădea brațul doamnelor, ci li se oferea mîna (n. tr.).

sură un om rău care se teme de tine este el însuși de temut.

Și tot ce vă spun aci mă tulbura nedeslușit.

Nepotul lui a fost cel dintii care m-a zărit și m-a salutat cu nu știu ce aer de bucurie și de încredere care era semn bun pentru treburile noastre. Domnul de Climal, care în clipa aceea se așeza, nu l-a văzut salutându-mă. Vorbea cu cavalerul de lângă doamna de Miran.

Această doamnă îi asculta și nu privea încă spre călugărițe. În sfârșit, își îndreptă ochii spre noi și mă zări.

Au urmat numaidecît din partea mea plecăciuni adînci, care mi-au atras din partea ei acele semne care se fac cu mina și care se tălmăcesc astfel : A ! bună ziua, drăguța mea ; ești aici ? Fratele ei, care tocmai își scotea din buzunar un fel de carte de rugăciuni, observă aceste semne, le urmări cu ochii și o văzu pe mica lui lenjereasă care nu părea să fi pierdut mare lucru izgonindu-l, și a cărei găteală n-avea de ce s-o facă să-i pară rău după pachetul de haine necinstite pe care i le trimisese înapoi.

Bietul om (căci se apropie clipa în care va fi vrednic să-mi domolesc cuvintele în ceea ce-l privește), bietul om, pentru care, dintr-un fel de fatalitate, aveam să fiu întotdeauna o pricină de stînjeneală și de teamă, se fistică cu totul văzîndu-mă și nu îndrăzni să mă privească în față.

M-am înroșit și eu, dar ca o vrăjmașă cutezătoare și plină de minie, care știe că se bucură de un cuget curat și are dreptul să dea pe față un suflet vinovat și mai prejos de al ei.

Am băgat de seamă că doamna de Miran îl observa și sînt sigură că și-a dat seama de tulburarea lui, atît din pricina mea cît și a lui Valville pe care, din fericire pentru el, îl mai socotea a fi singurul la curent cu nemernicia lui. A început slujba ; am ascultat o predică

foarte frumoasă ; nu spun că a fost bună : cu deșarta vanitate de a ține o predică elegantă, ni s-a propovăduit deșertăciunea celor lumești, și acesta este păcatul multor predicatori ; mai mult spre folosul trufiei lor își țin ei predicile, decît spre luminarea noastră : încît, aproape întotdeauna, păcatul e cel care propovăduiește virtutea din amvoanele noastre.

După sfîrșitul ceremoniei, doamna de Miran ceru să fiu chemată și trecu în vorbitor înainte de a pleca ; cu dînsa se afla numai fiul ei. Domnul de Climal plecase.

— Bună ziua, Marianne, îmi spuse ea : cei ce mă însoțeau mă așteaptă jos, afară de fratele meu care a plecat ; și am urcat ca să-ți spun doar o vorbă. Iată-l pe Valville, care tot te iubește, care nu-mi dă pace, care stă mereu la picioarele mele pentru ca să incuviințez dorințele sale ; spune că l-aș nenoroci dacă m-aș împotrivi, că este vorba de o patimă de nestăvilit ; că soarta lui este să te iubească și să fie al tău. Mă înclin, în fond nu pot să condamn alegerea inimii sale ; ești vrednică de respect și asta ajunge pentru un om care te iubește și e bogat. Astfel încît, copiii mei, iubiți-vă, cu voia mea ; oricare altă mamă n-ar proceda la fel ca mine. După legile societății noastre fiul meu face o nebunie și eu nu sint cuminte îngăduind aceasta ; dar e vorba, spune el, de liniștea vieții lui și ar trebui să am altă inimă decît a mea pentru a mă împotrivi unui astfel de motiv. Mă gîndesc că Valville nu știrbește adevărata onoare, că se depărtează numai de obiceiurile statornice, că nu-și păgubește decît averea, pe care se poate lipsi s-o sporească. El susține că nu poate să trăiască fără tine : sint de acord cu însușirile pe care ți le găsește ; în această împrejurare, sfidați vor fi doar oamenii și obiceiurile, nicidecum Dumnezeu sau rațiunea. Să meargă deci înainte. Fiul meu, toate acestea te privesc doar pe tine ; ești dintr-un neam mare ; nu-l cunoaștem pe cel al Mariannei ; trufia și interesul cer să nu te căsătorești cu ea ;

tu nu le dai ascultare, nu vrei să știi de altceva decît de dragostea ta. La rîndul meu, nu sînt nici atît de trufașă, nici atît de interesată ca să mă arăt neînduplecată, și nu ascult decît de bunătatea mea. Mă silești prin teama ce-o am de a te face nefericit ; ar însemna să fiu tiranul tău și socot că este mai bine să-ți fiu mamă. Rog cerul să binecuvînteze motivele care mă fac să nu mă mai împotrivesc ; dar, orice s-ar întîmpla, prefer să-mi fac o vină din îngăduința mea, decît dintr-o strășnicie de pe urma căreia n-ai avea nici un folos și ale cărei urmări ar fi poate încă mai dureroase.

La aceste cuvinte, Valville, plîngînd de bucurie și de recunoștință, îi îmbrățișă poalele. Iar eu am fost atît de mișcată, atît de zguduită, atît de înmărmurită, încît n-am fost în stare să scot o vorbă ; miinile îmi tremurau și nu arătam ceea ce simțeam decît prin suspine scurte și repetate.

— Nu-mi spui nimic, Marianne, îmi zise binefăcătoarea mea, dar înțeleg tăcerea ta, și trebuie să recunosc că sînt și eu pătrunsă de bucuria pe care v-am făcut-o. Cerul ar fi putut să-mi hărăzească o noră care să fie mai pe placul lumii, dar nu care să fie mai pe placul inimii mele.

Aici am izbucnit, dintr-o pornire neașteptată :

— Ah ! mamă, am strigat, simt că mă sfîrșesc ; nu mai știu ce să fac de atîta dragoste și recunoștință !

M-am oprit, nefiind în stare să spun mai mult din pricina lacrimilor mele : căzusem în genunchi și trecusem jumătate din mină printre zăbrele pentru a o apuca pe aceea a doamnei de Miran, care, într-adevăr, mi-o întinsese ; și Valville, nebun de bucurie, ca ieșit din fire, se aruncă asupra miinilor noastre, sărutîndu-le cînd pe una, cînd pe alta.

— Ascultați, copiii mei, spuse doamna de Miran după ce privi cîteva clipe izbucnirea fiului ei ; trebuie să fim cu oarecare băgare de seamă în această împrejurare ;

atita vreme cît vei sta în această minăstire, fata mea, nu-i dau voie lui Valville să vină să te vadă fără mine ; povestea d'umitale ai istorisit-o stareței ; ar putea bănuî că fiul meu te iubește, poate cu încuviințarea mea ; ar discuta cu călugărițele, care ar spune-o și altora, și de asta aș vrea să mă feresc. Nici nu este nimerit să mai rămii multă vreme în acest lăcaș, Marianne ; am să te las aici încă trei săptămîni, sau cel mult o lună, în care timp îți voi căuta o minăstire unde nu se va ști nimic despre întîmplările vieții tale și unde, sub alt nume decît al meu, te voi duce chiar eu, pînă cînd voi lua unele măsuri și voi vedea ce trebuie să fac ca să pregătesc spiritele în vederea căsătoriei voastre, și pentru a o împiedica să stîrnească mirare ; le răzbați pe toate cu puțină răbdare și dibăcie, mai ales cînd încredințezi grijile tale unei mame ca mine.

La acestea, Valville era să se avînte din nou în mulțumiri și eu în gesturile mele de respect și de dragoste, dar ea se sculă :

— Știi că sînt așteptată, îi spuse fiului ei ; ascunde-ți bucuria, nu-ți cer s-o pui în evidență ; o vād și așa ; să coborîm.

— Mamă, urmă fiul ei, Marianne va mai rămîne aici o lună, mă opriți s-o vād fără dumneavoastră ; asta nu înseamnă că vă voi întovărăși cîteodată cînd veți veni ?

— Da, da, spuse ea, va trebui, desigur, dar numai o dată sau de două ori, nu mai mult. Ascultă, pentru numele lui Dumnezeu, lasă-mă să te îndrumez ; va mai fi o greutate la care nu m-am gîndit ; aceea că fratele meu o cunoaște pe Marianne, știe cine este ; poate că vom fi siliți să vă cununăm în taină. Ești moștenitorul lui, fiu! meu, trebuie să ținem seamă de aceasta. E drept că, după întîmplarea lui cu Marianne, am putea nădăjdui să-l cîștigăm, să-l facem să-și vină în fire ; ne vom sfătui ce hotărîre va fi de luat ; mă iubește, are oarecare încredere în mine, mă voi folosi de ea, și totul poate să iasă

bine. Adio, fata mea. Și numai decît se grăbi să coboare și mă lăsă mai încîntată decît aș putea s-o spun.

V-am povestit că de trei sau patru nopți aproape nu dormisem de atîta grijă; acum, socotiți cel puțin tot atîtea petrecute fără să închid ochii. Nimic nu te ține mai treaz decît o bucurie nemărginită sau așteptarea sigură a unei mari fericiri; și, în starea asta, gîndiți-vă cît puteam fi de dispusă să dorm.

Închipuiți-vă ce era cu mine cînd mă gîndeam că mă voi căsători cu Valville și de cîte ori îmi tresărea inima; dacă, cu atîtea tresăriri, singele îmi putea fi potolit.

Primele două zile am fost numai încîntată; apoi s-a adăugat nerăbdarea. Da, mă voi căsători cu Valville, doamna de Miran mi-a spus-o, mi-a făgăduit-o; dar acest eveniment cînd se va întîmpla? Voi mai rămîne încă o lună aici; apoi trebuie să mă duc în altă minăș-tire pentru ca să se ia măsuri în vederea acestei căsătorii; dar aceste măsuri, va dura mult pînă se vor lua? Va merge repede? Nu se știe nimic; nu s-a hotărît nici un soroc, sentimentele se pot schimba; și gîndurile acestea îmi scădeau mult mulțumirea; sufeream cîteodată ca de o durere adevărată; aș fi vrut să pot sări de la clipa în care eram la clipa căsătoriei.

În sfîrșit, frămîntările acestea, atît plăcute cît și dure-roase, s-au mai potolit, apoi au trecut; sufletul se deprinde cu toate, simțirea i se tocește și m-am obișnuit cu nădejdlile și îngrijorările mele.

Iată-mă deci liniștită; trecuseră cinci-șase zile de cînd nu mai văzusem nici pe mamă, nici pe fiu, cînd într-o dimineată mi s-a adus un răvaș de la doamna de Miran prin care mă vestea că va veni să mă ia la ora unu după amiază, împreună cu fiul ei, pentru a ne duce să luăm masa la doamna Dorsin. Răvașul se încheia cu următoarele cuvinte:

„Și, mai ales, nici o neglijență în îmbrăcămîntea ta, m-ai înțeles? Vreau să te gătești.“

Și veți fi ascultată, mi-am zis citind scrisoarea ei ; chiar îmi pusesem în gînd să mă dichisesc, încă înainte de a fi citit porunca ; dar această poruncă îmi îndreptătea mai mult vanitatea ; aveam să fiu cochetă din supunere.

Dacă vorbesc de cochetărie este pentru că aceasta există întotdeauna cînd te dichisești cu puțină grijă ; este tot ce vreau să spun ; căci niciodată nu m-am depărtat de cea mai strictă bunăcuviință în găteala mea ; am căutat întotdeauna ce-i corect, și din cumînțenie firească și din amor-propriu ; da, din amor-propriu.

Sînt de părere că o femeie care jignește pudoarea pierde tot folosul farmecelor sale : ele nu se mai deosebesc, în grosolănia mijloacelor de care se slujește pentru ca să placă ; ea nu mai mișcă inima, nici măcar nu se mai poate lăuda că place ; ea îndeamnă la desfrîu, nu mai atrage ca fiind plăcută, ci numai ca fiind ușurată ; și astfel coboară aproape pînă la treapta femeii celei mai urîte, care nu ar prețui nimic. Este drept că, avînd o ținută cuminte și modestă, mai puțini vor veni să-i spună : te iubesc, dar vor fi poate mai numeroși acei care i-ar spune-o, dacă ar îndrăzni : așa încît, pentru ea nu vor fi decît mai puține mărturisiri dar nu și mai puțini iubiți ; în felul acesta, ea va cîștiga mai mult în direcția respectului și nu va fi păgubită cu nimic în privința dragostei. Această cugetare a țîșnit din pana mea fără să-mi dau seama ; noroc că este scurtă, și nădăjduiesc că nu v-a plictisit ; să mergem mai departe.

A bătut ora unsprezece ; e timpul să mă îmbrac și am să-mi dau înfățișarea cea mai plăcută cu putință, de vreme ce mi se cere ; și încă, este un semn bun că asta mi se cere : este o dovadă că doamna de Miran stăruie în hotărîrea de a-mi lăsa inima lui Valville ; dacă ar șovăi, nu l-ar pune pe acest tînăr în fața tuturor farmecelor mele, nu-i așa ?

Chiar așa gîndesc în timp ce mă îmbrac și mare mi-e plăcerea gîndind astfel ; farmecele mele nu vor avea

decît de cîştigat din asta ; voi avea tenul mai limpede şi ochii mai vioi.

Dar, iată-mă gata, acum va bate ora unu ; o aştept pe doamna de Miran ; şi ca să nu mă plictisesc aşteptînd-o, mă duc cînd şi cînd să mă uit în oglindă, îmi îndrept pieptănătura, care mă prinde foarte bine ; dar totuşi, dintr-o nevoie de a face ceva, o mai schimb mereu ici şi colo.

Uşa se deschide, doamna de Miran a sosit chiar acum, sînt anunţată şi plec. Fiul ei se afla la poarta minăstirii şi mi-a dat mina pînă la trăsură, în care se află binefăctorea mea.

Nu vă mai spun că nişte maici tinere, întîlnite pe cînd coboram, au părut uimite văzîndu-mă atît de cochet îmbrăcată : „Sfinte Isuse, drăguţo ! cît eşti de frumoasă !” strigară ele cu o nevinovăţie copilărească, în care puteam avea încredere.

L-am văzut pe Valville gata să exclame şi el : dar s-a abţinut ; portăreasa era de faţă şi nu s-a dezvăluit decît printr-o stringere de mină pe care am încuviinţat-o printr-o scurtă privire, care fu mai dulce pentru că era sfioasă.

— Domnul de Climal nu se simte bine, îmi spuse pe drum ; are puţină febră de două zile.

— Păcat, i-am răspuns, nu-i doresc nici un rău şi să sperăm că nu va fi nimic ; şi am ajuns la trăsură.

— Hai, urcă, Marianne, îmi spuse binefăctorea mea ; să ne grăbim, se face tîrziu. Şi am urcat.

— Eşti foarte bine, adăugă ea, privindu-mă cu luare aminte ; foarte bine !

— Da, spuse Valville cu un zîmbet ; datorită frumuseţii şi înfăţişării ei, este cum nu se poate mai bine.

— Ascultă, Marianne, urmă doamna de Miran ; ştii că mergem să luăm masa la doamna Dorsin ; vor fi musafiri acolo şi ea şi cu mine ne-am înţeles să spunem că te-aduc la ea ca fiind fata unei bune prietene de-a mea

care a murit, care locuia în provincie și, la moartea ei, te-a dat în grija mea ; să-ți amintești de asta : ceea ce voi spune este aproape adevărat ; așa fi iubit-o pe mama ta dacă așa fi cunoscut-o ; o privesc ca pe o prietenă pe care am pierdut-o ; astfel, nu voi înșela pe nimeni.

— Vai, doamnă ! i-am răspuns adînc mișcată. Grija ce mi-o purtați crește mereu de cînd am fericirea de a fi a dumneavoastră ; toate vorbele pe care mi le-ați spus sînt tot atîtea îndatoriri pentru mine, tot atîtea binefaceri din partea dumneavoastră.

— Este adevărat, spuse Valville, că nu există mamă ca a noastră ; așa încît nici nu se poate spune cît o iubim.

— Da, urmă ea pe un ton glumeț, cred că mă iubești mult, dar mă și lingusești puțin.

— De altminteri, fata mea, nu cunosc o societate mai bună decît aceea unde te duc, nici mai aleasă ; sînt toți oameni cu judecată și cu mult spirit, cei pe care-i vei întîlni : nu te sfătuiesc în nici un fel. Tu n-ai deprinderea lumii, dar asta nu-ți va strica față de ei ; ei nu vor judeca mai puțin sănătos cît prețuiești, și n-aș putea să te prezint nicăieri unde puținele tale cunoștințe în această privință să fie mai ferite de critică : sînt din acei oameni care găsesc ridicol numai ceea ce este cu adevărat ; așa încît nu te teme de nimic, nu le vei displace, nădăjduiesc.

Am ajuns atunci și am intrat la doamna Dorsin ; trei-patru persoane se aflau cu dînsa.

— Ah, iat-o în sfîrșit ; mi-o aduceți, spuse ea doamnei de Miran, văzîndu-mă. Vino, domnișoară, vino să te îmbrățișez și să trecem la masă ; numai pe dumneavoastră vă așteptam.

Am luat masa. Cît de nepricepută și de neștiutoare să fi fost în această împrejurare, cum spusese doamna de Miran, eram născută pentru a avea gust și mi-am dat seama cu ce fel de oameni stăteam la masă.

Nu am învățat să-i prețuiesc pentru că-i găseam atît de plini de spirit, deși, totuși, este sigur că aveau mai

mult decît alții și că-i auzeam spunînd lucruri minunate ; dar le spuneau cu atîta ușurință, făceau atît de puține fasoane, tonul conversației era atît de simplu și de firesc, încît nu atirna decît de mine să cred că spuneau lucrurile cele mai obișnuite. Ei nu căutau finețea, finețea se afla în spusele lor ; nu-și dădeau seama că vorbesc mai bine decît se vorbește în mod obișnuit ; erau numai niște minți mai alese decît altele, și astfel ceea ce spuneau era mai ales decît ce se spune de obicei prin alte părți, și asta fără să se străduiască ; aș zice chiar fără să aibă vreo vină ; căci oamenii de spirit sînt cîteodată învinuiți că vor să strălucească. O ! aici nu era vorba de așa ceva ; și, după cum am mai spus, dacă n-aș fi avut un oarecare gust înăscut, puțină înțelegere, m-aș fi putut înșela și n-aș fi observat nimic.

Dar, pînă la urmă, tonul acestei conversații, atît de minunat, atît de fin, cu toate că simplu, m-a izbit.

Nu spuneau nimic care să nu sune just și să nu fie cuviincios ; nimic care să nu fie plăcut de auzit, ușor și vesel ; judecasem lumea cu totul altfel decît o vedeam aici (și nu greșeam întru totul) : mi-o închipuisem plină de mici rînduieli ușuratece și de mici șiretlicuri politicoase ; plină de nimicuri serioase și importante, greu de învățat și pe care trebuia să le știi ca să nu fii caraghios, oricît ar fi ele însele de caraghioase.

Și nicidecum ; aici nu era nimic care să semene cu ceea ce crezusem ; nimic care să-mi pună în încurcătură mintea și înfățișarea, nimic care să-mi pricinuiască teama de a vorbi, nimic, dimpotrivă care să nu îndemne mica mea judecată să se încumete a se apropia de a lor ; am simțit chiar un lucru care mi-era foarte plăcut, anume că mintea lor iscusită umplea golurile lăsate de întorsăturile nedeslușite și stîngace date de a mea. Ceea ce eu nu spuneam decît destul de prost, ei gîndeau și exprimau pînă la capăt în locul meu, fără ca să-și dea seama ; apoi, îmi atribuiam mie cînstea celor spuse.

În sfârșit, făceau în așa fel încît să mă simt bine ; și eu care îmi închipuiam că sînt atîtea taine în purtarea politicoasă a oamenilor de lume, care o privisem ca o știință cu totul necunoscută mie și despre care n-aveam nici o idee, eram uimită văzînd că nu este nimic deosebit într-ai lor, nimic care să fie atît de străin mie, ci numai ceva atrăgător, îndatoritor și plăcut.

Mi se părea că această politețe este cea pe care orice suflet cîstît, orice mințe dreaptă o găsește în sine îndată ce-i este arătată.

Dar iată-ne la doamna Dorsin, precum și la ultimele pagini ale acestei părți din viața mea ; am spus că aici voi face portretul acestei doamne ; am mai spus, mi se pare, că va fi lung, și de asta nu mai răspund. Poate că va fi scurt, căci sînt obosită. Toate aceste portrete nu-mi vine ușor să le fac ; totuși, să-l vedem pe acesta.

Doamna Dorsin era mult mai tînără decît binefăcătoarea mea : o fizionomie ca a ei nu se prea întîlnește ; și niciodată vreun chip de femeie n-a fost atît de vrednic de termenul fizionomie pentru a fi caracterizat, și pentru a arăta tot binele ce se gîndește despre el.

Ceea ce spun aici înseamnă o îmbinare fericită a o mie de lucruri pe care nu voi încerca să le redau în amănunt.

Totuși, iată în mare ceea ce pot arăta. Doamna Dorsin era frumoasă, și încă prin aceasta nu înseamnă că ai spus ce era ; n-ar fi fost prima idee pe care ți-ai fi făcut-o despre dînsa ; văzînd-o, parcă aveai ceva mai grabnic de simțit : iată un mijloc de a mă face înțeleasă.

Să personificăm frumusețea și să presupunem că i s-a urît să fie atît de gravă, că vrea să guste doar din încîntarea de a place, că-și domolește farmecul, fără să-l piardă, și că se travestește în prospețime ; atunci va dori să semene cu doamna Dorsin ! Și astfel trebuie să v-o închipuiți pe această doamnă.

Dar nu este totul : n-am vorbit decît de chip, astfel cum l-ați fi putut vedea într-un portret al doamnei Dorsin. Adăugați acum un suflet care se oglindește în fiecare clipă în această fizionomie ; care va zugrăvi pe ea tot ce simte ; care-i dă aerul a tot ceea ce este el ; făcînd-o să pară tot atît de spirituală, de delicată, de vioaie, de mîndră, de serioasă, de plină de viață, pe cît este el însuși, rînd pe rînd : și astfel vă veți da seama de toate izbucnirile de forță, de grație, de finețe precum și de nesfîrșitele înfățișări fugare care se perindau pe acest chip.

Să vorbim acum de acest suflet, de vreme ce am ajuns la el. Cînd cineva nu are o mare inteligență și nici multă simțire, se spune de obicei că are organele grosolane ; și unul din prietenii mei, pe care l-am întrebat ce înseamnă asta, mi-a spus cu toată seriozitatea și în cuvinte savante : pentru că sufletul nostru se află mai mult sau mai puțin mărginit, mai mult sau mai puțin stîngherit, după cum sînt alcătuite organele de care este legat.

Și, dacă mi-a spus drept, natura trebuie că i-a hărăzit doamnei Dorsin niște organe tare prielnice ; deoarece nicicînd un suflet n-a fost mai sprinten decît al ei și n-a fost mai puțin supus unei scăderi a facultății lui de gîndire. Cele mai multe dintre femeile care au spirit din belșug, au un anumit fel de a-l avea, care nu este firesc, dar pe care și-l iau.

Una se exprimă alene și parcă cu gîndul aiurea, pentru ca să se creadă că aproape n-are nevoie să-și dea osteneala să gîndească și că tot ceea ce spune îi scapă.

Ceastălaltă vorbește cu un aer rece, serios și hotărît, și tot pentru a arăta un spirit de un fel deosebit. Alta obișnuiește să spună numai lucruri foarte pătrunzătoare, dar pe un ton care este mai pătrunzător decît tot ceea ce spune ; alta devine deodată vioaie și sclipitoare. Doamna Dorsin nu rostea nimic folosind aceste mici

fandoseli femeiești ; felul gândurilor sale era acela care hotăra fără înconjur tonul cu care vorbea : ea nu căuta să aibă nici un fel de spirit ; dar avea spiritul grație căruia le ai pe toate ; după cum o cer diferitele subiecte ce se ivesc ; și cred că mă veți înțelege dacă vă voi spune că, de obicei, mintea ei nu avea sex și, totodată, trebuie că era, dintre toate mințile de femeie, cea mai plăcută, atunci cînd doamna Dorsin o vroia.

Nu există femeie frumoasă care să nu aibă puțin cam prea multă dorință de a place ; de aici acele mici scilofoseli mai mult sau mai puțin dibace cu care pare a vă spune : priviți-mă.

Și doamna Dorsin nu folosea toate fandoselile astea ; ea avea o mîndrie a amorului propriu care nu-i îngăduia să se înjosească în felul acesta, și se scîrbea de foloasele ce se pot trage de pe urma lor ; sau, dacă în cursul zilei i se întîmpla să arate o clipă mai puțină strășnicie în privința aceasta, numai ea știa acest lucru ; dar, îndeobște, ținea ca mintea ei să fie prețuită mai mult decît farmecul ; ea nu era totuna cu grațiile sale ; o cinsteai pe ea socotind-o înțeleaptă ; nu-i cinsteai decît înfățișarea, găsind-o plăcută.

Iată care era felul său de a gândi ; așa încît ar fi roșit să-ți fi plăcut dacă, gîndindu-te apoi, ți-ai fi putut spune : a căutat să-mi placă ; încît îți lăsa grija să-ți dai seama cît prețuiește, fără să-și aducă jignirea de a te fi ajutat s-o faci.

La drept vorbind, poate că era foarte mulțumită să se observe sila ei față de toate aceste mijloace mărunte de a place ; și era singura învinuire pe care te puteai încumeta să i-o aduci, singurul gen de cochetărie de care putea fi bănuită, dacă voiai să-i cauți pricină.

În orice caz, dacă asta înseamnă slăbiciune, este cel puțin dintre toate slăbiciunile cea mai onorabilă ; pot spune chiar cea mai vrednică de un suflet înțelept, și singura pe care ar putea-o mărturisi fără urmări ; este

firesc să dorești să ți se recunoască meritele ; sufletul cel mai ales nu poate fi nepăsător față de bucuria de a fi recunoscut ca atare.

Dar sînt prea obosită ; simt că adorm. Îmi mai rămîne de vorbit de cea mai bună inimă din lume și totodată cea mai deosebită, cum v-am mai spus ; și nu mă simt în stare să mă apuc acum de așa ceva ; amîn pe altădată, adică pentru partea a cincea, unde va fi foarte potrivit să vorbesc de ea ; și această a cincea parte o veți avea cît de curînd. Vă făgăduisem, în partea a treia, să vă istorisesc ceva despre minăstirea în care mă aflu ; n-am putut s-o fac aici, și iată că amîn iarăși. Vă anunț chiar povestea unei călugărițe care va forma aproape tot subiectul părții a cincea.

PARTEA A CINCEA

Iată, doamnă, partea a cincea a vieții mele. Nu e mult de cînd ați primit-o pe a patra ; și aș fi, cred, îndreptățită să mă laud că sînt vrednică ; ar însemna însă să-mi dau aere pe care, poate, nu le voi putea justifica în viitor ; încît prefer să intru de-a dreptul și cu modestie în materie. Mă socotiți leneșă, și aveți dreptate ; e mai sigur așa, atît pentru dumneavoastră cît și pentru mine. Hărnicie să n-așteptați din partea mea ; voi da poate uneori dovezi, însă numai întîmplător, și nu va însemna mare lucru ; iar dumneavoastră mă veți putea lăuda atunci, dacă doriți, fără ca elogiile să mă îndemne a le merita și pe viitor.

Știți că doamna de Miran, Valville și cu mine eram la masă la doamna Dorsin, al cărei portret vi-l făceam, și l-am lăsat la jumătate fiindcă mi se făcuse somn. Să-l isprăvesc.

V-am spus cît era de deșteaptă, am ajuns acum la însușirile inimii sale. Cea a doamnei de Miran vi s-a părut cît se poate de desăvîrșită ; v-am asigurat că cea a doamnei Dorsin nu va fi mai prejos. Totodată v-am prevenit că în cazul ei veți vedea o altfel de bunătate ; și de teamă ca această deosebire să nu dăuneze ideii pe care vreau să v-o faceți despre această doamnă, să-mi dați voie să încep printr-o mică reflecție.

Vă amintiți că pe doamna de Miran v-am înfățișat-o ca pe o femeie cu o minte obișnuită, una din acele minți ce nu le lauzi, nici nu le disprețuiești, înzestrate cu un bun simț și cu o putere de înțelegere mijlocii, dar mulțumitoare ; pe cînd acum am să vorbesc despre o femeie care avea mintea cea mai pătrunzătoare cu puțință. Să nu pierdeți acest lucru din vedere. Iată acum reflecția mea.

Să ne inchipuim persoana cea mai îndatoritoare și mai bună din lume, fiind în același timp cea mai spirituală, și cu o minte dintre cele mai agere. Susțin că această ființă bună niciodată nu va părea atît de bună (căci trebuie să repet cuvintele), pe cît va părea o alta care, avînd tot atîta bunătate ca prima, n-ar fi înzestrată decît cu o inteligență mijlocie.

Spun că va părea mai puțin bună ; și încă, asta cu condiția să i se recunoască o oarecare bunătate, să nu se pună pe seama minții ceea ce ar ține de inimă, să nu se spună că această bunătate nu este decît o dibăcie a minții. Și vreți să știți pricina acestei nedreptăți ce i s-ar face, de a o socoti mai puțin bună ? Iat-o, în parte, dacă nu mă înșel.

Pentru că mai toți oamenii, cînd le faci un bine, ar vrea ca aproape să nu se simtă nici cît de mare e serviciul ce li s-a făcut, nici cît de mult îi îndatorează ; ar dori să fii bun, dar nu și conștient : asta ar fi mai pe placul nerecunoscătoarelor sensibilități, și tocmai asta nu găsesc ei la cine este foarte inteligent. Cu cît e mai mult, cu atît îi umilește mai mult ; prea vede limpede tot ceea ce face pentru ei. Această inteligență este un martor prea precis și poate prea plin de el ; de altfel, ei nici n-ar mai putea să fie lipsiți de recunoștință, fără a se rușina de aceasta ; ceea ce îi supără într-atît, încît ea le lipsește dinainte, tocmai pentru că se știe prea bine în ce măsură o datorează. Dacă ar avea de-a face cu cineva care ar ști-o mai puțin, ar avea și ei mai multă.

Cu această persoană atât de inteligentă va trebui, își spun ei, să bage de seamă a nu părea ingrați ; pe cînd față de persoana care este mai puțin, recunoștința lor le-ar face tot atîta cinste ca și cînd ei înșiși ar fi cei mărinimoși. Iată de ce le place atât de mult bunătatea uneia, și judecă cu atîta pizmă bunătatea celeilalte.

Una, știe ea bine, în mare, că le face un serviciu, dar n-o știe în amănunt ; jumătate din însemnătatea lui îi scapă, din lipsă de pătrundere, și tot cu atîta scade și recunoștința lor, tot cu atîta sînt scutiți de stînjeneală. Sînt serviți mai ieftin, și pentru asta sînt atât de mulțumiți de ea, încît o socotesc de o mie de ori mai îndatoritoare decît pe cealaltă, cu toate că singurul merit în plus, este o însușire mai puțin, adică mai puțină inteligentă.

Ori, doamna de Miran era tocmai dintre acele persoane pline de bunătate cărora oamenii, într-un asemenea caz, îi sînt atât de îndatorați pentru că are o inteligentă mijlocie, iar doamna Dorsin una din acele persoane pline de bunătate a cărei putere de pătrundere a minții, cu totul nevoită, este socotită de oameni ca o jignire, și asta cu toată buna credință, fără a-și da seama de nedreptatea lor ; mintea nu-i duce pînă acolo.

Iată-mă ajunsă la capătul reflecției mele ; totuși, parcă aș mai vrea să-i adaug cîteva cuvinte, ca să fie completă ; îmi dați voie ? Da, vă rog. Din fericire, meteahna mea în această privință nu mai e ceva nou pentru dumneavoastră. Sînt nesuferită cu reflecțiile mele, o știți prea bine. Îngăduiți-o deci și pe aceasta, o mică urmare a celeilalte ; după care vă încredințez că nu voi mai face altele ; sau, dacă din întîmplare mi-ar mai scăpa vreuna, vă făgăduiesc că nu va avea mai mult de trei rînduri, și voi avea grijă să le număr. Iată deci ce voiam să vă spun : cum se face că oamenii au acea sensibilitate nedreaptă de care vorbeam adineauri ? Nu izvorăște ea oare dintr-o adevărată noblețe a sufletului nostru ? Oare sufletul, dacă se poate spune astfel, să fie el de o prea

înalță condiție pentru a primi să datoreze ceva unui alt suflet ? Titlul de binefăcător să nu i se cuvină oare decît lui Dumnezeu ? Este el nelalocul lui oriunde în altă parte ?

Așa s-ar părea : dar ce-i poți face ? Toți avem nevoie unii de alții ; ne naștem în această stare de atîrnare și asta nu o putem schimba.

Așadar să ne potrivim purtările stării în care ne aflăm ; și dacă într-adevăr sintem atît de nobili, să ne silim în această situație să alegem calea cea mai demnă de noi.

Se spune că cel ce te îndatorează are un avantaj asupra ta. Ei bine, vrei să-i păstrezi acest avantaj, să nu fii decît un nimic pe lîngă el : fii ingrat. Vrei să devii din nou deopotrivă cu el : fii recunoscător ; numai astfel îți poți lua revanșa. Se mîndrește el cu serviciul pe care ți l-a făcut, umilește-l la rîndul său și înalță-te, cu modestie, deasupra lui, prin recunoștința pe care i-o arăți. Spun cu modestie ; căci dacă ești recunoscător cu surle și cu trîmbițe, cu trufie, dacă intervine ambiția de a te plăti, n-ai făcut nimic ; nu mai înseamnă că te-ai plătit față de el, și nu mai sînteți amîndoi decît niște oameni mărunti, luîndu-se la întrecere care din doi să fie cel mai mărunt.

— A ! Am isprăvit, doamnă : asta va ajunge pentru multă vreme, poate pentru totdeauna. Să ne întoarcem la doamna Dorsin și la mintea ei.

Nu știu dacă aceasta a fost vreodată pricina că i s-a prețuit inima mai puțin decît ar fi trebuit ; dar fiindcă v-a izbit portretul ce vi l-am făcut, a celei mai bune persoane din lume, care, dinspre partea minții, nu era decît mediocră, am fost foarte mulțumită să vă dau pri-lejul de a vedea, fără părtinire, un alt portret, de asemeni a celei mai bune persoane din lume, dar care avea o minte superioară, ceea ce, la prima vedere, pare puțin împotriva ei, fără să mai spunem că această minte va pri-

cinui, desigur, unede deosebiri în felul ei de a fi bună, precum și în restul caracterului.

De pildă, doamna de Miran, cu toată inima ei bună, nu făcea, pentru tine decât ceea ce o rugai să facă. sau îți aducea numai acel serviciu anume pe care îndrăzneai să i-l ceri ; spun, pe care îndrăzneai ; deoarece rareori ai curajul să ceri tot de ce ai avea nevoie ; nu-i așa ? De obicei, în asemenea împrejurări, te porți cu atita discreție încît nu explici ce vrei decât nedeslușit.

Și cu doamna de Miran rămîneau în pagubă ; ea nu vedea mai departe decât ce-i spuneai, și te servea întocmai.

Iată la ce ducea mediocritatea puterii ei de pătrundere ; mintea ei îi îngrădea bunătatea inimii.

Nu așa stăteau lucrurile și cu doamna Dorsin ; tot ce tu nu te încumetai să-i spui, mintea ei descoperea ; aducea totul la cunoștința inimii ; o încălzea cu strălucirea ei și trezea în ea toate felurile de bunătate de care aveai nevoie.

Și nevoia aceasta mergea totdeauna dincolo decât ți-ai fi putut-o închipui tu însuși.

Nu ți-ar fi venit în minte să ceri tot ceea ce făcea pentru tine doamna Dorsin.

Încît putea să-ți lipsească atenția, inteligența, priceperea ; le avea ea pe toate în locul tău.

Nu tu o sîcîiai cu grijile tale, ea te sîcîia cu ele ; tu erai cel hărțuit, dăscălit, ție ți se amintea cutare și cutare lucru, fiind certat dacă-l uitaseși ; cu un cuvînt, trebuirile tale deveneau cu adevărat ale ei.

Interesul față de ele nu mai părea mărinimos, atît devenea de personal ; nu depindea decât de tine să găsești că interesul acesta îți convine.

În locul unei singure îndatoriri pe care socoteai că o vei avea față de doamna Dorsin, te trezeai, cu mirare, că ai mai multe, la care nu te așteptaseși ; erai servit în prezent, erai servit și în viitor, pentru același lucru. Doamna

Dorsin vedea tot, se gîndea la toate, devenind mereu mai îndatoritoare, și, crezîndu-se datorare să devină astfel, pe măsură ce te îndatora.

Sînt oameni care, cu toată inima lor bună, țin socoteală de ceea ce au făcut sau fac pentru tine, cîntăresc, se mîndresc cu asta și-și spun : îl servesc bine, trebuie să-mi fie tare recunoscător.

Doamna Dorsin spunea : l-am servit de mai multe ori, prin urmare l-am obișnuit să creadă că trebuie să-l servesc mereu ; nu pot așadar să-i înșel această părere care și-a făcut-o, și care îmi este atît de scumpă ; trebuie deci să continui să fiu vrednică de ea.

Încît, așa cum vedea lucrurile, nu ea merita recunoștința ta, tu o meritai pe a ei ; fiindcă tu te bizuiai că te va servi, ea trăgea concluzia că trebuie să te servească, și această concluzie îi făcea o plăcere care o răsplătea de tot ce făcuse pentru tine.

Îndrăzneala ta de a cere din nou un serviciu era răsplata ei ; sublimul ei amor-propriu nu cunoștea alta mai mișcătoare ; și cu cît te purtai față de ea, în această privință, mai nestîngerit, cu atît era mai încîntată, cu atît purtarea ta era mai pe placul inimii sale ; și asta e ceva minunat.

Un suflet care nu-ți cere altceva în schimbul serviciilor pe care ți le-a făcut decît ca să te crezi îndreptățit din această pricină să mai ceri altele, care nu vrea altceva decît să te vadă abuzînd de obiceiul ei de a te îndatora, într-adevăr un suflet cu asemenea însușiri are multă măreție.

Poate că astfel de sentimente înălțătoare încîntă prea mult ; Dumnezeu nu îngăduie să te complaci în ele ; dar, moralmente vorbind, în ochii oamenilor sînt cu adevărat vrednice de respect. Să trecem la celelalte.

Mai toți oamenii de spirit nu se pot împăca cu cei care nu prea au, nu știu ce să le spună într-o conversație ; și doamnă Dorsin, care avea cu mult mai mult

spirit decît cei care au mult, nu găsea de cuviință să bage de seamă că tu duci lipsă de el în fața ei ; nu dorea niciodată să ai mai mult decît aveai ; și, cu adevărat, nici ea nu avea atunci mai mult decît îți trebuia.

Nu doar că ți-ar fi făcut hatirul să-și potrivească mintea ei după a ta ; era gata potrivită de la bun început ; și dînsa n-avea nici un merit în asta decît cel de a se fi născut cu un spirit filozof și plin de înțelepciune, care nu-și făcea o plăcere din a disprețui, în mod ridicol, mintea nimănui, și nu o cîntărea dintr-o ochire pe a ta, decît pentru a i se potrivi fără să-și dea seama că o face.

Doamna Dorsin nu se gîndea că se coboară pînă la tine ; nici tu nu bănuiai aceasta ; totuși găseai că are mult spirit ; și asta pentru că cel pe care-l avea cu tine nu folosea decît ca să-ți dea ție mai mult decît aveai de obicei, și totdeauna găsim că are mult spirit acela care-l trezește pe al nostru.

Pe de altă parte, cei care aveau, se sileau să-l arate cît mai mult față de dînsa, nu doar că și-ar fi închipuit că trebuiau să-l aibă, nici că ea avea să cerceteze dacă au, dar pentru ca ea să le facă cîntea să găsească că au ; era numai marea prețuire ce-o aveau pentru al ei, care îi împingea la aceasta.

Mai ales femeile se sileau în fața ei să dea dovadă de spirit, fără să-i pretindă să facă la fel. Dovada, în ceea ce o privea, era făcută întotdeauna. Încît ele nu veneau ca să vadă cît de mult spirit avea ea, ci numai ca să-i arate cît de mult aveau ele.

Și ea le lăsa să și-l arate cît poșteau, și nu le întrepruea de cele mai multe ori decît pentru a aproba, pentru a lăuda, pentru a le îmboldi.

Mi se părea că o auzeam spunîndu-le : Haideți, străluciți, doamnelor, curaj ! Și într-adevăr străluceau, ceea ce presupune mult spirit ; iar doamna Dorsin se mulțumea să le ajute s-o facă ; gen de inacțiune și de ge-

nerozitate care cere să ai cu mult mai mult, și de un soi mai bărbătesc.

Ai fi spus că erau niște copii drăgălași care pentru a avea pe cineva care să prețuiască iscusința lor, vin să se joace în fața unui om mare.

Iată încă un rezultat neobișnuit al caracterului doamnei Dorsin.

Duceți-vă în orice casă vreți; întâlniți-vă acolo cu persoane de condiții sociale diferite, sau ocupînd situații diferite; presupuneți că se află acolo un militar, un om de finanțe, un magistrat, un cleric, un om cu îndeminare în domeniul artelor, care nu se distinge decît prin talentul lui, un învățat care nu are decît știința lui; ei pot fi împreună, așa laolaltă cum sînt, nu se amestecă, nicicînd nu se pot contopi; mereu vor fi străini unii față de alții, ca niște oameni de nații deosebite; totdeauna oameni ce nu se potrivesc bine între ei, și care își oferă unul altuia un spectacol.

Veți vedea de asemenea o subordonare neroadă și stingheritoare, pe care trufia obraznică sau ținuta impunătoare a unora, și teama altora că nu vor ști să rămină la locul lor, o menține între ei.

Unul pune întrebări cu îndrăzneală, celălalt cu chibzuială și gravitate; unul așteaptă pentru a vorbi, ca să i se vorbească.

Acesta hotărăște despre toate și nu știe ce spune; acela are dreptate, dar nu îndrăznește s-o afirme; nici unul nu pierde din vedere cine este, și-și potrivește după asta spusurile și purtările; ce jalnic!

O, vă asigur, la doamna Dorsin toată lumea era mult deasupra unor astfel de copilării; se pricepea de minune să-i tămăduiască de ele pe cei ce-o vedeau mai des.

La ea în casă nu era vorba de ranguri sau de situații; nimeni nu-și amintea de importanța mai mare sau mai mică pe care o avea; erau toți niște oameni care vorbeau

cu alți oameni, și între ei doar argumentele cele mai bune le înlăturau pe cele mai slabe ; nimic altceva.

Sau, dacă doriți să folosesc o vorbă mare, erau ca niște inteligențe deopotrivă de alese, dacă nu de o forță egală, ce comunicau între ele în chipul cel mai firesc ; inteligențe între care nu se punea problema titlurilor hărăzite în viață, de împlinire și care nu gindeau că situațiile lor trecătoare ar trebui să unilească pe unii mai mult decât să-i facă pe alții să se împăuneze. Iată punctul de vedere la doamna Dorsin în casă ; iată cum ajungeai să judeci în vecinătatea ei, prin înfrigurarea suferită de la acel fel înțelept și filozofic de a gândi, despre care v-am spus că era al ei, și care făcea ca toți cei ce veneau la ea să devină la fel de filozofi.

Pe de altă parte, nici vorbă nu era ca, pentru a păstra prețuirea care îi plăcea să i se arate, fiind de neam nobil, să nu se supună prejudecăților obișnuite și să nu se învoiască să facă lucruri pe care vanitatea oamenilor le cere ; ca, de pildă, să aibă legături de prietenie cu oameni de vază, cu influență sau cu situații însemnate, ce alcătuiesc ceea ce se numește lumea mare ; sînt preocupări ce n-ar fi cuminte să le nesocotești, ele contribuind să-ți mențină rangul în închipuirea oamenilor.

Și doamna Dorsin le avea numai în acest sens. Alții le au din vanitate, ea numai din cauza vanității altora.

V-am spus că vă voi vorbi îndelung de ea ; precum vedeți, mă țin de cuvînt.

Încă un amănunt și am isprăvit ; căci las de o parte o mulțime de alte lucruri pe care aș vrea să le mai spun, dar ar ocupa prea mult loc.

Se poate schița un portret în puține cuvinte ; însă a-l descrie în amănunt, așa cum vă făgăduisem că voi face, este o muncă fără de sfîrșit. Să trecem la ultimul punct.

Doamna Dorsin, adăuga acestei inimi neasemuite pe care am descris-o, acestui spirit atît de deosebit, care

era al ei, un suflet dirz, viteaz și hotărît ; unul din acele suflete care se înalță deasupra evenimentelor, a căror noblete și demnitate nu se încovoiaie sub povara nici unei întâmplări omenesti ; care își regăsesc toate posibilitățile acolo unde alții le pierd ; care pot fi amărite, dar niciodată doborâte sau tulburate ; pe care le admiri mai mult, în suferințele lor, decît te gîndești să le plîngi ; care păstrează o tristețe mută și rece în cele mai mari dureri, o veselie totdeauna măsurată în cele mai mari bucurii.

Am văzut-o uneori fie într-una, fie în alta din aceste situații, și n-am băgat de seamă ca ele să-i fi știrbit ceva din prezența de spirit, din atenția ei față de cele mai mici lucruri, din blîndețea purtărilor și nici din seninătatea conversației cu prietenii ei. Nu se ocupa decît de tine, deși ar fi fost cazul să se ocupe numai de ea ; și eram cîteodată atît de mirată de aceasta, încît, fără voia mea, și cu toată dragostea ce i-o purtam, mă în-deletniceam mai mult s-o cercetez decît să iau parte la ce i se întîmpla, în bine sau în rău.

Am văzut-o într-o boală lungă ; se prăpădea de slăbiciune, leacurile n-o ușurau cu nimic, și adesea suferea mult. Dacă n-ar fi fost fața ei trasă, n-ai fi știut nimic despre suferințele ei. Îți spunea : mi-e rău, dacă o întrebai cum se simte ; îți vorbea de tine sau de treburile tale, sau urmărea liniștită conversația, dacă n-o întrebai nimic.

Sînt sigură că toate femeile își dădeau seama cît prețuia doamna Dorsin ; dar cred că numai femeile de cea mai mare valoare aveau tăria s-o recunoască în întregime pe a ei, și nu era niciuna care n-ar fi fost mîndră de aprecierea sa.

Era cea mai bună dintre prietene ; ar fi fost cea mai plăcută dintre iubite.

Nimeni, chiar de n-ar fi văzut-o pe doamna Dorsin decît o dată sau de două ori, n-ar fi putut-o socoti o

simplică cunoștință ; și oricine spunea : o cunosc, spunea un lucru care-i părea foarte bine să fie știut și care nu era trecut cu vederea de ceilalți.

În sfârșit, însușirile și firea ei o făceau atât de însemnată, ocupa un loc atât de important în societate, încât era distins să fii prieten cu ea, era o mândrie s-o cunoști și era bine văzut să vorbești despre ea, fie că erai drept față de ea, fie că nu. Însemna că făceai parte dintr-o anumită tagmă dacă o iubeai și-i recunoșteai meritele, și dintr-altă tagmă dacă-i găseai cusururi.

Slugile ei o slăveau ; ceea ce ar fi pierdut din averea ei, li s-ar fi părut că pierd și ele în aceeași măsură ; și tot printr-o confuzie izvorită din dragostea ce i-o purtau, își închipuiau că sînt bogate cu tot ce aparținea stăpînei lor ; erau necăjite de tot ce o necăjea, bucuroase de tot ce o bucura. De avea vreun proces, spuneau : ne judecăm ; să fi cumpărat ceva : noi cumpărăm. Vă dați seama o astfel de purtare la ele cite însușiri presupuneau la stăpîna lor, și tot ceea ce trebuie să fi fost ea pentru a fermeca, pentru a îmblinzi în asemenea măsură, cum să spun ? pentru a stîrni astfel de închipuiri la acest soi de ființe dintre care cele mai bune ne iartă cu greu supunerea lor, tihna și cusururile noastre ; care, chiar slujindu-ne bine, nici nu ne iubesc, nici nu ne urăsc, și cu care putem oarecum să ne împăcăm, doar purtîndu-ne frumos cu ele. Doamna Dorsin era foarte darnică ; dar slugile ei erau foarte cumpătate și, în pofida ei, una o îndrepta pe cealaltă.

Prietenii ei... o ! prietenii ei îmi vor da voie să-i las deoparte ; nu mai isprăvesc ; ce înseamnă asta ? În fine ! cu asta-i gata ! Unde ajunsesem cu povestea mea ? Tot la doamna Dorsin, de la care voi pleca.

Las deoparte drăgălășeniile cu care m-a copleșit precum și toate cuvintele curtenitoare și plăcute pe care domnii cu care luasem masa mi le-au adresat.

A venit cineva, doamna de Miran folosi această clipă pentru a se retrage ; Valville și cu mine am urmat-o ; prietena ei alergă după noi să ne îmbrățișeze, și iată-ne plecați pentru a mă duce înapoi la mînăstire.

În toate astea, n-am pomenit nimic despre Valville ; ce aş fi putut spune despre el ? Că era tot timpul cu ochii la mine, că-i ridicam cîteodată pe-ai mei spre el, dar abia simțit, ca pe furiș ; că atunci cînd mi se vorbea, îl vedeam curios și îngrijorat de ce voi răspunde, privindu-i apoi pe ceilalți ca să vadă dacă sînt mulțumiți de ceea ce răspunseseam ; ceea ce, ca să vă spun drept, li se întîmpla destul de des. Aș crede că era puțin din bunătate, dar, mi se pare, atît cît îmi amintesc, că era și puțin pe bună dreptate. Mărturisesc că la început am fost stînjenită, încît primele mele vorbe au pătimit din această pricină ; dar mai apoi n-a mers prea rău, și m-am descurcat mulțumitor, chiar după părerea doamnei de Miran, care, glumind, mi-a spus în trăsură :

— Ei, fetița mea, societatea pe care am părăsit-o îți este pe plac ? După cîte mi s-a părut, ai fi pe al ei și vom izbuti să facem ceva din dumneata.

— O, desigur, spuse Valville pe același ton, putem într-adevăr nădăjdui că domnișoara Marianne nu va displice mai tîrziu.

Am început să rîd :

— Vai, am răspuns, nu știu ce va fi, dar nu va atîrna de mine ca mama mea să nu se căiască de a mă fi luat ca fiică. Și, tot glumind astfel, am ajuns la mînăstire.

— Va trece mult pînă o vom revedea ? spuse Valville doamnei de Miran, cînd îmi dete mîna ca să cobor din trăsură.

— Cred că nu, răspunse dînsa ; poate va mai avea loc vreo masă la doamna Dorsin. Deoarece lumea a fost destul de mulțumită de noi, poate că vom mai fi chemați ; nu fi nerăbdător ; du-te, condu-o pe Marianne.

După care am sunat : mi se deschise, și Valville n-a avut decît timpul să ofteze că se despărțea de mine :

— Vă închideți din nou ! îmi spuse el, și peste o clipă nu va mai fi nimeni pentru mine pe lume : vă spun ceea ce simt.

— Ei, dar pentru mine, cine va mai fi ? i-am răspuns ; nu vă cunosc pe lume decît pe dumneavoastră și pe mama și nici nu doresc să cunosc mai mult.

Asta am spus-o fără să mă uit la el : dar n-a fost în pagubă ; aceste cuvinte făceau cît o privire. Mi s-a părut pătruns de ele ; și, pe cînd se deschidea ușa, s-a priceput, nu știu cum, să-mi ducă mîna la gură fără ca doamna de Miran, care-l aștepta în trăsură, să bage de seamă ; cel puțin, a crezut că ea nu-l vede pentru că nu trebuia să-l vadă ; și am judecat aproape la fel. Totuși, mi-am tras mîna înapoi, dar nu la timp ; în astfel de împrejurări ești totdeauna în întîrziere.

În sfîrșit, iată-mă înăuntru, pe jumătate îngîndurată, pe jumătate veselă. El pleca și eu rămîneam ; și mi se pare că situația celor ce rămîn este întotdeauna mai tristă decît a celor ce pleacă. A pleca, este o mișcare care te distrage și nimic nu-i distrage pe cei ce rămîn ; pe ei îi părăsești, ei te văd plecînd și se socotesc oarecum părăsiți, mai ales într-o mînaștire care este un loc unde tot ce se petrece este atît de străin de ceea ce ai în inimă, un loc unde dragostea este atît de nelalocul ei, și ale cărei ziduri ce te închid fac ca aceste despărțiri să fie mai adînc și mai serios simțite decît în altă parte !

Nu era mai puțin adevărat însă că aveam motive întemeiate de bucurie și de mîngiere. Valville mă iubea, avea voie să mă iubească, nu era nici o primejdie să-i iubesc, și eram sortiți unul altuia ; iată temeuri de gîndire plăcute ; și după felul de a fi al doamnei de Miran, după toată purtarea ei, n-aveam decît să am răbdare și să-mi fac curaj.

După ce m-am despărțit de Valville, am urcat în camera mea, unde tocmai voiam să mă dezbrac și să-mi pun din nou hainele de casă, când am văzut că era ora cinei. Am rămas deci cum eram, și m-am dus în sufragerie gătită.

Printre eleve era una cam de vîrsta mea și care era destul de drăguță pentru ca să se creadă frumoasă, dar care se credea într-atît (frumoasă vreau să spun), încît devenea de-a dreptul proastă din această pricină. Simțai că nu era preocupată decît de chipul ei, preocupată cu chibzuință ; nu se gîdea decît la el ; nu se putea deprinde cu el și ai fi zis, cînd se uita la tine, că o făcea ca să te minunezi de ochii ei mari, cărora le dădea o privire cînd mindră, cînd blîndă, după cum era în toane să-ți impuie sau să-ți placă.

Dar, de obicei, rareori arăta blîndă ; îi plăcea mai mult să fie impunătoare decît prietenoasă sau mîngîietoare, pentru că era fată de neam și îngîmfată.

Vă aduceți aminte de cele ce-i spuseseam stareței cînd m-am prezentat ei, doamna de Miran fiind de față ; îi destăinuiseam situația mea în ceea ce privea banii, precum și toate nenorocirile mele ; și binefăcătoarea mea, care fusese atît de mișcată, uitase s-o roage să păstreze această taină, cînd m-a încredințat ei. Nu poți să te gîndești la toate.

Eu, totuși, m-am gîndit chiar în aceeași seară, două ceasuri după ce m-am aflat în acel lăcaș, și am rugat-o respectuos să nu dea în vileag ceea ce-i împărtășisem.

— Vai, copila mea, nici nu încape vorbă că voi avea toată grija, mi-a răspuns dînsa. Isuse, Doamne ! nu-ți fie teamă ; nu știu eu oare ce urmări pot avea astfel de lucruri ?

Dar, fie că a fost prea tîrziu cînd i-am atras atenția, deși nu trecuseră decît două ceasuri de cînd aflate, fie că rugînd-o cu stăruință să nu spună nimic am făcut ca taina mea să-i pară mai apăsătoare și mai greu de păs-

trat, încît asta n-a slujit decît să-i trezească ispita de a destăinui totul, a doua zi, la ora nouă, mi se dusesse vestea, cum se spune ; povestea mea se răspîndise în toată mînăstirea ; nu vedeam decît călugărițe sau eleve care-și șușoteau una alteia la ureche privind-mă, și care-și holbau la mine ochii cei mai indiscreți din lume, îndată ce mă arătam.

Am înțeles prea bine care era motivul ; dar ce era să fac ? Lăsam ochii în jos și-mi vedeam de drum.

De altminteri, n-a fost una să nu-mi arate prietenie și care să nu mă alinte. Socot că, mai întîi, au fost împinse de curiozitatea de a mă auzi vorbind ; este un fel de spectacol cînd o fată ca mine sosește într-o mînăstire. E înaltă ? e scundă ? cum umblă ? ce spune ? ce rochie, ce ținută are ? Totul este interesant.

Și, de obicei, pînă la urmă, o găsești mai drăguță decît este, numai să fie cît de puțin, sau mai neplăcută, dacă displace cît de cît ; acestă este rezultatul acelor porniri care te împing să vrei să vezi neapărat ființele despre care se spun lucrări neobișnuite.

Și acest rezultat a fost în favoarea mea ; toate fetele m-au iubit, mai ales călugărițele, care nu-mi spuneau nimic din ceea ce știau despre mine (într-adevăr, aveau toată grija, cum spusese stareța noastră) ; dar tot minunîndu-se de aerul meu blînd și modest, de drăgălașa mea persoană, îmi vorbeau pe un ton tînguitor atît de mișcător, încît îți venea să crezi că mă boceau ; și totul în legătură cu ce știau dar, din discreție, se făceau a nu ști. Vă dați seama cîtă istețime era aici ! Dacă mi-ar fi spus : biată micuță orfană, cît ești de plîns că ai ajuns la poamana altora ! nu s-ar fi exprimat mai limpede.

Să ajungem la ceea ce m-a făcut să pomenesc de astea. Pentru că acea tinărară internă, care se credea atît de frumoasă și care era atît de mîndră, fusese singura care mă disprețuisese și care nu-mi spusese un cuvînt ; abia putea să se hotărască să răsplătească cu o ușoară înclinare a

capului plecăciunile pe care nu uitam niciodată să i le fac cînd o întîlneam. Se vedea cît îi venea de greu.

Într-o zi chiar, pe cînd se plimba în grădină cu cîteva colege de-ale noastre, și mi s-a întîmplat să trec cu o călugăriță, a lăsat să-i cadă alene o privire asupra mea, și am auzit-o spunînd, dar pe un ton de priinșă :

— Da, este destul de bine, destul de drăguță. Deci, o doamnă își face pomana de a-i plăti pensiunea ? Nu găsiți că seamănă cu Javotte ? (Asta era o fată care o slujea și care, într-adevăr, semăna cu mine, dar în foarte urît.)

Am observat că nici una din cele ce o întovărașeau n-a răspuns nimic. Iar eu am roșit tare și m-au podidit lacrimile ; călugărița cu care mă plimbam, o fată cu o minte aleasă, care mă îndrăgise și pe care o iubeam și eu, dete din umeri și tăcu.

— Doamne, ce oameni cruzi mai sînt pe lume. n-am putut să mă abțin de a spune, oftînd ; căci tot n-ar fi folosit la nimic să mă stăpînesc și să trec acestea sub tăcere ; lucrurile erau lămurite : știau cine sînt.

— Nu fi mîhnită. îmi spuse călugărița, luîndu-mi mina. Ai însușiri care te răzbună cu prisosință de prostuța aceasta, fata mea ; și ai putea să fii mai mîndră decît ea, dacă n-ai fi mai înțeleaptă ; nu rîvni la nimic din ceea ce are mai mult ca dummeata, ea ar trebui să fie geloasă.

— Sînteți plină de bunătate, maică, i-am răspuns privind-o cu recunoștință ; vai ! vorbiți de înțelepciune ; mi-ar fi foarte ușor să nu roșesc de nenorocirile mele dacă toată lumea ar avea înțelepciunea dumneavoastră.

Iată deci ceea ce și pătimisem din partea acestei tru-fașe interne, care nu putea să-mi ierte, poate, că eram tot atît de frumoasă ca dînsa. Cînd spun poate, este ca să vorbesc ca ea, căreia, cît de înfumurată era pentru frumusețea sa, îi venea totuși greu, și-i trebuia îndrăzneală, cred, pentru a hotărî că prețuiește mai mult ca mine ; și pe-

semne că tocmai această greutate ce-o întâmpina, o înăcrea atât de tare și-i trezea atita pizmă față de o orfană.

Prin urmare, m-am dus în sufragerie, gătită cum știți că eram, și mai mult încă, foarte mulțumită de a fi astfel, din pricina invidioasei mele, la care m-am pomenit, din întâmplare, gândindu-mă pe drum, și care, după părerea mea, avea să treacă prin clipe grele și să îndure o comparație supărătoare între chipul meu și al ei. Nici ea, nici nimeni din minăstire nu mă văzuse încă cu toate gătelele mele ; ce-i drept eram strălucitoare.

Sosesc ; v-am spus că nimeni nu mă ura : felul meu blînd și prietenos îmi adusese bunăvoința tuturor ; și toată lumea mă lăuda cu plăcere și mă aprecia cum mi se cuvenea ; încît, cînd am apărut, toți ochii s-au îndreptat spre mine, și și-au făcut una alteia acele mici semne din cap care vădesc o surpriză plăcută și care laudă ce văd ; într-un cuvînt, am pricinuit o clipă de plăcere de care ar fi trebuit să fiu mîgulită ; și, cînd și cînd, se uitau la rivala mea pentru a cerceta ce mutră face, ca și cînd ar fi vrut să vadă dacă se dădea bătută ; căci gelozia ei era cunoscută.

Iar ea, îndată ce m-a văzut, am observat că a lăsat ochii în jos, zîmbind cum se zîmbește cînd ceva ți se pare de rîs ; este pesemne tot ce a putut născoci mai bun ca să se apere ; și veți vedea pe ce își întemeia acest aer bățjocoritor pe care a găsit de cuviință să-l ia.

Masa a luat sfîrșit și am trecut toate împreună în grădină. Cîteva călugărițe ne-au urmat ; printre altele și aceea de care v-am pomenit, și care îmi era prietenă.

Cum am ajuns în grădină, colegele mele m-au înconjurat ; una mă întrebă :

— Dar unde ai fost ? Nu te-am văzut toată ziua.

Alta se uita la rochia mea, pipăia stofa și spunea :

— Iată o îmbrăcăminte frumoasă, și toate te prind de minune ! Ah, cît ești de bine pieptănată ! și o mie de

fleacuri de acestea, bune de sporovăiala unor fete cînd văd podoabe.

Prietena mea călugărița s-a amestecat și ea în felul ei ; și, puțin răutăcioasă, fără îndoială, adresîndu-se aceleia care mă disprețuia atîta și era alături de ea :

— Nu-i așa, domnișoară, că aceasta ar fi o frumoasă victimă de adus Domnului ? îi spuse dînsa. Ah, Dumnezeule, ce jertfă frumoasă ar mai fi dacă domnișoara s-ar lepăda de cele lumești și s-ar face călugăriță ! (Înțelegeți prea bine că de mine vorbea.)

— Ei, dar, maică, eu aș crede că asta este tocmai intenția ei ! și ar face foarte bine, răspunse cealaltă ; ar fi cel puțin calea cea mai sigură.

Apoi, către mine :

— Ai o rochie foarte frumoasă, Marianne, și totul este pe potriva ei ; astea sînt scumpe, bineînțeles și trebuie că doamna care are grijă de dumneata este foarte darnică. Ce vîrstă are ? e bătrînă ? s-a gîndit să-ți asigure din ce să trăiești ? Nu va fi veșnică și ar fi supărător să nu te pună în situația de a fi întotdeauna atît de îngrijit îmbrăcată ; te deprinzi astfel, și asta te sfătuiesc să i-o spui.

Tăcerea care ă urmat acestor vorbe, și care se datoră în parte uimirii ce le cuprinsese pe toate fetele, m-a descumpănit ; am rămas fără glas și stingherită, văzînd stînghereala celorlalte și nu m-am putut împiedica de a plînge înainte de a răspunde.

Dar în timp ce tăceam :

— Ce înseamnă felul acesta de a judeca, domnișoară ? Ei, și întrucît vă privește ? răspunse în locul meu aceea călugăriță care ținea la mine. Știți oare că proasta dispoziție ce o arătați nu vă înjosește decît pe dumneavoastră înșivă și că toată lumea cunoaște motivul unei porniri atît de trufașe ? Această trufie este cusurul ce-l aveți ! Doamna mama dumneavoastră ne-a prevenit cînd v-a adus aici și ne-a rugat să încercăm să vă îndreptăm ; fac ce pot pentru asta, folosiți lecția pe care v-o dau ; și cînd

vorbiți cu domnișoara nu mai spuneți Marianne, cum ați spus adineauri, deoarece ea vă spune întotdeauna domnișoară, și, dintre toate colegile dumneavoastră, sînteți singura care vă permiteți a-i spune pe nume. Nu aveți dreptul să lăsați deoparte formele de bunăcuviință și de politețe care trebuie respectate între dumneavoastră. Și dumneavoastră, domnișoară, ce vă mîhneste și de ce plîngeți? (Asta mă privea pe mine.) Este oare ceva rușinos în nenorocirile care v-au lovit și din pricina cărora părinții dumneavoastră v-au pierdut? Trebuie să ai o minte foarte răutăcioasă pentru a face uz de acestea împotriva dumneavoastră, mai ales cînd e vorba de o fată de neam atît de bun, cum sînteți, și care, cu siguranță, nu poate să aibă decît o obîrșie dintre cele mai alese. Dacă judecăm rangul oamenilor după părerea pe care purtarea lor ne-o dă despre ei, aceea ce se crede aici mai presus de dumneavoastră, nu pierde nimic dacă vă socotește drept egală ca naștere și ar fi prea fericită să fie egala dumneavoastră în privința bunului caracter.

— Nu, maică, am răspuns cu un aer blind, dar mîhnit; n-am nimic, Dumnezeu mi-a luat totul și trebuie să cred că sînt mai prejos de toată lumea; dar sînt mai bucurăoasă să fiu cum sînt decît să am tot ceea ce domnișoara are mai mult ca mine, și să fiu în stare să jîgnesc oamenii necăjiți. Aceste vorbe și lacrimile ce le însoțeau tulburară inimile colegelor mele și le atraseră de partea mea.

— Ei, dar cine se gîndește s-o jignească? strigă geloasa mea, roșie de rușine și de ciudă; ce rău i se face, mă rog, dacă i se spune să ia seama la ce o să se întîmple cu ea? Dar multă băgare de seamă mai trebuie cu fetița așa!

Nu i s-a răspuns nimic; călugărița mea îi și întorsese spatele și mă luase cu dînsa în altă direcție, împreună cu cea mai mare parte dintre interne, care ne-au urmat; numai una sau două au rămas cu dușmanca mea; și încă, una îi era rudă și cealaltă prietenă.

Această mică întâmplare pe care am socotit-o destul de plină de învățăminte pentru tinerele cărora le-ați putea da să citească acestea, m-a făcut să fiu și mai politicoasă și modestă cu colegile mele ; așa încît, la rîndul lor, mi-au arătat și mai multă prietenie. Acum, să reluăm firul poveștii mele.

V-am făgăduit-o pe cea a unei călugărițe, dar locul ei nu este încă aici, și ceea ce am să vă povestesc acum o va prilejui. Această călugăriță ghiciți cine este, fără îndoială ; ați văzut-o adineauri răzbunînd jignirea ce mi-a fost adusă ; și după felul în care a vorbit, trebuie să vă fi dat seama că ea nu avea îngustimile de spirit obișnuite în minăstire. Veți afla curînd cine era. Să mergem mai departe. Doamna de Miran a venit din nou să mă vadă două zile după masa de la doamna Dorsin ; și, peste cîteva zile, am primit de la dînsa, la ora nouă dimineata, un al doilea răvaș prin care mă înștiința să fiu gata la ora unu după amiază pentru a mă duce cu dînsa la doamna Dorsin, și cu o nouă poruncă de a mă dichisi, care a fost urmată de o supunere deplină.

Deci, a sosit. Trecuseră opt zile de cînd nu-l mai văzusem pe Valville și vă mărturisesc că timpul mi s-a părut lung. Nădărduiam să-l aflu în poarta minăstirii, ca prima dată ; mă așteptam la asta, nici nu mă îndoiam, și gîndeam greșit.

Doamna de Miran, cuminte, socotise de cuviință să nu-l aducă cu dînsa și n-am fost împinată decît de un lacheu care m-a condus la trăsura ei. Am rămas încremenită și toată veselia mi-a pierit deodată ; m-am stăpînit totuși și m-am apropiat cu o descurajare lăuntrică pe care voiam s-o ascund doamnei de Miran : dar ar fi trebuit să nu am față ; a mea mă trăda ; pe ea mi se citea tulburarea și, oricît nu voiam, m-am apropiat de dînsa cu un aer de tristețe și de neliniște de care am văzut-o zîmbind îndată ce m-a zărit. Inima mi-a venit puțin la loc la acest zîmbet. mi s-a părut că este semn bun.

— Urcă-te, fata mea, îmi spuse dînsa. Am luat loc și am pornit.

— Lipssește cineva aici, nu-i așa ? adăugă ea, tot zîmbind.

— Ei, cine oare, mamă, am răspuns, ca și cînd nu mi-aș fi dat seama.

— Ei, cine, fata mea ? strigă dînsa ; tu știi chiar mai bine ca mine, care sînt mama lui.

— A ! e vorba de domnul de Valville, am răspuns. Ei, dar îmi inchipui că-l vom găsi la doamna Dorsin.

— Deloc, îmi spuse dînsa ; mai bine ; ne așteaptă la unul din prietenii săi, de unde trebuie să-l luăm în trecere și eu sînt aceea care n-am vrut să-l aduc aici. Îl vei vedea îndată.

Într-adevăr, am oprit după cîțiva pași ; un lacheu, pe care-l zărisem de departe în poarta unei case, dispăru numaidecît și fugi, desigur, să-și cheme stăpinul, care, pe cît se părea, îi poruncise să stea acolo și coborî în clipa cînd am ajuns. Cîtă bucurie îți pricinuieste clipa în care, după oarecare lipsă, vezi din nou ceea ce iubești ! Ah, plăcut lucru de regăsit !

— Am înțeles de minune, văzîndu-l în poarta casei, că trebuie să fi luat măsuri ca să mă revadă cu unul sau două minute mai devreme ; și cît nu prețuiește un minut cînd e vorba de dragoste ! și cîtă recunoștință n-a avut inima mea față de a lui că a înaintat bucuria noastră cu acel minut mai mult !

— Cum, fiul meu, ai și sosit ? îi spuse doamna de Miran : iată ce se cheamă să folosești clipele din plin.

— Și iată ceea ce se cheamă o mamă care are o inimă atît de bună încît ghicește inimile iubitoare, îi răspunse el pe același ton.

— Taci, îi spuse ea, nu pronunța astfel de vorbe, nu se cade să le ascult ; alintările să aștepte, te rog, să nu mai fiu eu de față. Tu lași ochii în jos, adăugă ea către mine ; dar și pe tine sînt supărată ; adineauri am văzut

că te-ai îngălbenit fiindcă el nu era cu mine ; mama dumitale nu-ți era de-ajuns, domnișoară ?

— Ah, mamă, n-o certați, îi răspunse Valville, aruncîndu-mi o privire înflăcărată de dragoste ; frumos ar fi să nu bage de seamă lipsa unui bărbat căruia mama ei a hărăzit-o ! Dacă ați întoarce capul, aş avea mare poftă să-i sărut mîna ca să-i mulțumesc.

Și mi-o și luă spunînd aceste vorbe : dar, repede, am tras-o înapoi ; am lovit-o chiar ușor pe a lui și m-am aruncat numaidecît peste aceea a doamnei de Miran, sărutînd-o din toată inima, și pătrunsă de pornirile cele mai duioase pe care le poți avea.

Ea, la rîndul ei, a strîns-o pe a mea.

— Ah, fățarnică mică ești ! îmi spuse ; abuzați amîndoi de respectul pe care mi-l datorăți ; haide, liniște ! să vorbim de altceva. Fiule, ai trecut și la fratele meu ? cum se simte azi dimineață ?

— Ceva mai bine, dar tot toropit ca și ieri, răspunse Valville.

— Această toropeală mă îngrijorează, spuse doamna de Miran ; azi nu vom sta atît de mult ca deunăzi la doamna Dorsin ; vreau să-l văd pe fratele meu devreme.

Aici ajunsesem, cînd vizitiul a oprit la această doamnă. O societate bună se afla acolo ; am găsit aceleași persoane pe care le mai văzusem, cu încă alte două care nu mi s-au părut de prisos pentru mine, și care, după felul binevoitor și totuși plin de curiozitate în care m-au privit, se așteptau să mă vadă, mi se pare : pesemne că se vorbise de mine, și încă de bine ; sînt lucruri pe care le simți.

Am luat masa ; m-au îndemnat să vorbesc mai mult decît prima dată. Doamna Dorsin, după obiceiul ei, m-a copleșit cu mingieri. Scutiți-mă de a reda în amănunt cele ce s-au vorbit ; să mergem mai departe.

Nu trecuse decît un ceas de cînd ne sculasem de la masă cînd i s-a spus doamnei de Miran că un servitor al ei cerea să-i vorbească.

Și ce avea să-î spună era că domnul de Climal se afla în primejdie, că se încerca să fie readus în simțiri în urma unei apoplexii ce-l lovisese de două ceasuri.

S-a întors unde eram cu toții foarte speriată ; și, cu lacrimi în ochi, ne împărtăși această veste proastă ; își luă rămas bun de la societate, mă lăsă la mănăstire și alergă la bolnav cu Valville, care mi s-a părut tulburat de starea unchiului său, și tulburat de asemenea, cred, de întâmplarea supărătoare care ne smulgea atât de neașteptat de la plăcerea de a fi împreună. Am fost încă mai nemulțumită decât el ; am îngăduit ca el să observe acest lucru în privirea mea și, întristată, m-am dus să mă închid în cameră, unde m-au năpădit gânduri care m-au mîhnit.

Dacă domnul de Climal moare acum, spuneam, Valville, care-l va moșteni, și care și așa era foarte bogat, va fi încă mai mult ; ei ! știu eu dacă acest spor de bogăție nu-mi va dăuna ? Va fi oare cu putință ca un moștenitor atât de însemnat să se căsătorească cu mine ? Însăși doamna de Miran nu se va dezice oare de această bunăvoință de necrezut pe care o are astăzi, încuviințînd dragostea noastră ? Îmi va lăsa ea un fiu care ar putea să facă cele mai strălucite alianțe — fiindcă i se vor propune — și care, poate, se va lăsa ispitit ? Aveam într-adevăr de ce să fiu îngrijorată.

În clipa de față, cînd eu gîndeam astfel, Valville avea multă dragoste pentru mine, eram sigură ; și, atîta vreme cît ar fi fost vorba să se căsătorească doar cu cineva de rangul lui, el mă iubea destul pentru a fi nepăsător față de foloasele pe care le-ar fi putut găsi. Dar va fi el oare nepăsător și la ambiția de a stabili legături cu o familie încă mai mare decât a lui și mai puternică ? Va ține oare piept ispitei onorurilor și a situațiilor pe care aceasta ar putea să i le procure ? Dragostea lui va merge ea pînă acolo ? Există trepte de mărinimie care întrec unele sufile foarte mărinimoase. Inimile în stare să răzbată prin

tot felul de încercări, într-un astfel de caz, sînt atît de rare ! și sînt rare și inimile care nu se înclină decît în fața celor mai grele.

— N-aveam, totuși, de ce să mă tem dinspre partea asta ; nu ambiția va fi aceea care-mi va dăuna în inima lui Valville. Oricum ar fi, eram îngrijorată și n-am prea dormit.

Tocmai mă sculasem a doua zi, cînd am văzut intrînd în cameră o călugăriță care îmi spuse, din partea stareței, să mă îmbrac cît mai repede și asta în urma unui răvaș pe care îl scrisese doamna de Miran, unde o ruga să mă trimită cît mai curînd. Chiar, adăuga acea călugăriță, o trăsură mă așteaptă în curte.

Altă pricină de îngrijorare pentru mine ; inima îmi bătea ; să trimită după mine atît de devreme ! îmi spuneam. Ei, Doamne, ce s-o fi întîmplat ? Ce poate să-mi vestească asta ? N-am aici alt sprijin decît ocrotirea doamnei de Miran (căci, în clipa aceea, nu mai îndrăzneau să spun mama mea), și vor să mi-l ia ? oare am să-l pierd ? În starea în care mă aflam, nu mai ești sigur de nimic. Situația mea prezentă nu se întemeia pe nimic ; nimeni nu era silit să mă susțină ; nu o datoram decît unei inimi bune, ce putea, deodată, să-mi retragă binefacerile ei și să mă părăsească, fără ca să am dreptul de a mă plînge ; și acestei inimi bune îi era de-ajuns o piră răuvoitoare, o minciună, pentru a o scîrbi de mine ; toate astea mi se învîrteau prin cap în timp ce mă îmbrăcam. Nefericiții au întotdeauna o părere atît de proastă despre soarta lor ! Au atît de puțină încredere în fericirea ce li se întîmplă !

În sfîrșit, iată-mă gata ; am ieșit îmbrăcată foarte negrijit și m-am urcat în trăsură. Am gîndit, pe drum, că sînt condusă la doamna de Miran ; nicidecum ; la domnul de Climal au oprit. Am recunoscut casa ; știți că nu trecuse prea mult de cînd fusesem acolo.

Vă dați seama cît am fost de uimită ! O, pot spune că de data aceasta m-am socotit cu adevărat pierdută. Haide,

s-a isprăvit, îmi spuneam ; văd bine despre ce este vorba. E mizerabilul acela smerit, care a scăpat teafăr și se răzbună ; mă aștept la fel de fel de birfeli pe care le-o fi născocit în ce mă privește ; le-o fi întors pe toate după închipuirea lui ; el trece drept un om de bine și, orice-aș face eu, doamna de Miran va crede toate minciunile pe care le-o fi spus. A, Doamne ! ce om rău !

Și, într-adevăr, nu era oarecum îndrituită teama mea ? Amenințările rostite cînd s-a despărțit de mine la madame Dutour ; scena petrecută între mine și el la călugărul unde fusesem să mă plîng, și în fața căruia l-am constrîns, pentru a se putea apăra, la tot ceea ce fățărnicia are mai ticălos și mai îndrăzneț ; acea întîlnire cu el în mînăstirea unde eram ; semnele de prietenie cu care mă onorase doamna de Miran, cînd el mă văzuse de departe salutînd-o ; teama să nu destăinuiesc sau să nu fi destăinuit nemernicia lui acestei doamne, deoarece văzuse bine că o cunosc ; toate astea, adăugate la drumul pe care eram pus să-l fac pînă la el, fără să fi fost înștiințată, nu păreau să-mi vestească ceva cumplit ? Cine n-ar fi crezut că aveam să îndur vreo nouă nelegiuire din partea lui ?

Veți vedea, poate, că, după el, eu sînt aceea care a vrut să-l ispitească, pentru a-mi face un bine, îmi spuneam ; dar nu asta a spus părintelui Vincent ; m-a învinuit numai de a fi crezut că el mă iubește ; și acest călugăr cumsecade, în fața căruia ne-am aflat amîndoi, nu va refuza mărturia sa unei biete fete amenințată să i se facă o nedreptate atît de mare. Iată cum judecam văzîndu-mă în curtea domnului de Climal ; așa încît am coborît din trăsură cu un tremur vrednic de scena îngrozitoare la care mă așteptam.

Erau două scări ; am spus unui lacheu :

— Unde este ?

— Pe-acolo, domnișoară, îmi spuse el ; îmi arată scara din dreapta, pe unde Valville, în clipa aceea, cobora în grabă.

Mirată văzîndu-l acolo, m-am oprit fără să prea știu ce fac și am început să cercetez ce înfățișare are și în ce fel se uită la mine.

Am găsit că este trist, dar de o tristețe care, mi se părea, nu întorcea nimic împotriva mea ; de altfel, s-a apropiat de mine cu un aer foarte drăgăstos.

— Veniți, domnișoară, îmi spuse el, dîndu-mi mîna ; n-avem timp de pierdut, unchiul meu se sfîrșește și vă așteaptă.

— Pe mine, domnule ? am urmat eu, răsufîlînd mai ușurată ; căci felul lui de a-mi vorbi mă liniștea, și apoi acest unchi pe moarte nu mi se mai părea atît de primejdios ; un om care se prăpădește, ar vroi el să-și termine viața printr-o nelegiuire ? asta nu-i de crezut.

— Pe mine, domnule ? am strigat, și de ce mă așteaptă ? ce poate să vrea de la mine ?

— Nu știm nici noi, îmi răspunse el ; dar azi dimineată a întrebât-o pe mama dacă cunoaște mai de aproape pe tînăra persoană pe care a salutat-o la mînăstire deunăzi ; mama i-a spus că da ; i-a lămurit chiar, în puține cuvinte, în ce fel v-ați cunoscut la acea mînăstire și nu i-a ascuns că ea este aceea care v-a dus acolo. Acestea fiind, puteți deci s-o aduceți, a răspuns el, și vă rog să trimiteți după ea ; trebuie s-o văd, am să-i spun ceva înainte de a muri ; și mama a scris numaidecît stareței dumneavoastră ca să vă lase să ieșiți ; iată tot ce vă putem spune.

— Vai ! i-am răspuns, această dorință dă a mă vedea ; m-a speriat la început ; mi-am închipuit, la plecare, că este oarecare reavoință din partea lui.

— V-ați înșelat, urmă el ; cel puțin pare într-o stare de spirit destul de străină de așa ceva. Și urcam scara în timpul acestei scurte conversații. Mama este aceea

care a dorit să vă pun la curent cu toate acestea, înainte de a-l vedea pe domnul de Climal.

Zicînd acestea, am ajuns la ușa camerei sale : v-am spus că eram puțin mai liniștită ; dar vederea acestei camere în care aveam să intru n-a trecut fără să-mi pricinuiască tulburare lăuntrică.

Era într-adevăr o vizită ciudată pe care o făceam ; din nenumărate mici motive sentimentale era pentru mine o corvoadă.

Îmi venea greu să apar în fața unui om care, după mine, nu putea să nu se simtă umilit văzîndu-mă. Mă gîndeam de asemenea că sînt tînără, că sînt sănătoasă și că el este bătrîn și pe moarte.

Cînd zic bătrîn știu că asta nu era ceva nou ; dar la vîrsta lui, un om care este pe moarte are o sută de ani ; și acest bărbat de o sută de ani îmi vorbise de dragoste, voise să mă convingă că nu este bătrîn decît față de mine, care eram prea tînără ; și, în starea hidă și prăpădită în care era, îmi părea rău să-l fac să-și reamintească de toate acestea. Asta era tot ? Nu ; fusesem cuminte față de el ; n-a fost decît un mișel față de mine : vedeți în cîte feluri eram mai presus de el ! Iată la ce mă gîndeam nedeslușit, astfel încît mie însămi îmi era rușine de jignirea pe care vîrsta, nevinovăția și sănătatea mea o vor aduce acestui păcătos bătrîn, demascat și muribund. Eram prea răzbunată și roșeam dinainte.

Nu pe el l-am zărit primul, ci pe părintele Saint Vincent, care se afla la căpățiul patului ; mai jos, ședea doamna de Miran, cu spatele la mine.

La această priveliște, mai ales la vederea părintelui Saint Vincent, pe care l-am uimit cel puțin atît cît m-a uimit el pe mine, n-am mai îndrăznit să mă cred la adăpost de nimic, și iată-mă din nou pradă neliniștii mele ; căci, în fine, deși celălalt era pe moarte, ce căuta aici bunul călugăr ? De ce trebuia să se afle aici odată cu mine ?

Și, în legătură cu acest călugăr, despre care, în paranteză, nu v-am mai spus nimic de când m-am despărțit de el, la minăstirea lui ; care, după cum știți, îmi făgăduise că va căuta să-mi găsească un loc și că va veni a doua zi dimineată la madame Dutour, să mă informeze despre ce ar fi putut face, să știți că i-am scris două-trei zile după ce am întâlnit-o pe doamna de Miran, l-am pus la curent cu cele întâmplate și cu locul unde mă aflam și l-am rugat să aibă bunăvoința să vină acolo să mă vadă ; la care a răspuns că va veni fără întârziere.

Eram deci, vă spun, foarte uluită văzîndu-l acolo ; și motivele pentru care fusese chemat nu mi se păreau a fi semn bun pentru mine.

El, de asemenea, căruia nu-i destăinuisem în scrisoare numele binefăcătoarei mele, și nici domnul de Climal nu-i spusese încă nimic despre planurile sale, nu știa ce să gîndească văzîndu-mă în mijlocul acestei familii, adusă de Valville pe care-l văzu venind cu mine, dar care nu se apropie ci rămase mai de o parte, ca și cînd, din respect pentru unchiul său, ar fi vrut să-i ascundă că intrasem împreună.

La zgomotul pe care l-am făcut intrînd :

— Pe cine aud ? întrebă bolnavul.

— Este tînăra pe care voiai s-o vezi, dragul meu, îi spuse doamna de Miran. Apropie-te, Marianne, adăugă ea numaidecît.

La aceste vorbe, tot trupul mi s-a cutremurat ; m-am apropiat totuși, cu ochii plecați ; nu cutezam să-i ridic asupra muribundului ; n-aș fi știut, pe cît îmi pare, cum să fac ca să mă uit la el, și tot amînam să ajung acolo.

— Ah, domnișoară, dumneavoastră sînteți, îmi spuse cu o voce slabă și nedeslușită, vă sînt îndatorat că ați venit ; luați loc, vă rog. M-am așezat deci și am tăcut, cu ochii tot plecați ; nu vedeam încă decît patul lui ; dar, peste o clipă, am încercat să privesc mai sus, apoi încă puțin mai sus, și încet-încet am ajuns în sfîrșit să-i văd

jumătate din față, pe care repede am privit-o în întregime ; dar numai pentru o clipă ; mi-era teamă ca bolnavul să nu mă prindă cercetîndu-l și să nu se simtă prea umilit ; ceea ce este sigur, e că n-am zărit pe fața aceea nici un fel de răutate împotriva mea.

— Unde este nepotul meu ? mai spuse încă domnul de Climal.

— Iată-mă, unchiule, răspunse Valville, care, sfios, se înfățișă atunci.

— Stai aici, îi spuse ; și dumneavoastră, părinte, adăugă el către călugăr, fiți de asemenea atît de bun și rămîneți ; totul fără să pomenească de doamna de Miran, care a observat că este lăsată de-o parte și-i spuse :

— Mă duc să dau unele porunci și voi trece, pentru cîteva clipe, într-altă cameră.

— Cum dorești, draga mea, răspunse el. Ea ieși deci ; și această plecare, pe care mi s-a părut că domnul de Climal el însuși o dorea, a sfîrșit prin a-mi dovedi că n-aveam a mă teme de nimic supărător. Dacă ar fi vrut să-mi facă un rău, ar fi oprit-o pe binefăcătoarea mea ; scena nu s-ar fi putut petrece fără dînsa ; așa încît nu-mi mai rămase decît o foarte mare curiozitate să aflu la ce va duce această ceremonie. După ieșirea doamnei de Miran a urmat un moment de tăcere ; l-am auzit pe domnul de Climal oftînd.

— V-am rugat, părinte, spuse el, întorcîndu-se puțin spre noi, să veniți aici azi dimineață ; nu v-am spus încă motivele pentru care v-am chemat ; am dorit, de asemenea, ca nepotul meu să fie de față ; trebuia, din pricina domnișoarei pe care toate acestea o privesc.

Aici s-a oprit puțin ca să-și recapete suflul ; eu am roșit ; mîinile îmi tremurau, și iată cum a urmat.

— Dumneavoastră, părinte, mi-ați adus-o, spuse el vorbind de mine ; era într-o situație care o puneă în mare pericol ; ați venit să cereți ajutor de la mine ; m-ați ales pentru ca să i-l dau. Mă socoteați un om de

bine ; v-ați înșelat. Părinte, nu eram vrednic de încrederea dumneavoastră.

Și cum atunci călugărul păru că vrea să-l oprească printr-o mișcare pe care o făcu :

— Ah, părinte, în numele Domnului, a cărui dreptate încerc s-o înduplec, nu vă împotriviți aceleia pe care vreau să mi-o fac eu însumi. Știți cu câtă stimă și poate chiar adânc respect m-ați cinstit, cu deplină bună credință ; cunoașteți faima pe care o am în lume ; sînt respectat ca un om plin de virtute și de evlavie ; m-am bucurat de răsplata virtuții și nu eram vrednic de ea ; ceea ce am făcut este un furt. Îngăduiți-mi să-l ispășesc, dacă este cu puțință, mărturisind toate vicleniile care v-au înșelat, pe dumneavoastră și pe toată lumea, și să vă aduc, dimpotrivă, la cunoștință, tot disprețul de care eram vrednic, tot dezgustul pe care l-aș fi trezit, dacă s-ar fi cunoscut adîncurile mîrșavei mele conștiințe.

— Ah, Dumnezeu ! fii binecuvîntat, Mintuitorul sufletelor noastre ! strigă părintele Saint Vincent.

— Da, părinte, urmă domnul de Climal, privindu-ne cu ochii scâldați în lacrimi, și pe un ton căruia nu puteai să i te împotrivești ; iată cine era omul la care ați venit s-o încredințați pe domnișoara ; nu v-ați îndreptat decît spre un ticălos, și toate faptele bune făcute de mine (nu pot s-o repet îndeajuns) sînt tot atîtea nelegiuiri de care sînt vinovat în fața lui Dumnezeu, tot atîtea prefăcătorii ce m-au pus în situația să săvîrșesc răul, și pentru care aș vrea să fiu supus la toate ocările, la toate înjosirile pe care un om le poate îndura pe pămînt ; și încă acestea n-ar fi deopotrivă cu grozăviile din viața mea.

— Ah, domnule, ajunge ! spuse aici părintele Saint Vincent, ajunge ! Haide, nu ne mai rămîne decît să lăudăm pe Domnul pentru sentimentele pe care vi le-a trezit. Cît de îndatorat îi sînteți ! Cu cîte dovezi de bunăvoință nu vă copleșește ! Oh ! bunătate a Dumnezeului meu,

bunătate de neînțeles, te slăvim ! Iată minunile harului ; sînt pătruns de ceea ce am auzit, pătruns pînă în adîncul inimii. Da, domnule, aveți dreptate ; sînteți foarte vinovat ; renunțați la prețuirea noastră, la părerea bună pe care lumea o are despre dumneavoastră ; ați dori să muriți disprețuit, și strigați : „Sînt vrednic de dispreț !“. Ei bine, încă o dată, lăudat fie Domnul ! Nu pot să adaug nimic la ceea ce spuneți ; nu ne aflăm în fața tribunalului ispășirii și nu sînt aici decît un păcătos ca și dumneavoastră. Dar totul este bine, fiți liniștit ; ne dăm seama de toată nimicnicia dumneavoastră, ca și de a noastră. Da, domnule, într-adevăr, nu mai sînteți dumneavoastră acela pe care-l respectăm ; nu mai este acel om de păcat și de ticăloșie : este omul la care Domnul s-a uitat, de care i-a fost milă și peste care vedem că risipește plinătatea îndurării sale. Fie, o, Mintuitorule ! ca noi, care sîntem martorii minunii pe care harul tău o înfăptuiește cu el ; fie ca și noi să sfîrșim avînd astfel de gînduri ! Vai ! care dintre noi n-are de ce să se rușineze și să se spulbere în fața judecății dumnezeiești ? N-are fiecare din noi greșelile sale care, deși altele, nu sînt poate mai mici ? Să nu mai vorbim de ale dumneavoastră ; ajunge, domnule ; ajunge, de vreme ce vă căiți, Dumnezeu vă iubește și nu v-a părăsit. El v-a dat această bărbăție cu care ni le mărturisiți ; aceste destăinuiuri ale inimii dumneavoastră sînt o dovadă a bunăvoinței sale ; îi sînteți îndatorat nu numai pentru îngăduința cu care v-a răbdat, dar și pentru această durere și aceste lacrimi care vă împacă cu El, făcîndu-i chiar pe îngeri să se bucure văzîndu-le. Tînguți-vă, domnule, tînguți-vă, însă zicîndu-i : „O, Doamne, Dumnezeule, tu nu respingi un suflet pocăit și plecat“. Plîngeți, dar cu încredere, cu mîngierea de a nădăjdui că lacrimile dumneavoastră îl vor îndupleca, de vreme ce sînt un dar al îndurării sale.

Bunul călugăr plîngea și el spunînd aceste vorbe, plîngeam și noi, Valville și cu mine.

— N-am spus încă totul, părinte, urmă atunci domnul de Climal.

— Nu, domnule, nu, vă rog, răspunse călugărul, nu este nevoie să mergeți mai departe ; mulțumiți-vă cu ceea ce ați spus ; mai mult ar fi de prisos. Uneori poți găsi o dulce mîngiere lăsîndu-te în voia pornirilor cărora sînteți acum pradă ; ei bine, domnule, lipsiți-vă de această mulțumire și de această mîngiere ; nimiciți dorința pe care o aveți de a ne mărturisi mai mult. Dumnezeu vă va ține seamă de ce ați spus și de ceea ce vă veți fi abținut să spuneți.

— Ah, părinte ! exclamă bolnavul, nu mă opriți ; ar fi o ușurare să nu mai spun nimic ; sînt foarte departe de a simți mulțumirea de care-mi pomeniți ; Domnul nu are atîta milă de mine, care nu sînt vrednic de nici-una ; e încă de-ajuns că-mi dă puterea să nu mă las învins de rușinea de care mă simt cuprins, și care m-ar opri în orice clipă, dacă El nu m-ar sprijini. Da, părinte, această mărturisire a nemerniciei mele mă copleșește ; fiecă cuvînt pe care vi-l spun mă face să sufăr ; sufăr și-i mulțumesc Domnului, care astfel îmi dă putința să-i jertfesc ticăloasa-mi mîndrie. Îngăduiți deci să mă folosesc de o rușine ce mă pedepsește, aș vrea să pot s-o sporesc pentru a face deopotrivă, dacă s-ar putea, înjosirea mea cu virtuțile mincinoase pentru care am fost cinstit. Aș vrea ca lumea întreagă să fie martora ocărilor ce le revărs asupra mea ; îmi pare chiar rău că am fost silit s-o îndepărtiez pe doamna de Miran ; aș fi putut cel puțin să mai roșesc față de o soră care, poate, nu este încă dezamăgită ; dar a trebuit s-o înlătur ; o cunosc, m-ar fi oprit ; dragostea ei față de mine, prea duioasă și prea simțitoare, nu i-ar fi îngăduit să asculte ceea ce aveam de spus ; dar îi veți spune dumneavoastră, părinte ; îmi pun nădejdea în evlavia dumneavoastră și este o însă-

cinare pe care îmi veți îngădui să v-o dau. Să isprăvim. Fără îndoială, domnișoara v-a spus adevărul istorisindu-vă purtarea mea față de dînsa ; într-adevăr, nu i-am venit în ajutor decît pentru a încerca s-o ademenesc ; am crezut că nenorocirea ei îi va răpi curajul de a rămîne cinstită, și i-am oferit să-i asigur traiul, cu condiția ca să ajungă demnă de dispreț. Cu asta v-am spus destul, părinte ; scurtez această poveste cumplită din respect pentru pudoarea ei, pe care vorbele mele din trecut n-au jignit-o decît prea mult. Vă cer iertare, domnișoară, și vă rog din suflet să uitați această groaznică întîmplare ; fie ca amintirea nerușinării mele să nu pîngărească niciodată un suflet atît de neprihănit cum trebuie să fie al dumneavoastră ; primiți, ca ispășire din partea mea, această mărturisire pe care o fac, și anume că, în ceea ce vă privește, am fost nu numai un netrebnic în fața Domnului, dar și un om necinstit potrivit lumii ; căci am avut mișelia, părăsindu-vă, să vă dojenesc pentru unele mici daruri pe care mi le-ați trimis înapoi ; era o batjocură adusă stării jalnice în care vă păraseam și am amenințat că mă voi răzbuna dacă veți îndrăzni cumva să vă plîngeți de mine.

Am izbucnit în lacrimi, în timp ce-mi dădea această satisfacție atît de mărinimoasă și de creștinească ; m-a înduioșat într-atît, încît mi-a smuls suspine. Valville și părintele Saint Vincent își ștergeau ochii și tăceau.

— Știți, domnișoară, adăugă domnul de Climaț, ce v-am oferit atunci ; era, mi se pare, un contract pentru un venit de cinci sau șase sute de livre ; astăzi vă las prin testament unul de o mie două sute. Ați refuzat cu scirbă acele șapte sute de livre, cînd vi le-am propus drept răsplată a unei fărădelegi ; primiți cele o mie două sute de livre, acum cînd nu mai sînt decît răsplata cumințeniei dumneavoastră ; de altminteri, nu este decît drept să vă fiu mai de ajutor în remușcările mele decît m-am oferit să fiu în dezmățul meu. Nepotul meu, aici

de față, este principalul meu moștenitor, îl fac legatarul meu ; este mărinimos din fire, și sînt sigur că n-o să-i pară rău de ceea ce v-am lăsat.

— Ah, unchiule ! strigă Valville cu lacrimi în ochi, faceți fapta cea mai lăudabilă din lume și cea mai vrednică de dumneavoastră ; singurul lucru care mă doare este că n-o faceți în deplină sănătate. În ceea ce mă privește, nu vă voi regreta decît pe dumneavoastră și dragostea pe care mi-ați arătat-o ; aș răscumpăra durata vieții dumneavoastră cu toate bunurile ce se pot închipui ; și, dacă Domnul îmi ascultă ruga, nu-i cer decît bucuria de a vă vedea trăind atît cît voi trăi eu însumi.

— Și eu, domnule, am strigat la rîndu-mi, plîngînd în hohote, nu știu ce să răspund, atît sînt de mișcată de tot ce am auzit. Deși sînt săracă, darul pe care mi-l faceți, dacă vă prăpădiți, nu mă va mîngîia de pierderea dumneavoastră ; fiți sigur că aș privi-o astăzi ca o nouă nenorocire. Îmi dau seama, domnule, că ați fi un adevărat prieten pentru mine și asta ar fi mult mai de preț, neasemuit, decît ceea ce îmi lăsați cu atîta mărinimie.

Aici lacrimile mi-au tăiat vorba ; mi-am dat seama că cele spuse de mine îl înduioșau și pe el.

— Ceea ce spuneți se potrivește cu părerea pe care am avut-o întotdeauna despre inima dumneavoastră, domnișoară — urmă el după cîteva clipe de tăcere — și este adevărat că aș îndreptăți ceea ce gîndiți despre mine dacă Dumnezeu mi-ar prelungi zilele. Simt că mă lasă puterile, spuse el apoi ; nu sînt eu acela care să vă povățuiască, gura mea nu este destul de neprihănită pentru așa ceva. Dar, deoarece sînteți de părere că pierdeți în mine un prieten, fie-mi îngăduit să vă spun încă un lucru ; virtutea dumneavoastră am încercat s-o duc în ispită ; nu a atîrnat de mine ca ea să fi fost învinsă ; vreți să mă ajutați să ispășesc strădaniile mele împotriva ei ? păstrați-o întotdeauna, pentru ca ea să ceară Domnului îndurare pentru mine ; poate că iertarea mea va

atîrna de purtarea ce o veţi avea. Adio, domnişoară. Adio, părinte, adăugă el către părintele Saint Vincent : v-o încredinţez. Iar dumneata, nepoate, vezi acum pentru ce te-am oprit : m-ai văzut în genunchi în faţa ei, ai putut s-o bănuieşti că încuviinţa acest lucru ; era nevinovată, şi m-am socotit dator să ţi-o spun.

Aici s-a oprit şi era tocmai să plecăm cînd a mai zis :

— Nepoate, du-te şi roag-o pe sora mea să se întoarcă. Domnişoară, îmi zise apoi, doamna de Miran mi-a spus cum aţi cunoscut-o ; în povestirea ce i-aţi făcut despre situaţia dumneavoastră, era firesc să între amănuntul jignirii pe care, de curînd, o suferiserăţi din partea mea ; spuneţi-mi deschis, aţi pus-o la curent, mi-aţi pomenit numele ?

— Domnule, am să vă spun adevărul, am răspuns, puţin încurcată de această întrebare. Cînd am plecat de la părintele Saint Vincent am intrat în vorbitorul unei minăstiri pentru ca să cer ajutorul stareţei ; acolo am întîlnit-o pe doamna de Miran ; eram deznădăjduită ; a văzut că m-au podidit lacrimile ; asta a înduişat-o. A stăruit să-i spun ce mă întrista ; nu-mi trecea prin gînd să vă fac vreun rău ; dar n-aveam alt mijloc decît de a stirni mila, şi am istorisit totul, nenorocirile de la început şi cele de pe urmă. Atunci nu v-am spus numele, mai puţin din discreţie decît fiindcă am găsit că nu este nevoie ; şi n-ar fi ştiut niciodată mai mult dacă, peste cîteva zile, vorbind de acele haine pe care vi le-am trimis înapoi, nu l-aş fi pomenit din întîmplare pe domnul de Valville, la care le trimisesem, ca fiind nepotul aceluia care mi le dăduse. Iată, din păcate, cum a aflat de dumneavoastră, domnule ; şi sînt foarte amărită de nesocotinţa mea ; căci, de răutate nici vorbă n-a fost ; v-o jur pe conştiinţa mea ; aş putea să vă înşel, dar sînt prea mişcată şi prea recunoscătoare pentru a vă ascunde ceva.

— Lăudat fie Domnul ! strigă el către părintele Saint Vincent ; în clipa de față, sora mea știe ce trebuie să creadă despre mine. N-aș fi crezut ; este încă o rușine ce-mi este dată înainte de a muri ; simt că este mare, părinte. Și vă mulțumesc, domnișoară ; nu vă aduceți nici o învinuire, mi-ați făcut un serviciu ; sora mea mă cunoaște, și voi roși în fața ei.

Îmi venea să strig de durere auzindu-l vorbind astfel. Doamna de Miran s-a întors cu Valville ; s-a mirat de lacrimile și hohotele mele și fratele ei și-a dat seama de asta :

— Vino, draga mea, îi spuse el ; te-aș fi oprit adineuri dacă nu m-aș fi temut de dragostea dumitale ; aveam de spus unele lucruri pe care nu le-ai fi răbdat ; dar nu voi fi păgubit cu nimic, părintele Saint Vincent va fi atât de bun să ți le spună el ; și, slavă Domnului, ce-i mai de seamă îți este deja cunoscut ; domnișoara te-a pus în situația de a mă judeca. M-am purtat urît cu dînsa ; părintele Saint Vincent mi-o încredințase ; nu putea să încapă pe mîini mai rele și eu ți-o încredințez dumitale. La toată prietenia pe care mi s-a părut că o ai pentru dînsa, adaug-o pe aceea ce ai avut-o pentru mine și de care este mult mai vrednică decît am fost eu. Inima dumitale, așa cum a fost față de mine, este un bun pe care i-l las și care o va răzbuna de puțina cinste și virtute pe care le-a aflat într-a mea.

— Ah, frate, frate, ce vii să-mi spui ! îi răspunse doamna de Miran, care plîngea aproape cît mine. Destul, te rog, destul ; în durerea în care mă aflu n-aș putea să ascult mai mult. Da, voi avea grijă de Marianne, îmi va fi de-a pururi dragă ; îți făgăduiesc, nu trebuie să te îndoiști de asta ; acum i-ai dat asupra inimei mele unele drepturi ce vor fi veșnice. Este un lucru făcut, să nu mai vorbim de asta ; vezi în ce durere ne-ai cufundat pe toți. Hai, dragul meu, ești în stare să vorbești atât de mult ? Asta te obosește ; cum te simți ?

— Ca un om care, curînd, se va înfățișa Domnului, spuse el ; mă prăpădesc, soră. Adio, părinte, amintiți-vă de mine în sfintele dumneavoastră jertfe ; știți cîtă nevoie am de aceasta.

De-abia a fost în stare să isprăvească aceste din urmă cuvinte și, din această clipă, îl cuprinse o slăbiciune în care am crezut că-și dă sufletul.

Doi doctori au intrat atunci : călugărul plecă ; Valville și cu mine am fost îndepărtați în timp ce încercau să-i vină în ajutor. Doamna de Miran a dorit să rămînă și noi am trecut într-o cameră unde se aflau un prieten apropiat al domnului de Climal și două rude ale familiei, care voiau să intre.

Valville le-a oprit și le-a spus că bolnavul și-a pierdut cunoștința și că trebuie văzut ce se va întîmpla ; astfel încît n-a intrat nimeni afară de un preot, duhovnicul lui, pe care l-am văzut sosind.

Valville, care ședea lîngă mine în această cameră, mi-a spus în șoaptă cine sînt acele trei persoane aflate acolo.

Vorbesc de acel prieten al domnului de Climal și de cele două doamne, rudele sale, din care una era mama iar cealaltă fiica.

Prietenul mi s-a părut un om rece și cuviincios ; era un magistrat, cam de vreo șaizeci de ani.

Mama domnișoarei părea să aibă cincizeci sau cincizeci și cinci de ani ; era o femeie mică și oacheșă, destul de plină, foarte urîță, cu o față largă și pătrată, cu ochi negri, mititei, care la început îți păreau vioi, dar erau numai curioși și neliniștiți ; din acei ochi veșnic în mișcare, veșnic privind în toate părțile și căutînd să găsească ce-ar putea oferi ca distracție unui suflet gol, trîndav, unui suflet care n-are la ce privi în el însuși ; căci sînt unii oameni a căror minte nu este în mișcare decît pur și simplu din lipsă de idei ; asta-i face atît de lacomi după tot ce este în afara lor, cu atît mai mult cu cît nu

le rămîne nimic, totul trece prin ei, totul iese din ei ; oameni care își irosesc timpul mereu privind, mereu ascultînd, niciodată gîndind. Eu îi asemui cuiva ce și-ar duce viața stînd la fereastră ; iată imaginea pe care mi-o fac despre ei și despre felul cum le lucrează mintea.

Astfel era femeia despre care vă vorbesc ; dar n-am judecat-o atunci cum o judec acum, cînd îmi amintesc de ea ; felul meu de a gîndi, oricît era de matur, nu era încă atît de profund, dar am găsit o fire care nu mi-a plăcut.

Mai întîi, ochii ei s-au repezit la mine și m-au cercetat ; spun s-au repezit, cu riscul de a nu mă exprima cum trebuie, pentru a vă zugrăvi lăcomia plină de curiozitate cu care a început să se uite la mine ; și astfel de priviri te apasă atît de mult !

M-au stîmjenit, și n-am găsit alt leac decît să mă uit și eu la ea ca s-o fac să înceteze ; cîteodată asta reușește și te scapă de supărătoarea stăruință la care ești supusă.

Într-adevăr, doamna m-a lăsat în pace, dar numai pentru o clipă ; a început din nou, încă și mai și, și m-a sicîit.

Cînd era obrazul, cînd boneta, apoi hainele, talia, pe care mi le cerceta pe rînd.

Întîmplător, am tușit ; a fost și mai atentă ca să pîn-dească cum tușesc. Mi-am scos batista ; cum am să fac ? a fost încă un spectacol interesant pentru ea, un nou subiect de curiozitate.

Valville se afla lîngă dînsa ; iat-o deodată întorcîndu-se ca să-i vorbească și întrebîndu-l :

— Cine este domnișoara aceasta ?

Am auzit-o ; oamenii ca dînsa nu întrebă niciodată atît de încet cum își închipuie ; procedează atît de nesocotit încît nici n-au timpul să fie discreți.

— Este o domnișoară din provincie, este fiica uneia dintre cele mai bune prietene ale mamei, îi răspunse Valville pe un ton destul de nepăsător.

— A ! A ! din provincie ! urmă ea ; și mama ei se află aici ?

— Nu, răspunse el din nou ; această domnișoară stă într-o mănăstire, la Paris.

— A, într-o mănăstire ! Dorește să se călugărească ? Și la ce mănăstire ?

— Doamne, spuse el, nu știu cum îi zice.

— Poate că are vreo rudă acolo ? urmă ea. Este tare frumușică, într-adevăr foarte frumușică, spunea, zvirlind după fiecare întrebare câte o privire spre fața mea. Pînă la urmă, s-a plictisit de mine și m-a lăsat, ca să-l cerceteze pe magistrat, pe care-l cunoștea totuși, dar a cărui tăcere și tristețe i s-au părut atunci vrednice de a fi pri-vite mai cu luare-aminte.

— Iată un lucru îngrozitor, îi spuse ea apoi ; acest om care se prăpădește și care era atît de sănătos (cine ar fi crezut ?), nu sînt decît zece zile de cînd am luat masa împreună.

Vorbea de domnul de Climal.

— Dar, spuneți-mi, domnule de Valville, este chiar atît de rău ? Omul ăsta este voinic, nădăduiesc că o să scape. Dumneavoastră ce credeți ? De cînd este bolnav ? Căci eu mă aflu la țară, n-am aflat de asta decît ieri. Este adevărat că nu mai vorbește, că e fără cunoștință ?

— Da, doamnă, nu-i decît prea adevărat, răspunse Valville.

— Și doamna de Miran este oare înăuntru ? spuse ea. Cine mai e acolo ? Biata femeie ! Trebuie să fie foarte mîhnită, nu-i așa ? Se iubeau mult. E un om atît de cumsecade ! Pentru toată familia este o pierdere. Iată o fată care a plîns ieri toată ziua și eu la fel. (Și acea fată, care era a ei, avea într-adevăr un aer destul de amărit și nu scotea o vorbă.)

Privirile noastre se întîlniseră de cîteva ori, pe furiș, și mi se păruse că am văzut în ochii ei tot atîta bună-voință față de mine cît trebuie să fi întîlnit și dinsa în

ai mei față de ea. Aveam motive să bănuiesc că eram pe placul ei ; despre partea mea, eram încântată de dînsa și aveam într-adevăr de ce.

Ah, doamnă, ce persoană plăcută era ! N-am mai întîlnit pe nimeni de vîrsta ei care să-i semene ; niciodată tinerețea n-a împodobit într-atît pe cineva ; nicidec n-a fost vreuna care să placă, să zîmbească într-atît ochiului ca ea. Este adevărat că domnișoara n-avea decît optsprezece ani ; dar nu ajunge să ai vîrsta aceea pentru a fi tînără cum era dînsa ; trebuie să-i adaugi un chip făcut dinadîns pentru a fi înfrumusețat de acele expresii jucăușe, gingașe și pline de avînt, de acele plăcute însușiri ce le simți, dar nu le poți spune în cuvinte, pe care i le dă tinerețea ; și poți avea un chip foarte frumos fără a-l avea făcut să se mlădieze-la tot ce spun.

Este vorba aici de un farmec deosebit, de nu știu ce drăgălăsenie ce se răspîndește în mișcări, în trăsături, mai mult suflet și mai multă viață decît există de obicei.

Mai deunăzi, cineva spunea unei doamne că se află în primăvara vieții sale ; acest cuvînt de primăvară mi-a amintit de tînăra domnișoară de care vorbesc, și pun rămașag că vreun chip ca al ei a dat naștere acelei expresii.

Nu citesc niciodată numele de *Flora* sau de *Hebe* fără să mă gîndesc deodată la domnișoara de Fare (așa se numea dînsa).

Închipuiți-vă o statură înaltă, sprintenă și mlădioasă. După felul în care domnișoara de Fare mergea, se mișca dintr-un loc într-altul, ai fi zis că nu cîntărește nimic.

În sfîrșit, avea farmece de tot felul ; avea ceva nobil, ceva interesant, dar de un nobil firesc și nestingherit, care ține de persoană, n-are nevoie de strădanie ca să dăinuie, nu e legat de ținută ; nici aerul zglobiu, nici aerul nepăsător nu-l schimbă și este ca o însușire innăscută a chipului ; și de un vino încoace care face ca o persoană să n-aibă o pornire fără să fie pe placul inimii tale. Erau

din acele trăsături delicate, dragălașe, ce dau o înfățișare vioaie, șireată, dar nu răutăcioasă.

Ești o ștregăriță, îi spuneam câteodată ; și, într-adevăr, era ceva din ceea ce spun în expresia ei ; dar asta era ca un farmec care-ți făcea plăcere să-l vezi și care era numai un semn de veselie a spiritului ei.

Domnișoara de Fare avea o sănătate cam șubredă ; dar stările ei proaste îi dădeau un aer mai curînd duios decît bolnav. Ar fi dorit să fie mai plinuță decît era ; nu știu însă dacă ar fi cîștigat prea mult ; cel puțin, dacă vreodată un chip a putut să se lipsească de așa ceva, acesta era al ei ; niște obraji mai bucălați ar fi fost doar un farmec mai mult, dar în schimb ar fi pierdut altele mai interesante și mai de preț.

Domnișoara de Fare, cu finețea și sclipirea spiritului ei, cînd era în societate mare, asculta cu plăcere, gîndea mult, vorbea puțin ; și cei care vorbeau bine sau rău nu păgubeau cu nimic prin asta.

N-am auzit-o niciodată spunînd ceva care să nu fie nimerit și de bun gust.

De se afla cu prietenii, avea un fel de a gîndi și de a vorbi fără înconjur ce era numai sincer, nu și aspru.

Se deosebea la ea o simțire pătrunzătoare, iute, neașteptată, și plină de prospețime, o mare noblețe a gîndirii, un suflet superior și mărinimos. Dar acestea privesc caracterul, pe care-l veți cunoaște mai bine prin cele ce voi spune mai tîrziu.

Eram de cîtva timp acolo, cînd doamna de Miran ieși din camera bolnavului și ne spuse că i-a revenit cu desăvîrșire cunoștința și, în momentul de față, doctorii îi găseau mult mai bine.

— M-a întrebat chiar, adăugă dînsa, adresîndu-mi-se, dacă mai ești aici, domnișoară, și m-a rugat să nu fii condusă înapoi la mînăstire decît după ce vei fi luat masa cu noi.

— Îmi faceți multă cinste, doamnă, i-am răspuns, și va fi după cum doriți.

— Aș vrea să știe că sînt aici, spuse atunci magistratul, prietenul său, și aș avea o mare dorință să-l văd, dacă se poate.

— Și eu de asemenea, spuse doamna ; nu s-ar putea găsi un mijloc să fie anunțat ? Dacă se simte mai bine, poate că n-ar fi nemulțumit să intrăm ; ce părere aveți, doamnă ? Doctorii au așadar mai multă nădejde ?

— Din păcate nu se merge atît de departe ; îl găsesc numai ceva mai puțin rău, asta-i tot, răspunse doamna de Miran ; dar mă duc numaidecît, să văd dacă nu-i nici o piedică să intrați. Și era tocmai pe punctul să plece, cînd cei doi dîctori au ieșit din cameră.

— Domnilor, le spuse dînsa, aceste două doamne pot intra împreună cu domnul ca să-l vadă pe fratele meu ? Este în stare să-i primească ?

— Este încă destul de slăbit, răspunse unul dintre ei, și are nevoie de odihnă ; ar fi mai bine să se aștepte cîteva ceasuri.

— A, fără discuție, trebuie așteptat, spuse atunci magistratul ; mă voi întoarce după-amiază.

— Nu va fi nevoie, dacă doriți să rămîneți, urmă doamna de Miran.

— Nu, spuse el, vă sînt îndatorat, n-aș putea ; am puțină treabă.

— În ceea ce mă privește, n-am nici una, spuse doamna și sînt de părere să rămîn ; nu-i așa, doamnă ? Ei bine, domnilor, urmă ea numaidecît, spuneți-ne, ce gîndiți despre această boală ? Mie una, mi-e în gînd că va scăpa, nu-i așa ? N-o fi atacat la piept ? Acum șase luni a avut un guturai care a ținut foarte mult ; i-am spus să ia seama, îl cam trecea cu vederea. Febra este mare ?

— Nu de febră ne temem cel mai mult, doamnă, spuse celălalt doctor, și nu putem încă să ne facem o părere

prea sigură despre ce se va întâmpla ; dar e încă primejdios.

După aceste cuvinte ne-au părăsit ; magistratul i-a urmat și am rămas, mama, fiica, doamna de Miran, Valville și cu mine în cameră.

Era tirziu, un lacheu a venit să ne spună că masa e gata. Doamna de Miran trecu o clipă la bolnav ; i s-a spus că se odihnește ; ieși cu preotul ce rămăsese aclo și care ne spuse că se întoarce după cină ; ne-am așezat la masă, ceva mai puțin neliniștiți decît fusesem în timpul dimineții.

Toate aceste amănunte sînt plicticoase, dar nu ne-am putea lipsi de ele ; prin ele se ajunge la faptele principale. La masă am fost așezată lîngă domnișoara de Fare. Mi s-a părut, după purtarea ei amabilă, că era foarte mulțumită de acest prilej de a face oarecum cunoștință cu mine. Între noi era un schimb continuu de mici amabilități inspirate de simpatie la două persoane cărora le este plăcut să se vadă.

Ne uitam una la alta cu bunăvoință și, cum dragostea își are drepturile sale, citeodată mă uitam și la Valville care, la rîndul lui și după cum îi era obiceiul, era aproape mereu cu ochii la mine.

Mi se pare că domnișoara de Fare a observat privirile noastre.

— Domnișoară, îmi spuse dînsa încet, în timp ce mama ei stătea de vorbă cu doamna de Miran, tare aș dori să nu mă înșel în ceea ce gîndesc ; și acestea fiind, n-ați părăsi Parisul.

— Nu știu la ce vă gîndiți, i-am răspuns pe același ton (și, într-adevăr, nu știam) ; dar, oricum ar fi, mi se pare că gîndiți întotdeauna drept ; acum, vreți să-mi spuneți, domnișoară, gîndul dumneavoastră ?

— Anume, urmă dînsa tot încet, că doamna mama dumneavoastră este cea mai bună prietenă a doamnei de Miran și că s-ar putea foarte bine să vă căsătoriți cu

vărul meu ; spuneți-mi, la rîndul dumneavoastră, cum stau lucrurile.

Nu era lucru ușor ; întrebarea m-a încurcat, m-a neliniștit chiar ; am roșit, apoi mi-a fost frică să nu se vadă că roșesc și ca aceasta să nu dea în vileag o taină care-mi făcea prea mare cinste. În fine, nu știu ce-aș fi răspuns, dacă mama ei nu m-ar fi scos din încurcătură. Din ferire, cum v-am spus, era din acele femei care văd totul și care vor să știe tot.

A băgat de seamă că vorbim :

— Ce este, fata mea ? spuse dînsa ; despre ce-i vorba ? Dumneata zîmbești și domnișoara roșește (nu-i scăpase nimic) ; se poate ști ce ai spus ?

— N-am să fac din asta nici o taină, răspunse fiica ei, aș fi încîntată ca domnișoara să rămînă la Paris, și-i spuneam că aș dori să se căsătorească cu domnul de Niville.

— A, a ! exclamă dînsa. Ei, fiindcă veni vorba, am avut și eu aceeași idee ; și mi se pare, după toate cîte le-am observat, că nu i-ar supăra nici pe unul, nici pe celălalt. Ei ! mai știi ? Poate că acesta este planul ; așa s-ar părea.

— Și de ce nu ? spuse doamna de Miran, care, pesemne, n-a găsit că este vreun pericol să ia o hotărîre în aceste împrejurări ; și, dintr-o bunătate sufletească de care sînt încă fermecată cînd mă gîndesc la ea și nu mi-o pot aminti nicicînd fără să plîng de drag și de recunoștință, care, spun, dintr-o minunată bunătate sufletească, și pentru a ne da o garanție neîndoioasă în privința cuvîntului ei, a consimțit să folosească acest prilej de a prăgăti spiritele pentru căsătoria noastră.

— Și de ce nu ? spuse deci la rîndul ei ; fiul meu nu va fi de plîns dacă aceasta se va întîmpla.

— A ! toată lumea va fi de părerea dumneavoastră ; urmă doamna de Fare ; desigur, nu i se vor putea aduce decît laude și i le aduc pe ale mele dinainte ; nu cunosc

pe nimeni care să aibă parte de ceva mai bun decît va avea dînsul.

— De aceea vă pot încredința, doamnă, că nu voi rîvni la partea nimănui, răspunse Valville cu un aer sincer și firesc, în timp ce plecam capul ca să-i mulțumesc mamei sale de bunăvoința ei, fără să-i spun nimic ; căci am găsit de cuviință să tac și s-o las pe binefăcătoarea mea să vorbească, față de care, în această privință și cu acest prilej, n-aveam decît să păstrez o tăcere modestă și plină de respect. Totuși, nu m-am putut abține să-i arunc o privire foarte duioasă și foarte recunoscătoare ; și în felul în care conversația s-a desfășurat în jurul acestui subiect, deși totul a fost spus în glumă, doamna de Fare nu s-a îndoit că trebuia să mă căsătoresc cu Valville.

— Mă voi întoarce îndată ce-l voi fi văzut pe domnul de Climal, apoi o vom petrece pe nora dumneavoastră la mînăstire, îi zise ea doamnei de Miran ; sau, știți ce, mai bine ; nu rămîn în noaptea aceasta la Paris, mă întorc la casa mea de la țară care se află numai la un sfert de leghe de-aici, după cum știți. Îmi închipui că puteți hotărî în privința domnișoarei. Scrieți sau trimiteți vorbă la mînăstire să n-o aștepte, fiindcă o rețineți o zi sau două, după care o vom lua cu noi. Nu trebuie ca aceste domnișoare să se cunoască puțin mai bine ? Le-ați face plăcere la amîndouă, sînt sigură.

Domnișoara de Fare a intervenit și a alăturat cu atîta drăgălășenie, stăruințele ei celor ale mamei sale, încît doamna de Miran, căreia se credea că părinții mei mă încredințaseră, spuse că dînsa se învoiește și că eu sînt liberă să hotărăsc.

— Este drept, adăugă ea, că n-ai pe nimeni cu dumneata ; dar vei fi servită la doamna. Du-te, voi trece chiar eu, mai încolo, pe la mînăstire ; și mîine, după starea în care se va afla fratele meu, voi veni către ora cinci să te iau, sau voi trimite pe cineva să te aducă.

— Deoarece îmi dați voie, nu voi sta la indoială, doamnă, i-am răspuns.

Ne-am sculat de la masă ; Valville mi s-a părut încintat că s-a înghebat această mică petrecere ; am ghicit ce-i plăcea aici ; era faptul că se convingea și mai mult de sinceritatea făgăduielilor doamnei de Miran ; această doamnă lăsa nu numai să se creadă că sînt menită fiului său, dar mă lăsa să merg în lume ca atare ; există oare purtare mai limpede, și nu însemna că se învoiește să nu-și ia niciodată cuvîntul înapoi ?

Să plecăm de la domnul de Climal. Doamna de Fare n-a putut să-l vadă ; i s-a spus că se odihnește ; și în clipa plecării, Valville, prin cîteva vorbe spuse cu dibăcie, o făcu pe doamna aceea să-i propună să ne urmeze și să vină să cineze la dînsa.

— Vremea este cum nu se poate mai frumoasă, îi spuse ea ; o să vă întoarceți diseară sau mîine dimineață, dacă preferați.

— Îmi dați și dumneavoastră voie ? spuse Valville, rîzînd, doamnei de Miran, a cărei încuviințare era foarte mulțumit s-o capete.

— Desigur, fiule, urmă ea, poți să te duci ; și așa, nu voi pleca de-aci decît foarte tîrziu. Apoi ne-am luat rămas bun de la dînsa și am plecat.

Iată-ne ajunși ; am văzut o casă foarte frumoasă ; ne-am plimbat mult prin ea ; totul îmi mulțumea inima. Eram acolo cu bărbatul pe care-l iubeam, care mă adora și avea dreptul să mi-o spună, care mi-o spunea în orice clipă, ale cărui atenții eram îndrituită să le primesc, fiindu-mi chiar îngăduit să-i arăt, cu sfială, că-i răspund și eu la fel. Așa încît nu m-am dat în lături s-o fac ; el îmi vorbea, eu mă uitam la el și vorbele lui nu erau mai duioase decît privirile mele. El își dădea foarte bine seama ; astfel încît cuvintele îi deveneau mai pătimașe și graiul ochilor mei încă mai dulce.

Ce împejurare plăcută ! Pe de-o parte, Valville mă slăvea ; pe de alta, domnișoara de Fare nu mai știa cun-

să mă alinte ; și, în ceea ce mă privea, o inimă plină de simțire pentru toate acestea. Ne plimbam toți trei în păduricea de lângă casă ; o lăsasem pe doamna de Fare ocupată cu primirea a două persoane care tocmai sosiseră să ia masa la dînsa ; și cum drăgălășeniile lui Valville întrerupeau ceea ce spuneam, ne-a dat în gînd, acestei drăguțe fete și mie, dintr-o pornire plină de veselie, să fugim de el, să-l îndepărtăm de lângă noi și să azvîrlim în el cu frunze pe care le smulgeam din tufișuri.

El ne urmărea, noi fugeam ; m-a prins, ea mi-a venit în ajutor ; și sufletul meu se deda unei bucurii care n-avea să țină.

Ne jucam astfel cînd am fost anunțați că numai pe noi ne așteaptă ca să se așeze la masă, și ne-am dus în sufragerie.

S-a cinat ; întii, s-au cerut știri despre domnul de Fare care era în armată ; apoi, s-a vorbit de mine ; societatea mi-a făcut multe amabilități. Doamna de Fare o și înștiințase de căsătoria ce se pregătea și Valville a fost felicitat.

După sfîrșitul cinei, musafirii au plecat ; doamna de Fare îi spuse lui Valville să rămînă pînă a doua zi ; n-a fost nevoie să se stăruiască prea mult. Mă apropii de catastrofa care mă amenință și miine voi vărsa multe lacrimi.

M-am sculat dimineată între zece și unsprezece ; peste un sfert de oră a intrat o cameristă care venea să mă ajute la îmbrăcat.

Cît de neobișnuit să fi fost pentru mine serviciul pe care avea să mi-l facă, l-am primit, cred, în chip tot atît de firesc ca și cînd aș fi fost deprinsă cu el. Trebuia doar să-mi țin rangul și astea erau lucruri pe care le prindeam nici că se poate mai repede ; aveam un gust firesc, sau, dacă vreți, nu știu ce mîndrie sensibilă care mi le dezvăluia deodată și camerista mea n-a simțit că sînt în-cepătoare.

De-abia isprăvisese să mă îmbrace și am auzit glasul domnișoarei de Fare care se apropia ; vorbea cu altă persoană care era cu dînsa. Am crezut că nu poate fi decît Valville și voiam să ies în întîmpinarea ei, dar nu mi-a lăsat răgazul, a intrat în cameră.

Ah, doamnă, ghiciți cu cine, ghiciți ; iată ce se poate numi o lovitură de trăznet.

Era cu acea negustoreasă de pînzeturi la care fusesem ca fată de prăvălie, cu madame Dutour, despre care am spus nechibzuit sau din simplă nebăgare de seamă că nu voi mai vorbi și care, într-adevăr, nu va mai apare în scenă.

Domnișoara de Fare alergă mai întîi spre mine și mă îmbrățișă cu un aer zglobiu ; dar acel lucru blestemat, aceea nenorocită de madame Dutour tocmai îmi căzuse sub ochi și n-a mai îmbrățișat decît o statuie ; am rămas înțepenită, mai palidă decît moartea și nu mai știam unde sînt.

— Ei, draga mea, dar ce aveți ? Nu-mi spuneți nimic ? strigă domnișoara de Fare, mirată de tăcerea și de nemiscarea mea.

— Ei ! ajută-ne Doamne ! Ori am căpiat ? Nu ești dumneata, Marianne ? strigă la rîndul ei madame Dutour. Ei ! la naiba, chiar ea este ! ia te uită cum se întîlnește omul ! am venit aici să arăt niște pînzeturi unor doamne, vecinele dumneavoastră, care au trimis după mine ; la întoarcere, mi-am zis : Trebuie să trec pe la doamna marchiză să văd dacă nu-i trebuie ceva. M-ați găsit în camera dînsii, apoi m-ați adus aici, unde o găsesc pe ea ; să crezi că îngerul meu păzitor mi-a dat gîndul să intru în casă.

Și numai decît mi s-a aruncat de gît. Ce noroc a dat peste dumneata ? adăugă ea îndată. Ia te uită cît este de frumoasă și de bine îmbrăcată ! Ah, cît sînt de fericită că te văd așa gătită ! Ce bine-ți vine ! Mi se pare, Doamne iartă-mă, că are o cameristă ! Ei, ia spune-mi ce înseamnă

asta ? Iată un lucru minunat, biata copilă ! Istoriseşte-mi de unde toate astea ?

La aceste vorbe, nici un cuvînt din partea mea ; eram zdrobotită.

În timpul acesta, Valville soseşte cu un aer vesel ; dar, văzînd-o pe madame Dutour, iată-l că roşeşte, se fîstîceşte şi rămîne şi el nemişcat. Vă închipuiţi prea bine că şi-a dat seama de urmările neplăcute ale acestei întîmplări ; totul, de altfel, s-a petrecut mai repede decît sînt în stare să povestesc.

— Încet, madame Dutour, încet, spuse atunci domnişoara de Fare ; vă înşelaţi cu siguranţă, nu ştiţi cu cine vorbiţi. Domnişoara nu este acea Marianne drept care o luaţi.

— Nu este ea ! strigă încă negustoreasa, nu este ea ! Ei ! tronc, mai auzii una : o să vedeţi că poate nici eu nu sînt madame Dutour, da, eu ! Ehe, Doamne iartă-mă, întrebaţi-o dacă mă înşel. Haide ! răspunde odată, n-ai fost patru sau cinci zile în pensiune la mine ca să înveţi negustoria ? Domnul de Climal este acela care a băgat-o şi apoi a lăsat-o baltă într-o bună zi ; zi bună, faptă bună ; adio, du-te învîrtindu-te unde vezi cu ochii. Dar şi plîngea, să fi văzut, biata orfană ! Am găsit-o despletită ca Sfînta Magdalena ; o boarfă de-o parte, o boarfă de alta ; şi se rupea inima.

— Dar, încă o dată, luaţi seama, doamnă, luaţi seama ; căci asta nu se poate, spuse domnişoara de Fare, mirată.

— O, bine, eu nu spun că asta se poate, dar spun că asta este, urmă madame Dutour. Ei, dar bine că-mi amintii, poftim, la domnul de Valville am trimis pachetul de boarfe pe care domnul de Climal i le dăruise ; ca dovadă că mai am o batistă de-a ei, pe care a uitat-o la mine şi care nu face cine ştie cît ; dar, cum o fi, este a ei şi n-am nici o pretenţie ; a fost spălată, aşa cum este ; dacă ar fi mai bună, tot asta ar fi ; şi ceea ce spun esie numai ca să arăt că am de unde s-o cunosc. În sfîrşit, într-un

cuvînt, că o vrea să vorbească sau n-o vrea să vorbească, este Marianne ; și mai cum ? Marianne ; ăsta-i numele pe care-l purta cînd am luat-o ; dacă nu-l mai are, este că l-a schimbat, dar nu-i știam altul, și nici ea de altfel ; și încă mi-a spus ea, i-l dăduse nepoata unui preot ; căci ea nu știe cine este ; tot ea mi-a spus și asta. Ce naiba ! unde vedeți vreo răutate din partea mea ? Oare vreau să-i fac vreun rău, eu, acestei copile care a fost fata mea de prăvălie ? Am ceva cu ea ? Ce Dumnezeu ! Sînt ca toată lumea, recunosc oamenii cînd i-am văzut. Nu zău, că tare o mai fi greu asta ! Dacă s-a făcut mîndră, mă rog ! n-am ce să-i fac. De altminteri, nu pot să spun decît bine despre ea ; am cunoscut-o ca fată cinstită ; ce poate fi mai frumos ? O desfid să aibă ceva mai de preț, și ducese de-ar fi ; de ce se supără ?

La acest din urmă cuvînt, camerista începu să ridă în palmă și ieși ; iar eu, care mă simțeam fără putere și-mi tremurau genunchii, m-am prăbușit într-un fotoliu care era lîngă mine, unde n-am făcut decît să plîng și să oftez.

Domnișoara de Fare lăsase ochii în jos și nu spunea o vorbă. Valville, care pînă atunci nu deschisese gura, se apropie în fine de madame Dutour și, luînd-o de braț :

— Doamnă, plecați, ieșiți, vă rog din suflet ; faceți-mi această plăcere, nu veți fi în pagubă, dragă madame Dutour ; haideți, să nu mai fiți văzută aici ; fiți discretă și bizuiți-vă pe mine, pentru a vă face toate serviciile ce voi putea să vi le fac.

— Ei, Doamne ! din tot sufletul, urmă ea. Vai ! îmi pare foarte rău de toate astea, dragă domnule ; dar ce vreți ? Poți să ghicești ? Puneți-vă în locul meu.

— Desigur, doamnă, îi spuse el, aveți dreptate ; dar plecați, plecați, vă rog !

— Adio, adio, spuse ea ; vă rog mult să mă iertați. Domnișoară, sînt sluga dumneavoastră (vorbea către domnișoara de Fare). Adio, Marianne ; haide, copila mea, nu-ți doresc mai mult rău decît mie însămi, Dumnezeu mi-e

marilor ; Ie să te ajungă toate noroacele ! Dacă, totuși, doriți să vedeți ce am adus în cutia mea, spuse ea încă adresându-se domnișoarei de Fare, poate că ați lua ceva.

— Ei, nu ! urmă Valville, nu, vi s-a spus ; voi cumpăra tot ce aveți, opresc totul și vă plătesc mâine la mine. Vorbi astfel, împingînd-o, și, în sfîrșit, ieși.

Lacrimile și suspinele mele nu încetau ; nu îndrăzneam să ridic ochii și eram ca o ființă doborîită.

— Domnule de Valville, spuse atunci domnișoara de Fare, care pînă atunci ascultase numai, lămuriți-mă ce înseamnă asta.

— Ah, scumpa mea verișoară, răspunse el îmbrățișîndu-i genunchii, în numele a tot ce ai mai scump, scapă-mi viața ; nu este vorba de mai puțin pentru mine ; te rog din suflet, pe toată bunătatea, pe toată mărinimia inimii dumitale. Este adevărat, domnișoara a fost cîteva zile la această negustoreasă ; și-a pierdut tatăl și mama de la vîrsta de doi ani ; se crede că ar fi fost străini ; au fost uciși într-o trăsură de poștă cu mulți servitori de-ai lor ; este un fapt dovedit, dar nu s-a putut afla niciodată cine erau ; alaiul lor a arătat numai că erau oameni cu rang, asta-i tot ; și domnișoara a fost scoasă din trăsură pe treapta căreia căzuse, sub trupul mamei sale ; de atunci, a fost crescută de sora unui preot de țară, care a murit la Paris acum cîteva luni și care a lăsat-o fără ajutor ; un călugăr a prezentat-o unchiului meu ; am cunoscut-o din întîmplare și o iubesc din suflet ; dacă o pierd, îmi pierd viața. V-am spus că părinții ei călătoreau cu mai mulți servitori de ambele sexe ; este fată de casă bună, nicicînd nu s-a gîndit altfel. Înfățișarea ei, farmecul și caracterul sînt încă noi dovezi ; poate chiar să fie de familie mai bună decît a mea ; poate că, dacă ar ști cine este, dragostea ei mi-ar face prea mare cinste. Mama mea, care știe tot ce vă spun aci, și tot ce n-am timp să vă spun, mama mea ne cunoaște taina ; este încîntată de dînsa ; a băgat-o într-o mînaștire ; ea îmi dă voie s-o iu-

besc, primește să mă căsătoresc cu ea și poți deci și dumneata să gindești la fel ; nu veți face caz de întîmplarea nenorocită care-i ascunde obîrșia ; nu-i veți face o vină din asta. O nenorocire, cînd este însoțită de împrejurările pe care le spun, nu trebuie să lipsească o fată, de altminteri atît de vrednică de iubire, de rangul în care s-a văzut bine că s-a născut, nici de stima și de considerația care i se cuvin din partea tuturor oamenilor cinstiți. Păstrează-i deci stima și prietenia dumitale ; păstrează-mi soția, păstrează-ți prietena cea mai vrednică de dumneata, o prietenă cu însușiri și cu o inimă pe care nu le veți găsi nicăieri, cu o inimă pe care o vei cîștiga în întregime, fără să mai vorbim de a mea, și a cărei recunoștință va fi veșnică și nemărginită. Dar nu ajunge să nu dezvălui taina noastră ; era aici adineauri o cameristă care a auzit totul ; trebuie s-o cîștigăm de partea noastră, trebuie să ne grăbim.

— La asta mă gîndeam, spuse domnișoara de Fare, care fi tăie vorba și trase de șnurul unui clopoțel ; am să îndrept lucrurile. Liniștește-te, domnule, și ai încredere în mine. Iată o poveste care m-a mișcat pînă la lacrimi ; aveam multă stimă pentru dumneata, acum am prilejul să te cred demn de și mai multă. O socotesc și pe doamna de Miran, în această împrejurare, drept femeia cea mai vrednică de respect din lume ; nu pot să-ți spun cît o iubesc, cît mă mișcă purtarea ei și inima mea nu va fi mai prejos de a dînei. Șterge-ți lacrimile, dragă prietenă, și să nu ne mai gîndim decît să ne legăm printr-o prietenie care să dăinuiască cît vom trăi, adăugă ea întinzîndu-mi mîna pe care m-am aruncat, pe care am sărutat-o, pe care am scăldat-o cu lacrimile mele, într-un fel care era numai rugător, recunoscător și duios, dar nu umilit.

— Această prietenie pe care îmi faceți cinstea s-o cereți îmi va fi mai scumpă ca viața ; voi trăi numai pentru ca să vă iubesc pe amîndoi, pe dumneavoastră și pe Val-

ville, i-am spus printre suspinele pe care mi le smulgea înduioşarea mea.

N-am putut să spun mai mult ; domnişoara de Fare plîngea şi ea îmbrăţişîndu-mă şi, în starea asta, a dat peste ea camerista de care v-am vorbit şi care venea să vadă de ce s-a sunat.

— Vino mai aproape, Favier, îi spuse ea pe tonul cel mai impunător ; ții la mine, cel puțin așa mi se pare. Ori-cum ar fi, ai văzut ce s-a întîmplat cu negustoreasa aceea ; mai tîrziu sau mai devreme, te nenorocesc dacă vreodată îți scapă un cuvînt din ce s-a spus : te nenorocesc, dar totodată îți făgăduiesc că-ți vei găsi norocul prin bunurile ce le vei căpăta ca preț al tăcerii pe care o vei păstra.

— Și eu îi făgăduiesc că le voi împărți pe ale mele cu dînsa, spuse îndată Valville.

Favier, roșînd, ne-a incredințat că va tăcea ; dar răul era făcut ; ea și vorbise. Ceea ce veți vedea în partea a șasea, cu toate întîmplările pricinuite de indiscreția ei ; chiar cei mari s-au amestecat aici. De altmînteri, n-am uitat că v-am anunțat povestea unei călugărițe ; și iată-i locul ; cu ea va începe partea a șasea.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXIX
 Partea întâi	 1
Partea a doua	47
Partea a treia	91
Partea a patra	149
Partea a cincea	200

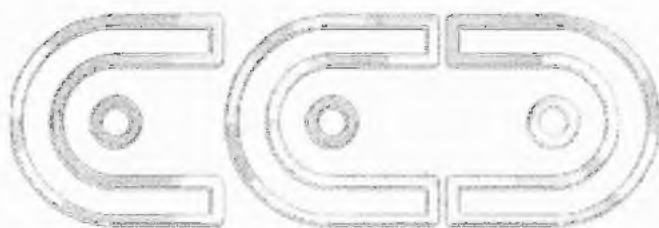
Lector : ECATERINA TARĂLUNGA
Tehnoredactor : ION GHICA

Bun de tipar 7.III.1975. Tiraaj 91 090 ex. Broşate
87 590 ex. Legate $\frac{1}{2}$ 3 500 ex. Coli ed. 14,20. Coli
tipar 9.

Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
Bucureşti — Piaţa Scintei nr. 1,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 50 044

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

